

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

PAAT Journal

Public Administration Association of Thailand Journal

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

Volume 6 Number 1 January - June 2024

ISSN 2730-1796

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
Public Administration Association of Thailand Journal
(PAAT Journal)

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567
Volume 6 Number 1 January - June 2024

ISSN 2730-1796

Published by:
Public Administration Association of Thailand (PAAT)
Copyright© 2020

Editorial Office:
Faculty of Political Science, Thammasat University (Thaprachan Campus)
Phrachan Road, Phra Nakorn, Bangkok, Thailand 10200
Phone: +6662-842-4456
Email: thaipaata@gmail.com
Website: www.thaipaata.com
Facebook Page: www.facebook.com/publicadministrationAssociation/

ออกแบบหน้าปกโดย วิศณะ เปลี่ยนบางยาง

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
Public Administration Association of Thailand Journal

ชื่อวารสาร

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

Public Administration Association of Thailand Journal (PAAT Journal)

เจ้าของ

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

บรรณาธิการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. รองศาสตราจารย์ สีดดา สอนศรี	นักวิชาการอิสระ
3. อาจารย์ ดร.วิบูลย์ รัตนภรณ์วงศ์	นักวิชาการอิสระ

บรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร ชำรงลักษณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
---------------------------------	-----------------------

รองบรรณาธิการ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุฑจั่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลิน จินนุ่น	มหาวิทยาลัยทักษิณ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพรณ เจนสันติกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. ร้อยเอก อาจารย์ ดร.จารุพล เรืองสุวรรณ	นักวิชาการอิสระ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์
แห่งประเทศไทย
7. อาจารย์ ดร.ถวิลวดี บุรีกุล	สถาบันพระปกเกล้า
8. อาจารย์ ดร.ธัญญกร ปกิตตาวิจิตร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
9. อาจารย์ ดร.พิเชษฐ พิณทอง	มหาวิทยาลัยทักษิณ

10. อาจารย์ ดร.วัชรวิมล คำเขียว	มหาวิทยาลัยทักษิณ
11. อาจารย์เนรมิต จิตรรักษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
12. อาจารย์บริบูรณ์ ฉลอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
13. อาจารย์สุรชัย คงประเสริฐ	นักวิชาการอิสระ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์
แห่งประเทศไทย
14. นางสาวมณีชัชวาล มณีศรี	สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง
กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

ข้อความและบทความที่เผยแพร่ในวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์
แห่งประเทศไทย (PAAT Journal) เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นของผู้เขียน
บทความเท่านั้น มิใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ
บรรณาธิการ กองบรรณาธิการสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
ผู้เขียนบทความจึงเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจาก
บทความของตนเอง

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒน์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
3. รองศาสตราจารย์ จุฑาทิพ คล้ายทับทิม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. รองศาสตราจารย์ สีดดา สอนศรี	สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุมพล อังคนานนท์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรา จตุรโกมล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีรัฐ โกวงศ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภพัชรพิมล สิมลี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวศิริ ลาปี่	มหาวิทยาลัยทักษิณ
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุดมโชค อาชาวิมลกิจ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
11. อาจารย์ ดร.กณิกนันต์ แสงมหาชัย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
12. อาจารย์ ดร.ณัฐภัทร์ รักวงศ์วาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
13. อาจารย์ ดร.นันทพัช ไขยอัครพงศ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
14. อาจารย์ ดร.บุรเทพ โชคนานกุล	มหาวิทยาลัยมหิดล
15. อาจารย์ ดร.สุริย์ฉาย พลวัน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและทักษะทางวิชาการสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยกับสมาชิกของสมาคมฯ และสังคม

กำหนดออกและการเผยแพร่

สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยทำการจัดพิมพ์เผยแพร่ทางออนไลน์จำนวน 2 ครั้งต่อปี หรือ ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับประจำเดือนมิถุนายน (มกราคม - มิถุนายน) และฉบับประจำเดือนธันวาคม (กรกฎาคม - ธันวาคม)

การส่งบทความ

ผู้เขียนบทความส่งต้นฉบับบทความออนไลน์ (ไฟล์ word) ผ่านระบบที่
<https://so10.tci-thaijo.org/index.php/paati/index>

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ

ไม่มีค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ

การพิจารณาบทความ

กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้า “ไม่ผ่าน” จะแจ้งกลับเพื่อแก้ไข ถ้า “ผ่าน” กองบรรณาธิการจะส่งบทความเข้าสู่การพิจารณา

โดยบทความวิชาการและบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ทุกบทความได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ โดยเป็นการประเมินแบบปกปิดผู้พิจารณาและผู้เขียนบทความ (Blinded Review)

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสาร

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้เขียนและบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนหรือผู้ประเมิน ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ประเมินและผู้เขียน
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้เขียน

1. บทความที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น
2. ผู้เขียนต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้เขียนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

4. ผู้เขียนต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่นๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยแล้ว
5. ชื่อผู้เขียนที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียน การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ประเมินต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ประเมินต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. หากผู้ประเมินตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ประเมินต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ประเมินต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

ทะเบียนเลขที่ จ.๑๓๔๐/๒๕๖๗

ส.ค.๖

**ใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งหมด
หรือการเปลี่ยนแปลงกรรมการของสมาคม**

ใบสำคัญฉบับนี้ออกให้เพื่อแสดงว่า สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๒ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งหมด และนายทะเบียนสมาคม กรุงเทพมหานครได้รับจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งหมด ตามมาตรา ๘๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ดังต่อไปนี้

๑. นางอัมพร	อรัญลักษณ์	นายกสมาคม
๒. นายจิระ	ประทีป	อุปนายก
๓. นางสาวบุษบง	ชัยเจริญวัฒน์	อุปนายก
๔. นายมานิต	ศุทธสกุล	กรรมการ
๕. นายไตรรัตน์	โกศลภากรณ์	กรรมการ
๖. นายสถาพร	เรืองธรรม	กรรมการ
๗. นายธัญวัฒน์	รัตนศักดิ์	กรรมการ
๘. นางสาวเพ็ญศรี	ฉิรินัง	กรรมการ
๙. นายอุดมโชค	อาษาวิมลกิจ	กรรมการ
๑๐. นางฉวีลวดี	บุริกุล	กรรมการ
๑๑. นายเนรมิตร	จิตรรักษา	กรรมการ
๑๒. นายพิเชษฐ	พินทอง	กรรมการ
๑๓. นางธัญชกร	ปภิตตาจิตร	กรรมการ
๑๔. นายบัณฑิตพร	บัวรอด	กรรมการ
๑๕. นายศุภชัย	ยวาทะประภาส	กรรมการและที่ปรึกษา
๑๖. นายวิบูลย์	รัตนภรณ์วงศ์	กรรมการและที่ปรึกษา
๑๗. นางสาวมณีนชวัล	มณีนศรี	กรรมการและปฏิคม
๑๘. นายทวนจง	ครุฑจัน	กรรมการและสาราณียกร
๑๙. นายศิริวัฒน์	เปลี่ยนบางยาง	กรรมการและนายทะเบียน
๒๐. นางสาวจิตรลดา	ไชยะ	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๒๑. นายบริบูรณ์	ฉลอง	กรรมการและเหรัญญิก
๒๒. นางศิริกมลศรี	วงศ์ทองดี	กรรมการและเลขานุการ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

(นางสาวสิริวิรัตน์ นุตตะรังค์)

นายอำเภอธัญพนม รักษาการในตำแหน่ง

ผู้อำนวยการส่วนทะเบียนมูลนิธิ และสมาคม ปฏิบัติราชการแทน

อธิบดีกรมการปกครอง

นายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานคร

บทบรรณาธิการ

ขอต้อนรับผู้อ่านทุกท่านสู่วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (PAAT Journal ระบบออนไลน์) ขึ้นปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ปี 2567 นี้ ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเผยแพร่ให้เข้าระบบการเผยแพร่วารสาร ThaiJo บทความที่ได้มีการเผยแพร่แล้วในเอกสารรวมเล่มบทความและบทความจากงานประชุมวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ระดับชาติ จะไม่นำมาเผยแพร่ซ้ำในวารสารของสมาคมอีกครั้งหนึ่ง และเพื่อรักษาคุณภาพของวารสารตามมาตรฐานทางวิชาการ บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เผยแพร่ได้ผ่านการคัดกรองตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ซึ่งเจ้าของผลงานได้ปรับแก้ไขและให้ว่ายินยอมในการเผยแพร่ในแต่ละฉบับ

ในขณะนี้กองบรรณาธิการสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ยังเปิดรับผลงานวิชาการของนิสิต นักศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก นักวิชาการ และผลงานของอาจารย์ในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงได้บทความวิชาการพิเศษสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ความก้าวหน้าและคงความหลากหลายทางวิชาการของทุกความเห็น ให้ผู้อ่านได้ติดตามประเด็นปัญหาทางวิชาการที่อยู่ในความสนใจ

ในฉบับนี้ มีผลงานรวมจำนวน 11 เรื่องที่ผ่านการคัดกรอง ประกอบด้วยบทความวิจัยจำนวน 7 เรื่องที่สะท้อนประเด็นปัญหาจากหลายภูมิภาคของไทย ภาคเหนือ เช่น เรื่องความร่วมมือในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน โดย อนุพงศ์ บัวเงิน และเรื่องความสำเร็จของเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ บ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดย น้ำทิพย์ กาศรีวิชัย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เรื่องกระบวนการพัฒนาตัวแบบแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี โดย กัลยรักษ์ ลิมโสภาสมณี และเรื่องสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น โดย เกียรติศักดิ์ วิจิตรเชื้อ และจากภาคใต้ เช่น การพัฒนาศักยภาพนวัตกรรมชุมชนผ่านนวัตกรรมอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ตามแนวทางโมเดลเศรษฐกิจ BCG พื้นที่ตำบลท่าหม่อไทร อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดย จิตภา สุวรรณฤกษ์ และเรื่องการบริหารจัดการองค์กรตามแนวคิด 7S McKinsey ของสมาคมผู้บริโภคงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค โดย ธัญรัตน์ ทวีกาญจน์ รวมถึงบทความวิชาการจำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่ เรื่องรูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) สำหรับการแก้ไขปัญหาปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย โดย พิชราพรรณ ขอบธรรม และสินิตราพร สุรินทร์ และ เรื่องการตอบสนองของประเทศอินโดนีเซียต่อวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กรณีศึกษาโรฮิงญา ค.ศ. 2009-2019 โดย อัครพล กัลยานุกุล

ในทุกฉบับของวารสารจะมีบทแนะนำหนังสือเพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงงานที่อาจยังไม่ผ่านสายตา ซึ่งในฉบับนี้ พิเชษฐ พิณทอง ได้นำเสนอ เรื่อง “การพัฒนาอย่างยั่งยืนกับวิสาหกิจเพื่อสังคม” และบทความพิเศษในฉบับนี้ที่ต่อยอดให้กับนักวิจัยทุกคนต้องตระหนักตลอดเวลา คือ เรื่องจริยธรรมการวิจัย: การปฏิบัติตามแนวคิดต่างตอบแทนในการวิจัยด้วยการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจำเนียร จวงตระกูล และคณะ

สู่ปีที่ 49 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ปี 2567 นี้ ขอขอบคุณทุกสถาบันและทุกท่านที่ให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของสมาคมอย่างต่อเนื่อง พร้อมมอบความไว้วางใจกับสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ในนามของคณะบรรณาธิการและคณะกรรมการบริหารสมาคมชุดใหม่ ยินดีรับผลงานวิชาการทุกระดับเพื่อนำมาเผยแพร่ตามมาตรฐานของวารสารอย่างสากลให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการได้ ผู้สนใจทุกท่านสามารถส่งผลงานเข้าระบบวารสารออนไลน์ได้ตลอดเวลาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ หากท่านต้องการร่วมงานกับสมาคม และให้ความสนับสนุนการดำเนินงานของสมาคมสามารถติดต่อปรึกษาได้ทางอีเมล thaipaata@gmail.com หรือทางเฟสบุ๊กสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

ด้วยรักและศรัทธา

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์

นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	viii
บทความพิเศษ	
จริยธรรมการวิจัย: การปฏิบัติตามแนวคิดต่างตอบแทนในการวิจัยด้วยการให้ สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการในการวิจัยเชิงคุณภาพ จำเนียร จวงตระกูล, นิวัฒน์ วิจิตรกุลสวัสดิ์, ศิวัชร ภูพันธ์ และสยาม อัจฉริยประภา	1
บทความวิจัย	
แนวทางในการจัดการน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ฮาเกมี สะแปอิง, รุสซีลาวัตี บินดอเลาะ, มุฮัมมัดซารีฟี ซาสีอรี, ฟิรดาว ลูโบะเต็ง, เปาซี วานอง และอิบรอฮิม สารีมาแซ	19
กระบวนการพัฒนาตัวแบบแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดอุดรธานี กัลยรักษ์ ลิ้มโอภาสmani	37
การพัฒนาศักยภาพนวัตกรรมชุมชนผ่านนวัตกรรมอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนอย่างยั่งยืน ตามแนวทางโมเดลเศรษฐกิจ BCG พื้นที่ตำบลท่าหม่อไพร อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จิตาภา สุวรรณฤกษ์	53
สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภายหลัง การถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เกียรติศักดิ์ วิจิตรเชื้อ	63
การประเมินการบริหารจัดการองค์กรตามแนวคิด 7S McKinsey ของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค ธัญรดี ทวีกาญจน์	81
ความพร้อมในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน อนุพงศ์ บัวเงิน	94
ความสำเร็จของเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ บ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ น้ำทิพย์ กาครวิชัย	109
บทความวิชาการ	
รูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) สำหรับการแก้ไขปัญหา ปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย พัชรพรรณ ชอบธรรม และสิมิตราพร สุรินทร์	121
การตอบสนองของประเทศอินโดนีเซียต่อวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้: กรณีศึกษาโรฮิงญา ค.ศ. 2009-2019 อัศรพล กัลยานุกุล	132

สารบัญ

	หน้า
แนะนำหนังสือ	
การพัฒนาอย่างยั่งยืนกับวิสาหกิจเพื่อสังคม	143
พิเศษฐ พิณทอง	
รูปแบบการจัดบทความ	a

จริยธรรมการวิจัย: การปฏิบัติตามแนวคิดต่างตอบแทนในการวิจัยด้วยการให้ สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการในการวิจัยเชิงคุณภาพ Research Ethics: Practicing Reciprocity by Providing Compensation to Participants in Qualitative Research

จำเนียร จวงตระกูล¹ นิวัฒน์ วิจิตรกุลสวัสดิ์² ศิวะพร ภูพันธ์³ และสยาม อัจฉริยประภา⁴
Jamnean Joungtrakul¹ Niwarat Wijitkulsawat² Siwaporn Poopan²
and Siam Atchariyaprapa⁴

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

² คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

³ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

⁴ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

¹ Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University

² Faculty of Business Administration, Rattana Bundit University

³ Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

⁴ Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University

E-mail: professordrij@gmail.com¹

Received: January 15, 2024; Accepted: May 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอแนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับหลักการจริยธรรมการวิจัยและหลักการจริยธรรมต่างตอบแทนว่าด้วยการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วสกัดข้อมูลออกมาใช้เป็นฐานในการเขียนบทความนี้ ขอบเขตของบทความประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ หลักการจริยธรรมการวิจัย หลักการจริยธรรมต่างตอบแทน การให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยนำเสนอกระบวนการและขั้นตอนในการกำหนดค่าตอบแทนและกระบวนการและขั้นตอนในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยซึ่งเป็นการสังเคราะห์จากการศึกษาในการเขียนบทความนี้

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงคุณภาพ; จริยธรรมการวิจัย; การให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

Abstract

This academic paper aims to present the concepts and principles of research ethics and reciprocity by providing compensation to research participants. A literature review was conducted and data extraction was performed and used as a basis for writing up this paper. The scope of the content of this paper consists of the concepts of qualitative research, the principles of research ethics, the concepts of reciprocity, and provision for providing

compensation to research participants. The process and steps in determining and payment of compensation to research participants were presented as findings of this study.

Keywords: Qualitative research; Research ethics; Reciprocity

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นที่จะศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาจำนวนมากทั้งในส่วนของนักวิจัยและผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ส่วนใหญ่แล้วจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นส่วนใหญ่แล้วจะต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 1-2 ชั่วโมง ส่วนการสนทนากลุ่มนั้นจะใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง นอกเหนือจากเวลาที่ใช้ในการสนทนากลุ่มแล้วผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูลยังจะต้องใช้เวลาในการเตรียมตัวออกนอกบ้านประมาณ 1 ชั่วโมงและต้องใช้เวลาในการเดินทางไปและกลับยังสถานที่จัดประชุมสนทนากลุ่มซึ่งมีระยะทางใกล้หรือไกลแตกต่างกันออกไปซึ่งอาจใช้เวลาเดินทางไปและกลับเฉลี่ยประมาณ 4 ชั่วโมง ทำให้ผู้ให้ข้อมูลต้องใช้เวลารวมประมาณ 8 ชั่วโมงคือหนึ่งวันเต็ม การใช้เวลาในการสัมภาษณ์ทั้งสองประเภทจึงก่อให้เกิดภาระแก่ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น อาจต้องวางมือจากงานหรือภารกิจอื่นหรือต้องลางานเพื่อมาให้ข้อมูลหรือเดินทางมาเข้าร่วมการประชุมสนทนากลุ่มดังกล่าว นอกจากเกิดภาระต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วผู้ให้ข้อมูลยังต้องมีความระมัดระวังในการเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางอีกด้วย เช่น ค่ารถเมล์ รถไฟฟ้า หรือแท็กซี่ หรือในกรณีที่เดินทางด้วยพาหนะส่วนตัวก็ต้องจ่ายค่าน้ำมันและค่าสึกหรอของยานพาหนะอีกด้วย นอกจากต้องใช้เวลาและเสียค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วผู้ให้ข้อมูลยังต้องเสี่ยงภัยจากอุบัติเหตุจากการเดินทางและความเสี่ยงจากการให้ข้อมูลซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจและในบางกรณีอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ในกรณีที่เป็นการเปิดเผยข้อมูลบางประเภท ด้วยสถานการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวจึงนำไปสู่การใช้หลักจริยธรรม

การวิจัย (research ethics) เพื่อคุ้มครองสิทธิ (rights) รวมทั้งป้องกันความเสี่ยง (risk) ด้านต่าง ๆ

และคุ้มครองความปลอดภัย (safety) ในชีวิตและทรัพย์สินของผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้ให้ข้อมูล ตามหลักการจริยธรรมต่างตอบแทน (reciprocity) อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติตามหลักการจริยธรรมการวิจัยในส่วนของหลักการจริยธรรมต่างตอบแทนด้วยการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเชิงคุณภาพว่ามีหลักการวิธีการและแนวทางในการปฏิบัติอย่างไรบ้าง

3. วิธีการดำเนินการเขียนบทความ

การเขียนบทความนี้ใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรม โดยทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วสกัดข้อมูล (data extraction) ออกมาเพื่อใช้เป็นฐานในการเขียนบทความนี้ซึ่งเป็นบทความวิชาการแบบทบทวนวรรณกรรมตามแนวทางที่นำเสนอไว้โดย Dhillon [1]

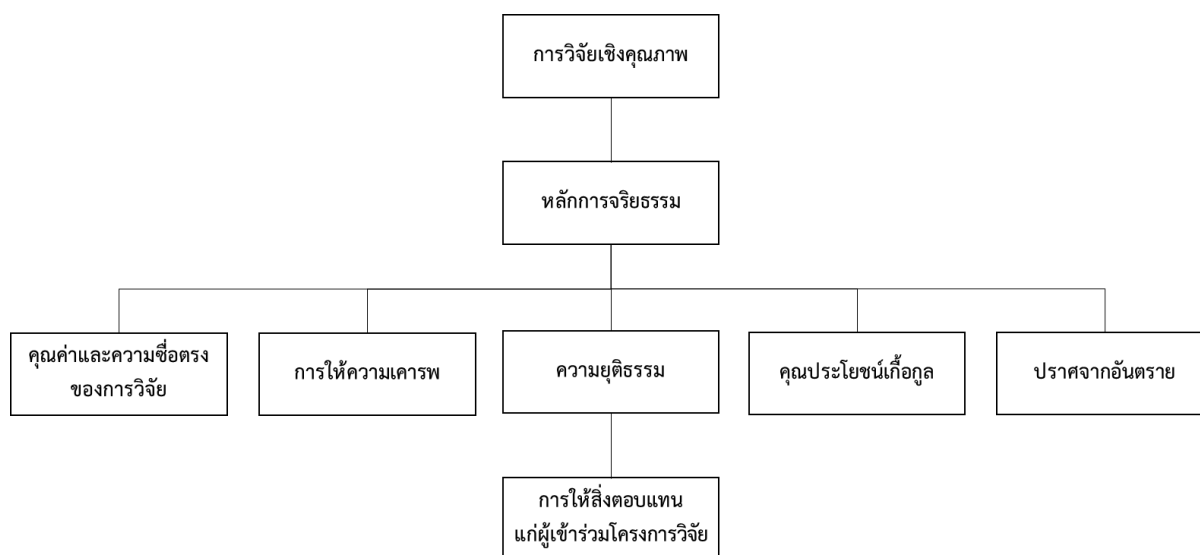
4. ขอบเขตของเนื้อหาของบทความ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการ (academic article) ประเภทบทความการทบทวนวรรณกรรม (review article) มีเนื้อหาประกอบด้วย (1) บทนำ (introduction) คือส่วนนี้เพื่อแนะนำประเด็นที่จะศึกษาของบทความ (2) การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (related literature review) ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัย (research ethics) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมต่างตอบแทน (reciprocity) แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (reciprocity in practice) (3) สรุปผลการศึกษา (4) ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา (5) ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

1. แผนที่วรรณกรรม

เพื่อเป็นแนวทางในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจนยิ่งขึ้นคณะผู้ศึกษาได้จัดทำแผนที่วรรณกรรม (literature map) ขึ้นตามแนวคิดของ Creswell [2] การทบทวนวรรณกรรมจะดำเนินการตามแผนที่วรรณกรรมที่ได้จัดทำขึ้นดังแสดงในภาพที่ 1 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนที่วรรณกรรม

ที่มา: คณะผู้เขียนโดยอาศัยแนวคิดของ Creswell (2009)

จากภาพที่ 1 คณะผู้ศึกษาจะได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมตามประเด็นที่แสดงไว้ในภาพตามลำดับ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาของบทความนี้ ในส่วนนี้จะได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ จะใช้ผลงานที่ วรณวิชนี วัฒนอมชาติ, อุทัย อัมพิมพ์ และ จำเนียร จวงตระกูล [3] นำเสนอไว้ดังแสดงในตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
1. วัตถุประสงค์การวิจัย	สร้างความรู้ หรือทฤษฎี ขึ้นมาใหม่จากการวิจัย	ทดสอบหรือยืนยันทฤษฎีหรือความรู้เก่าที่มีอยู่แล้ว
2. กระบวนทัศน์นำทางการวิจัย	สร้างสรรคินิยม หรือ การเป็นตัวแทนหรือ การมีส่วนร่วม ที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ความรู้ยังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอที่จะตอบคำถาม จึงจำเป็นต้องสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมา	ปฏิฐานนิยม นักวิจัยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ความรู้มีอยู่แล้ว ไม่มีความจำเป็นต้องสร้างขึ้นมาใหม่เพียงแต่นักวิจัยนำเอาความรู้ที่มีอยู่เหล่านั้นมาทดสอบหรือยืนยันก็เป็นการเพียงพอแล้ว
3. จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของการวิจัย	เริ่มต้นด้วยปัญหาหรือคำถามหรือโจทย์ การวิจัยแล้วจบลงด้วยทฤษฎีที่จะตอบปัญหาหรือคำถามหรือโจทย์การวิจัย	เริ่มต้นด้วยทฤษฎีแล้วจบลงด้วยผลการทดสอบหรือยืนยันทฤษฎีจากความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามหรือจากการทดลอง
4. ยุทธศาสตร์การวิจัย	มีหลากหลาย เช่น แบบบรรยายแบบศึกษาปรากฏการณ์ แบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี แบบการศึกษาวัฒนธรรม แบบกรณีศึกษา แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยมีส่วนร่วม เป็นต้น	มียุทธศาสตร์การวิจัยที่เป็นหลักสองแบบคือ แบบการทดลอง กับแบบการสำรวจ มียุทธศาสตร์ที่แยกย่อยออกไปอีก เช่น แบบกึ่งทดลอง แบบไม่มีการทดลอง แบบหาความสัมพันธ์ และแบบบรรยาย เป็นต้น
5. ลักษณะของข้อมูลการวิจัย	มีความเป็นนามธรรม มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงจากผู้ให้ข้อมูล เป็นการตีความหรืออธิบายความหมายเป็นข้อความ เป็นตัวหนังสือ เอกสาร หลักฐานต่าง ๆ	มีความเป็นรูปธรรม เป็นจำนวน เป็นตัวเลข สามารถนับ ชั่ง ตวง วัด ออกมาได้ เป็นความเห็นที่มีต่อคำถามของนักวิจัยที่นักวิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้าด้วยตัวนักวิจัยเอง

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
6. แหล่งที่มาของข้อมูลการวิจัย	มาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้จากเอกสารในรูปแบบต่าง ๆ บันทึกหลักฐาน ภาพถ่าย ภาพเขียน สไลด์ทัศนูปกรณ์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้มาจากสื่อสังคมออนไลน์หรือแอปพลิเคชัน หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย	สถานที่ทดลอง กระบวนการทดลอง ผู้ตอบแบบสอบถามที่นักวิจัยได้ตั้งคำถามและกำหนดคำตอบไว้ล่วงหน้า แล้วผู้ตอบเลือกคำตอบตามความเห็นของตน เอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ที่สามารถ นับจำนวน หรือ วัด ชั่ง ตวง ออกมาได้
7. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบต่าง ๆ ทาง การ วิ จ ย เ ช ঁ ง ค ุ ณ ภาพ แบบสอบถามปลายเปิด สังเกต เข้าร่วม ทั้งเข้าร่วมและสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูลแบบเชิงคุณภาพ จาก เอกสารจาก บันทึก หลักฐาน ภาพ สไลด์ทัศนูปกรณ์ สื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่าง ๆ และทาง โทรศัพท์	แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงปริมาณ การทดลองแบบต่าง ๆ การจดบันทึกข้อมูลการทดลอง ข้อมูลหรือสถิติต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เช่น รายงานผลการสำมะโนประชากร เวชระเบียนในสถานพยาบาล การเก็บข้อมูลแบบเชิงปริมาณผ่าน สื่อสังคมออนไลน์ หรือ โทรศัพท์
8. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย	ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาหลายรูปแบบโดยไม่ใช้สถิติ ทำความเข้าใจกับการเก็บข้อมูลและหยุดเมื่อถึงจุดอิ่มตัว	ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติหลายรูปแบบ เก็บข้อมูลได้ครบถ้วนหรือเพียงพอแล้วจึงทำการวิเคราะห์
9. โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย	ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปแบบเชิงคุณภาพหลายรูปแบบช่วยในการวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปไม่สามารถทำการวิเคราะห์แทนนักวิจัยได้เลย เพียงแต่ช่วยให้มีความสะดวกขึ้นเท่านั้น	ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปแบบเชิงปริมาณหลายรูปแบบในการวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปสามารถทำการวิเคราะห์ออกมาเป็นผลการวิจัยให้นักวิจัยได้เลย
10. การลงมือปฏิบัติการวิจัย	ในการวิจัยเชิงคุณภาพนักวิจัยจะต้องลงมือปฏิบัติการวิจัยด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบโครงการวิจัย โดยไม่สามารถใช้ผู้ช่วยนักวิจัยกระทำแทนได้ เนื่องจากในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นนักวิจัยจะต้องเป็นผู้บันทึกข้อมูลและวิเคราะห์	ในการวิจัยเชิงปริมาณนี้นักวิจัยสามารถใช้ผู้ช่วยนักวิจัยทำการแทนได้หลายอย่าง เช่น การส่งและการติดตามแบบสอบถาม หรือการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีคำตอบอยู่แล้ว เพียงแต่ให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่ตรงกับความเห็นของตนเท่านั้น ผู้ช่วยนักวิจัยไม่มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
	ข้อมูลโดยใช้ดุลยพินิจของตนเอง ซึ่งจะต้องกระทำควบคู่กันไปในระหว่างการเก็บข้อมูลจนข้อมูลอิ่มตัว โปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ไม่สามารถตัดสินใจแทนนักวิจัยได้ เป็นแต่เพียงช่วยให้การดำเนินการรวดเร็วขึ้นเท่านั้น	หรือใช้ดุลยพินิจใด ๆ อีกทั้งในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นก็สามารถใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการแทนนักวิจัยได้เลย นักวิจัยเป็นเพียงอ่านและตีความข้อมูลเป็นหลัก
11. ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลการวิจัย	ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นนักวิจัยต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูลโดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันโดยมีหลักประกันในการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลตามจรรยาบรรณวิชาชีพนักวิจัยจึงจะทำให้มั่นใจได้ว่าจะได้ข้อมูลตามที่ต้องการ	ในการวิจัยเชิงปริมาณนั้นความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ตอบแบบสอบถามแทบจะไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ เลย เช่นการส่งและรับกลับทางทางไปรษณีย์ทั้งสองฝ่ายจะไม่รู้จักกัน หรือในกรณีที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงปริมาณก็จะมีความสัมพันธ์เพียงผิวเผินและเป็นเพียงระยะสั้น ๆ เท่านั้น
12. การนำเสนอและแสดงข้อมูลการวิจัย	นำเสนอโดยไม่ได้แสดงตัวเลขหรือสถิติแต่ใช้วิธีการนำเสนอแบบต่าง ๆ เช่น แบบกล่อง แบบจำลอง ต้นไม้การตัดสินใจ แบบผังการไหลของงาน แบบเครือข่าย เป็นต้น มีการบรรยายประกอบ	นำเสนอโดยการแสดงตัวเลขสถิติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตาราง แผนภูมิ หรือกราฟ แบบต่าง ๆ เช่น แบบแท่ง แบบเส้น แบบพาย เป็นต้น มีการตีความและอธิบายข้อมูล ตัวเลข สถิติประกอบ
13. การนำเสนอผลการวิจัย	นำเสนอผลการวิเคราะห์โดยนำเสนอหัวข้อเรื่อง (themes) พร้อมประเภทหรือหัวข้อเรื่องหลัก (categories) ที่เป็นส่วนประกอบของหัวข้อเรื่องหลัก และรหัส (codes) เป็นส่วนประกอบของหัวข้อเรื่องหลัก โดยคัดเลือกข้อความ (direct quotes) ของผู้ให้ข้อมูลหลักมานำเสนอประกอบ	นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยโดยนำเสนอผลการทดสอบสมมุติฐานที่นักวิจัยได้กำหนดไว้ตั้งแต่แรกเริ่มด้วยตัวเลข สถิติ รวมทั้งคำอธิบายว่าผลการทดสอบสมมุติฐานเป็นไปตามสมมุติฐานหรือยืนยันทสมมุติฐานที่นักวิจัยตั้งไว้ล่วงหน้าตั้งแต่แรกหรือไม่ และเพราะเหตุใดผลการวิจัยที่ได้จึงไม่เป็นไปตามนั้น

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
14. การเขียนรายงานการวิจัย	มีความยืดหยุ่นสูง ไม่มีรูปแบบตายตัว รูปแบบการเขียนรายงานการวิจัยจะขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพที่นักวิจัยเลือกใช้ การกำหนดจำนวนบทของเนื้อหาไม่มีการกำหนดที่แน่นอนตายตัว บางโครงการอาจมีถึง 10 บทหรือมากกว่าได้	การเขียนรายงานการวิจัยมีรูปแบบที่กำหนดไว้อย่างแน่ชัดและแน่นอนตายตัว การแบ่งจำนวนบทของเนื้อหาที่กำหนดไว้ตายตัวคือ ห้าบท แต่บางโครงการอาจแยกกรณีที่ศึกษาเป็นอีกบทหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่แล้วจะนำไปบรรจุไว้ในบทการทบทวนวรรณกรรม
15. การนำผลการวิจัยไปใช้	นำไปใช้ได้ในวงจำกัดคือใช้อธิบายปรากฏการณ์ หรืออธิบายที่ทำการศึกษาแต่ในบางกรณีสามารถใช้สามัญการได้	ผลการวิจัยเชิงปริมาณที่ยืนยันสมมติฐานการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ผ่านมาสามารถนำไปสามัญการในบริบทอื่นได้

ที่มา: วรณวิชนี ถนอมชาติ, อุทัย อันพิมพ์ และจำเนียร จวงตระกูล (2563)

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าการวิจัยเชิงคุณภาพมีความแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นแบบตรงกันข้าม ข้อมูลจากตารางนี้ทำให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นซึ่งจะเห็นว่าการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูลอย่างใกล้ชิดตั้งแต่ต้นจนจบโครงการอันนำไปสู่ประเด็นจริยธรรมการวิจัยหลายประการซึ่งจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

3. หลักการจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยอย่างใกล้ชิดหลายประการ ในส่วนนี้จะนำเสนอประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ ความหมายของจริยธรรมการวิจัย ความสำคัญของจริยธรรมการวิจัย และประเด็นหลักการจริยธรรมการวิจัย

ความหมายของจริยธรรมการวิจัย: การให้ความหมายของจริยธรรมการวิจัยในส่วนนี้ยึดถือตามแนวทางของมหาวิทยาลัย Stirling ที่มีความกระชับและชัดเจนกล่าวคือ จริยธรรมการวิจัยเป็นเรื่องเกี่ยวกับการนำหลักการพื้นฐานทางจริยธรรมไปสู่การปฏิบัติในการดำเนินการวิจัยโดยให้ความเคารพต่อสังคมและผู้อื่น การใช้ทรัพยากรและผลการวิจัย การประพฤติผิดทางวิชาการและระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการวิจัย (Research ethics involves the application of fundamental ethical principles to research activities which include the design and implementation of research, respect towards society and others, the use of resources and research outputs, scientific misconduct and the regulation of research) [4] นอกจากนี้องค์การอนามัยโลก [5]ระบุว่า จริยธรรมการวิจัยกำหนดมาตรฐานแห่งความประพฤติสำหรับนักวิจัย เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่นักวิจัยจะต้องปฏิบัติตามหลักการจริยธรรมการวิจัยเพื่อปกป้องคุ้มครองศักดิ์ศรี สิทธิ และสวัสดิภาพของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ด้วยเหตุดังกล่าวนี้นักวิจัยทั้งปวง

ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์จำเป็นต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมเพื่อให้แน่ใจว่าได้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรม โดยพิจารณาถึงหลักการจริยธรรมเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของการวิจัย ความยุติธรรม และความเป็นตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

จากความหมายและคำอธิบาย ดังกล่าวนี้นี้จะเห็นว่าจริยธรรมการวิจัยนั้นเป็นการที่นักวิจัยยึดถือและปฏิบัติตามหลักการพื้นฐานทางจริยธรรมที่ได้กำหนดไว้ใน การดำเนินการวิจัย นับตั้งแต่การออกแบบการวิจัย และการนำแผนการวิจัยที่ได้ออกแบบไว้สู่การปฏิบัติตั้งแต่เริ่มดำเนินการต่อเนื่องไปจนกระทั่งจบสิ้นโครงการ ประเด็นหลักการจริยธรรมที่สำคัญมีห้าประการดังจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

ความสำคัญของจริยธรรมการวิจัย: จริยธรรมการวิจัยมีความสำคัญต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยทุกกลุ่มซึ่ง จำเนียร จวงตระกูล [6; 7; 8] ได้นำเสนอไว้ ประกอบด้วยสถาบันการศึกษา ผู้สอนวิชาการวิจัย นักศึกษาหรือนักวิจัย ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการสอบปกป้องวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ หน่วยงานผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย คณะกรรมการจริยธรรมประจำสถาบัน

ผู้ทำหน้าที่ในการตรวจรับงานวิจัย ผู้ใช้งานวิจัย ชุมชนวิจัย และประชาชนโดยทั่วไป เนื่องจากจริยธรรมการวิจัยสร้างเสริมและสนับสนุนความซื่อตรงของงานวิจัย สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์รวมทั้งการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนวิชาการและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักวิจัยและผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเพราะงานวิจัยจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าปราศจากนักวิจัย แต่นักวิจัยก็ไม่สามารถที่จะสร้างงานวิจัยขึ้นได้ถ้าปราศจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นการปฏิบัติต่อกันระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นจริยธรรมในด้านการให้ความเคารพ ความเป็นตัวตนของผู้ให้ข้อมูลและความยุติธรรม ซึ่งนักวิจัยจะต้องปฏิบัติต่อผู้ให้ข้อมูลด้วยความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันรวมทั้งการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างเหมาะสมเป็นธรรมอีกด้วย [9]

ประเด็นหลักการจริยธรรมการวิจัย: ในการนำเสนอประเด็นหลักการจริยธรรมการวิจัยนั้นมีการนำเสนอไว้หลากหลายประเด็น [10; 9; 5] แต่การนำเสนอของ Malau-Aduli & Alele [11] มีความกระชับและชัดเจนมาก โดยได้นำเสนอประเด็นหลักการจริยธรรมการวิจัย (principles of research ethics) ไว้ห้าประการ ซึ่งหลักการทั้งห้าประการนี้เป็นหลักการสากลที่ใช้กันโดยทั่วไปทั่วโลก โดยไม่มีพรมแดนของชาติ วัฒนธรรม กฎหมาย หรือขอบเขตของเศรษฐกิจ ดังนั้นบุคคลผู้เกี่ยวข้องในการวิจัยในมนุษย์จะต้องทำความเข้าใจและปฏิบัติตามดังแสดงในภาพที่ 2 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 หลักการจริยธรรมการวิจัยห้าประการ
ที่มา: แปลและดัดแปลงจาก Malau-Aduli. & Alele (2023)

จากภาพที่ 2 ประเด็นหลักการจริยธรรมการวิจัยห้าประการประกอบด้วย ความมีคุณค่าและความซื่อตรงของการวิจัย ความยุติธรรม ความปราศจากอันตราย ความมีคุณประโยชน์เกื้อกูล และ การให้ความเคารพต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย [11] ซึ่งจะได้นำเสนอโดยสังเขปตามลำดับไปดังต่อไปนี้

ประการแรก ความมีคุณค่าและความซื่อตรงของการวิจัย เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและคุณค่าการวิจัย ที่จะมีส่วนช่วยในการเพิ่มความรู้ใหม่ในฐานความรู้ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งซึ่งกำหนดโดย ความเป็นต้นฉบับและความสำคัญของคำถามการวิจัย ความมีน้ำหนักและความเหมาะสมของระเบียบวิธีการวิจัย ความแข็งแกร่งและความเชื่อถือได้ของการวิเคราะห์ข้อมูลความชัดเจนและความสอดคล้องกลมกลืนกันของข้อค้นพบจากการวิจัย และศักยภาพที่มีผลกระทบของการวิจัยต่อความก้าวหน้าของความรู้ การแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติการวิจัยจะต้องพัฒนาระเบียบวิธีที่มีความเหมาะสมในการที่จะศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการโดยใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการจริยธรรมการวิจัย โดยสรุปแล้วการวิจัยจะต้อง ปฏิบัติตามมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับในด้านความซื่อตรงและมีการออกแบบ การตรวจสอบและการดำเนินการในลักษณะที่เป็นหลักประกันของควมมีคุณภาพและความโปร่งใส ตัวอย่างของสิ่งที่ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ เช่น การโจรกรรมทางวรรณกรรม การยกยอกหรือการลักขโมยความคิด ทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น การปลอมแปลงโดยการสร้างข้อมูลอันเป็นเท็จของการวิจัยซึ่งรวมทั้งการบันทึกหลักฐานการให้ความยินยอมของผู้เข้าร่วมโครงการ การเบี่ยงเบนโดยใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้อง การเลือกใช้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องโดยการยินยอม เป็นต้น

ประการที่สอง การให้ความเคารพผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย การให้ความเคารพต่อบุคคล เป็นการเคารพในคุณค่าของความเป็นคน เป็นหลักศีลธรรมในการยอมรับความเป็นตัวตนของผู้อื่น การให้ความเคารพเป็นการคำนึงถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่น ความเชื่อ มุมมองการปฏิบัติ และวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคลและเป็นกลุ่มบุคคล เป็นการเคารพ ในความเป็นส่วนตัว ความลับและความไวทางวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย การให้ความเคารพยังรวมถึง การให้ความสำคัญถึงอย่างเพียงพอต่อบุคคลในการใช้ดุลพินิจ ของตนตลอดกระบวนการศึกษา ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีข้อจำกัดในการตัดสินใจด้วยตนเอง การให้ความเคารพยังรวมถึง การปกป้องคุ้มครองให้พ้นจากภัยอันตรายด้วย ซึ่งหมายความว่าผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกคนจะต้องเข้าร่วมโดยสมัครใจ โดยปราศจากการบังคับขู่เข็ญหรือตกอยู่ภายใต้อิทธิพลใด ๆ เกินกว่าความจำเป็น อีกทั้งยังต้องเคารพและปกป้องสิทธิและศักดิ์ศรี ความเป็นตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างเพียงพออีกด้วย

ประการที่สาม ความยุติธรรม แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมการใช้หลักการของศีลธรรมเพื่อที่จะให้แน่ใจได้ว่าได้มีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามหลักการจริยธรรมการวิจัยข้อนี้ นักวิจัยจะต้อง ปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างเป็นธรรมและให้ความสำคัญอยู่ในลำดับต้นเสมอต่อความจำเป็นของผู้ร่วมโครงการวิจัยเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจะต้องได้รับการคัดเลือกอย่างเป็นธรรมรวมทั้งประเด็นการคัดเลือกและคัดออกตามหลักเกณฑ์ซึ่งจะต้องมีความชัดเจนโดยระบุไว้ในข้อค้นพบของการวิจัย นอกจากนี้จะต้องไม่มีความยุ่งยากที่ไม่สมเหตุผลกับการเข้าร่วมโครงการวิจัยสำหรับคนบางกลุ่มและผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้รับการสรรหาด้วยวิธีการที่เป็นธรรม นอกเหนือจากนี้รางวัลตอบแทนจากการวิจัยและการเข้าร่วมโครงการวิจัยจะต้องได้รับการจัดสรรแจกจ่ายอย่างเป็นธรรม จะต้องไม่มีการเอารัดเอาเปรียบผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และรางวัลตอบแทนจากการวิจัยต้องสามารถเข้าถึงได้จากบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

ประการที่สี่ ความปราศจากอันตราย หลักการจริยธรรมการวิจัยในประเด็นนี้เป็นข้อกำหนดสำหรับนักวิจัยจะต้องหลีกเลี่ยงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นต่อผู้อื่นตามประเด็นจริยธรรมการวิจัยข้อนี้ ในการเข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและหลักการ ข้อนี้มีความเกี่ยวข้องกับ ความมีคุณประโยชน์เกื้อกูล อย่างไรก็ตามก็มีความยุ่งยากในการที่จะติดตามหรือระบุความเสียหายหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อบุคคลผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นรวมทั้งอันตรายต่อร่างกาย สมอง สังคม หรือทางด้านการเงิน ในขณะที่อันตรายต่อการบาดเจ็บของร่างกายอาจค้นพบได้โดยง่ายและสามารถหลีกเลี่ยงหรือลดลงมาได้แต่ในทางกลับกันพยานหลักฐานในประเด็นที่เป็นอันตรายต่ออารมณ์สังคมและปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจอาจจะจะเป็นผลร้ายต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยที่นักวิจัยไม่ทราบก็ได้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องระลึกเสมอว่าการเข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นมีค่าใช้จ่ายสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยแม้ว่าจะเป็นเพียงการใช้เวลาของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและโครงการวิจัยแต่ละโครงการมีโอกาที่จะทำร้ายผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้เสมอ ดังนั้นจึงมีความสำคัญที่จะต้องทำให้แน่ใจว่าคุณประโยชน์ของการวิจัยนั้นมีน้ำหนักมากกว่าค่าใช้จ่ายและความเสี่ยงที่มีต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ทั้งนี้สามารถแบ่งประเภทของการวิจัยออกเป็นห้ากลุ่มตามความหนักเบาของโอกาสที่จะเกิดอันตรายต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ตามความหนักเบาของอันตรายหรือความไม่สบายใจที่อาจเกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมโครงการดังต่อไปนี้ ประเภทแรก ไม่สามารถคาดการณ์

ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ ประเภทที่สอง มีความไม่สบายใจเป็นการชั่วคราว ประเภทที่สาม ระดับความไม่สบายใจชั่วคราวมีความผิดปกติ ประเภทที่สี่ มีความเสี่ยงต่อการที่จะเกิดความเสียหายอย่างถาวร ประเภทที่ห้า เกิดความเสียหายอย่างถาวร ซึ่งนักวิจัยจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วน

ประการที่ห้า ความมีคุณประโยชน์เกื้อกูล ประเด็นหลักการจริยธรรมการวิจัยข้อนี้กำหนดให้นักวิจัยจะต้องดำเนินการเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีและผลประโยชน์ต่อบุคคลอื่นเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิจัยทางด้านการแพทย์ทุกประเภทซึ่งนักวิจัยจะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ที่อาจจะได้รับกับอันตรายที่อาจเกิดขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าโครงการวิจัยนั้นมีศักยภาพที่จะได้รับผลตอบแทนมากกว่าอันตรายที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งนักวิจัยมีความรับผิดชอบดังต่อไปนี้ ประการแรกต้องจัดโครงสร้างของการศึกษาเพื่อที่จะลดความเสี่ยงในการเกิดอันตรายหรือความไม่สะดวกสบายแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ประการที่สอง ต้องอธิบายคุณประโยชน์ที่จะได้รับและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ประการที่สาม สวัสดิภาพของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจะต้องมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งเสมอ

ในบรรดาหลักการจริยธรรมทั้งห้าประการนี้ หลักการแห่งความยุติธรรมเป็นประเด็นที่สำคัญอย่างยิ่งที่มีความเชื่อมโยงกับหลักการประเด็นอื่นทุกด้าน ซึ่งรวมถึงการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอันเป็นแนวคิดต่างตอบแทน (reciprocity) ระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยดังจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

4. การให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

การให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นประเด็นหลักของการศึกษาในบทความนี้ ดังนั้นในส่วนนี้จะได้นำเสนอประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจริยธรรมต่างตอบแทนในการวิจัย (reciprocity) การให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย แบบจำลองการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย การกำหนดและการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ตามลำดับไป

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจริยธรรมต่างตอบแทนในการวิจัย: จริยธรรมต่างตอบแทนในการวิจัย (reciprocity) ถือได้ว่าเป็นส่วนขยายจากประเด็นจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยความยุติธรรม ซึ่งให้หลักประกันว่ารางวัลตอบแทนจากการวิจัยจะต้องได้รับการจัดสรรอย่างเป็นธรรม โดยจะต้องไม่มีการเอารัดเอาเปรียบผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย อีกทั้งรางวัลตอบแทนจากการวิจัยต้องสามารถเข้าถึงได้จากบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทั้งนี้การให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจะต้องมีความเหมาะสม เป็นธรรมและมีความเสมอภาค Maiter, Simich, Jacobson & Wise [12] อธิบายเกี่ยวกับจริยธรรมต่างตอบแทนในการวิจัยว่า การวิจัยที่มีจริยธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ซึ่งเกิดจากความเชื่อถือและการต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน (trust and reciprocity) จริยธรรมต่างตอบแทนในการวิจัยอธิบายลักษณะธรรมชาติของการให้ความเคารพในความสัมพันธ์ของการวิจัยที่ดีและการแลกเปลี่ยนที่จำเป็นในการดำเนินการวิจัย นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนหรือต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน (reciprocal) เป็นความสัมพันธ์ที่มีการให้ในสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการหรือปรารถนา เป็นการแลกเปลี่ยนอำนาจระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการได้อุทิศเวลาความพยายาม ประสบการณ์และสติปัญญา เพื่อให้ข้อมูลและปรับแต่ง การศึกษาของนักวิจัย ดังนั้นนักวิจัยจึงให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นการตอบแทน [13; 14; 15] ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้วแนวคิดหลักการจริยธรรมต่างตอบแทนเป็นการตอบแทนซึ่งกันและกันระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการในการวิจัย ในส่วนของ

สิ่งตอบแทนที่ให้เพื่อตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นมีทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ดังจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

ลักษณะของสิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย: การให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นมีทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ดังตัวอย่างกรณีของ University of Toronto [16] ได้แบ่งออกเป็นสองลักษณะดังต่อไปนี้

ประเภทแรก การเบิกคืน (reimbursement) คือเงินที่จ่ายคืนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ตามที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้สำรองจ่ายไปก่อนเพื่อการเข้าร่วมโครงการวิจัย เช่น ค่าพาหนะ ค่าที่จอดรถ เป็นต้น (reimbursement: money given to the research participant that reflects out of pocket expenses associated with participating in a research study e.g. transportation, or parking) [16] ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสมควรจะได้รับการจ่ายเงินเบิกคืนสำหรับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ได้สำรองจ่ายไปก่อนล่วงหน้า ยกเว้นเสียแต่ว่านักวิจัยสามารถที่จะอธิบายและให้เหตุผลถึงสถานการณ์ที่อาจจะไม่สามารถจ่ายคืนเงินสำรองจ่ายไปก่อนได้ การจ่ายเงินเบิกคืนควรจ่ายตามจำนวนที่เป็นจริงไม่ควรจ่ายในอัตราที่กำหนดตายตัวเนื่องจากค่าใช้จ่ายของแต่ละคนจะแตกต่างกันไป ในกรณีที่นักวิจัยไม่ได้รับทุนการวิจัยหรือมีงบประมาณจำกัดในการวิจัยนักวิจัยควรหาวิธีการที่จะช่วยลดภาระต่าง ๆ ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยตามที่สามารถทำได้ เช่น การจัดผู้ดูแลเด็กเล็กให้ในระหว่างการให้ข้อมูลหรือการสัมภาษณ์หรือการประชุมกลุ่มการให้ของขวัญหรือการให้อินเทอร์เน็ตที่สามารถใช้ได้และอื่น ๆ เป็นต้น นักวิจัย ควรแจ้งให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทราบ เกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงินคืนกรณีที่ได้สำรองจ่ายไปก่อนในระหว่างกระบวนการขอคำยินยอมซึ่งนักวิจัยอาจขอให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจัดส่งเอกสารการจ่ายเงิน หรือใบเสร็จด้วยก็ได้แต่ไม่ควรเปิดเผยชื่อหรือตัวตนของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย แต่ควรใช้รหัสประจำตัวของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยแทน ในกรณีที่ไม่มีเอกสารการจ่ายเงินอาจให้เขียนคำรับรองการจ่ายเงินหรือให้สิ่งตอบแทนเป็นอย่างอื่นแทน เช่น บัตรกำนัล เป็นต้น

ประเภทที่สอง ค่าตอบแทน (compensation) คือเงินหรือสิ่งของที่ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นการแสดงความรับรู้ในเวลาและความพยายามที่ได้ให้แก่กันนักวิจัยในการเข้าร่วมโครงการวิจัย (compensation: money or item given to the research participant that acknowledges the time and effort they have provided in participating in the research.) [16] ค่าตอบแทนหรือสิ่งตอบแทน ตามปกติแล้วจะจ่ายเป็นค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ในกรณีที่ไม่สามารถจ่ายหรือให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ด้วยเหตุผลทางด้านความจำกัดของงบประมาณหรือเงินทุนสนับสนุนโครงการวิจัย นักวิจัยจะต้องอธิบายเหตุผลหรือความจำเป็นต่าง ๆ แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย อย่างชัดเจน นักวิจัยควรแจ้งให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทราบถึงการจ่ายค่าตอบแทนรวมทั้งจำนวนเงินที่จะจ่ายหรือไม่จ่ายสำหรับเวลาและความพยายามที่ได้ให้แก่กันนักวิจัย โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขอคำยินยอมจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ในการสรรหาผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นในประกาศโฆษณาไม่ควรเน้นที่การจ่ายค่าตอบแทนเพื่อที่จะโน้มน้าวหรือจูงใจให้มีการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย แต่สมควรนำไปแจ้งหรือปรึกษากับผู้ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยในกระบวนการขอคำยินยอมจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ในกรณีที่มีการออกประกาศโฆษณาเชิญชวนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยมีประเด็นค่าตอบแทนประกาศหรือโฆษณาเหล่านั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมประจำสถาบันเพื่อให้มีหลักประกันว่ามีความเหมาะสมในทุกด้าน การจ่ายค่าตอบแทนอาจกระทำโดยจ่ายเป็นเงินสดหรือเป็นสิ่งของ เช่น ของขวัญหรือบัตรกำนัล เป็นต้น นักวิจัยจะต้อง

พิจารณา ความเหมาะสมของสิ่งของที่จะมอบให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่มเพื่อให้เกิดความเหมาะสม นักวิจัยควรพิจารณาถึงสิ่งตอบแทนอื่น ๆ ตามความเหมาะสม เช่น การจัดพี่เลี้ยงดูแลเด็กเล็กหรือการให้ใช้อินเทอร์เน็ตอาหารว่าง และเครื่องดื่ม หรืออาหารกลางวันหรืออาหารค่ำจำเป็นต้องจัดให้มีขึ้นในกรณีที่ใช้เวลาตั้งแต่ 3 ชั่วโมงขึ้นไปต่อเนื่องกันและอยู่ในระหว่างช่วงเวลาของอาหารมื้อนั้น ๆ

ในการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไม่ว่าจะเป็นตัวเงินหรือสิ่งของนักวิจัยควรพิจารณาให้ในจำนวนหรือปริมาณที่เหมาะสมไม่ควรจะให้สิ่งตอบแทนทั้งที่เป็นตัวเงินหรือสิ่งของในจำนวนหรือปริมาณที่สูงหรือมากจนเกินไปจนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียในด้านต่าง ๆ ได้

ข้อดีและข้อเสียของการให้สิ่งตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย การจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่จะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน Beckford & Broome [17] ได้นำเสนอข้อดีข้อเสียของการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

ข้อดี ช่วยให้การสรรหาผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ง่ายขึ้น มีโอกาสที่จะรักษาผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ดีขึ้น ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้รับการยอมรับและได้รับการตอบแทนการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไม่ประสบความเดือดร้อนทางการเงิน

ข้อเสีย อาจเป็นการชักจูงให้มีการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการมากจนเกินสมควร การจ่ายค่าตอบแทนอาจก่อให้เกิดอคติในการสรรหาผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยขาดความคงเส้นคงวาในทางปฏิบัติในแต่ละโครงการวิจัย อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอาจก่อให้เกิดการเอาเปรียบแก่กลุ่มบุคคลผู้ด้อยโอกาสได้

จากข้อดีและข้อเสียต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนักวิจัยจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจดำเนินการเกี่ยวกับการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยของตน

แบบจำลองการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย: การจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสามารถทำได้หลายวิธี Beckford & Broome [17] นำเสนอแบบจำลองการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไว้สี่แบบ ดังแสดงในตารางที่ 3 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แบบจำลองการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสี่แบบ

แบบจำลอง	คำอธิบาย
1. แบบจำลองการตลาด	เป็นการจ่ายค่าตอบแทนในฐานะที่เป็นรางวัลจูงใจให้เข้าร่วมโครงการวิจัย ('Market' model – payment given as an incentive to take part.)
2. แบบจำลองค่าจ้าง	จ่ายเพื่อเป็นการเบิกเงินคืนค่าเสียเวลาให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ('Wage' model – reimbursement for time.)
3. แบบจำลองการเบิกคืน	จ่ายเพื่อเป็นการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัย (Reimbursement model – payment for expenses incurred.)
4. แบบจำลองรางวัลตอบแทน	จ่ายเพื่อแสดงความขอบคุณผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัย ('Reward' model – expression of thanks for taking part.)

ที่มา: Beckford & Broome (2007)

จากตารางที่ 3 จะเห็นว่าจุดมุ่งหมายหลักของการจ่ายเงินค่าตอบแทนให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยคือ เพื่อดึงดูดใจให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย เป็นการส่งเสริมสนับสนุนในการสรรหาผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้สะดวกขึ้น ซึ่งมีทั้งการจ่ายเพื่อเป็นการจ่ายค่าตอบแทนในฐานะที่เป็นรางวัลสูงใจให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย จ่ายเพื่อเป็นการเบิกเงินคืนค่าเสียเวลาให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่ได้จ่ายไปล่วงหน้า จ่ายเพื่อเป็นการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัย และ จ่ายเพื่อแสดงความขอบคุณผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัย

การกำหนดและการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย: โดยหลักการแล้ว อัตราค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจะต้องมีความเป็นธรรมตามหลักการบริหารค่าตอบแทน [17] ในส่วนนี้จะได้นำเสนอประเด็นสำคัญสองประการคือ กระบวนการกำหนดค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และ กระบวนการกำหนดค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ในส่วนของกระบวนการกำหนดค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้น จากการศึกษาของ Beckford & Broome [18]; Resnik [19]; Largent & Lynch [20]; Cheff [21]; University of Toronto [16]; University of Oxford. [22]; Różyńska [23]; University of Oregon. (nd.) [24] สรุปได้ว่า กระบวนการกำหนดค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสามารถดำเนินการได้ตามขั้นตอนดังที่ได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 กระบวนการกำหนดค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ลำดับที่	คำอธิบาย
1.	กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และนโยบาย การจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
2.	กำหนดขอบเขตของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย เพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้อย่างเหมาะสมให้ถือว่าผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยอยู่ในสถานะวิทยาการการฝึกอบรมหรือการสอนในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย
3.	กำหนดอัตราค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยใช้อัตราที่กำหนดไว้โดยสถาบันต้นสังกัดของผู้วิจัย หากไม่มีให้ใช้อัตราของสถาบันอื่นที่มีลักษณะและขนาดที่ใกล้เคียงกันกับสถาบันต้นสังกัดของผู้วิจัย หรืออาจใช้อัตราค่าตอบแทนวิทยาการการฝึกอบรม ของทางราชการ หรืออาจารย์สอนระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย ค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการการวิจัยอาจประกอบด้วย 3.1 ค่าพาหนะ 3.2 ค่าอาหาร กลางวันหรืออาหารค่ำ และค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มในช่วงเวลาพัก 3.3 ค่าตอบแทนการเข้าร่วมโครงการวิจัยซึ่งอาจถือว่าเป็นวิทยากร การฝึกอบรม หรือ อาจารย์ผู้สอนในระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัย ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ต้องการในโครงการวิจัยอาจกำหนดอัตราค่าตอบแทนตามอัตราค่าตอบแทนของผู้ประกอบวิชาชีพในสาขาวิชานั้น ๆ ซึ่งมีอัตราที่สูงกว่าอัตราตามที่ระบุไว้ในข้อนี้ได้ 3.4 นอกจากนี้แล้วนักวิจัยอาจมอบสิ่งของอย่างอื่นที่ไม่เป็นตัวเงินให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยถือเป็นของที่ระลึกหรือของขวัญที่ใช้เป็นการตอบแทนอย่างอื่นที่สมเหตุสมผลด้วยก็ได้

ตารางที่ 3 กระบวนการกำหนดค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (ต่อ)

ลำดับที่	คำอธิบาย
	3.5 อาจมีการดำเนินการสำรวจค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยสถาบันต่าง ๆ แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อกำหนดอัตราค่าตอบแทนที่เหมาะสมตามกระบวนการกำหนดค่าตอบแทนในทางบริหารมนุษย์ก็ได้
4.	กำหนดระเบียบวิธีการจ่ายค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยรวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นหลักฐานและการอ้างอิงต่อไป
5.	จัดทำรายงานเสนอต่อผู้มีอำนาจอนุมัติของสถาบันและนำเสนอคณะกรรมการจริยธรรมประจำสถาบันเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบขั้นสุดท้ายก่อนนำเสนอสู่การปฏิบัติ
6.	จัดทำระบบและระเบียบปฏิบัติในการดำเนินการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยขึ้นใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
7.	ดำเนินการทบทวนเพื่อความทันต่อเหตุการณ์ของอัตราค่าตอบแทนและระเบียบวิธีปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้มีความเหมาะสมและทันสมัยและมีความเป็นธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับสถาบันอื่นโดยมีการทบทวนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ที่มา: คณะผู้ศึกษา (2566)

สำหรับ กระบวนการจ่ายค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย นั้น จากการศึกษาของ Beckford & Broome [18] Resnik [19]; Largent & Lynch [20]; Cheff [21]; University of Toronto [16]; University of Oxford. [22]; Rozynska [23]; University of Oregon. (nd.) [24] สรุปได้ว่ากระบวนการจ่ายค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสามารถดำเนินการได้ตามขั้นตอนดังที่ได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 5 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 กระบวนการจ่ายค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ลำดับที่	คำอธิบาย
1.	การออกแบบการวิจัยโดยระบุถึงกระบวนการและขั้นตอน การดำเนินการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การให้สิ่งตอบแทนและการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
2.	กำหนดแนวทางการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย อย่างน้อยที่สุดต้องประกอบด้วยวัตถุประสงค์ อัตราค่าตอบแทน วิธีการจ่ายค่าตอบแทน โดยคำนึงถึงหลักการจริยธรรมการวิจัยในประเด็นความยุติธรรมควบคู่ไปกับ ประเด็นจริยธรรมการวิจัยด้านอื่น ๆ ด้วย
3.	นำเสนอคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยประจำสถาบันเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบเพื่อใช้ในการดำเนินการต่อไป
4.	ดำเนินการจ่ายค่าตอบแทนพร้อมกับการขอคำยินยอมจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยสมัครใจ โดยให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยลงนามในหนังสือให้คำยินยอมและเอกสารการจ่ายค่าตอบแทนเพื่อการอ้างอิงต่อไป

ตารางที่ 4 กระบวนการจ่ายค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (ต่อ)

ลำดับที่	คำอธิบาย
5.	ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการและวิธีการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอนโดยคำนึงถึงหลักการจริยธรรมการวิจัยห้าประการประกอบด้วย ความมีคุณค่าและความซื่อตรงของการวิจัย ความยุติธรรม ความปราศจากอันตราย ความมีคุณประโยชน์เกื้อกูล และ การให้ความเคารพต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ที่มา: คณะผู้ศึกษา (2566)

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้สรุปได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่มีความเสี่ยงต่อปัญหาจริยธรรมมากกว่างานวิจัยประเภทอื่นเนื่องจาก การวิจัยเชิงคุณภาพต้องใกล้ชิดกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างมาก เพราะต้องสร้างความเชื่อถือไว้วางใจให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจึงจะได้ข้อมูลตามที่ต้องการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ซึ่งต้องใช้เวลาและอาจมีความเสี่ยงที่อาจเป็นอันตรายต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการจริยธรรมการวิจัยและหลักการจริยธรรมต่างตอบแทนโดยปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ตามกรอบและแนวทางปฏิบัติทางด้านจริยธรรมอย่างเคร่งครัดรวมทั้งหลักการต่างตอบแทนโดยการให้สิ่งตอบแทนต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยด้วย

ประการที่สอง หลักการจริยธรรมการวิจัยเป็นกรอบแนวทางที่นักวิจัยจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดในการออกแบบการวิจัยและการดำเนินการวิจัย หลักการจริยธรรมที่สำคัญประกอบด้วย ความมีคุณค่าและความซื่อตรงของการวิจัย ความยุติธรรม ความปราศจากอันตราย ความมีคุณประโยชน์เกื้อกูล และการให้ความเคารพต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย หลักการจริยธรรมการวิจัยว่าด้วยความยุติธรรมเป็นพื้นฐานสำหรับหลักการจริยธรรมต่างตอบแทนซึ่งเป็นฐานสำคัญในการกำหนดและจ่ายให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ประการที่สาม หลักการจริยธรรมต่างตอบแทนเป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในส่วนที่ว่าด้วยการให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยซึ่งจะต้องดำเนินการตั้งแต่การออกแบบการวิจัยและตามกระบวนการดำเนินการวิจัยโดยมีการกำหนดสิ่งตอบแทนที่จะให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นและได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมประจำสถาบันก่อนดำเนินการ

ประการที่สี่ สิ่งตอบแทนที่ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นตัวเงินและที่ไม่เป็นตัวเงิน แบ่งเป็นสองส่วนประกอบด้วยการเบิกเงินคืนเพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้สำรองจ่ายไปก่อน และค่าตอบแทนเวลาหรือความพยายามที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้มีส่วนให้ข้อมูลแก่นักวิจัย เพื่อให้สามารถดำเนินการวิจัยได้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประการที่ห้า การกำหนดค่าตอบแทนที่จะให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดตามหลักการและกระบวนการที่เหมาะสมตามแนวทางการกำหนดค่าตอบแทนโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน ความสามารถในการจ่ายของโครงการวิจัยและการจ่ายของสถาบันวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งจะต้องมีการทบทวนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบัน

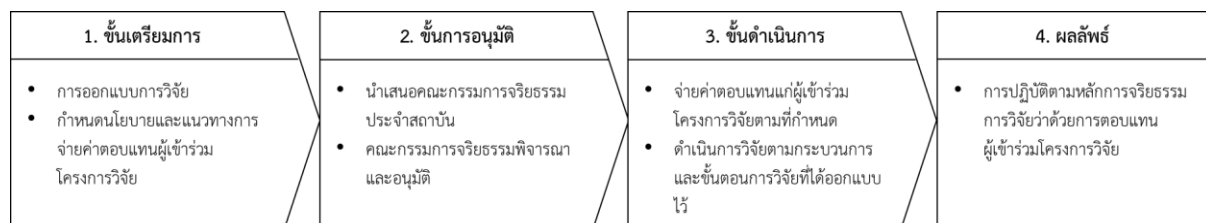
ประการที่หก แบบจำลองการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีสี่แบบจำลองประกอบด้วยแบบจำลองการตลาดเป็นการจ่ายค่าตอบแทนในฐานะที่เป็นรางวัลจูงใจให้เข้าร่วมโครงการวิจัย แบบจำลองค่าจ้าง เป็นการจ่ายเพื่อเป็นการเบิกเงินคืนค่าเสียเวลาให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ แบบจำลองการเบิกคืน เป็นการจ่ายเพื่อเป็นการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการวิจัย แบบจำลองรางวัลตอบแทน เป็นการจ่ายเพื่อแสดงความขอบคุณผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัย นักวิจัยจะต้องพิจารณาเลือกใช้แบบจำลองการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่เหมาะสมแก่โครงการวิจัยของตน

ประการที่เจ็ด ในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้น นักวิจัยจะต้องแจ้งให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทราบเป็นการล่วงหน้าว่าจะมีการจ่ายหรือไม่จ่ายค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยพร้อมทั้งอธิบายเหตุผลในการจ่ายหรือไม่จ่ายในกรณีที่นักวิจัยขอคำยินยอมจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย หากไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนนักวิจัยควรพยายามหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะลดภาระของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยอาจใช้สิ่งของที่ เป็นของขวัญหรือรางวัลตอบแทน และในการลดภาระภาระต่าง ๆ เช่นการจัดผู้ดูแลเด็กเล็กในระหว่างการ สัมภาษณ์หรือการประชุม การใช้อินเทอร์เน็ต เป็นต้น การสัมภาษณ์หรือการให้ข้อมูลที่ใช้เวลาเกินกว่า 3 ชั่วโมงขึ้นไป ควรจัดอาหารและเครื่องดื่มให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และเมื่อมีการใช้เวลาใกล้ช่วงเวลาอาหารควรจัดอาหารและเครื่องดื่ม เช่น อาหารกลางวันหรืออาหารค่ำ ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยด้วย

ประการสุดท้าย สถาบันการวิจัยควรจัดทำระบบระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมประจำสถาบันเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับนักวิจัยในการดำเนินการวิจัยและควรมีการทบทวนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งเพื่อให้ระบบระเบียบต่าง ๆ มีความทันสมัยและเป็นปัจจุบันที่สามารถใช้งานได้อย่างเหมาะสม

ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้คณะผู้ศึกษาได้สังเคราะห์กระบวนการและขั้นตอนในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นแบบจำลองที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานในทางปฏิบัติได้ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระบวนการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
ที่มา: คณะผู้ศึกษา (2566)

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

ผู้วิจัยสามารถนำข้อสรุปที่เป็นความรู้ใหม่ที่ได้จากศึกษาครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการกำหนดและการจ่ายค่าตอบแทนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในโครงการวิจัยเชิงคุณภาพของตนได้ เพื่อให้เป็นไปตามประเด็นหลักจริยธรรมการวิจัยที่ได้นำเสนอไว้

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในโอกาสต่อไป

ควรศึกษาโดยการสำรวจค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการโครงการวิจัยโดยสถาบันต่าง ๆ ในประเทศประเทศไทยเพื่อเสนอแนะอัตราค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ตามประเด็นหลักจริยธรรมการวิจัยที่ได้นำเสนอไว้ และควรศึกษาประเด็นหลักจริยธรรมอื่น ๆ ที่ไม่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] Dhillon, P. (2022). How to write a good scientific review article. *The FEBS Journal*, 289(13), 3589-3915.
- [2] Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (3rd ed.). SAGE.
- [3] วรณวิชนี ฅนอมชาติ, อุทัย อันพิมพ์ และ จำเนียร จวงตระกูล (2563). การนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 14(4), 1-13.
- [4] University of Stirling. (nd.). *Understanding ethics: Definition of research and ethics*. <https://shorturl.asia/e59Qk>
- [5] World Health Organization. (nd.). *Ensuring ethical standards and procedures for research with human beings*. <https://shorturl.asia/EHxJR>
- [6] จำเนียร จวงตระกูล. (2553ก). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: เครื่องมือสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาประเทศ*. บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด.
- [7] จำเนียร จวงตระกูล. (2563). *การออกแบบการวิจัย: ประเด็นจริยธรรมและความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพ*. บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด.
- [8] จำเนียร จวงตระกูล. (2565). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: แนวทางการนำไปใช้เพื่อดำเนินการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา*. MNJ Supply.
- [9] Bhandari, P. (2023). *Ethical Considerations in Research: Types & Examples*. Scribbr. <https://shorturl.asia/Zq59w>
- [10] National Research Ethics Committee. (2022). *Guidelines for Research Ethics in the Social Sciences and the Humanities*. National Research Ethics Committee.

- [11] Buni Malau-Aduli & Faith Alele. (2023). *An Introduction to Research Methods for Undergraduate Health Profession Students*. James Cook University Australia.
<https://shorturl.asia/RK0IH>
- [12] Maiter, S., Simich, L, Jacobson, N. & Wise, J. (2008). Reciprocity: An ethic for community-based participatory action research. *Action Research*, 6(3), 305-325.
- [13] Trainor, A. & Bouchard, K. A. (2013). Exploring and developing reciprocity in research design. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 26(8), 986-1003.
- [14] Källkvist, M., Gyllstad, H., Sandlund, E. & Sundqvist, P. (2023). *Reciprocity and challenge in researcher-studentcollaborativelabour*. <https://shorturl.asia/f4Rz2>
- [15] Wilmsen, C. (nd.). *Participation, Reciprocity, and Empowerment in the Practice of Participatory Research*. University of California, Berkeley, College of Natural Resources. <https://shorturl.asia/2bxTi>
- [16] University of Toronto. (2019). *Compensation & Reimbursement of Research Participant*. <https://research.utoronto.ca/compensation-reimbursement-research-participants>
- [17] จำเนียร จวงตระกูล. (2553ข). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงยุทธศาสตร์: ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด.
- [18] Beckford, L. & Broome, M. R. (2007). *Ethics and the Payment of Research Subjects*. University of Warwick institutional repository. <https://shorturl.asia/gmBKn>
- [19] Resnik, D. B. (2015). *Bioethical issues in providing financial incentives to research participants*. National institute of environmental Health Sciences, National institutes of Health, Research Triangle Park.
- [20] Largent, E. A. & Lynch, H. F. (2017). Paying Research Participants: Regulatory Uncertainty, Conceptual Confusion, and a Path Forward. *Yale J Health Policy Law Ethics*, 17(1), 61-141.
- [21] Cheff, R. (2018). *Compensating Research Participants: A Survey of Current Practices in Toronto*. Wellesley Institute. <https://shorturl.asia/M3kme>
- [22] University of Oxford. (2020). *Payments and incentives in research*. <https://shorturl.asia/uXmzy>
- [23] Rozynska, J. (2022). The ethical anatomy of payment for research participants. *Medicine, Health Care and Philosophy*, 25(4), 449-464.
- [24] University of Oregon. (nd.). *Compensation for Participation in Research: Guidance on Compensation*. <https://shorturl.asia/9KTyr>

แนวทางในการจัดการน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส Guidelines for Wastewater Management in the Community of Narathiwat Municipality, Narathiwat Province

ฮาเกมี สะแปอิง¹ รุสชีลาวาตี บินดอเลาะ² มุฮัมมัดซารีฟี ซาสือรี³ ฟิรดาว ลูโบะเต็ง⁴
เปาซี วานอง⁵ และอิบรอฮิม สารีมาแซ⁶
Hakimee Sapaeing¹ Ruschilawati Bindorloh² Muhammadsarifee Sasuree³
Firdaw Lubohdeng⁴ Paosee Wanong⁵ and Ibrahim Sareemasae⁶

¹⁻⁶ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

¹⁻⁶ Department of Public Administration, Faculty of Management Sciences,
Princess of Naradhiwas University

E-mail: Hakimeesapaeing@gmail.com¹

Corresponding E-mail: Ibrahim.pa.pnu@gmail.com⁶

This article is presented in the 17th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Ubon Ratchathani University, November 17, 2023

Received: October 12, 2023; Revised: November 21, 2023; Accepted: December 15, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางในการจัดการน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสาเหตุของน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก 1) ตัวแทนเทศบาลเมืองนราธิวาส จากตัวแทนสำนักงานการช่าง ตัวแทนฝ่ายพัฒนาชุมชน และตัวแทนกรรมการชุมชนใน 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาเย และชุมชนชายทะเล รวมจำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการเลือกสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ 2) ตัวแทนประชาชนใน 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาเย และชุมชนชายทะเล ตัวแทนประชาชนชุมชนละจำนวน 10 คน รวมจำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ (snowball sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แก่นสาระ (thematic analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) สาเหตุของน้ำเสียในชุมชน พบว่า สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกิดจากภายในชุมชนที่เป็นพฤติกรรมของประชาชนในการปล่อยน้ำเสีย และการทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำโดยตรง และส่วนที่มาจากภายนอกชุมชนน้ำเสียมาจากท่อระบายน้ำเสียของเมืองที่ไม่มีระบบการจัดการหรือการบำบัดน้ำเสียก่อนระบายลงสู่แม่น้ำ 2) ผลกระทบที่ประชาชนได้รับจากปัญหาน้ำเสีย ประกอบด้วยหลายด้าน (1) ด้านการดำรงชีวิต พบว่า มีกลิ่นเน่าเหม็น ขยะลอยมาติดที่ใต้ถุนบ้าน ทำให้เกิดปัญหาขยะเพิ่มขึ้น (2) ด้านสุขอนามัย พบว่า เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ที่เป็นพาหะของเชื้อโรค เช่น ไข่เห็บเห蚤 และเป็นแหล่งที่สามารถ

แพร่กระจายเชื้อโรคได้ง่าย (3) ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า คนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีอาชีพประมง ทำให้ปลาในกระชังตาย เพราะมลพิษทางน้ำ (4) ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า เกิดน้ำดำ โคลน ทำให้ทัศนียภาพในชุมชนสกปรก 3) แนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในชุมชน พบว่า ควรมีการรณรงค์ปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม และการอบรมให้ความรู้ในการสร้างบ่อดักไขมันอย่างง่ายภายในครัวเรือน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถบำบัดน้ำเสียเบื้องต้นจากครัวเรือนได้ การสร้างระบบท่อส่งน้ำเสียไปบำบัดที่บ่อน้ำเสียรวมในชุมชน รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กองช่าง กองสาธารณสุขของเทศบาลเมืองนราธิวาสเพื่อดูแลและการบริหารน้ำเสียในชุมชน

คำสำคัญ: น้ำเสียชุมชน; ผลกระทบ; แนวทางในการจัดการน้ำเสีย

Abstract

This research is a study of guidelines for wastewater management in communities in Narathiwat Municipality, Narathiwat Province, with the objective of 1) to study the causes of wastewater in Narathiwat Municipality, Narathiwat Province. 2) to study the impacts of wastewater in Narathiwat Municipality, Narathiwat Province. and 3) to study approaches to wastewater management in Narathiwat Municipality, Narathiwat Province and seaside communities Using a qualitative research model, the main informants were representatives of Narathiwat Municipality, representatives of the Bureau of Engineering, representatives of the Community Development Department, and representatives of community directors in three communities, namely the Kalatapae community. A total of 5 people were selected using the purposive sampling method, collecting data using interview forms. Kalapayae and seaside communities. A total of 10 representatives of each community totaled 30 people using the snowball sampling method. Data was collected using group discussions. The data was analyzed using thematic analysis.

The results of the research were as follows: 1) The causes of wastewater in communities can be divided into 2 parts: those that originate from within the community are the behaviors of people to discharge wastewater and dump garbage directly into the river, and those that come from outside the community come from the city's sewage pipes that do not have a management system or wastewater treatment before discharging into the river. 2) Impacts that people receive from wastewater problems It consists of many aspects. (1) In terms of living, it was found that there was a putrid smell. Garbage floats and gets stuck under the house. Resulting in increased waste problems. (2) In terms of hygiene, it was found that it is a breeding ground for mosquitoes that are carriers of germs such as dengue fever and is an easy source of disease transmission. (3) In terms of occupation, it was found that most people in the area work as fishermen. It causes fish in the cages to die because of water pollution. (4) Environmentally, it was found that black water and mud polluted the landscape in the community. 3) Guidelines for managing wastewater problems in the community found that there should be a campaign to instill awareness of environmental protection. and training to provide knowledge on building a simple grease trap within the household. So that people in

the area can treat basic wastewater from their households. In addition, the construction of a wastewater pipe system for treatment at the community wastewater pond. This includes coordinating with relevant agencies such as the municipal engineering department and public health department of Narathiwat Municipality to oversee and manage wastewater in the community.

Keywords: Municipal wastewater; Impact; Guidelines for wastewater management

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีน้ำเสียประมาณ 9.5 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน โดยประเมินจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ 7,353 แห่ง พบว่า จัดการน้ำเสียได้เพียงวันละ 3 ล้านลูกบาศก์เมตรเท่านั้น ส่วนอีก 6 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียรองรับ แต่บางส่วนธรรมชาติช่วยบำบัดด้วยตนเองและบางส่วนมีระบบบำบัดน้ำเสียติดตั้งอยู่ภายในตัวอาคารอยู่แล้ว จึงเหลือน้ำเสียปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติลดลง เมื่อรวบรวมน้ำเสียไปยังปลายทางจะถูกบำบัดตามหลักวิชาการกลับพบว่าท่อบำบัดน้ำเสียมีถุงพลาสติกและเศษอาหารเป็นจำนวนมาก จึงกลายเป็นภาระของระบบบำบัดน้ำเสียที่ต้องเสียเวลามากำจัดขยะอื่นๆ ที่ไม่ใช่ น้ำเสียโดยตรง ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายสูงขึ้น การบริหารจัดการมีขีดจำกัดและความต่อเนื่องของงบประมาณจะน้อยลงด้วย จึงควรเริ่มต้นบำบัดขั้นแรกจากผู้ใช้ น้ำก่อน [1]

ด้วยกรมควบคุมมลพิษ โดยกองจัดการคุณภาพน้ำ ร่วมกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1-16 และองค์การการจัดการน้ำเสียได้จัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ในการจัดสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนเพื่อลดปริมาณความสกปรกของน้ำเสียชุมชนที่ไม่ผ่านการบำบัดก่อนระบายลงสู่แหล่งน้ำ สอดคล้องกับเป้าหมายภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 จำนวน 341 แห่ง และกองจัดการคุณภาพน้ำได้จัดทำเป็นคู่มือพื้นที่เป้าหมายในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย พ.ศ. 2561-2580 โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย สถานการณ์การจัดการน้ำเสียในปัจจุบัน พื้นที่เป้าหมายในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน พ.ศ. 2561-2580 แนวทางการแก้ไขปัญหาและการเตรียมความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสียในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

คุณภาพน้ำแม่บางนราโดยรวมอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม โดยมีสัดส่วนคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้และเกณฑ์เสื่อมโทรม คิดเป็นร้อยละ 50 เท่ากัน บริเวณที่คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ คือ บ้านปิเหล็ง (BN2) บริเวณที่คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม คือ เทศบาลเมืองนราธิวาส (BN1) [2]

จากการลงพื้นที่พบว่า ชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาเย และชุมชนชายทะเล ในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย และชาวประมงเป็นหลัก ทั้งสามชุมชนมีพื้นที่ค่อนข้างแออัด และบางครั้งเรือจำเป็นต้องสร้างบ้านเรือนบนผิวน้ำ เมื่อมีขยะมูลฝอยลอยมาตามกระแสน้ำหรือจากที่ประชาชนในพื้นที่เป็นคนที่ทิ้งลงแม่น้ำเอง ส่งผลทำให้เกิดน้ำเสียและมีกลิ่นเหม็นส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงฤดูฝนตกซึ่งส่งผลกระทบมากมาย อาทิเช่น น้ำท่วม ขยะ และมีกลิ่นเหม็น รวมไปถึงผู้ที่ประกอบอาชีพทางการประมง เป็นต้น ซึ่งได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน และทางด้านสุขภาพอนามัย [3]

จากปัญหาดังกล่าว การศึกษาสาเหตุของการเกิดน้ำเสียในชุมชน ผลกระทบที่เกิดขึ้น และการหาแนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางในการจัดการน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุของน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาสาเหตุของน้ำเสีย และผลกระทบของน้ำเสีย รวมไปถึงแนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะชุมชนกาแลตาแปะ ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล เขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำเสีย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีสาเหตุน้ำเสีย

โฮลเกต [4] ได้กล่าวถึง การเกิดภาวะมลพิษทางน้ำไว้ว่า เกิดจากการที่มนุษย์นำสารหรือพลังงานลงไป แล้วทำให้เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ เป็นอันตรายต่อทรัพยากรสิ่งมีชีวิตและต่อระบบนิเวศ ทำให้เกิดความเสียหายต่อโครงสร้างหรือลักษณะที่ไม่พึงปรารถนาของสิ่งแวดล้อม หรือรบกวนต่อการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมของสิ่งแวดล้อมและโฮลเกต ยังกล่าวว่าเป็นการยากที่จะกำหนดชี้ชัดให้แน่นอนลงไปว่าอะไรเป็นภาวะมลพิษหรือไม่เป็น เนื่องจากว่าการกำหนดว่าการเปลี่ยนแปลงแค่นั้นที่จัดว่าก่อให้เกิดสภาพที่ไม่พึงปรารถนานั้นแต่ละคนอาจมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่เสียไป หรืออัตราการเสียต่อสุขภาพอนามัย และสภาพเศรษฐกิจของแต่ละคน ดังนั้นแนวคิดนี้มองว่าภาวะมลพิษของสิ่งแวดล้อมจะรุนแรงหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้มีส่วนได้เสีย ถ้าผู้ไม่เกี่ยวข้องอาจมองไม่เห็นปัญหาส่วนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงได้รับผลกระทบจากภาวะมลพิษนั้นอาจมองว่ามีความรุนแรงและอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้

เดช กาญจนางกูร [5] ได้กล่าวถึงภาวะมลพิษทางน้ำไว้ว่า มลพิษทางน้ำหมายถึง ภาวะของน้ำที่ไม่สะอาดบริสุทธิ์ เนื่องมาจากการที่มีสารอินปนเปื้อนจนมีกลิ่นแสบสี้ ไม่สามารถนำไปใช้ในการอุปโภคและบริโภคได้ ตลอดจนไม่อาจลงไปว่ายน้ำ หรือตกปลาได้ เพราะความสกปรกของน้ำจะเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ และสาเหตุของการเกิดภาวะมลพิษทางน้ำ มีดังนี้

1. เกิดจากการชักล้าง และจากการใช้ในชีวิตประจำวันของคนเรา โดยเฉพาะผู้คนที่ตั้งบ้านเรือนใกล้แม่น้ำ จึงใช้แม่น้ำเป็นที่ระบายสิ่งโสโครกโดยปริยาย และเกิดจากการประกอบธุรกิจการค้าต่างๆ ได้แก่ โรงแรม ร้านอาหาร อยู่ซ่อมรถ ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นสาเหตุของน้ำเสียลงสู่แม่น้ำลำคลองทั้งสิ้น
2. เกิดจากการทิ้งของเสียและการทำของตกหล่นลงสู่แหล่งน้ำ รวมไปถึงการเดินเรือจึงจะมีน้ำมัน เครื่องยนต์รั่วไหล ซึ่งน้ำมันที่รั่วจะแผ่กระจายออกไปเป็นคาบน้ำมันอย่างรวดเร็วตามกระแสคลื่นลม ซึ่งเป็น

อันตรายต่อชีวิตสัตว์น้ำทั้งโดยตรง ได้แก่ คาบน้ำมันอาจไปเคลือบตัวสัตว์น้ำและตายในที่สุด และโดยอ้อม คือ คาบน้ำมันยังทำหน้าที่เป็นฉนวนกันแสงแดดและออกซิเจนไม่สามารถส่องลงไปสู่แม่น้ำได้ ทำให้แพลงตอนที่อยู่ใต้ผิวน้ำไม่สามารถอยู่ได้ในที่สุด

3. เกิดจากบรรยากาศ ซึ่งในบรรยากาศจะมีหมอกควันของสารพิษลอยตัวอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในย่านอุตสาหกรรม หมอกควันเหล่านั้นจะปะปนมาพร้อมกับฝนไหลลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้น้ำเจือปนไปด้วยสารพิษประเภทต่างๆ ไปด้วย และเกิดจากการปล่อยน้ำร้อนจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือ โรงไฟฟ้า ลงสู่แม่น้ำที่มีอุณหภูมิสูงเกินขีดความสามารถของพืชและสัตว์จะรับได้ และความร้อนของน้ำยังทำให้ปริมาณออกซิเจนของน้ำลดลง ส่งผลให้วงจรของธรรมชาติในระบบนิเวศขาดตอนไปด้วย

กรมควบคุมมลพิษ ได้สรุปถึงมลพิษทางน้ำไว้ว่า น้ำเสียที่ปล่อยออกจากทุกกิจกรรมของมนุษย์จะไหลลงสู่ท่อระบายน้ำ ในกรณีที่อยู่ในย่านที่ไม่มีน้ำไหลผ่าน และรางระบายน้ำนั้นเป็นรางเปิด ซึ่งน้ำเสียที่เกิดจากการหมักหมมในถังแกล้งและถังอยู่ตรงร่องระบายน้ำ จะส่งกลิ่นเน่าเหม็นเกิดเป็นก๊าซไข่เน่า และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ หรือผู้ที่สัญจรไปมา

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม [6] ได้แบ่งประเภทน้ำเสียที่เกิดขึ้นออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. น้ำเสียชุมชน (domestic wastewater) ซึ่งเกิดจากกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน เช่น น้ำเสียจากบ้านเรือน อาคารที่พักอาศัย และสถานประกอบการร้านค้า เป็นต้น
2. น้ำเสียจากอุตสาหกรรม (industrial wastewater) ได้แก่ น้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการอุตสาหกรรม ตั้งแต่ขั้นตอนการล้างวัตถุดิบ กระบวนการผลิต ไปจนถึงการทำความสะอาดโรงงาน
3. น้ำเสียจากเกษตรกรรม (agricultural wastewater) ได้แก่ น้ำเสียที่เกิดจากกิจกรรมทางการเกษตร ครอบคลุมถึงการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์
4. น้ำเสียที่ไม่ทราบแหล่งกำเนิด (non-point source wastewater) ได้แก่ น้ำฝน น้ำหลากที่ไหลผ่านและชะล้างความสกปรกต่าง ๆ เช่น กองมูลฝอย แหล่งเก็บสารเคมี ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ และคลองระบายน้ำ

ส่วนแนวทางในการจัดการน้ำเสียของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ใช้กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะเชื่อว่ากิจกรรมการรณรงค์ในชุมชนก่อนจะสามารถขยายผลจากชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง และในที่สุดก็จะขยายผลไปถึงระดับประเทศได้ ตัวอย่างกิจกรรม เช่น โครงการด้านภัยขยะและน้ำเสียสุตสัปดาห์ โครงการขยะและน้ำเสียสัญจรและโครงการสะอาดใสในสิ้นเดือน เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบน้ำเสีย

เดช กาญจนางกูร [5] สรุปถึงผลเสียที่เกิดจากน้ำเสีย ซึ่งส่งผลกระทบหลายๆ ด้าน ดังนี้

1. ผลเสียต่อสุขภาพ ซึ่งน้ำเสียจะส่งกลิ่นเหม็นก่อให้เกิดความรำคาญ และบั่นทอนสุขภาพ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่เป็นพาหะของเชื้อโรคหลายชนิด ได้แก่ มาลาเรีย ไข้เลือดออกและน้ำเสียยังเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคระบาด เช่น อหิวาห์บิด ซึ่งการมีสารพิษพวกโลหะหนักปนเปื้อนอยู่ในแหล่งน้ำ เช่น แคดเมียม โปรทตะกั่ว ตลอดจน ดีดีที สารเหล่านี้จะไปทำลายระบบประสาทและระบบหมุนเวียนโลหิตของมนุษย์
2. ผลเสียต่อการเกษตร โดยน้ำที่มีสารพิษปะปนอยู่ ย่อมไม่เหมาะสมที่จะใช้ในการเพาะปลูก เพราะสารเคมีบางชนิดจะถูกสะสมอยู่ในดิน อาจทำให้ดินเปลี่ยนสภาพเป็นกรดหรือด่าง ซึ่งไม่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืชได้

3. ผลเสียต่อการประมง เพราะสารพิษต่างๆ ที่เจือปนในอยู่ในน้ำย่อมเป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิต และการสืบพันธุ์ของสัตว์น้ำทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดปริมาณลงไปเรื่อยๆ

4. ผลเสียต่อระบบนิเวศ เพราะกลไกในระบบนิเวศ จะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสิ่งมีชีวิตทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ทำให้ความสมดุล ธรรมชาติหรือระบบนิเวศเปลี่ยนไป

5. ผลเสียต่อทัศนียภาพ เพราะแหล่งน้ำธรรมชาติมีความงดงามและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ดังนั้นถ้าแหล่งน้ำเหล่านั้นมีความสกปรก และเน่าเสีย จึงทำให้ทัศนียภาพที่สวยงามของแหล่งน้ำเหล่านั้นถูกทำลายไปด้วย

กรมควบคุมมลพิษ น้ำเสียที่ปล่อยออกจากทุกกิจกรรมของมนุษย์จะไหลลงสู่ที่ระบายน้ำ ในกรณีที่อยู่ในย่านที่ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน และวางระบายน้ำนั้นเป็นรางเปิด ซึ่งน้ำเสียที่เกิดจากการหมักหมมในถูคู่อ่าง และขังอยู่ตามร่องระบายน้ำ จะส่งกลิ่นเน่าเหม็นเกิดเป็นก๊าซไข่เน่า และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ หรือผู้ที่สัญจรไปมา

สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 13 ชลบุรี กล่าวว่า เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน เพราะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรคและเป็นพาหนะนำโรคต่างๆ สุ่มนุษย์ สัตว์ และพืช ทำลายทัศนียภาพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำที่ใช้ในการคมนาคมและแหล่งท่องเที่ยว เป็นปัญหาต่อกระบวนการผลิตน้ำประปา ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงคุณภาพน้ำเพิ่มมากขึ้น

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้สรุปแหล่งสารและผลกระทบต่อแหล่งน้ำที่สำคัญ จนกลายเป็นมลพิษทางน้ำ ดังนี้

1. โลหะหนักและสารพิษอื่นๆ ในเขตชุมชนส่วนใหญ่อาจจะมีสารพิษจากอุตสาหกรรมและครัวเรือนบางประเภท เช่น ร้านชุบโลหะ อยู่ซ่อมรถ และน้ำเสียจากสถานพยาบาลที่ไม่ได้ผ่านการบำบัด สารเคมีสามารถไหลลงสู่แหล่งน้ำ หรือน้ำบาดาล ซึ่งสามารถสะสมความเป็นพิษภายในร่างกาย

2. สารอินทรีย์ โดยมีแหล่งกำเนิดมาจากขยะเปียกประเภทเศษอาหารพืชผักซากสัตว์ที่ตายแล้วถูกทิ้งจากบ้านเรือน บริษัท อาคารต่างๆ ลงไปในแม่น้ำ ทำให้กลายเป็นสารอินทรีย์ซึ่งถ้ามีในปริมาณที่มากขึ้นๆ จุลินทรีย์ภายในน้ำก็ไม่สามารถย่อยสลายสารอินทรีย์เหล่านั้นได้จึงทำให้เกิดสภาพน้ำเน่าเสียได้ในที่สุด

3. ความร้อน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเร่งปฏิกิริยาการใช้ออกซิเจนของสารอินทรีย์ส่งผลให้ออกซิเจนในน้ำลดลงเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น โดยปกติอุณหภูมิของน้ำที่มีความเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในน้ำประมาณ 25 - 35 องศาเซลเซียส

4. สารก่อให้เกิดฟอง ได้แก่ ผลซักฟอก สบู่ ซึ่งฟองเหล่านี้จะไปขัดขวางการละลายของออกซิเจนในอากาศลงสู่ น้ำ ซึ่งเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำได้

แนวคิดและทฤษฎีในการจัดการปัญหาน้ำเสีย

ปัญหาน้ำเน่าเสียที่เห็นได้ชัด คือ สภาพแม่น้ำลำคลองและชายฝั่งทะเลเกิดการเน่าเสียซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลเสียต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และกีดขวางความเจริญทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นจึงจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ในการป้องกันและแก้ไขสิ่งแวดล้อมด้านน้ำโดยเฉพาะขึ้น และนโยบายหลักนี้จะนำไปสู่มาตรการในการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย

สุพัตรา มาศดิตถ์ และสง่า สรรพศรี [7] ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา น้ำเสีย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ จะต้องใช้กลยุทธ์หลัก 5 แนวทางดังนี้

1. ให้มีการใช้กฎหมาย พ.ร.บ.ประกาศกระทรวง และระเบียบวิธีปฏิบัติที่มีอยู่อย่างเคร่งครัดในการวางแผน และควบคุมภาวะมลพิษควบคู่ไปกับการพัฒนา รวมทั้งควบคุมลักษณะการใช้ที่ดินและรูปแบบการพัฒนาโครงการต่างๆ อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมด้านน้ำด้วย
2. ให้มีการลดปริมาณสารมลพิษทางน้ำและแหล่งกำเนิด โดยจัดให้มีแผนหลักการจัดการรวมทั้งการลงทุนในเรื่องระบบรักษาคุณภาพน้ำให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้แล้วด้วย
3. ให้มีระบบการติดตามตรวจสอบ เพื่อควบคุมให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม มาตรฐานลักษณะคุณสมบัติในการระบายของเสีย รวมทั้งการปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดจากการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด และมีประสิทธิภาพ
4. ให้มีการใช้มาตรการการเงินและการคลังของประเทศเพื่อสนับสนุนการลงทุนของรัฐในด้านการป้องกัน และแก้ไขมลพิษให้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศในการลงทุนของภาคเอกชน หรือการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนเกี่ยวกับระบบป้องกัน และปัญหาภาวะมลพิษด้านน้ำ
5. ให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสาร มีความรู้ความเข้าใจเรื่องมลพิษและมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการใช้สื่อมวลชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวคิดดังกล่าว ยังได้เสนอแนวคิดว่ามาตรการ การดำเนินการ จะต้องมีการมีทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้สอดคล้องในการดำเนินการด้วย

สุพัตรา มาศดิตถ์ และสง่า สรรพศรี [7] ยังได้ให้แนวคิดการจัดการน้ำเสียของประเทศไทยไว้ว่า การจัดการน้ำเสียและผลกระทบจากการเน่าเสียของแหล่งน้ำเป็นปัญหาที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพราะต่างก็ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางตรง และทางอ้อมไม่มากนักน้อย ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงเป็นหน้าที่ของทุกคน ส่วนในความรับผิดชอบของรัฐบาล นอกจากตัวกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบต่างๆ แล้ว ก็จะมีนโยบาย และมาตรการเพื่อควบคุมและแก้ไขภาวะเป็นพิษของแหล่งน้ำ

สำหรับแนวคิดดังกล่าว ได้มองว่าตัวบทกฎหมายอย่างเดียวไม่อาจจะป้องกันควบคุมการเน่าเสียของแม่น้ำลำคลองได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผู้ประกอบการ ซึ่งใช้น้ำเป็นส่วนประกอบสำคัญ

วันชัย บุญสุรัตน์ [8] ได้เสนอแนวคิดเรื่องปัญหามลพิษทางน้ำในตัวเมืองเชียงใหม่ไว้ว่า การขยายตัวเมืองเชียงใหม่ออกไปตามวิวัฒนาการการเจริญเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็ว จึงเป็นเหตุให้เกิดน้ำเสียหรือมลพิษทางน้ำ จนนำไปสู่โครงการสร้างระบบบำบัดน้ำเสียให้แก่เมืองเพื่อจะได้ไม่เกิดผลกระทบต่อประชาชนในเมืองและนอกเมือง หรือท้องถิ่นใกล้เคียง และถึงแม้ว่าทางเทศบาลจะศึกษาเตรียมการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียไว้ใหญ่โตและเหมาะสมเพียงไร ก็ยังคงไม่มีความสำคัญเท่ากับการป้องกัน และแก้ไขที่ต้นเหตุที่ทำให้เกิดน้ำเสีย คือทางเทศบาลควรให้ความรู้กับประชาชนให้เข้าใจว่าน้ำเสียเกิดขึ้นได้อย่างไร จากใคร และควรหาทางลดมลพิษในเบื้องต้นอย่างไร ซึ่งวันชัย บุญสุรัตน์ เชื่อว่าถ้าหากประชาชนเข้าใจและให้ความร่วมมือ ปัญหามลพิษจากน้ำก็จะเบาบางหรือไม่เกิดขึ้นในที่สุด

กัณธรีย์ ศรีพงศ์พันธุ์ [9] ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันและการควบคุมปัญหามลพิษทางน้ำไว้ว่า การแก้ไขปัญหา มลพิษที่ต้นน้ำจะเกิดโดยการพยายามป้องกันไม่ให้เกิดเพิ่มขึ้นมาใหม่และในขณะเดียวกันก็

พยายามควบคุม ความเสียหายจากปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดขึ้นให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และจะแก้ปัญหา เช่นนี้ให้สำเร็จลงได้ จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย และทุกคนช่วยกัน ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดคือการปลูกฝัง ให้ความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกที่ดีของทุกคนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมส่วนรวม กันทรีย์ ศรีพงศ์พันธุ์ เชื่อว่า สาเหตุที่สำคัญสาเหตุหนึ่งของปัญหามลพิษทางน้ำคือ สารมลพิษที่มาจากกิจกรรมของมนุษย์ ดังนั้นหากมีการ ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีที่มีต่อสิ่งแวดล้อมส่วนรวมแล้ว สารมลพิษที่ลงสู่แหล่งน้ำก็จะน้อยลงๆ ซึ่งอาจยังมีอยู่บ้างก็ อาจเป็นเพียงการไม่ได้ตั้งใจ หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การแก้ปัญหามลพิษทางน้ำจะต้องประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ความรู้ให้ทุกคนได้ทราบและเข้าใจถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สาเหตุ ผลกระทบ ตลอดจนแนวทาง ป้องกันและควบคุมปัญหามลพิษทางน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเมื่อเกิดปัญหาผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควร ปรีกษาหารือ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาย่างจริงจังโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย และต่อส่วนรวม ทั้งนี้เพื่อได้รับความร่วมมือ ปฏิบัติได้จริง และเหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ

กันทรีย์ ศรีพงศ์พันธุ์ [9] ยังเชื่อว่าการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ควรมีการส่งเสริมการวิจัยทางด้านนี้ เฉพาะ เพื่อช่วยให้สามารถคิดค้นเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ ที่ดีขึ้นมาช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวอีกด้วย

ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ ของสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำ โดยแบ่งความรับผิดชอบของหน่วยงานระหว่างภาครัฐและเอกชนไว้ดังนี้

1. ความรับผิดชอบของภาครัฐ

1.1 กำหนดค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำ เพื่อใช้ควบคุมและอนุรักษ์คุณภาพน้ำให้อยู่ในระดับที่ไม่เป็น อันตรายและเกิดประโยชน์ในการใช้

1.2 ควรดำเนินการควบคุมดูแลให้ผู้ประกอบกิจการที่ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ มีการใช้ระบบบำบัด น้ำเสียให้ได้มาตรฐาน

1.3 จัดทำระบบน้ำเสียรวม สำหรับแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำดำเนินการตรวจสอบคุณภาพน้ำทั้ง และในแหล่งน้ำ เพื่อควบคุมดูแลให้เป็นไปตามมาตรฐาน

2. ความรับผิดชอบของภาคเอกชน/ประชาชน

2.1 ควรให้ความร่วมมือในการใช้น้ำอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพ

2.2 ไม่ทิ้งขยะหรือกากของเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำลำคลอง

2.3 โรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นแหล่งกำเนิดน้ำเสีย ต้องให้ความร่วมมือในการบำบัดน้ำเสียให้มี คุณภาพตามมาตรฐานก่อนที่จะระบายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เชื่อว่าการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำของชาติได้สำเร็จ จะต้องได้รับความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และองค์กรเอกชน/ประชาชนอย่างจริงจัง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปิยธิดา ศรีพล และคณะ [10] ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการน้ำเสียบึงหนองโคตรของเทศบาล ตำบลบ้านเปิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) ประเภทของน้ำเสียเป็นน้ำเสียประเภทที่มี สารอินทรีย์ ประเภทที่มีสารอนินทรีย์ ประเภทไขมัน ดิน ทราและปูน ประเภทที่มีความเป็นกรด-เบสสูง ประเภทมีกลิ่นเหม็นเน่า เวลาอากาศร้อน สาเหตุน้ำเสียเกิดจากชุมชนน้ำเสียที่เกิดจากการประกอบอาหารและ ขำระล้างสิ่งสกปรกภายในครัวเรือน และตลาด 2) บทบาทของเทศบาลในการจัดการน้ำเสีย เทศบาลได้มี

การสำรวจปัญหาความต้องการของชุมชน ได้มีการจัดทำแผนที่ (แผนที่ภาษี) มีการจัดประชุมอภิปรายหารือกับหน่วยงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดขอนแก่น เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา น้ำเน่าเสียบึงหนองโคตร ได้มีการจัดการกับน้ำเสียที่เกิดขึ้นในบึงหนองโคตรโดยการดำเนินการจัดระบบเก็บกักน้ำทำให้น้ำในบึงหนองโคตรเจือจางในฤดูฝนและจัดหาเครื่องเติมอากาศเพื่อเพิ่มระดับออกซิเจนในน้ำ 3) แนวทางการพัฒนาบทบาทของเทศบาลตำบลบ้านเป็ดในการจัดการน้ำเสีย ควรจัดทำแผนแม่บท (master plan) ในการจัดการน้ำเสียโดยภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนมีส่วนร่วม ลดปริมาณน้ำท่วมขัง และภาคครัวเรือนควรบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยน้ำทิ้ง สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความตื่นตัวในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ปรีชา ปิยจันทร์ [11] ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา การจัดการน้ำเสียในคลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าสาเหตุของการเกิดปัญหาน้ำเสียในคลองบางบัว สาเหตุหลักมาจากการขาดจิตสำนึกของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะการทิ้งขยะหรือของเหลือใช้ในลำคลอง การปล่อยน้ำทิ้งของสถานประกอบการต่าง ๆ รวมทั้ง หอพัก อพาร์ทเมนต์ หน่วยงานราชการในพื้นที่ รวมทั้งภาคครัวเรือนต่างๆ เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำเสียให้เป็นรูปธรรม ภาคส่วนต่างๆ ควรดำเนินการในการกิจหรือรับผิดชอบต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำเสียให้เป็นรูปธรรม โดยภาคครัวเรือนจะต้องดำเนินการในกิจกรรม การงดทิ้งขยะของเหลือใช้ในคูคลอง การส่งเสริมหรือได้รับความรู้ความเข้าใจต่อการป้องกันและแก้ไขคุณภาพ น้ำในคลอง ภาคผู้ประกอบการต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อบำบัดน้ำเสียให้ได้มาตรฐานน้ำทิ้งตามกฎหมาย ทั้งนี้ ภาคประชาชนและภาครัฐที่ทำหน้าที่กำกับดูแลจะต้องคอยตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง ส่วนภาครัฐก็ต้องมีการสร้างกระบวนการคิดหรือการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อการดูแลควบคุมหรือแก้ไขปัญหาน้ำเสียในคลอง ควรมีกิจกรรมหรือโครงการที่ทำให้เกิดการแข่งขันและมีรางวัลแก่โครงการดีเด่นในการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำเสีย อีกทั้งมีการดำเนินการในระดับนโยบาย เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำเสียลงคลอง เช่น การรื้อถอนบ้านเรือนที่รุกล้ำในคลอง การทำถนนริมคลอง การทำเขื่อน ริมคลอง เป็นต้น

ธนสนี สมบูรณ์ และคณะ [12] ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการน้ำเสียในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการน้ำเสียด้านนโยบายมีความชัดเจนมีประโยชน์ต่อการบริหารจัดการ ด้านการบริหารมีรูปแบบการจัดการน้ำเสียที่เหมาะสมต่อความต้องการน้ำและการจัดการน้ำเสีย แต่ยังมีปัญหาความซ้ำซ้อนในบางพื้นที่ที่คาบเกี่ยวกัน ภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำเสีย มีการบำบัดน้ำเสียด้วยบ่อเกรอะบ่อซึม สำหรับสถานประกอบการ มีการติดตั้งบ่อดักไขมัน และโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีระบบบำบัดน้ำเสียตามกฎหมายกำหนด ประชาชนได้รับผลกระทบน้ำเสียในเขตชุมชนเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสียภาพรวมร้อยละ 67.9 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การรับรู้สาเหตุของปัญหาน้ำเสีย ความตระหนักต่อผลกระทบของน้ำเสีย และสถานภาพทางประชาชน

ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์ [13] ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเมืองพัทยา: กรณีศึกษาการบำบัดน้ำเสียแบบบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่าการบำบัดน้ำเสียของเมืองพัทยามีการบริหารจัดการที่ดีสามารถแก้ปัญหา และลดผลกระทบ ดังนี้ 1) ด้านโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ มีการจัดโครงสร้างหน้าที่ครอบคลุมภาระงาน โดยมีสำนักการช่างสุขาภิบาล รับผิดชอบทั้งระบบป้องกันกการระบายน้ำ และการบำบัดน้ำเสีย ผู้บริหารมีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี การดำเนินงานเป็นไปตามกฎ ระเบียบ

และแผนปฏิบัติการเมืองสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 แผนแม่บท แผนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2564 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ และแผนอื่นที่เกี่ยวข้อง มีการใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องมาเป็นเครื่องมือสำคัญ 2) กระบวนการจัดการบำบัดน้ำเสียแบบบูรณาการส่งผลต่อความสำเร็จโดยกำหนดในพันธกิจเรื่องการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม และในเป้าประสงค์ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การบำบัดน้ำเสียของเมืองพัทยาได้ใช้ความร่วมมือกับองค์กรเอกชนที่มีความรู้ความสามารถ ใช้การประมูลจ้างด้วยการแจ้งข้อมูลและติดตามแก้ปัญหาให้กับประชาชน และ 3) ปัญหาและแนวทางแก้ไข พบว่ายังมีปัญหาด้านการบูรณาการความร่วมมือซึ่งแนวทางการแก้ปัญหา คือ ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ เพิ่มการให้ข้อมูลข่าวสาร สร้างจิตสำนึกในการร่วมรับผิดชอบพื้นที่

วิธีการดำเนินวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีการศึกษาจากหนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มที่	ผู้ให้ข้อมูล	จำนวน (คน)	วิธีการ
1	1. ตัวแทนสำนักการช่าง 2. ตัวแทนฝ่ายพัฒนาชุมชน 3. ตัวแทนกรรมการชุมชนกาแลตาแป 4. ตัวแทนกรรมการชุมชนกาแลปาแย 5. ตัวแทนกรรมการชุมชนชายทะเล	1 1 1 1 1	แบบเจาะจง (purposive sampling)
รวม		5	
2	1. ตัวแทนประชาชนชุมชนกาแลตาแป 2. ตัวแทนประชาชนชุมชนกาแลปาแย 3. ตัวแทนประชาชนชุมชนชายทะเล	10 10 10	แบบอ้างอิงด้วยบุคคล (snowball sampling)
รวม		30	
รวมทั้งสิ้น		35	

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 เครื่องมือ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์ สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ตัวแทนสำนักการช่าง ตัวแทนฝ่ายพัฒนาชุมชน และตัวแทนกรรมการชุมชน ทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล
2. แบบสนทนากลุ่ม สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนประชาชนใน 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล

การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ทำการตรวจสอบ และผู้วิจัยได้ทำการแก้ไข ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม ก่อนนำเครื่องมือไปเก็บผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปทดลองเก็บกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนอื่น (try out) หลังจากนั้นมีการปรับแก้ไข ปรับปรุง อีกครั้งหนึ่ง ก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิเคราะห์แก่นสาระ

การวิเคราะห์ข้อมูลในการทำการศึกษานี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ละประเด็น
2. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นคำถาม แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือแตกต่างของผู้ให้สัมภาษณ์ ก่อนนำข้อมูลไปวิเคราะห์
3. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นคำถาม และนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะได้ทราบถึงลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันของข้อมูล ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์
4. นำข้อมูลที่ได้จากการเปรียบเทียบทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับสาเหตุ และผลกระทบของน้ำเสีย รวมถึงแนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล เขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

1. ดำเนินการเข้าไปติดต่อขอความอนุเคราะห์จากต้นสังกัดเข้าสัมภาษณ์ ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการน้ำเสีย ในเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ประธานชุมชนในแต่ละชุมชน และประชาชนกลุ่มตัวอย่างในชุมชน ทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล
2. ผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการน้ำเสีย ในเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ประธานชุมชนในแต่ละชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูล จากตัวแทนประชาชนใน 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล โดยแบบสนทนากลุ่ม 1 ครั้งต่อ 1 ชุมชน ชุมชนละ 10 คน
3. ในระหว่างการสัมภาษณ์ได้มีการขออนุญาต ผู้ให้ข้อมูลเพื่อทำการบันทึกเสียง
4. นำข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์มาเรียบเรียงข้อมูลอีกครั้ง

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมสภาพปัญหาน้ำเสียในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน มีความคล้ายคลึงกัน คือ ในด้านของพื้นที่มีอาคารบ้านเรือนที่ติดกัน เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ค่อนข้างแออัด ชุมชนจะแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งบนบกและฝั่งแม่น้ำ สภาพแวดล้อมค่อนข้างเสื่อมโทรมไม่เป็นระเบียบ ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย เนื่องจาก บ้านครัวเรือนอาศัยอยู่ในที่ดินของกรมเจ้าท่าและบริษัทเอกชน โดยประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ค้าขาย และรับจ้างเป็นหลัก ทั้งนี้ใน 3 ชุมชนดังกล่าวไม่มีบ่อดักไขมันก่อนระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ และไม่มี การบำบัดน้ำเสียในชุมชนอย่างถูกต้อง ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดจิตสำนึก และมักง่าย มีการทิ้งขยะ ลงสู่แม่น้ำ และยังพบว่าท่อระบายน้ำเสียของเมืองที่ไม่มีการบำบัดหรือจัดการอย่างถูกต้องก่อนลงสู่แม่น้ำ และขยะที่ลอยมาตามกระแสน้ำจากเขื่อนใหญ่ลงสู่ในแม่น้ำในชุมชน ทำให้ขยะมีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าเดิม โดยสามารถอธิบาย สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางในการจัดการน้ำเสีย ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ ข้อมูลหลัก ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม	จำนวน (35)	ร้อยละ (100)
ลักษณะข้อมูลส่วนพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ และ สนทนากลุ่ม		
ผู้ให้สัมภาษณ์		
ตัวแทนสำนักการช่าง	1	2.85
ตัวแทนฝ่ายพัฒนาชุมชน	1	2.85
ตัวแทนกรรมการชุมชนในแต่ละชุมชน (ชุมชนละ 1 คน)	3	8.57
ผู้สนทนากลุ่ม		
ตัวแทนประชาชนในแต่ละชุมชน (ชุมชนละ 10 คน)	30	85.71
เพศ		
ชาย	21	60.00
หญิง	14	40.00
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	0	0.00
21 – 30 ปี	4	11.42
31 – 40 ปี	12	34.28
41 – 50 ปี	14	40.00
51 – 60 ปี	5	14.28
มากกว่า 61 ปี	0	0.00

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สาเหตุของน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส พบว่า สาเหตุของการเกิดน้ำเสียแบ่งได้ 2 ประเภท

1.1 น้ำเสียที่เกิดจากภายในชุมชน: เกิดจากการขาดจิตสำนึก และกิจกรรมประจำวันของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ได้แก่ น้ำเสียที่เกิดจากการประกอบอาหาร การปล่อยน้ำเสีย และชำระล้างสิ่งสกปรกทั้งหลายภายในครัวเรือน ซึ่งขาดการบำบัดน้ำเสียก่อนระบายน้ำลงสู่แม่น้ำ และเกิดจากการทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำโดยตรง ทำให้เกิดการสะสมของขยะ ทำให้ปริมาณขยะในน้ำเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีอยู่แล้ว รวมไปถึงการทับถมของฝู่งเหนียวของแม่น้ำที่ทำให้การไหลของน้ำไม่ดี และเกิดการตันของแม่น้ำ

1.2 น้ำเสียที่มาจากภายนอกชุมชน: น้ำที่ไหลมาจากเขื่อนบางนราไปพัดผ่านขยะมูลฝอยลอยมาตามกระแสน้ำมาติดค้างอยู่ตามสายแม่น้ำภายในชุมชน เมื่อมีการสะสมของขยะมูลฝอยที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเป็นเวลานานก็จะกลายเป็นตะกอนลงสู่ก้นแม่น้ำ ทำให้เกิดปัญหาน้ำเสียเพิ่มขึ้น และรุนแรงเพิ่มขึ้น

2. ผลกระทบของน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส พบว่า ได้รับผลกระทบคล้ายคลึงคล้ายกัน ในด้านต่อไปนี้

2.1 ด้านการดำรงชีวิต พบว่า มีกลิ่นเน่าเหม็น ยิ่งในช่วงฤดูฝนตกมีขยะลอยมาติดที่ใต้ถุนบ้านทำให้เกิดปัญหาขยะเพิ่มขึ้น

2.2 ด้านสุขอนามัย พบว่า เป็นแหล่งเพาะยุงที่เป็นพาหะของเชื้อโรค เช่น ไข้เลือดออก และเป็นแหล่งที่สามารถแพร่กระจายเชื้อโรคได้ง่าย

2.3 ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า คนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีอาชีพประมง ทำให้ปลาในกระชังตายเพราะมลพิษทางน้ำ

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า เกิดน้ำดำ โคลน ก่อให้เกิดมลภาวะทางน้ำ และยังทำให้ทัศนียภาพของชุมชนสกปรก

3. แนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหา หรือสาเหตุ พบว่า ควรมีแนวทางในการจัดการน้ำเสียของ 3 ชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 3 แนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในแต่ละด้าน

ด้าน	แนวทาง
3.1 ด้านการดำรงชีวิต	ควรปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การรณรงค์ห้ามทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำ และการทำจิตอาสาประจำสัปดาห์
3.2 ด้านสุขอนามัย	ควรมีการประสานงานกับกองสาธารณสุขเทศบาลเมืองนราธิวาส และอสม.ชุมชนในการให้ความรู้ในการจัดการน้ำเสีย เช่น การคว่ำน้ำค้างในภาชนะต่างๆ
3.3 ด้านการประกอบอาชีพ	เทศบาลเมืองนราธิวาสประสานกับประธานชุมชนและชาวประมงในพื้นที่ในการบริหารจัดการในกระชังเพื่อไม่ให้เกิดมลพิษทางน้ำ
3.4 ด้านสิ่งแวดล้อม	ทางเทศบาลควรมีการอบรมหรือให้ความรู้ในการบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือนเบื้องต้น เช่น การสร้างบ่อดักไขมันอย่างง่ายด้วยตนเอง หรือบ่อเกราะ เป็นต้น

สรุปได้ว่า บ้านเรือนแต่ละหลังควรมีการบำบัดน้ำเสียของตัวเองด้วยการบำบัดน้ำเสียขั้นต้น ด้วยบ่อดักไขมันและบ่อเกรอะ และตามด้วยระบบบำบัดน้ำเสียขนาดเล็ก เพื่อให้มีน้ำทิ้งมีคุณภาพดีขึ้นก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ หรือชุมชนใช้ระบบบำบัดน้ำเสียรวมแบบกลุ่มอาคาร โดยกลุ่มบ้านเรือนรวมหลายหลังมีการบำบัดน้ำเสียขั้นต้นด้วยบ่อดักไขมันและบ่อเกรอะแต่ละหลัง แล้วส่งน้ำเสียเข้าท่อรวบรวมน้ำเสียไปบำบัดที่ระบบน้ำเสียรวมแบบกลุ่มอาคาร ก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ปัญหา อุปสรรค พบว่า การดำเนินการใด ๆ เป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจาก

1. พื้นที่ที่อยู่อาศัยของประชาชนส่วนใหญ่เป็นที่ดินของกรมเจ้าท่าและบริษัทเอกชน
2. จำเป็นต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง
3. ส่งผลกระทบในการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน

ดังนั้นทางเทศบาลได้มีแนวทางในการจัดการน้ำเสียเบื้องต้น คือ การเก็บขยะในชุมชนทั้งทางบกและทางน้ำ และการจัดทำแผนเทศบัญญัติในเรื่องการจัดการน้ำเสีย อีกทั้งจึงขอความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ไม่ทิ้งขยะ และไม่ปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนลงสู่แม่น้ำ เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบรุนแรงยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ สามารถสรุปข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. มีการทำจิตอาสาทุกสัปดาห์
2. การขุดคลอง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการไหลของน้ำ
3. การบริการรถชาเล้ง เนื่องจากทั้ง 3 ชุมชน เป็นพื้นที่ค่อนข้างแออัด รถขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้าไปในตัวชุมชนได้
4. ธนาคารขยะ คือ การนำขยะมารีไซเคิลโดยมาฝากไว้ที่ธนาคาร มีเจ้าหน้าที่ธนาคารทำการคัดแยกชั่งน้ำหนัก คำนวณเป็นเงินและบันทึกลงในสมุดเงินฝาก โดยใช้ราคาทางชุมชนประสานกับร้านรับซื้อ
5. การวางถุงดำทุกจุด และทุกครัวเรือน เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำ
6. การติดตั้งบ่อดักไขมันและบ่อเกรอะทุกครัวเรือน
7. การติดตั้งกังหันน้ำ

อภิปรายผล

การศึกษสาเหตุของน้ำเสียในชุมชนกาแลตาแป้ ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล พบว่าเกิดจากการขาดจิตสำนึกของประชาชนในเรื่องของการทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำ และการปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนที่ขาดการบำบัดน้ำเสียก่อนลงสู่แม่น้ำ รวมไปถึงกิจกรรมประจำวันของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ อนันต์ อุปสอด, สุวรรฐ แลสันกลาง, เอกสิทธิ์ ไชยปิ่น, และพิบูลย์ ขยโรว์สกุล [14] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการน้ำเสียในชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาเทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง พบว่า สาเหตุมาจากการทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือน ร้านค้า สถานประกอบการต่างๆ ที่ขาดการบำบัดน้ำเสียปลายท่อทำให้แม่น้ำส่งกลิ่นเหม็น

การศึกษาผลกระทบของน้ำเสียในชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล พบว่าประชาชนได้รับผลกระทบในเรื่องของกลิ่นเหม็น และเป็นแหล่งเพาะพาหะของเชื้อโรค และแหล่งแพร่เชื้อได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เดช กาญจนานุกร [5] ที่ได้กล่าวว่า ปัญหาน้ำเสีย ซึ่งส่งผลกระทบหลายด้าน เช่น ผลเสียต่อสุขภาพ ซึ่งน้ำเสียจะส่งกลิ่นเหม็นก่อให้เกิดความรำคาญ และบั่นทอนสุขภาพ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่เป็นพาหะของเชื้อโรคหลายชนิด ได้แก่ มาลาเรีย ไข้เลือดออกและน้ำเสียยังเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคระบาด เช่น อหิวาห์ บิด ซึ่งการมีสารพิษพวกโลหะหนักปนเปื้อนอยู่ในแหล่งน้ำ เช่น แคดเมียม ปรอตตะกัว ตลอดจน ดีดีที สารเหล่านี้จะไปทำลายระบบประสาทและระบบหมุนเวียนโลหิตของมนุษย์

การศึกษาแนวทางในการจัดการปัญหาน้ำเสียในชุมชนกาแลตาแป ชุมชนกาแลปาแย และชุมชนชายทะเล พบว่า ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม และควรติดตั้งบ่อดักไขมันและบ่อเกรอะ เพื่อเป็นการบำบัดน้ำเสียขั้นต้น ก่อนปล่อยน้ำจากครัวเรือนลงสู่แม่น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ นลินี บุญเจษฎารักษ์ [15] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการน้ำเสียที่เหมาะสมขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง พบว่า การจัดการน้ำเสียขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ได้แก่ การขุดลอกร่องสาธารณะ ติดตั้งถังกรอกหรือถังดักไขมันอย่างง่ายในครัวเรือน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การเพิ่มมาตรการบำบัดน้ำเสีย โดยกำหนดให้บ้านเรือนทุกหลังในชุมชน ต้องมีการติดตั้งบ่อดักไขมัน และบ่อเกรอะ ต้องบังคับใช้อย่างจริงจัง โดยการออกเทศบัญญัติบังคับใช้เรื่อง การติดตั้งบ่อดักไขมันและบ่อเกรอะ ในบ้านเรือนทุกหลัง เพื่อเป็นการบำบัดน้ำเสียในเบื้องต้น
2. ควรร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการศึกษาผลกระทบจากน้ำเสีย หรือร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงจัดงบประมาณร่วมกันในการจัดการน้ำเสีย
3. สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในเชิงนโยบาย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้รับผิดชอบในด้านนี้โดยตรง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับน้ำเสียในชุมชน ผลกระทบ และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเสียในชุมชน โดยดำเนินการให้ประชาชนตระหนักในปัญหาของน้ำเสียในชุมชน รวมไปถึงการให้ความรู้ในการประดิษฐ์บ่อดักไขมันอย่างง่าย เพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปปฏิบัติ โดยไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณที่สูง
2. การบังคับใช้กฎ ระเบียบ ในเรื่องห้ามทิ้งขยะลงสู่แม่น้ำอย่างจริงจัง เมื่อพบเห็นควรมีบทลงโทษเพื่อไม่ให้ประชาชนทำเป็นเยี่ยงอย่าง
3. เทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส จะต้องดำเนินการในการจัดการน้ำเสียอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง โดยสร้างชุมชนเข้มแข็ง สร้างเครือข่ายชุมชนให้สามารถพึ่งพาตัวเอง และสามารถจัดการปัญหาน้ำเสียในเบื้องต้นด้วยตนเองได้ อีกทั้งเตรียมความพร้อมและปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานของเทศบาลควบคู่กับการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณ เรื่องสถิติของน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส
2. ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับสาเหตุ ผลกระทบของน้ำเสียในชุมชนเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส เพื่อจะได้หาแนวทางในการจัดการและแก้ไขปัญหา น้ำเสียในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์. (2563). สถานการณ์น้ำเสียและระบบบำบัดน้ำเสียของประเทศไทย *ขึ้นเสื่อมโทรม 11* แห่ง. <https://shorturl.asia/6rv40>
- [2] สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 16. (2566). รายงานสถานการณ์คุณภาพผิวดิน ครั้งที่ 3 *ปีงบประมาณ 2566*. <https://www.epo16.go.th/frontpage>
- [3] ตัวแทนกรรมการชุมชนกาแลปาเย, สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2566.
- [4] Holdgate, M. W. (1979). *A perspective of environmental pollution*. Cambridge University Press.
- [5] เดช กาญจนางกูร. (2543). *การบริหารงานสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [6] กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2545). *คู่มือการจัดการขยะและน้ำเสีย*. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
- [7] สุพัตรา มาศดิตถ์ และสง่า สรรพศรี. (2533). *สรุปผลการสัมมนานโยบายและแนวทางการจัดการน้ำเสียของประเทศไทย*. ณ ห้องประชุมชั้น 5 อาคารไอบีเอ็ม.
- [8] วันชัย บุญยสุรัตน์. (2534). *ปัญหาน้ำเสียในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่*. เชียงใหม่.
- [9] กัญทิพย์ ศรีพงศ์พันธุ์. (2540). *มลพิษทางน้ำ*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [10] ปิยธิดา ศรีพล, รัชดา ถักดียิ่ง, พรสวรรค์ ชัยมีแรง, รุ่งนภา กิตติลาภ และอนพนสิษฐ์ ไชยเชษฐ์. (2563). แนวทางการจัดการน้ำเสียป็นหนองโคตรของเทศบาลตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 10(2), 113-114.
- [11] ปรีชา ปิยจันทร์. (2559). การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา การจัดการน้ำเสียในคลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร. *วารสารศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 12(1), 224-233.
- [12] ธนสนี สมบูรณ์, ศิวพร หอมหวล และยุภาพร อำนาง. (2565). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการน้ำเสียในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 24(3), 66-74.
- [13] ศุภัทธา อำนวยสวัสดิ์. (2565). การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ เมืองพัทยา: กรณีศึกษาการบำบัดน้ำเสียแบบบูรณาการ. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(6), 502-503.

- [14] อนันต์ อุปสอด, สุวรรฐ แลสันกลาง, เอกสิทธิ์ ไชยปิ่น, และพิบูลย์ ชัยโอว์สกุล. (2565). การบริหารจัดการน้ำเสียในชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาเทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 5(1), 29-30.
- [15] นลินี บุญเจริญรักษ์. (2554) *การจัดน้ำเสียที่เหมาะสมขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง* (การค้นคว้าอิสระ). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

กระบวนการพัฒนาตัวแบบแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี

The Development Process of Cultural Based Tourism Mapping Model for Tourism Economy Promotion in Udon Thani Province

กัลยรักษ์ ลิ้มโอภาสมณี

Kanyarak Limopasmanee

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Master of Public Administration Program, College of Local Administration, Khon Kaen University

E-mail: kanyarak.l@kkumail.com

Corresponding E-mail: sirisaklao@kku.ac.th¹

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: February 9, 2024; Revised: March 19, 2024; Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ตั้งต้นด้วยคำถามว่า ตัวแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลที่ส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานีควรเป็นอย่างไร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทการท่องเที่ยวและพัฒนาตัวแบบการเกาะเกี่ยวที่เกิดขึ้นภายในแผนที่ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับพื้นที่เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานี และ 2) เพื่อพัฒนากระบวนการพัฒนาตัวแบบแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี

จากการศึกษาพบว่า ห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานีมีความเชื่อมโยงกัน ด้วยสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว เน้นการท่องเที่ยวชุมชนที่มีความโดดเด่นในมิติของความเชื่อและความศรัทธา นอกจากนี้มีสินค้าและผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะสินค้าจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดจนการให้บริการและกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ ซึ่งผลิตภัณฑ์และการบริการจะช่วยเพิ่มมูลค่าตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานีมีข้อจำกัด สถานที่แต่ละแห่งอยู่ไกลจากกัน ไม่มีบริการรถขนส่งสาธารณะ ดังนั้น ตัวแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลที่ส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี ควรระบุความสัมพันธ์เครือข่ายที่เชื่อมโยงระหว่างสถานที่ท่องเที่ยวและชุมชนโดยนำเสนอเรื่องราวและคุณค่า เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาอำนวยความสะดวก การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในรูปแบบออนไลน์ กำหนดให้มีการค้นหาอัตลักษณ์ และเส้นทางตามความต้องการของนักท่องเที่ยว จะก่อให้เกิดการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นจากกระจุกเป็นกระจาย

คำสำคัญ: แผนที่ทางวัฒนธรรม; ห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว; ห่วงโซ่คุณค่า

¹ ศิริศักดิ์ เหล่าจันทร์ขาม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Sirisak Laochankham, Assistant Professor Dr., College of Local Administration, Khon Kaen University

Abstract

The article that you're reading begins from the simple question of “What can cultural mapping model in this digital era should be so they can support the tourism economy”. The proposes are to 1) Gain the proper knowledge of tourism context and improve the model of connection between economic area and Udon Thani tourism. 2) Development Process of create the cultural mapping model that supports Udon Thani tourism economy.

As the results, we identify that Udon Thani tourism supply chains are all connected. Both tourism spots, and local tourism activities have outstanding in the context of faiths and beliefs. We also identified many local products especially products, services, and activities from local indigenous knowledge that can add value to the tourism part but the tourism routes designs in Udon Thani are limited due to the distance between each tourism spots and the fact that Udon Thani doesn't have public transportation. So, in this part, the development of cultural mapping model can identify demonstrates the connections between the cultural areas and local community. Storytelling and value are a powerful way to connect tourist in the tourism industry. including using digital technology to support and add value to the local tourism and products without the obstacles of distance between each tourism spots. We can design tourism routes in addition to tourist's preferences and ensure their satisfaction and consequently lead to the sharing economic support not limited to small area.

Keywords: Cultural mapping; Tourism supply chains; Value chains

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมหลักสำคัญที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทย ก่อนการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 2019 (COVID-19) ในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 17.79 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) มีมูลค่าเท่ากับ 3,005,552 ล้านบาท [1] ภายหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 2019 (COVID-19) รัฐบาลพยายามกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยการนำจุดเด่นและใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีแต่ละพื้นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว มีการเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งได้ถูกบรรจุในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ภายใต้ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน [2] เพื่อฟื้นฟูทุนเดิม และใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว อันเป็นกลไกสำคัญทำให้เห็นว่าการส่งเสริมการสร้างและพัฒนาสินค้าและบริการ จะสามารถกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

ปัจจุบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลายเป็นจุดหมายในการท่องเที่ยวภายในประเทศ จากการสำรวจพฤติกรรมการเดินทางของชาวไทยปีพ.ศ. 2564 เดินทางไปในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด (ร้อยละ 28.05) โดยจังหวัดอุดรธานีติด 1 ใน 10 ลำดับแรกของจังหวัดยอดนิยมของนักท่องเที่ยว [3] ตั้งแต่เดือนมกราคมจนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566 ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดอุดรธานี เป็นจุดหมายปลายทางของจำนวนผู้มาเยี่ยมเยือน อยู่ลำดับที่ 2 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสถิติมีผู้เยี่ยมเยือนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมทั้งสิ้น 2,147,599 คน สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวภายในจังหวัดอุดรธานี 4,672.39

ล้านบาท [4] ด้วยมีจุดเด่นด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งมรดกโลก แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดอุดรธานีเป็นจังหวัดที่มีพระสุปฏิปันโนมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย สถานที่ท่องเที่ยวทางจิตวิญญาณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องพญานาคที่วังนาคนิธคำชะโนด อำเภอบ้านดุง

นอกจากนี้ จังหวัดอุดรธานี มีจุดแข็งด้านความหลากหลายทุนทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวญ้อ ชาวผู้ไทย ชาวไทยพวน ชาวลาว จีน และเวียตนาม อย่างไรก็ตามเมื่อจุดแข็งเกิดแล้ว ขาดเสียไม่ได้ คือ การนำจุดแข็งก่อให้เกิดการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ และห่วงโซ่คุณค่า การนำจุดเด่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ตั้งแต่ก่อนการเดินทาง ระหว่างการเดินทางและหลังจากเดินทาง [5] ดังนั้นห่วงโซ่คุณค่าและห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว จึงมีส่วนสำคัญในการสรรค์สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว (routes) เพื่อเชื่อมโยงและดึงดูดนักท่องเที่ยวและชุมชน ที่จะเกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

ในระยะที่ผ่านมายังพบว่า การจัดการท่องเที่ยวและรายได้ที่เกิดขึ้นกระจุกตัวเฉพาะสินค้าและบริการที่อยู่ภายใต้ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีบทบาทต่อข้อมูล [6] รวมถึงการจัดการข้อมูลในรูปแบบของแผนที่ยังมีความกระจุกกระจายและขาดความเชื่อมโยงอย่างทั่วถึง ดังนั้น แผนที่ทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวควรมีตัวแบบที่สอดคล้องกับบริบทในยุคดิจิทัล อันจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในพื้นที่ของจังหวัดอุดรธานีได้อย่างทั่วถึง จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวจึงนำไปสู่คำถามการวิจัยที่ว่าตัวแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลที่ส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานีควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการท่องเที่ยว และพัฒนาตัวแบบการเกาะเกี่ยวที่เกิดขึ้นภายในแผนที่ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับพื้นที่เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อพัฒนากระบวนการพัฒนาตัวแบบแผนที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว

ห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) เปรียบเสมือน โซ่ (chain) ที่มีการเกี่ยวเข้าด้วยกันเป็นฟันเฟืองเชื่อมโยงกัน ทำงานเกี่ยวเนื่องกันและส่งต่อกันและกัน Zhang and Song [7] กล่าวว่าห่วงโซ่อุปทานคือเครือข่ายในหน้าที่ต่าง ๆ ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบและวัสดุ การผลิตและการส่งมอบผลิตภัณฑ์ไปยังลูกค้าเปรียบเป็นโหนด (node) ที่ทำหน้าที่ต่างๆ เช่น การจัดหาวัตถุดิบ การผลิตชิ้นส่วน ประกอบชิ้นส่วนและส่วนประกอบย่อย การประกอบชิ้นสุดท้ายของผลิตภัณฑ์ รวมถึง การส่งมอบผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปไปยังศูนย์กระจายสินค้าภูมิภาค/ลูกค้า ห่วงโซ่อุปทานมีลักษณะเป็นการไหลไปข้างหน้าของสินค้าและข้อมูล

ห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเป็นห่วงโซ่ที่แสดงความเกาะเกี่ยวกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งที่อยู่ในแนวดิ่งและในแนวราบทั้งอุตสาหกรรมเดียวกันและต่างกัน ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ทำหน้าที่เชื่อมโยงเพื่อส่งมอบบริการให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ [8]

แนวคิดห่วงโซ่คุณค่า

ห่วงโซ่คุณค่า (value chain) มีความสำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ โดยความสามารถในการจัดการแต่ละกิจกรรม การเชื่อมโยงกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มมูลค่า ลดต้นทุนการผลิต และสร้างความแตกต่างในกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์

Porter [9] ได้นำเสนอแบบจำลองห่วงโซ่คุณค่าไว้ในหนังสือ Competitive advantage : Creating and sustaining superior โดยแบบจำลองห่วงโซ่คุณค่าจะมุ่งเน้นความสำคัญกับกิจกรรมในห่วงโซ่ กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อผลิต ทำการตลาด จัดส่งและสนับสนุนผลิตภัณฑ์ของตน โดยมุ่งสร้างความสามารถการแข่งขัน โดยเน้นการสร้างมูลค่า (value creation) สร้างความได้เปรียบ ประกอบด้วยกิจกรรมทั่วไป 9 ประเภท โดยจำแนกกิจกรรมห่วงโซ่คุณค่าเป็นกิจกรรมหลัก (primary activities) ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างคุณค่าเพิ่ม (value-added) กับกิจกรรมสนับสนุน (support activities)

ภาพที่ 1 ห่วงโซ่คุณค่า

ที่มา: Porter [9]

ภาพที่ 1 ห่วงโซ่คุณค่า เป็นภาพรวมของกิจกรรมหรือกระบวนการทั้งองค์กร ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการส่งมอบสินค้า ท้ายที่สุดคือความพึงพอใจของผู้บริโภค ห่วงโซ่คุณค่าจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพิจารณาและบรรลุความได้เปรียบทางการแข่งขัน มีความสำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์

นอกจากนี้ Filda, Othman, Yunita, Bakri and Grace [10] ได้กล่าวว่าห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยว (Tourism Value Chain: TVC) จะแสดงให้เห็นแหล่งที่มาในการแข่งขัน การสร้างความได้เปรียบ ในการสร้างและจัดการการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า มีเรื่องราว เพื่อสร้างความน่าสนใจ ความประทับใจ เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี นอกจากนี้การตระหนักถึงประสบการณ์ของลูกค้าก็มีคุณค่าต่อการมีส่วนร่วมก็เป็นสิ่งสำคัญ

แผนที่ทางวัฒนธรรม

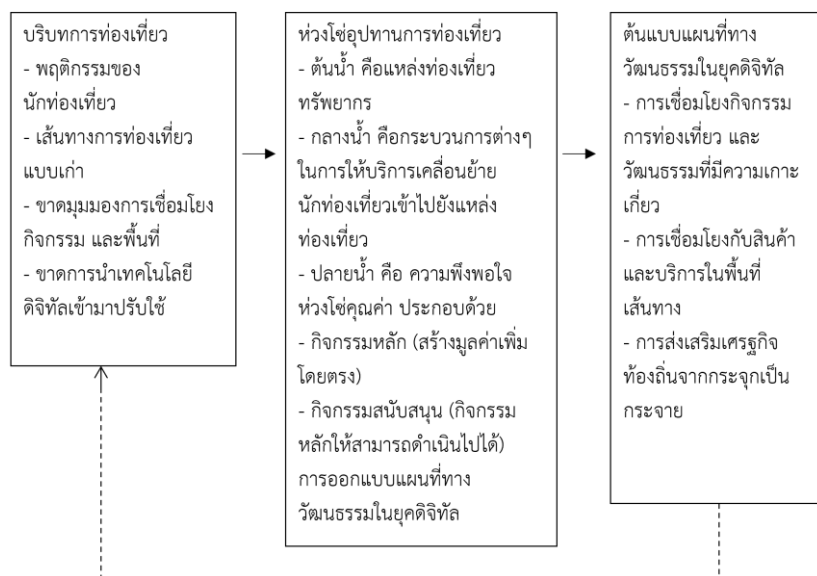
แผนที่ทางวัฒนธรรม (cultural mapping) เป็นแผนที่ที่บันทึกข้อมูลและจัดระบบวัฒนธรรม ซึ่งแผนที่ทางวัฒนธรรมแสดงถึงทรัพยากรของชุมชน โดยเกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม และแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งในวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible cultural) ได้แก่ พื้นที่ทางวัฒนธรรม สถานที่ อาคาร ร้านค้า โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ กิจกรรมทางศิลปะ งานจิตรกรรม และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible cultural) ได้แก่ ประเพณี วิถีชีวิต การปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม งานรื่นเริง ภาษามรดกภูมิปัญญาทักษะในการผลิตแบบดั้งเดิมและงานฝีมือ [11]

ทุนทางวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรม หมายถึง สินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสมตั้งแต่ในอดีต มีคุณค่าและสามารถก่อให้เกิดสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม [12] แบ่งทุนทางวัฒนธรรมออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible) และที่จับต้องไม่ได้ (intangible) โดยกำหนดไว้มี 6 สาขา ได้แก่ 1) ภาษา และวรรณกรรมพื้นบ้าน 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 6) กีฬามรดกภูมิปัญญาไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถออกแบบกรอบแนวคิดเป็น 3 ด้าน ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาตัวแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี 1) ด้านบริบทการท่องเที่ยว 2) ด้านห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยว ห่วงโซ่อุปทาน และแผนที่ทางวัฒนธรรม และ 3) ต้นแบบแผนที่ดิจิทัลทางวัฒนธรรม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีรายละเอียดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลจากการศึกษาจากเอกสาร (documentary research) ซึ่งเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถิติการท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ เอกสาร หนังสือเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) เป็นผู้ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี ทั้งทางตรงและทางอ้อม จำนวน 20 คน ประกอบด้วย

ตารางที่ 1 หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย		
1) ผู้บริหารสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุดรธานี	หน่วยงานละ 1 คน	เพื่อให้ทราบถึงวิสัยทัศน์
2) ผู้บริหารสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี	โดยมีหลักเกณฑ์	การจัดการ การออกแบบ
3) ผู้บริหารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานอุดรธานี	จากผู้ปฏิบัติงานในจังหวัดอุดรธานี	บริบท การพัฒนา การท่องเที่ยวภายในจังหวัด
4) ผู้บริหารสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี	ไม่ต่ำกว่า 1 ปี	อุดรธานี รวมถึงข้อมูล
5) ผู้บริหารเทศบาลนครอุดรธานี		ชุมชน สินค้าและผลิตภัณฑ์
6) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี		และการจัดการแผนที่ทาง
7) ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง		วัฒนธรรม
8) ผู้บริหารอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท		
หน่วยงานภาคเอกชน จำนวน 3 คน ประกอบด้วย		
1) ผู้บริหารหอการค้าจังหวัดอุดรธานี	หน่วยงานละ 1 คน	เพื่อให้ทราบถึง แนวทาง
2) ผู้บริหารสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี	โดยมีหลักเกณฑ์	ทิศทาง การดำเนินงานขอ
3) ผู้บริหารสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี	จากผู้ปฏิบัติงานในจังหวัดอุดรธานี ไม่ต่ำกว่า 1 ปี	ภาคเอกชน ในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจและวัฒนธรรม จังหวัดอุดรธานี รวมถึงการสร้างความร่วมมือ การประสานงานในทางการค้าระหว่างผู้ประกอบการ ภาครัฐและเอกชน และการจัดการแผนที่ทางวัฒนธรรม
กลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวและบริการ จำนวน 6 คน		
1) ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว จำนวน 1 คน	โดยมีหลักเกณฑ์	เพื่อให้ทราบถึงการดำเนิน
2) ผู้ประกอบการธุรกิจรถเช่า จำนวน 1 คน	จากผู้ประกอบการ	กิจการ การบริการ การ
3) ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและบริการ จำนวน 3 คน	ในจังหวัดอุดรธานี ไม่ต่ำกว่า 1 ปี	ประกอบธุรกิจ วิสัยทัศน์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์

ตารางที่ 1 หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (ต่อ)

นักท่องเที่ยว จำนวน 3 คน ประกอบด้วย		
1) นักท่องเที่ยวชาวไทย	โดยมีหลักเกณฑ์	เพื่อให้ทราบถึง การเลือก
2) นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ	จากนักท่องเที่ยวที่	สถานที่ท่องเที่ยว ออกแบบ
	เดินทางมา	เส้นทาง และความพึงพอใจ
	ท่องเที่ยวภายใน	
	จังหวัดอุดรธานี	

หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลมาแยกเป็นประเด็น หมวดหมู่ เพื่อเชื่อมโยงเข้ากับกรอบแนวคิด เพื่อนำไปสู่การค้นหาค้นหาสาระ และตีความหาความเชื่อมโยงของข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอธิบายตามกรอบการศึกษาในสามประเด็นหลัก คือ (1) การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมที่มีความเกาะเกี่ยว (2) การเชื่อมโยงกับสินค้าและบริการในพื้นที่ตามเส้นทาง และ (3) การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นจากกระจุกเป็นกระจาย ดังนี้

1. การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมที่มีความเกาะเกี่ยว พบว่า

จังหวัดอุดรธานี เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีหลากหลายมิติ จนได้ชื่อว่า “เมือง 3 ธรรมชาติ” ประกอบด้วย ธรรมชาติ ธรรมชาติ วัฒนธรรม และอารยธรรม 5,000 ปี ด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่มีสูงเกือบทุกมิติ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครอบคลุม จังหวัดอุดรธานีมีความโดดเด่นและได้เปรียบในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว ด้วยห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว จังหวัดอุดรธานี มีการเกี่ยวเข้าด้วยกันเป็นพื่นเฟือง ทำงานส่งต่อกันและกัน ประกอบด้วย ที่พักที่มีความพร้อมในการรองรับและการจัดงานระดับใหญ่ บริษัททัวร์หรือตัวแทนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวท่องเที่ยวภายในจังหวัดและประเทศเพื่อนบ้าน เป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทาง (transportation hub) การคมนาคม การขนส่ง มีสนามบินนานาชาติอุดรธานี การเดินทางภายในจังหวัดสะดวก ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญภายในจังหวัดและบริเวณภูมิภาค ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน กิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ อาหารและงานฝีมือ ตลอดจนการส่งมอบสินค้าและบริการไปยังนักท่องเที่ยวและลูกค้า

นอกจากห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว จังหวัดอุดรธานีมีห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยว ที่จะช่วยสร้างความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว โดยการนำอัตลักษณ์และความโดดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยว เป็นจุดเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม ด้วยการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า มีเรื่องราว เพื่อสร้างความน่าสนใจ ความประทับใจ ประสบการณ์และสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง เพื่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจของนักท่องเที่ยว ทำให้จังหวัดอุดรธานี ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (ม.ค.-ส.ค.ปีพ.ศ. 2566-2562) มีผู้มาเยี่ยมเยือนรวมทั้งสิ้น จำนวน 13,200,557 คน โดยมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีมูลค่าถึง 31,488 ล้านบาท [4]

แหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดอุดรธานีมีการเชื่อมโยงแบบห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ตั้งแต่ต้นน้ำ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรที่เป็นจุดเด่นของจังหวัดอุดรธานี กลางน้ำ ได้แก่ ที่พักแรม การเดินทาง สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมของชุมชน อาหารและงานฝีมือท้องถิ่น การนำอัตลักษณ์และความโดดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยว เป็นจุดเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม เพื่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่

ได้ใช้บริการ โดยเฉพาะทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานี ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม แต่พบว่าการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานีมีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งอยู่ไกลจากกัน และสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญไม่ได้อยู่ติดถนน เส้นทางหลักอย่างถนนมิตรภาพ ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว

2. การเชื่อมโยงกับสินค้าและบริการในพื้นที่ตามเส้นทาง พบว่า

ในปัจจุบันที่จังหวัดอุดรธานี เน้นการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีศักยภาพด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว สินค้าและวัฒนธรรมผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้รับการยอมรับในระดับประเทศ โดยสินค้าผลิตภัณฑ์โดยมีที่มาจากชุมชน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญา องค์ความรู้ วัตถุดิบในชุมชนมีหลายประเภท เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (CPOT) [13] เช่น ประเภทผ้า เครื่องแต่งกาย ผลิตภัณฑ์จากผ้า โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าไหม ผ้าทอมือ ประเภทอาหาร แหนมเนือง ปลาร้าบอง ข้าวฮางงอกอุดรธานี ประเภทเครื่องดื่ม น้ำสมุนไพร น้ำจากผลไม้ตามฤดูกาล การแปรรูปผลไม้เป็นไวน์ ประเภทของใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก เครื่องปั้นดินเผาลายมรดกโลกบ้านเชียงและเครื่องประดับ ตะลุ่ม(มุก) เครื่องจักรสาน เสื่อกก และประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร [14]

นอกจากนี้ พบว่าจังหวัดอุดรธานีสินค้าทางวัฒนธรรมมีความโดดเด่นในด้านผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า จนได้รับการขนานนามว่า “ธานีผ้าหมี่ขิด” โดยหวังโซ่อุปทานผ้าในจังหวัดอุดรธานีมีการเกี่ยวเข้าด้วยกันเป็นห่วงโซ่ เริ่มตั้งแต่ การหาวัตถุดิบหรือสินค้า การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ย้อมผ้า การทอผ้า แปรรูป และทำการตลาด จนการส่งสินค้าถึงมือลูกค้า และส่งร้านขายปลีกขายส่งผ้าทอมืออย่างตลาดผ้านาข่า โดยผ้าพื้นเมืองของจังหวัดอุดรธานีเชื่อมโยงกับห่วงโซ่คุณค่า ผ้าพื้นเมืองมีความคุณค่าและมูลค่าที่สูง ด้วยเรื่องราว ความคิดสร้างสรรค์ออกแบบลายผ้า คุณภาพ วัตถุดิบภายในจังหวัด ความประณีตและประสบการณ์การทอผ้าที่ดีกว่าจังหวัดอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง ดังผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...ผ้าของอุดรธานีจะมีความเป็นเอกลักษณ์กว่าหนองบัวลำภู เพราะว่าเราใช้กี่ธรรมดา แต่หนองบัวลำภูใช้กี่กระตุกซึ่งทำให้ผ้าไม่แน่น ซึ่งแน่นอนว่าราคาผ้าของอุดรก็จะสูงกว่า...”
(ผู้บริหารสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี, สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม, 2566)

มากไปกว่านั้น การบริการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน การทำการตลาดโดยการดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชน ประเพณี จนเกิดเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และการเที่ยวชุมชนยลวิถี จนทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักและมาท่องเที่ยวเพื่อหาประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวชุมชนมีความเชื่อมโยงกับห่วงโซ่คุณค่า เชิญชวนนักท่องเที่ยวมาสัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรม เผยแพร่ของดีจากชุมชนต่างๆ โดยผลิตภัณฑ์และบริการจะช่วยเพิ่มมูลค่า และช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวชุมชนภายในจังหวัดอุดรธานี โดยการเปลี่ยนจากจุดหมายเดียว (node) เป็นเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ การบริการและชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ และเกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชน ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนขึ้น เพื่อเชื่อมต่อเส้นทางท่องเที่ยวสถานที่ใกล้เคียงแหล่งทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวได้สะดวกยิ่งขึ้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 เส้นทาง ดังต่อไปนี้

1) เส้นทางสายความเชื่อและความศรัทธา เปรียบเสมือนแม่เหล็กที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้วยจังหวัดอุดรธานีเป็นที่ตั้งของวัดป่าภามูลฐานสายหลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่ศรัทธาเดินทางมาจังหวัดอุดรธานีเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน การฝึกสมาธิและทำบุญไหว้พระ และผู้มีความเชื่อเรื่องพญานาคเดินทางมาไหว้พญาศรีสุทโธ แม่ย่าศรีปทุมมา ณ วังนาคินทร์คำชะโนด อำเภอบ้านดุง ดังผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“...คำชะโนด ที่เปรียบเสมือนแม่เหล็กที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานี...”

(ผู้บริหารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานอุดรธานี, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2566)

การเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่ากับกิจกรรมและภาคธุรกิจอื่นๆ เพื่อสร้างคุณค่าในมิติต่างๆ เกิดการสร้างงานและเกิดอาชีพ วิสาหกิจชุมชนต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น บริเวณรอบคำชะโนด อำเภอบ้านดุง เกิดการสร้างงาน การรวมตัวกันของชาวบ้านโนนเมืองก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนเมืองท่าบาศรี การขายของฝาก ร้านขายสลากกินแบ่งรัฐบาล ร้านอาหารและที่พัก รีสอร์ทต่างๆ โดยในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา (ปีพ.ศ. 2563-ก.ย. 2566) มีนักท่องเที่ยวมาคำชะโนดมากถึง 4,413,059 คน [15] การเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่ากับกิจกรรมและภาคธุรกิจอื่น ๆ เพื่อสร้างคุณค่าในมิติต่างๆ เกิดการสร้างงานและรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนเกิดความร่วมมือภายในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชน

2) เส้นทางสายธรรมชาติ สามารถเที่ยวตามช่วงเวลาหรือฤดูกาลเท่านั้น ไม่สามารถเที่ยวได้ตลอดทั้งปี แต่สามารถเชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชน การจัดเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน เช่น การรวมกลุ่มชาวบ้านศิรีวงกต กลุ่มท่องเที่ยวศิรีวงกต อำเภอนายูง มีกิจกรรมนั่งรถอีแต็กชาวบ้าน ชมวิวเขา และนอนที่พักริมโฮมสเตย์ ทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน

3) เส้นทางสายอารยธรรม (ประวัติศาสตร์/มรดกโลก) เส้นทางนี้นอกจากการเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่ากับการท่องเที่ยวกับชุมชน ยังเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่าที่โดดเด่นอย่างลายอัตลักษณ์อารยธรรม 5,000 ปี บ้านเชียง ลายกันหอยที่พบบนภาชนะที่ขุดค้นบริเวณแหล่งมรดกโลกบ้านเชียง จนก่อให้เกิดการแปรรูปเป็นลายผ้าที่สำคัญของจังหวัดอุดรธานี และผลิตภัณฑ์ของฝากอื่น ๆ เช่น พวงกุญแจ เครื่องปั้นดินเผา สร้อยคอดินเผา รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลายหอนางอุสา ของอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท

4) เส้นทางสายวัฒนธรรม นำความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และภูมิปัญญาเรื่องผ้าที่โดดเด่นเป็นที่ตั้งของ “นาข้าว” ตลาดผ้าขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดอุดรธานี ศูนย์การเรียนรู้และวิสาหกิจเกี่ยวผ้า เช่น ผ้าย้อมครามที่บ้านดงยางพิบูลย์ กลุ่มทอผ้าไหมหมี่ขิด บ้านศรีชมชื่น นอกจากนี้มีพิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านเชียง พิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือ ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ วัฒนธรรมของชาวไทยพวนที่อยู่อาศัยในจังหวัดอุดรธานี

ดังนั้นในปัจจุบัน เส้นทางท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานีที่ได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยว คือ วัดป่าบ้านดาด วัดป่าดงหนองตาล อำเภอเมืองอุดรธานี คำชะโนด อำเภอบ้านดุง และเส้นทางอื่นๆ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมาตามคำแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏบนเว็บไซต์เท่านั้น ทำให้ขาดการเชื่อมโยงกับห่วงโซ่คุณค่า และกิจกรรมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมภายในจังหวัดอุดรธานี เมื่อสามารถศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวถึงความนิยมไลฟ์สไตล์ และความชื่นชอบของนักท่องเที่ยว ก็จะสามารถออกแบบเส้นทางที่มี

ความเชื่อมโยง และเฉพาะเจาะจงเพิ่มขึ้น จะทำให้เกิดการไหลเวียนทางเศรษฐกิจได้ สามารถจัดเส้นทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการ

ซึ่งเส้นทางทั้ง 4 ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะทำให้เกิดการเชื่อมโยงกันของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนกิจกรรม ธุรกิจของท้องถิ่น สร้างรายได้ให้ชุมชน การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ การกำหนดกิจกรรมที่เชื่อมต่อเส้นทางการท่องเที่ยวสถานที่ใกล้เคียง วิสาหกิจชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวได้สะดวกยิ่งขึ้น รวมถึงการเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่าด้วยการนำเสนออัตลักษณ์ คุณค่า มีเรื่องราว เพื่อสร้างความน่าสนใจ เพื่อสร้างประสบการณ์และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น ผู้วิจัยจะออกแบบเส้นทางเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ห่วงโซ่คุณค่า ดังตารางข้างล่าง เพื่อเป็นตัวอย่างการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับผลิตภัณฑ์และการบริการของชุมชน

ตารางที่ 2 เส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวและห่วงโซ่คุณค่า

จุดที่	ชื่อสถานที่	ระยะทาง
1	ร้านข้าวเปียกอุดร ถนนศรีสุข ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี	จากจุดที่ 1 ไปยัง จุดที่ 2 ระยะทาง 600 เมตร
2	อนุสาวรีย์พลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ ศิลปาคม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี	จากจุดที่ 2 ไปยัง จุดที่ 3 ระยะทาง 16.1 กิโลเมตร
3	วัดเกษรศีลคุณ (วัดป่าบ้านตาด) และพิพิธภัณฑ์ธรรม เจดีย์ พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน) หมู่ที่ 1 บ้านตาด ตำบลบ้านตาด อำเภอเมืองอุดรธานี	จากจุดที่ 3 ไปยัง จุดที่ 4 ระยะทาง 58 กิโลเมตร
4	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง อำเภอหนองหาน	จากจุดที่ 4 ไปยัง จุดที่ 5 ระยะทาง 55 กิโลเมตร
5	วาสนา คาเฟ่ คำชะโนด Vassana Café @ Khamchanod 150 หมู่ 4 อำเภอบ้านดุง	จากจุดที่ 5 ไปยัง จุดที่ 6 ระยะทาง 8.3 กิโลเมตร
6	- คำชะโนด วังนาคินทร์ - กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนเมือง (บายศรี) 64 ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง	จากจุดที่ 6 ไปยัง จุดที่ 7 ระยะทาง 60 กิโลเมตร
7	นาบัวปาร์ค ตำบลนาบัว อำเภอเพ็ญ ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ และพืชสมุนไพร	จากจุดที่ 7 ไปยัง จุดที่ 8 ระยะทาง 17.1 กิโลเมตร
8	ตลาดผ้าบ้านนาข่า ตำบลนาข่า อำเภอเมืองอุดรธานี (ของฝากของที่ระลึก)	จากจุดที่ 8 ไปยัง จุดที่ 9 ระยะทาง 25 กิโลเมตร
9	ร้านอาหารวีทีแหม่มเนือง หมู่ที่ 4 999/9 ถนนมิตรภาพ อำเภอเมืองอุดรธานี	

เส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวและห่วงโซ่คุณค่า นอกจากจะบอกระยะทางจากจุดที่หนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง ในเส้นทางการท่องเที่ยวนี้ไม่เพียงแต่นำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่น แต่ยังเชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่น โดยการนำห่วงโซ่คุณค่าและเรื่องราวเป็นจุดขายสำคัญ มีการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการ ซึ่งการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวกับห่วงโซ่คุณค่าเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดการมองหาสถานที่ท่องเที่ยวข้างเคียง สถานที่ท่องเที่ยวทางผ่าน ร้านค้า ร้านอาหารในพื้นที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวสามารถยึดโยงกับชุมชน และพื้นที่ จะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีคุณค่า และเรื่องราวมากยิ่งขึ้น นอกจากความสำคัญของสถานที่ ยังมีกิจกรรมหรือการบริการในรูปแบบต่าง ๆ ก่อให้เกิดประสบการณ์ในการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ อีกด้วย

จากการสอบถามความพึงพอใจและประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ พบว่ามีความสะดวก การเดินทางมาเที่ยวจังหวัดอุดรธานี สามารถนั่งเครื่องบินใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง อีกทั้ง ในจังหวัดอุดรธานีมีแอร์และบริการรถเช่า ทำให้เดินทางท่องเที่ยวง่าย จากการสอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทย จุดหมายหลักคือคำชะโนด สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ แวะเที่ยวในเมืองอุดรธานีก่อน เนื่องจากค่าใช้จ่ายไม่แพง อาหารอร่อย ที่พักราคาประหยัด มีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลายมิติ และจะเดินทางต่อไปประเทศลาว

3. การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นจากกระจุกเป็นกระจาย พบว่า

การท่องเที่ยวปัจจุบันของจังหวัดอุดรธานี ใช้ภาพแผนที่ในรูปแบบออฟไลน์ มีเพียงสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง อาจจะมีเกี่ยวข้องกับการบริการของชุมชนหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้าง โดยขึ้นอยู่กับหน่วยงานว่าหน่วยงานใดเป็นผู้ผลิตแผนที่ ซึ่งแผนที่ท่องเที่ยวในปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ และไม่สามารถช่วยเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดการหมุนเวียนได้ ดังผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“...หลาย ๆ จังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำแผนที่แบบออฟไลน์และเอาแบบแผนที่ไปติดไว้ที่วัด ไม่ได้รวมถึงชุมชนหรือร้านค้าที่ข้างเคียง...” (ผู้บริหารสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2566)

ในปัจจุบันแผนที่ทางวัฒนธรรม มีความสำคัญมากในการเดินทางท่องเที่ยว เพราะในแผนที่นอกจากจะระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์แล้ว การทำแผนที่วัฒนธรรมช่วยในการระบุความสัมพันธ์เครือข่ายการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมและทุนทางวัฒนธรรม รวมถึงคุณค่าในรูปแบบการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ทรัพยากรวัฒนธรรมของจังหวัดอุดรธานี ซึ่งในปัจจุบันที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิต แต่ยังไม่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาแผนที่การท่องเที่ยว

การพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี เพื่อให้เกิดการกระจายข้อมูลการท่องเที่ยวในมิติต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวและสัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยวชุมชนอย่างทั่วถึง ข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญในอุปทานการท่องเที่ยว ด้วยนักท่องเที่ยวต้องการข้อมูลผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เช่น ที่พัก การเดินทาง อาหาร และสถานที่ซื้อสินค้า ของฝาก ผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาอำนวยความสะดวกเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์

ทางวัฒนธรรม ดังนั้น แนวทางการพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จังหวัดอุดรธานี จากผู้ให้ข้อมูล สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การค้นหาอัตลักษณ์ และการกำหนดเส้นทางตามความต้องการของนักท่องเที่ยว (route) เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการทำแผนที่ทางวัฒนธรรม เพื่อเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทาน สร้างความพึงพอใจ ตลอดจนตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนได้ผลประโยชน์จากเส้นทางท่องเที่ยว เกิดการหมุนเวียนสินค้าและบริการ ดังผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า

“...แผนที่การท่องเที่ยวจะต้องมีความยืดหยุ่นและหลายรูปแบบ ในปัจจุบันอาจใช้ AI ในการคำนวณความต้องการของนักท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ว่านักท่องเที่ยวอยากทำอะไร เพื่อออกแบบเส้นทาง เช่น เส้นทางสายแอตเวนเจอร์ เพื่อให้ตรงกับสไตล์การท่องเที่ยวของแต่ละคน...” (ผู้บริหารหอการค้าจังหวัดอุดรธานี, สัมภาษณ์, ตุลาคม 27, 2566)

2) เครื่องมือที่ใช้ (Tools) ในการทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล อยากให้ทำในรูปแบบแอปพลิเคชัน (application) เนื่องจากมองว่าสามารถใช้งานและเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย อีกทั้งการทำแผนที่ทางวัฒนธรรมต้องอาศัยข้อมูลขนาดใหญ่ (big data) การแบ่งปันข้อมูลระหว่างหน่วยงานเพราะข้อมูลที่จะใช้มีจำนวนมาก ประกอบด้วย สถานที่ พิกัดทางภูมิศาสตร์ (GIS) ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ที่พักโรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า ปั๊มน้ำมัน และต้องมีการประมาณในการจัดทำ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

3) ข้อมูลการท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงบนแผนที่ทางวัฒนธรรม การบริหารการท่องเที่ยว การเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นบนแผนที่มีความสำคัญ มีการระบุสถานที่ท่องเที่ยวข้างเคียง แนะนำร้านอาหาร ร้านของฝาก ปั๊มน้ำมัน วิสาหกิจชุมชน ร้านผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการกำหนดสถานที่ที่จะเน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหลักเพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ฐานราก ดังผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า

“...ให้ชุมชนเฝ้ามาลงทะเลเป็นสำหรับไกด์นำเที่ยว ที่พัก ร้านอาหารของชุมชน แล้วก็ออกแบบเส้นทาง เช่น Night tour, Food trip, เส้นทางปั่นจักรยาน ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าถึงคนท้องถิ่นมากขึ้นด้วย...” (ผู้บริหารร้านวิทีแอนด์เนือง, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2566)

นอกจากนี้ ควรมีการเพิ่มปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัดอุดรธานี กิจกรรมหรืออีเวนต์ประจำปีของจังหวัด เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้ว่าหากเดินทางมาช่วงเวลานี้ เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่าง

4) การตลาดและการสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ควรมีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวภายในจังหวัด รวมถึงป้ายบอกทาง เอกสารนำเที่ยว การประชาสัมพันธ์ในภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ และภาษาเวียดนาม และควรพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบออนไลน์เพิ่มขึ้น และทำในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น การทำเป็นคอนเทนต์ (content) ในรูปแบบวิดีโอ เสียง ภาพ การท่องเที่ยวที่หลากหลายและครบทุกมิติ เป็นการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี ดังผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ว่า

“...การท่องเที่ยวสำคัญที่ว่าจะนำเสนออะไร การเปิดตลาดก่อนมีความสำคัญ การเลือกสร้างสตอรี่ ความเป็นดั้งเดิม งานกราฟ และการโปรโมทประชาสัมพันธ์ให้คนรับรู้คือสิ่งสำคัญ และการเจาะจงตลาดที่ต้องการ...” (ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2566)

ดังนั้น การพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี จะช่วยในการยกระดับห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวชุมชน ที่มีความซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเพื่อให้การพัฒนาแผนที่ครอบคลุมกระบวนการต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับภาคการท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันเพิ่มมูลค่า ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการ เพื่อระบุทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น พร้อมเชื่อมโยงการท่องเที่ยวและกิจกรรมกับชุมชน อันจะนำไปสู่การไหลเวียนของการท่องเที่ยว กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยเป็นประเด็น ได้ดังนี้

1) การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมที่มีความเกาะเกี่ยวจังหวัดอุดรธานี ที่สำคัญที่สุด คือ สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อความศรัทธา ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงแบบห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว โดยการนำอัตลักษณ์และความโดดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ Xinyan Zhang and Haiyan Song [7] ได้กล่าวไว้ว่าการที่ห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จ ความเป็นเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวมีความสำคัญที่สุด ดังนั้นเอกลักษณ์การท่องเที่ยวประกอบกับไลฟ์สไตล์ของนักท่องเที่ยว การออกแบบเส้นทางที่มีความเชื่อมโยงและเฉพาะเจาะจงเพิ่มขึ้น จะทำให้เกิดการเชื่อมโยงกิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่าง

2) การเชื่อมโยงกับสินค้าและบริการในพื้นที่ตามเส้นทาง ในปัจจุบันจังหวัดอุดรธานี เน้นการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีศักยภาพด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว สินค้าและวัฒนธรรมได้รับการยอมรับ จังหวัดอุดรธานีมีผลิตภัณฑ์และบริการที่โดดเด่น โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จากผ้า “ธานีผ้าหมี่ขิด” ห่วงโซ่อุปทานผ้ามีการเกี่ยวเข้าด้วยกันเป็นพื้นเพอง นอกจากนี้ การท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดอุดรธานี มีความเกาะเกี่ยวกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากร วัฒนธรรม ความเชื่อ ที่พัก การเดินทาง สถานที่ท่องเที่ยว และกิจกรรมของชุมชน อาหารและงานฝีมือท้องถิ่น ดังที่ Richard Tapper and Xavier Font [16] ที่ได้กล่าวว่า ห่วงโซ่อุปทานประกอบด้วยผู้ผลิตสินค้าและวัตถุดิบ ผู้จัดหาของ ทั้งสินค้าและบริการ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ซึ่งห่วงโซ่จะแสดงถึงความเกาะเกี่ยวกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำหน้าที่เชื่อมโยงเพื่อให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ และประสบการณ์ที่แตกต่างและเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาของสไบทิพย์ มงคลนิมิตร และคณะ [17] ที่กล่าวว่าห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่น เน้นการออกแบบเส้นทางกิจกรรมการท่องเที่ยว และอุปทานการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ท้องถิ่น เกิดจากการคัดเลือกสถานที่ท่องเที่ยว/กิจกรรมการท่องเที่ยว การเดินทางขนส่ง การให้บริการที่พักอาศัย อาหาร ที่เน้นการส่งเสริมประสบการณ์ท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้สามารถยกระดับห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ดังนั้น เส้นทางท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นต้องออกแบบให้เกิดการเชื่อมโยงกับชุมชน โดยใช้ห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวและห่วงโซ่คุณค่าในการพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรม

3) การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นจากกระจุกเป็นกระจาย พบว่าในปัจจุบันแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี เป็นรูปแบบออฟไลน์ ขาดการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวชุมชน กิจกรรม ผลิตภัณฑ์ของชุมชนอันจะนำไปสู่การไหลเวียนของการท่องเที่ยว กระจายรายได้สู่ท้องถิ่นการจัดการข้อมูลในรูปแบบของแผนที่ยังมีความ

การจัดกระจาย ดังนั้น การพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานีจะแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างจากงานของกษิรา ภิวศ์กูร [18] พบว่ามีการเก็บข้อมูลจาก 11 ชุมชน โดยผู้วิจัยมีการประเมินความเสี่ยงขั้นต้นในการอนุรักษ์ ความสำคัญของย่านเมืองเก่าเชียงรายได้และนำไปสู่การพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมในรูปแบบสื่อเทคโนโลยีภาพเสมือนจริง (AR) ย่านสร้างสรรค์ และออกแบบหนังสือ Guidebook และเผยแพร่ในรูปแบบ eBook ทางออนไลน์ ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้มีความแตกต่างกัน เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นศึกษาและค้นหาความต้องการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อเสนอเป็นแนวทางในการจัดทำแผนที่ และการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในระดับจังหวัด ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม โรงแรม ที่พัก และร้านค้า ร้านอาหารอื่นๆ ซึ่งประโยชน์ที่จะได้รับการพัฒนาตัวแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล จะส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี เกิดการรวบรวมข้อมูลผ่านการสำรวจ การสังเกต นำไปสู่การสร้างความเข้าใจและแบ่งปันวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การที่จะพัฒนาตัวแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานีได้นั้นภาครัฐ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงมหาดไทย ภาคเอกชน ได้แก่ หอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรกำหนดนโยบายในดำเนินการและต้องอาศัยการบูรณาการร่วมมือกันเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการพัฒนาตัวแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี อันประกอบด้วย

1. การค้นหาอัตลักษณ์ และการกำหนดเส้นทางตามความต้องการของนักท่องเที่ยว (Route) ชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พร้อมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องกำหนดและค้นหาอัตลักษณ์ของจังหวัดอุดรธานี เพื่อสร้างการท่องเที่ยวที่โดดเด่นและเป็นที่รู้จัก รวมถึงการพัฒนาเทศกาลประเพณี งานขนาดใหญ่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

2. เครื่องมือที่ใช้ (Tools) ในการทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล จะต้องคำนึงการใช้งาน และเป็นบริการแบบที่เดียวจบ สำหรับการท่องเที่ยวของจังหวัด

3. ข้อมูลการท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงบนแผนที่ทางวัฒนธรรม คือ ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว เวลาทำการ กิจกรรมการท่องเที่ยว ร้านค้าแนะนำในระยะ 3-5 กิโลเมตร (ร้านอาหาร ร้านของฝาก วิสาหกิจชุมชน ร้านค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน สินค้าและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม OTOP, CPOT) ที่พักโรงแรม บิมน้ำมัน ช่องทางการติดต่อ

4. การตลาดและการสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว จะต้องสร้างความได้เปรียบในการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าและเรื่องราว โดยการทำแผนการท่องเที่ยวแบบเป็นรูปธรรม โดยกำหนดนโยบาย และแผนบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นำไปสู่การประชาสัมพันธ์ในระดับจังหวัดระดับประเทศ

ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นว่าแผนที่ที่เหมาะสมในยุคดิจิทัลควรเป็นอย่างไร นอกจากนี้ กระบวนการออกแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมสามารถแยกออกได้ในหลายประเด็น เช่น ความศรัทธาและความเชื่อ วัฒนธรรม ธรรมชาติ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเกาะเกี่ยวของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวและห่วงโซ่คุณค่าของแต่ละประเด็น ซึ่งกระบวนการพัฒนาตัวแบบแผนที่ทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี จะสามารถเป็นต้นแบบและแนวทางในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว ประเด็นอื่น ๆ ได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ได้ด้วยดีด้วยความช่วยเหลือและการให้คำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม ผู้ศึกษาวิจัยขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการทำวิจัย ตลอดจนผู้ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ขอบพระคุณวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี และชาวสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี ตลอดจนเพื่อนพี่น้องทุกคนที่ให้อกำลังใจ สนับสนุนให้ทำวิจัยจนสำเร็จไปด้วยดี สุดท้ายขอขอบคุณป้ามาและเฮียที่สนับสนุนการศึกษาในครั้งนี้และมีความเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัยอย่างเต็มเปี่ยม

เอกสารอ้างอิง

- [1] กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *สถานการณ์การท่องเที่ยว เดือนธันวาคม 2563*.
<https://www.mots.go.th/download/article/article>
- [2] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- [3] กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2565 (Tourism Statistics 2022)*.
https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411
- [4] สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุดรธานี. (2566). *จำนวนผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดอุดรธานี*.
สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุดรธานี.
- [5] พงศนิยาพร มณีรัตน์, และ เกียรติศิริ เจริญวิศาล. (2565). โมเดลห่วงโซ่คุณค่าในการสร้างมูลค่าวัตถุดิบท้องถิ่นสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารในจังหวัดภูเก็ต.
วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5(2), 813-825.
- [6] วรดาภา พันธุ์เพ็ง. (2565). กระบวนการท้องถิ่นวิวัฒน์และคุณค่าทุนทางสังคมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 458-470.
- [7] Zhang, X. & Song, H. (2008). Tourism Supply Chain Management: A New Research Agenda. *Tourism Management*, 30(3), 345-358.
- [8] จิรวัฒน์ จูเจริญ และชิตพงษ์ อัยสานนท์. (2564). แนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสวนดุสิต*, 17(3), 183-202.

- [9] Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. The Free Press.
- [10] Filda, R., Othman N. A., Yunita, I., Bakri, M. H. & Grace, A. (2020). The Analysis of Tourism Value Chain Activities on Competitive Creation: Tourists Perspective. *Talent Development & Excellence*, 12(1), 4613-4628.
- [11] อารณ โอภาสพัฒนกิจ, วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, เอกรัฐ บุญเชียง, สุวิภา จำปาวัลย์, ฐาปณีย์ เครือระยา, สุภาพรณ ไกรฤกษ์ และคณะ. (2561). *การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเมืองเชียงใหม่เป็นเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโก (สาขาหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน)*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- [12] กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *วัฒนธรรม คุณค่าสู่มรดก*.
https://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=3972
- [13] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี. (2566). *ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (CPOT)*.
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี.
- [14] สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี. (2566). *สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)*.
สำนักงานจังหวัดอุดรธานี.
- [15] ศูนย์อำนวยการคำชะโนด. (2566). *สถิตินักท่องเที่ยว*. ศูนย์อำนวยการคำชะโนด.
- [16] Tapper, R. & Font, X. (2004). *Tourism Supply Chains Report of a Desk Research Project for The Travel Foundation*. <https://www.researchgate.net/publication/360783781>
- [17] สไบทิพย์ มงคลนิมิตร, จิรัชญา โชติโสภานนท์ และ พณกฤษ อุดมกิตติ. (2563). การยกระดับห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ท้องถิ่นกรณีศึกษา เส้นทางพื้นที่ต้นแบบจังหวัดสุโขทัย. *วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 16(1), 57-80.
- [18] กษิรา ภิวศ์กูร. (2566). *การพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ย่านสร้างสรรค์เมืองเก่าเชียงราย*. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 8(1), 183-198.

การพัฒนาศักยภาพนวัตกรรมชุมชนผ่านนวัตกรรมอัตลักษณ์ท้องถิ่น
เพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน
ตามแนวทางโมเดลเศรษฐกิจ BCG
พื้นที่ตำบลท่าหม่อไพร อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา
Developing the Potential of Community Innovators through Local
Identity Innovation for Sustainable Community Tourism
Management with the BCG Economic Guidelines
on Thamorsai Sub-district, Chana District, Songkhla Province

จิตาภา สุวรรณฤกษ์

Jidapa Suwannarurk

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Faculty of Education, Thaksin University

E-mail: jida28@hotmail.com

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: February 9, 2024; Revised: March 19, 2023; Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์เพื่อ 1.การพัฒนาศักยภาพของนวัตกรรมชุมชนผ่านโครงการ U2T 2.เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน 3.การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบจากผลไม้สดแปรรูปที่ล้นตลาดในท้องถิ่น โดยงานวิจัยจะถูกรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการลงพื้นที่จริง การสังเกตการณ์สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกกลุ่มประชากรผ่านการสัมภาษณ์ในโครงการU2T ในตำบลท่าหม่อไพร จ.สงขลา จำนวน 20 คน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content-Analysis) เป็นการนำข้อมูล เอกสาร วิเคราะห์พรรณนา อธิบายปรากฏการณ์จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า 1.นวัตกรรมชุมชนตำบลท่าหม่อไพรสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้เรื่องการใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG และ Lean Canvas Model 2.การสร้างอัตลักษณ์ในท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนของคนท่าหม่อไพรกับงานนัตพบที่นับต้นปริง ครั้งที่ 1 และ 3.ผลิตภัณฑ์ต้นแบบน้ำยาเอนกประสงค์ผลไม้รสเปรี้ยว ANN CLEAN TAMORSAI
คำสำคัญ: นวัตกรรมชุมชน; อัตลักษณ์ท้องถิ่น; การท่องเที่ยวชุมชน; โมเดลเศรษฐกิจ BCG

Abstract

The purposes of the research study were: 1.To develop the potential of community innovators through U2T project 2.To study local identity for community tourism management 3.To develop prototype product from sour fruits flooding in the local market by constructing how to collect qualitative data from field visits, observations, in-depth interview 20 samplings chosen from the populations passing the interview from U2T project. Besides the researcher has designed the steps of qualitative data analysis using content analysis taking documents, analyzing, describing the phenomenon from the interview and focus group. The research results found that 1. Community innovators at Tamorsai sub-district could apply the knowledge of using BCG Economic Model and Lean Canvas Model 2. Local identity construction for community tourism management of Tamorsai sub-district people at Nop Ton Pring First Meeting. 3. Prototype product of multi-purpose solution of sour fruits ANN CLEAN TAMORSAL.

Keywords: Community innovators; Local identity; BCG economic model

บทนำ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีคำว่า นวัตกรรม (Innovation) เกิดขึ้นรวมทั้งเป็นเครื่องมือหรือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และความเป็นนวัตกรรม (Innovator) ซึ่งเป็นคนที่แนะนำการเปลี่ยนแปลงแนวคิดใหม่ รวมทั้งเป็นคนที่พัฒนาออกแบบ ผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือผู้ที่มีแนวคิดวิธีการใหม่ รวมถึงมีความรู้ความเข้าใจ ประยุกต์ใช้ความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ สร้างสรรค์แนวคิด วิธีการ หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ พร้อมทั้งจะรับมือกับอุปสรรคในระหว่างการพัฒนาวัตกรรมได้ กล้าเสี่ยง กล้าทำ คิดต่างอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างนวัตกรรม [1] จะเห็นได้ว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญของความเป็นนวัตกรรม และในห้วงเวลาที่สำคัญประเทศไทยจากแผนงานวิจัย ชุมชนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ของหน่วยบริหาร และจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท)

ความร่วมมือระหว่าง บพท. กับคณาจารย์ และคณะวิจัย จากสถาบันอุดมศึกษา 26 แห่ง เป็นผู้ดำเนินการส่งผลให้เกิดชุมชนนวัตกรรมขึ้นครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดพัทลุงและสงขลา เกิดการสร้างนวัตกรรม ชุมชนและเทคโนโลยีตลอดจนนวัตกรรมพร้อมใช้ รวมทั้งนวัตกรรมกระบวนการสำหรับการแก้ปัญหาในระดับ ชุมชน กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) จัดโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและ สังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) สร้างนวัตกรรมชุมชนในพื้นที่จังหวัดพัทลุงและ สงขลาเพื่อสร้างงานรองรับผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤติและเสริมศักยภาพให้กำลังแรงงานสมัยใหม่ เป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียนหรือเรียกว่าเศรษฐกิจสีเขียว (Bio circular) Green economy ซึ่งเป็นโมเดลตัวหนึ่งในการพัฒนาที่ยั่งยืน นำไปสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่และยกระดับ เพิ่มขีด ความสามารถในการแข่งขันโดยใช้องค์ความรู้ ใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรม ซึ่งการพยายามผลักดันในเรื่องของ นวัตกรรมสังคม เติบโตเต็มความรู้จากทางมหาวิทยาลัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาที่ดูแลนวัตกรรมชุมชน ขับเคลื่อน ไปร่วมกันเพื่อพันธกิจในการที่จะเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรมสังคมก้าวไปสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่ ก่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงรายได้ในตำบล มียอดขายที่เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 เกิดแนวคิดผลิตภัณฑ์ใหม่จากตำบล นำมาสู่การขายในตลาดทั้งตลาดออนไลน์หรือออฟไลน์ เกิดฐานข้อมูลที่ครบทุกพื้นที่ 99 ตำบล และสิ่งที่นวัตกรรมชุมชนจะได้ในการร่วมไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ความรู้หรือการรู้จักเชิงพื้นที่ยังมีรายได้เงินเดือนในการทำงาน [2]

BCG (U2T for BCG) เป็นกลไกที่จะพัฒนานวัตกรรมทางสังคมก่อให้เกิดนวัตกรรมชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ถือว่าสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาคน พัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์ในการปรับใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมให้เหมาะสมกับบริบทตลอดทั้งการบูรณาการทำงานในลักษณะของเครือข่ายตั้งแต่การปรับระบบคิด และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทำให้เกิดความคิดมุ่งแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยชุมชนและโดยชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการเพิ่มศักยภาพนวัตกรรมชุมชน [3]

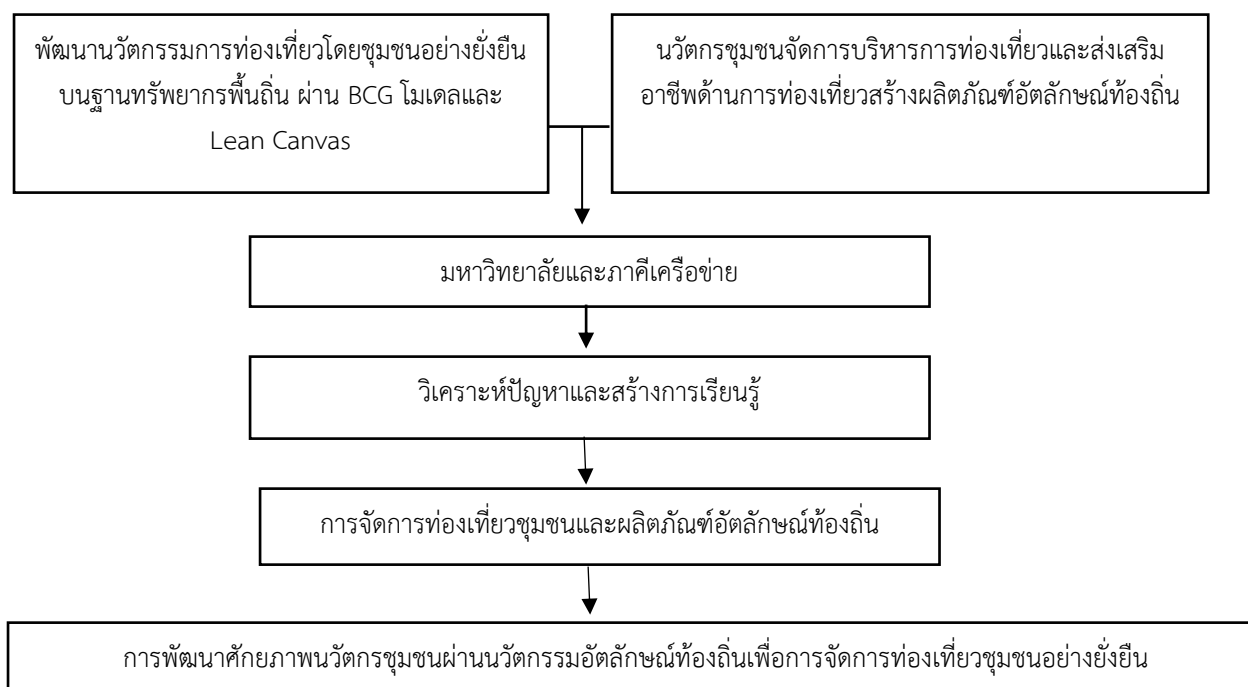
พื้นที่ตำบลท่าหมอไพร อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ประกอบไปด้วย หมู่ที่ 1 ท่าหมอไพร หมู่ที่ 2 ไไร่ท่าหมาก หมู่ที่ 3 โพรงู หมู่ที่ 4 ช้างคลอด หมู่ที่ 5 หุ้งเจ หมู่ที่ 6 เหมืองลิ่ว หมู่ที่ 7 เคียนดวน หมู่ที่ 8 แพร้ว หมู่ที่ 9 สะพานหัก หมู่ที่ 10 วังหาร หมู่ที่ 11 หัวควน มีประชากรทั้งหมด 6,325 คน จากรายงานตำบลท่าหมอไพร ณ วันที่ 10 ก.พ. 2567 เป็นตำบลที่ตั้งมาพร้อมอำเภोजะนะ ได้เลาซานสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ จนมาถึงรุ่นอดีตกำนันชื่อ นายบุญ ขวัญจันทร์ เล่าว่านานมาแล้วมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเดินทางด้วยเท้าเพื่อจะไปจับช้างที่แถวจังหวัดปัตตานี เดินทางลัดเลาะมาตามป่าเขา ระหว่างเดินทางหัวหน้ากลุ่มเรียนกว่าหมอช้างเป็นชาวมุสลิม เกิดล้มป่วยความตั้งใจจะไปปัตตานีก็ต้องยกเลิก จึงนำหมอช้างกลับระหว่างทางหมอช้างป่วยหนัก จึงหยุดพักปัจจุบันเรียกว่า หุ้งหมออุ้น และเดินทางต่อไปคณะจึงแวะพักที่ไต้ต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่งและหมอช้างได้เสียชีวิตไต้ต้นไทรและฝังศพของหมอช้างไต้ต้นไทรนั้น ชาวบ้านจึงเรียกตรงนั้นว่าท่าหมอไพร และได้เป็นชื่อตำบลมาจนถึงทุกวันนี้ ตำบลท่าหมอไพร อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ได้เข้าร่วมโครงการโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG) โดยมุ่งหวังให้มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ เกิดการส่งเสริมการสร้างรายได้จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนผ่านการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคมด้วยการเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่การพัฒนาและจัดทำพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับชุมชน พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยว การปรับใช้ทรัพยากรจะต้องมีแนวทางการสร้างกลไกบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพด้านการท่องเที่ยวและยกระดับผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์พื้นถิ่นของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. นวัตกรรมชุมชนตำบลท่าหมอไพรสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้เรื่องการใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG และ Lean Canvas Model วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน จัดทำข้อมูลชุมชน การศึกษาบริบทชุมชน สภาพการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชน

2. การสร้างอัตลักษณ์ในท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ผ่านพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Learning Innovation Platform) ศูนย์การเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรพื้นถิ่นและการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการในตำบลท่าหม่อไพร อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เข้าร่วมโครงการ U2T โดยสมัครใจ จำนวน 20 ราย ใช้หลักการวิเคราะห์บริบทพื้นที่ ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว แนวทางการจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้การท่องเที่ยวชุมชน ตลอดจนการออกแบบผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยนวัตกรรมชุมชนตำบลท่าหม่อไพร และอาจารย์ที่ปรึกษามหาวิทยาลัย ด้วยการใช้อยู่ BCG Model และ Lean Canvas Model [4] ใช้วิธีการเก็บข้อมูล จากการลงพื้นที่จริง สัมภาษณ์คน การสังเกตสถานการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม (focus group) จัดประชุมแบบมีส่วนร่วมให้เข้าการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกี่ยวกับผู้แทนประชาสังคม และหรืออภิปรายกลุ่มจากนั้นใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นการนำข้อมูล เอกสาร มาวิเคราะห์พรรณนาและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การอภิปรายกลุ่ม จากผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลสำคัญโดย วิเคราะห์ปัญหา เสริมสร้างการเรียนรู้สร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวและจัดศูนย์การเรียนรู้เชิงท่องเที่ยว รวมทั้งจัดทำผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อเสริมรายได้ผ่านการทำแผนธุรกิจ

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาพบว่า นวัตกรรมชุมชนตำบลท่าหม่อไทร อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้เรื่องการใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน จัดทำข้อมูลชุมชน การศึกษาบริบทชุมชน สภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ยุทธศาสตร์ BCG : U2T for BCG and Regional Development พื้นที่ตำบลท่าหม่อไทร อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

BCG Supply Chain (SC) ที่จะยกระดับ	ประเภท (B/C/G)	กิจกรรมในส่วนต้นน้ำ (Upstream)	กิจกรรมในส่วนกลางน้ำ (Midstream)	กิจกรรมในส่วนปลายน้ำ (Downstream)	หน่วยงานที่คาดว่าจะร่วม (อปท / ภาครัฐ / เอกชน)	การต่อยอดจากระยะที่ 1 (ในกรณีที่พื้นที่เดิม)	ผลกระทบ (Impact) ในภาพรวม
1.เทคโนโลยีสมาร์ทฟาร์ม ทุเรียน และไข่ไก่	B/C/G	ให้ความรู้กับเกษตรกรเพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นเกษตรกรคุณภาพ เช่น การทำแก๊สชีวภาพ โรงอบพลังงานแสงอาทิตย์	การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์ของกระบวนการผลิตสินค้า		เกษตรอำเภอ กระทรวงพลังงาน อปท.	-	ลดต้นทุน/เพิ่มมาตรฐาน/ลดความเสี่ยง/ส่งผ่านความรู้
2.แปรรูปผลผลิตเกษตรเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูง กล้วยน้ำว่า	B/C/G	ให้ความรู้ในการเพิ่มมูลค่า กับกลุ่มกล้วยน้ำว่า	พัฒนาผลิตภัณฑ์จากแป้งกล้วย จากโรงอบพลังงานแสงอาทิตย์	-การผลิตขนมและสมุนไพร แป้งกล้วยจากพลังงานทดแทน -สร้างตลาดนอก	เกษตรอำเภอ กระทรวงพลังงาน/ พัฒนาชุมชน อปท	-	การใช้พลังงานสะอาดกับผลิตภัณฑ์ชุมชน
3.พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบ RT จากความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม จากสระน้ำ/ชุมชนเมือง	B/C/G	-พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสระน้ำและชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบ RT ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยววิถีใหม่	3.พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบ RT จากความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม จากสระน้ำ/ชุมชนเมือง	B/C/G	-พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสระน้ำและชุมชนเมือง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบ RT ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยววิถีใหม่	3.พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบ RT จากความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม จากสระน้ำ/ชุมชนเมือง	B/C/G
4.เศรษฐกิจหมุนเวียนเน้นการเปลี่ยนของเสียให้เป็นรายได้ -การจัดการขยะและการขนส่งขยะ **รวมขยะที่เสี่ยงติดเชื้อ -การนำของเหลือใช้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เช่น หลอดพลาสติก อลูมิเนียม -การนำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ -การแปรรูปกากกล้วยเป็นของประดับตกแต่ง	B/C/G	-เรียนรู้การคัดแยกขยะและการขนส่งขยะ -รณรงค์ให้ความรู้เรื่องถึงแยกขยะ -ให้ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมจัดการพลาสติก -การบริหารจัดการขยะพลาสติก -สร้างแพลตฟอร์มการบริหารจัดการขยะ -เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากกากกล้วยมาเพิ่มมูลค่า	-เน้นขยะที่ทำได้ เช่น การทำดอกไม้จากหลอดพลาสติก การใช้เศษแก้วมาทำตกแต่งเฟอร์นิเจอร์ -การทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ -การทำผลิตภัณฑ์ของใช้จากกากกล้วย -เปลี่ยนถุงแกงร้อนให้ย่อยสลาย -การทำถ้วยชามจากกากกล้วย/กระป๋องกล้วยบรรจุภัณฑ์	-การทำฉนวนกันความร้อนของหลังคาบ้านและผนังบ้าน -ดีไซน์ผลิตภัณฑ์ถุงน้ำยาล้างไต -แบรนด์ผลิตภัณฑ์จากกากกล้วย -ดีไซ์ออกแบบจากศิลปะไทยร่วมสมัย -เครือข่ายส่งเสริมการตลาดกับประเทศเพื่อนบ้าน	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย TEI อปท อำเภอ พัฒนาชุมชนอำเภอ TP packaging Solution กระทรวงวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย		-เติบโตอย่างยั่งยืนด้วยสังคมสีเขียว -ยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจภาคทะเล -เป็นมิตรกับสภาพภูมิอากาศ -ผลิตภัณฑ์มีผลต่อสิ่งแวดล้อมและสารเคมีในภาคเกษตรเป็นไปตามมาตรฐานสากล และค่ามาตรฐาน -ยกระดับกระบวนการด้านทรัพยากรธรรมชาติ

จากตารางจะเห็นได้ว่า นวัตกรรมชุมชนประยุกต์ใช้องค์ความรู้เรื่องโมเดลเศรษฐกิจ BCG วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน จัดทำข้อมูลชุมชน การศึกษาบริบทชุมชน สภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้ดังนี้

BCG Supply Chain (SC) ที่จะยกระดับ (B/C/G) ประเภท 1. เทคโนโลยีสมาร์ทฟาร์ม หมู และไก่ 2.แปรรูปผลผลิตเกษตรเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูง กล้วยน้ำว่า 3. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบ RT จากความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม จากสระน้ำ/ชุมชนเมือง 4. เศรษฐกิจหมุนเวียนเน้นการเปลี่ยนของเสียให้เป็นรายได้ การจัดการขยะและการขนส่งขยะ รวมขยะที่เสี่ยงติดเชื้อ การนำของเหลือใช้มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น หลอดพลาสติก อลูมิเนียม การนำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ การแปรรูปกากกล้วยเป็นของประดับตกแต่ง

กิจกรรมในส่วนต้นน้ำ (upstream) 1) ให้ความรู้กับเกษตรกรเพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นเกษตรกรคุณภาพ เช่น การทำแก๊สชีวภาพ โรงอบพลังงานแสงอาทิตย์ 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสระน้ำและชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบ RT ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยววิถีใหม่ สร้างอาสาสมัครท่องเที่ยว สำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตและวัฒนธรรม 3) เรียนรู้การคัดแยกขยะและการขนส่งขยะ รณรงค์ให้ความรู้เรื่องถังแยกขยะ ให้ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมจัดการพลาสติก การบริหารจัดการขยะพลาสติก สร้างแพลตฟอร์มการบริหารจัดการขยะ เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากกากกล้วยมาเพิ่มมูลค่า

กิจกรรมในส่วนกลางน้ำ (midstream)การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์ของกระบวนการผลิตสินค้า ให้ความรู้ในการเพิ่มมูลค่า กับกลุ่มกล้วยน้ำว่า และการนำเศรษฐกิจหมุนเวียนมาใช้ ประกอบด้วย 4 ด้าน 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุในท้องถิ่น เช่น ยาม กล้วย ปิ่นโต ประหยัดพลังงาน 2) ด้านองค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม 3) ด้านการจัดการกฎกติกา การจัดการสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านการเรียนรู้ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ผ่านคู่มือและเน้นขยะที่ทำรายได้เช่น การทำดอกไม้จากหลอดพลาสติก การใช้เศษแก้วมาตกแต่งเฟอร์นิเจอร์ การทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ การทำผลิตภัณฑ์ของใช้จากกากกล้วย การเปลี่ยนถุงแกงร้อนให้ย่อยสลาย และการทำถ้วยชามจากกากกล้วย/กระเป๋ากกล้วยบรรจุภัณฑ์

กิจกรรมในส่วนปลายน้ำ (downstream) การผลิตขนมและสมุนไพร แป้งกล้วยจากพลังงานทดแทน สร้างตลาดนอก การท่องเที่ยวเชิงวิถีวัฒนธรรมชาวเมือง Land Mark ปฏิทินการท่องเที่ยวประจำตำบล ชมรมอาสาสมัครท่องเที่ยวชุมชน แผนที่ท่องเที่ยวประจำตำบลหรือข้อมูลการเดินทางเข้าสู่ตำบล และเครือข่ายชุมชนการท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมการตลาดระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน มาเลเซีย อินโดนีเซียและสิงคโปร์

หน่วยงานที่คาดว่าจะร่วม (อปท/ภาครัฐ/เอกชน) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอ ชาวบ้านในชุมชน มหาวิทยาลัย ตลาดชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย TP Packaging Solution กระทรวงวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัย

ผลกระทบ (impact) ในภาพรวม ลดต้นทุน เพิ่มมาตรฐาน ลดความเสี่ยงและส่งผ่านความรู้ การใช้พลังงานสะอาดกับผลิตภัณฑ์ชุมชนการสร้างผลิตภัณฑ์ รวมถึงการบริการให้มีมูลค่าสูงขึ้น การสร้างประสบการณ์ท้องถิ่นและการท่องเที่ยวแบบรับผิดชอบ พัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมความสามัคคี เติบโตอย่างยั่งยืนด้วยสังคมสีเขียวยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจภาคทะเล เป็นมิตรกับสภาพภูมิอากาศ มลพิษที่มีผลต่อ

สิ่งแวดล้อมและสารเคมีในภาคเกษตรเป็นไปตามมาตรฐานสากลและค่ามาตรฐาน และยกระดับกระบวนการด้านทรัพยากรธรรมชาติ

2. การสร้างอัตลักษณ์ในท้องถิ่นเพื่อจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ผ่านพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรพื้นถิ่นและการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้วย Lean Canvas

2.1 พัฒนาและถ่ายทอดนวัตกรรมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนผ่านกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการทบทวนและสรุปการพัฒนาและถ่ายทอดนวัตกรรมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน นวัตกรรมชุมชนได้รับการพัฒนาและถ่ายทอดนวัตกรรมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนได้รับการทบทวนและสรุปการพัฒนาและถ่ายทอดนวัตกรรมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ผ่านกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการทบทวนและสรุปพัฒนาแผนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กำหนดธรรมนูญการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการสรุปและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยว ได้เส้นทางท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวบนต้นปลิง

2.2 การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวด้วยผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการทบทวน สรุปการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพด้านการท่องเที่ยว ชุมชนได้รับการพัฒนาและถ่ายทอดการส่งเสริมอาชีพด้านการท่องเที่ยว กิจกรรมการพัฒนาและถ่ายทอดการส่งเสริมอาชีพด้านการท่องเที่ยวผ่าน จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน 1 ผลิตภัณฑ์แอนคลินท่าหม่อไทร น้ำยาอเนกประสงค์ และวิเคราะห์ธุรกิจด้วย Lean Canvas

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ Lean Canvas ผลิตภัณฑ์น้ำยาอเนกประสงค์

แอนคลิน ท่าหม่อไทร				
PROBLEM - ยังไม่แพร่หลายในชุมชน - ผลไม่ออกเยอะในแต่ละฤดูกาล - ทำได้แค่ 1 ครั้งเรือนทั้งตำบล - ผลไม่ราคาตก EXISTING ALTERNATIVES - ประชาสัมพันธ์ให้แพร่หลาย - ให้ความรู้ผลิตภัณฑ์กับทุกครัวเรือนโดยมีการอบรม ฝึกปฏิบัติในการประชุมประชาคมตำบล	SOLUTION - ต้องการให้แพร่หลายในชุมชน - ต้องการนำผลไม้มืออยู่ในตำบลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ - ต้องการขยายผลิตภัณฑ์ไปใช้กับทุกครัวเรือนในตำบล KEYMETRICS - ทุกครัวเรือนในตำบล 100% - รายได้เสริมต่อครัวเรือนประมาณเดือนละ 3,000 บาท	UNIQUE VALUE PROPOSITION - มีคุณสมบัติที่หลากหลาย เช่น ล้างจาน ถูพื้น ซักผ้า - ต้นทุนถูกกว่าราคาในท้องตลาด - รักษาสมดุลสิ่งแวดล้อมโดยใช้ผลผลิตทางธรรมชาติ	UNFAIR ADVANTAGE - ต้นทุนถูก - ไม่มีคู่แข่ง - ใช้ผลไม้มือเหลือใช้จากการจัดจำหน่าย - เพิ่มมูลค่า / คุณค่าของผลไม้มือในตำบล CHANNELS - ช่องทางออนไลน์ - ตลาดภายใน / ภายนอกในตำบล เช่น ห้างสรรพสินค้า ร้านสินค้า OTOP ร้านสะดวกซื้อ สถานที่ว่าการอำเภอในการประชุมพื้นที่	CUSTOMER SEGMENTS - ทุกครัวเรือนจำเป็นต้องใช้ (แม่บ้าน นักศึกษา ทอพัก วัด มัสยิด) EARLY ADOPTERS - กลุ่มแม่บ้านในตำบล - กลุ่มสตรีประจำอำเภอ
COSTSTRUCTURE - ไม่ต้องซื้อผลไม้มือเปรี้ยว - เกือบ 1 กิโลกรัม (15 บาท) - Sodium Lauretha Sulfate (70) 80/1 กิโลกรัม ใช้เคาะเศรษฐกิจเพื่อประหยัดต้นทุนในการใช้แก๊ส 350 บาท			REVENUE STREAMS - ใช้ใส่ในถัง , ต้นไทร (เรื่องเล่าที่มาของชื่อตำบล) - บรรจุภัณฑ์เป็นกล่องที่มีที่จับ สะดวกต่อการใช้งาน/ขวดน้ำยาล้างจานรีไซเคิล	

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนผ่านนวัตกรรมอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ตามแนวทางโมเดลเศรษฐกิจ BCG พื้นที่ตำบลท่าหม่อไทร อำเภोजะนะ จ.สงขลา มีประเด็นดังนี้

ศักยภาพนวัตกรชุมชนท่าหม่อไทร ที่เข้าโครงการ U2T นั้นมีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์บริบทชุมชน โดยนำฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมให้กับตำบลท่าหม่อไทร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีจุดเด่นเรื่องการท่องเที่ยวมีแหล่งท่องเที่ยวจากทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม แหล่งท่องเที่ยวบนต้นปริงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งในตำบลท่าหม่อไทรที่ยังไม่แพร่หลายโดยมีการเริ่มจากแต่ละชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกภาคส่วนเพื่อปรับตัวทัศนให้เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว นำสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาขาย นำเสนอผ่านกิจกรรมจัดงานแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์ การสะท้อนอัตลักษณ์การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชนกำหนดอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทางกิจกรรม การปรับปรุงภูมิทัศน์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การทำจุดเช็คอิน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมงาน โดยการ 1) ติดต่อประสานงานกับประชาชนในพื้นที่ อธิบายขั้นตอนการสำรวจและการจัดการข้อมูลด้าน การส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการ ชี้แจงรายละเอียด ถ่ายทอด เผยแพร่ และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและมีความจำ เป็น อีกทั้ง ความต้องการ ปัญหาและอุปสรรค เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ 2) งานด้านวิเคราะห์และทำแผน หน้าที่ การวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดแผนดำเนินงานร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ ด้านอื่นๆ ของกระทรวง พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน 3) งานด้านวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยี นำองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม การส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ถ่ายทอดหรือฝึกอบรมในชุมชน เพื่อส่งเสริมและ สนับสนุนการแก้ปัญหาที่เป็นประเด็นสำคัญของท้องถิ่น ในด้านกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการจัดประชุมเชิงคณิศรของแต่ละหมู่บ้านที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นเสน่ห์ดึงดูดความสนใจต่อนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนเป็นจุดขายที่มี เอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจน นวัตกรรมชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหม่อไทรจัดงาน นัดพบที่ต้นปริง ถิ่นท่าหม่อไทร ครั้งที่ 1 ภายใต้โครงการบนต้นปริง วิถีชุมชนแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับ สุกัญญา วงศ์เจริญชัยกุล [5] ชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพ เน้นวิถีชีวิตคนในชุมชน ให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนามากที่สุด เน้นเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเพิ่มทักษะประสบการณ์ด้าน วัฒนธรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต อัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกรักและหวงแหน พร้อมทั้งจะดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

ในด้านผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นการทำน้ายาทำความสะอาดแอนคลินท่าหม่อไทร จากผลไม้ท้องถิ่นที่มีมากในตำบล เช่น ฝรั่ง มะละกอ ส้มแขก มะนาว ส้มจี๊ด มะม่วงหาวมะนาวโห่ เป็นต้น นวัตกรรมชุมชนได้ศึกษา รายละเอียดของปัญหาให้ผู้รู้ในตำบลและร่วมหาทางแก้ปัญหาจึงได้ จัดโครงการผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดแอนคลินเพื่อสร้างรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือน จากวิเคราะห์ผ่านโมเดล Lean Canvas เป็นน้ายาทำความสะอาดที่ครอบคลุมการทำงานบ้านอย่างเป็นองค์รวม โดยเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากผลผลิตทางการเกษตรภายในตำบล ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาและความต้องการของชุมชนเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรล้นตลาด

ในแต่ละฤดูกาล และผลผลิตมีราคาถูก อีกทั้งลดรายจ่ายต่อการซื้อสินค้าภายนอก และต้องการใช้สินค้าที่ปลอดภัยต่อการใช้งานและมีความคุ้มค่าทั้งในเรื่องของปริมาณและคุณภาพ ปัญหาที่พบเจอ บรรจุภัณฑ์เกิดการบวมขึ้น เนื่องจากผลิตภัณฑ์มีความเป็นกรด และบรรจุภัณฑ์แบบใสเกิดการเปลี่ยนสี เนื่องจากทำปฏิกิริยากับแสงแดดและผู้บริโภคมีทัศนคติที่เข้าใจ รับรู้ และเชื่อว่า ผลิตภัณฑ์ ลดความเสี่ยงจากการใช้สารเคมี คุ้มค่ากับเงินที่จ่ายไปและลดความเสี่ยงจากปัญหาสุขภาพ และมีการตัดสินใจซื้อสินค้านี้ไปบริโภค นวัตกรรมจึงนำสินค้าไปพัฒนา ประชาสัมพันธ์ สอดคล้องกับงานวิจัย จุฬารัตน์ แสงอรุณ ราณี อธิชัยกุล และกิงพร ทองใบ [6] ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด สามารถลดความเสี่ยงจากปัญหาสุขภาพ ซึ่งเป็นผลทางด้านบวกต่อการตัดสินใจลงทุนในธุรกิจ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนผ่านนวัตกรรมอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ตามแนวทางโมเดลเศรษฐกิจ BCG พื้นที่ตำบลท่าหม่อไทร อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ทำให้วิตรกรชุมชนท่าหม่อไทร ตัดสินใจลงทุนในธุรกิจแอนคลีนท่าหม่อไทร และนำไปวางแผนปรับปรุงธุรกิจให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเด็นที่ต้องดำเนินการคือการหาบรรจุภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เพื่อให้สินค้าคงความปลอดภัย และเกิดการจดจำตราสินค้า เกิดการบอกต่อและซื้อซ้ำ

1. การจัดตั้งองค์กรในระดับหมู่บ้านเพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับศูนย์การท่องเที่ยวเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแก้ปัญหา ในการบริหารจัดการศูนย์การท่องเที่ยวชุมชน
2. การพัฒนาโครงการและกิจกรรมการเรียนรู้การท่องเที่ยวชุมชนของท้องถิ่น โดยการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียนในโรงเรียน สมาชิกในชุมชน และเจ้าหน้าที่ระดับตำบล
3. การพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการส่งเสริมการตลาด เพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักส่งเสริมการบริการวิชาการและภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสถาบันส่งเสริมการบริการวิชาการ และ อว. U2T มหาวิทยาลัยสู่ตำบล ที่สนับสนุนทุนให้กับนวัตกรชุมชน ในการจัดทำโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ BCG พื้นที่ตำบลท่าหม่อไทร อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

เอกสารอ้างอิง

- [1] พัทพร อยู่เย็น อภิญญา ภูมิโธตา และศิระ ศรีโยธิน. (2560). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นนวัตกร: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ PUNN*. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ครั้งที่ 4 “การบริหารกิจการสาธารณะภายใต้ประเทศไทย 4.0”.
<https://conference.kku.ac.th/colaimg/files/articles/b9e07-o-76-.pdf>
- [2] สำนักงานส่งเสริมการบริการวิชาการและภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2565). *นวัตกรชุมชน ภายใต้โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมฐานรากหลังโควิดด้วยเศรษฐกิจ BCG (U2T for BCG)* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

- [3] พรพจน์ ศรีตัน. (2564). *โครงการนวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน*. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] ณัฐนัย ตรีเนตร และสุทัศน์ รัตน์เกื้อกังวาน. (2559). การพัฒนาโมเดลธุรกิจด้วยวิธีการลีนสตาร์ทอัพ. *วารสารวิจัยและพัฒนา มจร*, 39(3), 337-351.
- [5] สุกัญญา วงศ์เจริญชัยกุล. (2561). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเมืองจังหวัดอุทัยธานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [6] จุฬารัตน์ แสงอรุณ ราณี อธิชัยกุล และกิงพร ทองใบ. (2021). การพัฒนาแบบจำลองธุรกิจเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจอาหารเพื่อสุขภาพจากเห็ดเยื่อไผ่. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 15(2), 223.

สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
The Core Competency of the Operations of Personnel of
Sub-District Health Promoting Hospital after the Transitory under
the Supervision of Khon Kaen Provincial Administrative Organization

เกียรติศักดิ์ วิจิตรเชื้อ

Kiattisak Wijitchuea

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

College of Local Administration, Khon Kaen University

E-mail: kiattisak.w@kkumail.com

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: February 9, 2024; Revised: March 19, 2023; Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินการรับถ่ายโอนภารกิจโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจำนวน 248 แห่งซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแรก ๆ ที่สามารถถ่ายโอนได้ 100 เปอร์เซ็นต์ การศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นองค์ความรู้สำคัญต่อการบริหารท้องถิ่นอื่นๆ ที่กำลังจะดำเนินการรับโอนภารกิจของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในบริบทใหม่ บทความการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นด้วยวิธีการประเมินสมรรถนะหลักของบุคลากรก่อนและหลังการถ่ายโอนภารกิจจากกระทรวงสาธารณสุขยังองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นในบุคลากร 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบริหาร กลุ่มบริการสุขภาพ และกลุ่มวิชาชีพ เป็นจำนวนรวม 329 ตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์และลักษณะสำคัญของสมรรถนะหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 3) ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน 4) ด้านการบริการเป็นเลิศ 5) ด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม

ผลการศึกษาพบว่า ทั้ง 3 กลุ่มภายหลังการถ่ายโอนภารกิจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 5.21 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.57 สมรรถนะด้านการบริการเป็นเลิศและด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีมมีผลการประเมินสูงที่สุดเป็นสองอันดับแรก ทั้งนี้ ควรทำการเสริมทักษะและสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างองค์กรผ่านการสัมมนาการเรียนรู้องค์กร การทำงานร่วมกันเป็นทีม การผลิตตัวชี้วัดการทำงานร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและสามารถพัฒนาสมรรถนะหลัก

คำสำคัญ: สมรรถนะหลัก; โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล; องค์การบริหารส่วนจังหวัด;
การถ่ายโอนภารกิจ

Abstract

Khon Kaen Provincial Administrative Organization (PAO) has accepted the transfer of missions of 248 sub-district health promotion hospitals, one of the first Local Administrative Organizations (LAOs) to be able to transfer 100 per cent. Studying this phenomenon is therefore important knowledge for other local administrations. which is about to transfer the mission of the Subdistrict Health Promoting Hospital in a new context. The purpose of this research article is to study the main competencies in the performance of personnel at the Subdistrict Health Promoting Hospital after the transfer of missions to the Khon Kaen Provincial Administrative Organization by means of evaluating the competencies of personnel before and after the transfer of missions from The Ministry of Public Health came to the Khon Kaen PAO in 3 groups of personnel: the administrative group, the health service group and professional groups, a total of 329 samples, the main characteristics of the 5 main competencies including 1) focusing on results, 2) adhering to correctness and ethics, 3) understanding of organizations and work systems, 4) providing excellent service, 5) collaborating as a team are analyzed.

The results indicate that after the transfer of missions all 3 groups changes were at their highest level with a mean of 5.21 and a standard deviation of 0.57. Service excellence and working together as a team are the top two most highly rated. There is a proposal to enhance skills and create knowledge and understanding between organizations through organizational learning seminars. Teamwork Production of collaborative indicators These things will help personnel to have knowledge, understanding and be able to develop their core competencies. This should enhance skills and create knowledge and understanding between organizations through organizational learning seminars. Teamwork Production of collaborative indicators These things will help personnel to have knowledge, understanding and be able to develop their core competencies.

Keywords: Core competency; Sub-District health promoting hospital;

Provincial administrative organization; Mission transfer

บทนำ

ประเทศไทยการกระจายอำนาจรัฐ จากส่วนกลางไปให้กับส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 2550 และ 2560 เป็นแนวทางที่ทำให้เกิดการกระจายอำนาจรัฐ เพื่อให้ภาครัฐตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงจุด และในการกระจายอำนาจด้านสาธารณสุข ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็น 1 ในภารกิจหน้าที่ของราชการส่วนกลางจะต้องถ่ายโอนไปยัง อปท. ตามรายละเอียดในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่ อปท. พ.ศ. 2542 ในการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ภายหลังมีพระราชบัญญัตินี้ได้เริ่ม

ทดลองการถ่ายโอน รพ.สต. ไปให้กับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้เพียงจำนวนหนึ่งมี ปัญหาและอุปสรรคทำให้การถ่ายโอนต้องหยุดชะงักช่วงหนึ่ง ความพยายามถ่ายโอนภารกิจมาถึงปัจจุบันได้มี คำสั่งประกาศจากคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่ อบต. เรื่อง หลักเกณฑ์และขั้นตอนการถ่ายโอน ภารกิจในปี พ.ศ. 2564 ส่งผลต่อความชัดเจนและขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ในการถ่ายโอนภารกิจมาอย่าง เป็นรูปธรรมมากขึ้น ด้วยความร่วมมือองค์กร ส่วนราชการทุกภาคส่วนการประสานงานเพื่อขับเคลื่อนการถ่าย โอนภารกิจ

รัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้มีการปฏิรูปด้านสาธารณสุข เพื่อเสริมสร้างระบบหลักประกัน สุขภาพที่เน้นการบริการประชาชนเข้าถึงสิทธิอย่างครอบคลุม นอกจากนี้การบริหารจัดการที่เป็นประโยชน์ และสะดวกทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท นำไปสู่การกำหนดให้มีแผนปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุข ประกอบ กับปรับปรุงระบบบริการปฐมภูมิ เนื่องจากเป็นบริการขั้นพื้นฐานที่ใกล้ชิดกับผู้คนประชาชนในพื้นที่ มีความสำคัญมากให้ประชาชนในพื้นที่ สามารถดูแลสุขภาพที่สะดวก รักษาพยาบาลเบื้องต้น พื้นฟูสุขภาพ ร่างกาย และให้มีแผนป้องกันโรคเพื่อดำเนินการให้ทันทั่วถึง มีกระบวนการหรือการส่งต่อผู้ป่วยที่มีคุณภาพ ประชาชนมีสุขภาพที่ดี ดังนั้นในเรื่องของความแออัดในโรงพยาบาลจึงลดลง และลดเวลาที่ต้องไปรอตรวจ ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศในระยะยาวได้นำไปบูรณาการเชื่อมโยงในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี 2561-2580 และเมื่อปี 2562 ได้ออกกฎหมายพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ ช่วยให้กลไกการขับเคลื่อนงานระบบสุขภาพ ปฐมภูมิ ที่เกี่ยวข้องให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายของหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ หรือกรอบที่กำหนดใน รัฐธรรมนูญไทย [1]

ภาพอนาคตการพัฒนาคุณภาพ รพ.สต. ปรับกระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับ รพ.สต. และจะทำ ให้คุณภาพบริการดีขึ้น มุ่งเน้นพื้นฐานการให้บริการให้ผ่านเกณฑ์ ประชาชนมีสิทธิที่จะเข้าถึงการให้บริการทาง สุขภาพเปรียบดั่งเป็นหน่วยบริการระดับปฐมภูมิ จะสร้างความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นด้านการให้บริการ ในการ พิจารณาเบื้องต้นด้านคุณภาพของหน่วยบริการระดับปฐมภูมิ สามารถตรวจสอบได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินหน่วยบริการในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563

ผลการประเมิน	หน่วยบริการปฐมภูมิ (แห่ง)
ผ่านเกณฑ์	9,126
(Passed)	
ผ่านเกณฑ์แบบมีเงื่อนไข	2,490
(Passed with conditions)	
ไม่ผ่านเกณฑ์	235
(Not passed)	
รวม	11,851

ที่มา: รายงานการสร้างระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2563

การดำเนินงานของ รพ.สต. ในช่วงก่อนการถ่ายโอนภารกิจที่ผ่านมา การประเมินหน่วยบริการปฐมภูมิ ปัญหาส่วนหนึ่งไม่ผ่านเกณฑ์หรือผ่านเกณฑ์แบบมีเงื่อนไข บุคลากรและระบบของ รพ.สต. หน่วยบริการระดับ ปฐมภูมิบริการที่ยังไม่ยึดหลักปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐาน ทำให้ผลการประเมินหน่วยบริการ ปีงบประมาณ 2563 ไม่ผ่านเกณฑ์ 235 แห่ง และผ่านเกณฑ์แบบมีเงื่อนไข 2,490 แห่ง [2] ดังนั้น ในการพัฒนาคุณภาพ รพ.

สต. ต้องยกระดับปรับปรุงคุณภาพในการให้บริการ และบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อการปฏิบัติงานให้สามารถผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อผ่านแล้วต้องรักษามาตรฐานตามเกณฑ์พัฒนาบุคลากร บริการอย่างสะดวกรวดเร็วตอบโจทย์ของประชาชนที่เข้ามารับการรักษา

สำหรับการประกาศจากคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้ อบต. เรื่อง หลักเกณฑ์และขั้นตอนการถ่ายโอนภารกิจสถานีนอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี และ รพ.สต. ให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ทั้งนี้ จากประกาศได้ให้สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขถ่ายโอน รพ.สต. ไปยัง อบจ. ที่ผ่านหลักเกณฑ์การประเมินความพร้อม และในปีงบประมาณ 2565 (พ.ศ. 2564) มี อบจ. 49 แห่ง ทำหนังสือมายื่นขอความประสงค์รับการประเมินความพร้อม ผลประเมินชี้ให้เห็นว่า อบจ. ส่วนใหญ่มีผลการประเมินในระดับดีเลิศ และดีมาก อย่างไรก็ตามถ้าระดับดีขึ้นไปแสดงว่ามีความพร้อมในการถ่ายโอนแต่คงไม่ทั้งจังหวัด ส่วน อบจ. ได้ได้ผลการประเมินความพร้อมระดับดีเลิศสามารถรับถ่ายโอนให้ รพ.สต. ได้ทั้งจังหวัดหรือตามจำนวนที่ประสงค์รับการถ่ายโอน และในจำนวนทั้ง 49 แห่ง ในปีงบประมาณ 2566 (ตุลาคม 2565) มี อบจ. 6 แห่งที่มีความประสงค์ขอรับการถ่ายโอนภารกิจ รพ.สต. ทั้งจังหวัด คือ อบจ.ขอนแก่น อบจ.หนองบัวลำภู อบจ.ร้อยเอ็ด อบจ.มุกดาหาร อบจ.สุพรรณบุรี และ อบจ.ปราจีนบุรี [3] กล่าวได้ว่าหากการถ่ายโอนสำเร็จการกระจายอำนาจในเรื่องของสาธารณสุขจะส่งผลต่อไปในอนาคตในทางที่ดีทั้งคุณภาพการบริการ และสามารถตอบโจทย์ของประชาชนในทางที่ดีขึ้น

ก่อนถ่ายโอนภารกิจเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งสำคัญมากต้องคำนึงถึงความพร้อมของทุกฝ่าย เพราะฉะนั้น อบจ.ขอนแก่นได้รับการตรวจประเมินความพร้อมรับถ่ายโอนจากผู้ตรวจราชการกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการประเมินนั้นพร้อมรับโอน รพ.สต.ทั้งจังหวัด ผลอยู่ในระดับ ดีเลิศ เป็นที่มาของการถ่ายโอนภารกิจ รพ.สต. ให้แก่ อบจ.ขอนแก่น [4] นายก อบจ. ลงนามความร่วมมือ (MOU) การถ่ายโอนภารกิจ ในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2565 ณ หอประชุมของ อบจ.ขอนแก่น เป็นปรากฏการณ์ที่ อบจ.ขอนแก่นให้ความสำคัญมากกับการถ่ายโอนภารกิจ และได้ดำเนินการรับถ่ายโอนพบว่าเกิดความสำเร็จกับเรื่องถ่ายโอนมาก หลังจากนั้นภารกิจ รพ.สต. ในจังหวัดขอนแก่นจะไปสังกัดกับ อบจ.ขอนแก่น และจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับจังหวัดขอนแก่นด้านการถ่ายโอน รพ.สต. ไปยัง อบจ. ทั้งหมดทั่วทั้งจังหวัด 248 แห่ง หรือมีการถ่ายโอนทั้งสิ้น 100 เปอร์เซ็นต์ ทั้ง รพ.สต. ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก นับว่า อบจ.ขอนแก่นเป็นหนึ่งใน อบจ. ในประเทศไทยที่รับโอน รพ.สต. มาถึง 100 เปอร์เซ็นต์

อบจ.ขอนแก่น เป็นช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงจากเดิมบุคลากรใน รพ.สต. สังกัดกระทรวงสาธารณสุขใช้หลักเกณฑ์การประเมินความก้าวหน้าทางวิชาชีพประเภทตำแหน่งของบุคลากรในแห่งทั่วไปและแห่งวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน [5] ระบบสอบแข่งขัน เมื่อหลังถ่ายโอนภารกิจสังกัด อบจ. การประเมินความก้าวหน้าทางวิชาชีพประเภทตำแหน่งของบุคลากรในแห่งทั่วไปและแห่งวิชาการในส่วนข้าราชการท้องถิ่น จะมีหลักเกณฑ์เป็นคนละแบบ อบต. ใช้หลักประเมินเข้าสู่ตำแหน่ง เช่น ข้าราชการพิเศษ อาวุโส หรือเชี่ยวชาญ ส่งผลให้บุคลากรอยู่กับบริบทที่แตกต่างไปจากเดิมจาก รพ.สต. จากสังกัดส่วนกลางมาอยู่ท้องถิ่น บุคลากรต้องเรียนรู้ต่อการปรับตัวปรับทักษะและสมรรถนะให้สอดคล้องในการทำงาน เพราะฉะนั้น การสำรวจวิเคราะห์สมรรถนะหลักจึงแสดงให้เห็นความจำเป็นเร่งด่วน ให้การทำงานสามารถมีความยืดหยุ่น ขีดสมรรถนะสูงขึ้น บุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ ภายใต้งานสำคัญคือการบริการประชาชนที่ถูกต้องตามหลักบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของบุคลากรภายหลังการถ่ายโอนภารกิจ ฉะนั้นจะแสดงให้เห็นภาพใหญ่โดยรวมซึ่งจังหวัดขอนแก่น คือ 1 ใน 6 จังหวัด ที่ประสบความสำเร็จสำหรับการถ่ายโอนมาทั้ง 248 แห่ง ครบ 100 เปอร์เซ็นต์ทั้งจังหวัด บุคลากรที่ประสงค์มาจากสังกัดส่วนกลางกระทรวงสาธารณสุขมาสังกัดท้องถิ่น กล่าวได้ว่าบุคลากรต้องเรียนรู้ต่อการปรับตัว ปรับทักษะและสมรรถนะให้สอดคล้องในการปฏิบัติงาน นำมาสู่การศึกษาสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจมายัง อบจ.ขอนแก่น ในช่วงการถ่ายโอนภารกิจมาใหม่ๆ การปรับเปลี่ยนขั้นตอนการปฏิบัติงาน การอบรมบุคลากรเรียนรู้การทำงานกับท้องถิ่น ปัจจุบันผ่านมาเป็นระยะเวลา 1 ปี ที่บุคลากร รพ.สต. ทำงานร่วมกับ อบจ.ขอนแก่น เมื่อได้มาอยู่ที่ใหม่ทำให้บุคลากรต้องเรียนรู้และต้องปรับตัวกับบริบทใหม่ภายหลังการมาสังกัด อบจ. และในช่วงการเปลี่ยนผ่านนี้เห็นความจำเป็นในการพัฒนาสำรวจสมรรถนะหลักของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอน พฤติกรรมการปฏิบัติงานและการให้บริการของบุคลากรสาธารณสุข ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของ รพ.สต. สามารถส่งเสริมการยกระดับองค์กรสู่ความเป็นเลิศให้ทันสมัย คล่องตัว เพื่อมาปฏิบัติภาระหน้าที่ที่สำคัญ 5 ด้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของบุคลากรใน รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น
3. เพื่อสร้างข้อเสนอแนะการพัฒนาสมรรถนะหลักของบุคลากรใน รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น

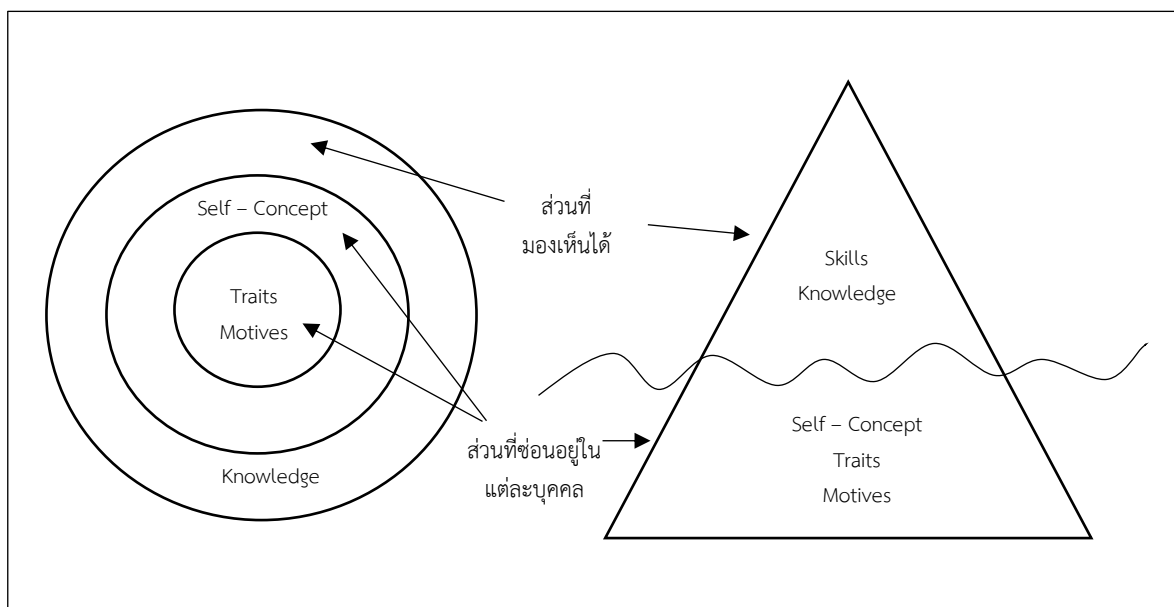
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากปรากฏการณ์การถ่ายโอนภารกิจ รพ.สต. นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มีสูงขึ้น การบริหารจากเดิมกำกับดูแลโดยกระทรวงสาธารณสุขสังกัดการบริหารราชการส่วนกลางเป็นหน่วยงานกำกับดูแล เมื่อหลังการถ่ายโอนนับเป็นปรากฏการณ์การปรับเปลี่ยนที่สำคัญในโครงสร้างการบริหารกิจการสาธารณสุขของประเทศไทยภายใต้การดูแลปกครองของ อบจ. เช่นเดียวกันการถ่ายโอนภารกิจไม่ได้ราบรื่นนัก เพราะมาจากปัจจัยหลายๆ อย่าง ความพร้อมของหน่วยงานและบุคลากร รพ.สต. ความพร้อมของ อบจ. ทั่วทั้งประเทศไทย หรือเรียกว่าบุคลากรหน่วยงานที่จะโอนและที่จะรับมีความพร้อมเพียงใด บวกกับปัจจัยความชัดเจนของนโยบายทางการเมืองและความมุ่งมั่นของรัฐบาลในแต่ละวาระการดำรงตำแหน่ง มีทรัพยากรความพร้อมที่มากหรือน้อย ทั้งหมดนี้เป็นผลให้ในภาพรวมการขับเคลื่อนการกระจายอำนาจเป็นไปค่อนข้างล่าช้า แต่ด้วยเหตุการณ์เหตุการณ์ก่อนหน้านี้นี้มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่เข้ามาแพร่ระบาดในไทยเมื่อปี พ.ศ. 2563 จนถึงปี พ.ศ. 2565 สถานการณ์เริ่มเบาบางลง และทำให้เป็นตัวเร่งให้ภาครัฐมีความจำเป็นเร่งด่วนต้องปรับปรุงระบบการบริการสาธารณสุขขนาดใหญ่ ด้วยเหตุนี้การขับเคลื่อนการกระจายอำนาจทางด้านการบริหาร อันเนื่องจากการบริการสาธารณสุขของส่วนกลางลงมายังระดับส่วนท้องถิ่นถูกคำนึงถึงมาก ดังนั้น ระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มี รพ.สต. เป็นเรื่องที่ถูกให้ความสำคัญ

มาก เนื่องจากเป็นกลไกในการขับเคลื่อนปฐมภูมิในระดับท้องถิ่นที่ดูแลรับผิดชอบโดย อบต. จึงต้องเร่งถ่ายโอนภารกิจ ในความตระหนักที่ว่านี่ส่งผลต่อความต้องการบริการระบบสุขภาพให้มีประสิทธิภาพลดความแออัดจากโรงพยาบาลขนาดใหญ่ เข้าถึงสะดวกรวดเร็วทันที่ และตอบโจทย์ของพี่น้องประชาชนที่ดีกว่าเดิม [3] อบจ. มีพื้นที่บริการครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัด ทั้งยังมีความพร้อม ศักยภาพในการบริการสาธารณะ (Public Service) ที่ใกล้ชิดกับประชาชน ถึงแม้เป็นหน่วยงานท้องถิ่นแต่พร้อมรับถ่ายโอนภารกิจทั้งหมด ด้านงาน ด้านงบประมาณ บุคลากร อีกทั้งได้พบเจอประสบการณ์จากการรับถ่ายโอน เช่น โรงเรียน และระบบโครงสร้างพื้นฐานมาก่อน

แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ

สมรรถนะมีองค์ประกอบที่เป็นแก่นหลักมีสาระสำคัญอย่างไรบ้างเริ่มทำความเข้าใจแนวคิดของ Spencer and Spencer สองท่านนี้ กล่าวถึงแนวความคิดและทฤษฎีของ McClelland ในแบบของคำนิยามและพยายามแยกองค์ประกอบแนวคิดสมรรถนะของ McClelland ออกมาให้ชัดเจนมากขึ้นโดย Spencer and Spencer [6] สามารถแบ่งองค์ประกอบของสมรรถนะออกมาเป็น 5 องค์ประกอบ ตลอดจนแสดงออกมาเป็นแผนภาพหรือในรูปแบบของโมเดล (model) ที่มีชื่อว่า “Iceberg Model” หรือที่เรียกว่าทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง ดังแผนภาพนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของสมรรถนะภูเขาน้ำแข็ง (the iceberg model)

ที่มา: Spencer and Spencer (1993)

ในภาพนี้แสดงให้เห็น ในความเป็นจริงของภูเขาน้ำแข็งส่วนที่มองเห็นได้จะลอยอยู่เหนือน้ำเปรียบเสมือน ความรู้และทักษะที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นพื้นฐานหรือคุณสมบัติในการปฏิบัติงาน เช่น การมีความรู้ในตำแหน่งงานที่สมัคร ไม่ว่าจะเป็นพยาบาลต้องมีความรู้ความสามารถปฐมพยาบาลเบื้องต้น หรือในด้านของทักษะ คือ พฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความสามารถของบุคคลในการปฏิบัติงาน เช่น นักการทูต ทักษะการสื่อสารที่

มีการโน้มน้าวกับประเทศต่างๆ เชิญชวนเข้ามาท่องเที่ยวรวมทั้งมาลงทุนในประเทศของตนให้ได้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ เป็นต้น

แต่ไม่ว่าในอาชีพใดในการทำงานการมองแค่ความรู้และทักษะเป็นเพียงปัจจัยภายนอกที่สังเกตได้ การจะขับเคลื่อนองค์กรค้ำถึงสิ่งที่ดีกว่านั้น นั่นคือ ส่วนที่ซ่อนอยู่ในตัวบุคคลสังเกตได้ยาก ประการแรก ความคิดเกี่ยวกับตนเองหรือทัศนคติ มีความมั่นใจหรือความเชื่อถือว่าตนสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ประการที่สองบุคลิกลักษณะ มีลักษณะพูดจาไพเราะ มีมารยาทน่าเชื่อถือมีท่าทางที่เหมาะสมได้รับหน้าที่เป็นผู้นำ ประการสุดท้ายแรงขับภายในหรือแรงจูงใจ กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งกระตุ้นการทำงานให้ไปสู่เป้าหมาย จนถึงความสำเร็จขององค์กร หมายรวมถึงสภาวะทางอารมณ์ความปรารถนาความต้องการการทำงานให้ลุล่วงรางวัลที่ได้ เช่น ความก้าวหน้าในอาชีพการงาน

ประเภทสมรรถนะ (competency)

โดยรวมสามารถแบ่งประเภทออกได้ 3 ประเภทของ สมรรถนะแต่ละประเภทมีความหมายครอบคลุมแตกต่างกันออกไป แต่เป็นสมรรถนะที่บ่งบอกได้ว่ามีความสำคัญต่อพนักงานและข้าราชการทุกสายงาน ทุกตำแหน่งอาชีพ ทั้งนี้ประเภทของพนักงานหรือข้าราชการส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดไว้ในบัญชีท้ายประกาศของคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น (ก.ถ.) เรื่อง กำหนดมาตรฐานกลางการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 4) ในปี 2557 โดยจำแนกสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับพนักงานหรือข้าราชการส่วนท้องถิ่นไว้ 3 ประเภท ได้แก่ สมรรถนะหลัก สมรรถนะประจำผู้บริหาร และสมรรถนะประจำสายงาน [7]

ความหมายสมรรถนะหลัก

สมรรถนะหลัก คือ จะแสดงออกในเชิงพฤติกรรมสำหรับสมรรถนะที่พนักงานและข้าราชการส่วนท้องถิ่นทุกประเภทตำแหน่ง และระดับตำแหน่งต้องพึงมีเป็นพื้นฐานเบื้องต้นส่งผลให้เกิดพฤติกรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ร่วมกัน สมรรถนะหลักจะหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมไปในลักษณะที่พึงประสงค์ร่วมกันของบุคลากร ส่งผลดีต่อประชาชน สังคม อปท. และประเทศเกิดประโยชน์สูงสุด [8] ในส่วนของสมรรถนะหลักสำหรับข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น มีลักษณะสำคัญของสมรรถนะหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 3) ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน 4) ด้านการบริการเป็นเลิศ 5) ด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้รับการออกแบบให้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ใช้เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะหลักหรือขีดความสามารถให้กับบุคลากร รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น ให้บุคลากรมีความพร้อมในการทำงานอย่างเต็มสมรรถนะ สมรรถนะหลักที่บุคลากรในองค์กรพึงต้องมี การปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่กำหนดตามทิศทางแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานใหม่ นั่นคือ อบจ.

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรสำหรับการวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานใน รพ.สต. ในจังหวัดขอนแก่น จำนวนบุคลากร 1,840 คน อยู่ใน รพ.สต. ทั้ง 248 แห่ง บุคลากรประกอบด้วย ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว จ้างเหมาบริการ ทั้งนี้ แยกตามโครงสร้างบุคลากรหรือสายงานตามลักษณะของงานที่ปฏิบัติงานใน รพ.สต. ผู้วิจัยจัดแยกกลุ่มโครงสร้างบุคลากรหรือสายงานออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มบริหาร คือ ผู้อำนวยการ รพ.สต.
2. กลุ่มบริการสุขภาพ คือ นักวิชาการสาธารณสุข เจ้าพนักงานสาธารณสุข และเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข
3. กลุ่มวิชาชีพ คือ พยาบาลวิชาชีพ และแพทย์แผนไทย

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ที่ศึกษาครั้งนี้เป็นบุคลากรสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานใน รพ.สต. ทั้ง 248 แห่ง ในจังหวัดขอนแก่น จำนวนบุคลากร 1,840 คน และทำการคำนวณหาขนาดตัวอย่าง (sample size) การสุ่มตัวอย่างบุคลากร เนื่องจากประชากรที่ศึกษาเป็นกลุ่มที่มีจำนวนแน่นอน (finite population) โดยใช้สูตรทาโรยามาเน่ (taro yamane) กำหนดความคลาดเคลื่อนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 จากการคำนวณเป็นระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน 5 % ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 329 คน

การสุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ได้ด้วยวิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) มีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มพื้นที่อำเภอต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่นให้เป็น 5 กลุ่มพื้นที่ (cluster) แบ่งตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และขนาดจำนวนประชากรในจังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ 2 การจัดแยก รพ.สต. ในแต่ละอำเภอให้ตรงกับ 5 กลุ่มพื้นที่ (cluster) ตามประชากร 248 แห่งในการศึกษา ให้ได้จำนวน รพ.สต. ในทั้ง 5 กลุ่มพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อได้จำนวน รพ.สต. ในทั้ง 5 Cluster และแยกขนาดของ รพ.สต. ขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ออกมา

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการเลือก รพ.สต. ตามขนาด ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กในแต่ละ Cluster (cluster ละ 25 แห่ง รวม 5 cluster 125 แห่ง) ในการศึกษาผู้วิจัยใช้การสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยการจับสลากแบบไม่ใส่คืน

ขั้นตอนที่ 5 ใช้การสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยการจับสลากแบบใส่คืนเลือกสายงานบุคลากรใน รพ.สต. จากทั้ง 3 กลุ่มสายงาน ให้ได้จำนวนบุคลากร รพ.สต. ที่ตกเป็นตัวอย่างในจังหวัดขอนแก่น รวมกันเป็นจำนวน 329 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการทำแบบสอบถาม (questionnaires) เพื่อสำรวจระดับสมรรถนะหลักของกลุ่มตัวอย่างเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย คำถามปลายปิดในรูปแบบแบบตรวจรายการ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 6 ระดับ และเป็นคำถามปลายเปิด

เครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

จากการทดสอบความตรงตามเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามส่งให้กับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจ 3 ท่าน ซึ่งได้คะแนนหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (index of item objective congruence) ระหว่างข้อคำถามในแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด จากการวิเคราะห์ค่า IOC อยู่ในช่วง 0.5-1.00 สามารถนำไปใช้ได้ และมีข้อคำถามหนึ่งข้อที่ใช้ไม่ได้ถูกตัดออกจากแบบสอบถาม และผู้วิจัยได้แก้ไขและปรับปรุงข้อคำถามให้สมบูรณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย (reliability) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูล จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามนี้เท่ากับ 0.94 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.7 ขึ้นไป

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่จริงมาวิเคราะห์ทางสถิติ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยวิธีการหาค่าความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage)
2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงอนุมาน เพื่อตรวจสอบระดับความสำคัญและความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างตัวแปรอิสระหลายตัวกับตัวแปรตามเพียงหนึ่งตัว โดย การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) เพื่อทำนายผลของสมรรถนะหลักบุคลากรภายหลังการถ่ายโอนภารกิจ ซึ่งบุคลากร รพ.สต. มีความสำคัญในเชิงการดูแลสุขภาพ หากบุคลากร รพ.สต. ที่โอนย้ายมา อบจ. ขอนแก่นมีศักยภาพที่ดีขึ้นแก้ปัญหาให้ประชาชนมากขึ้นก็จะเป็นแนวทางให้บุคลากร รพ.สต. ในจังหวัดอื่นพร้อมใจถ่ายโอนภารกิจ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น มีวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (surveys) เพื่อสำรวจข้อเท็จจริงในการศึกษานี้ โดยเลือกประเภทการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ที่จำแนกตามคุณลักษณะของข้อมูล และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการประเมินสมรรถนะหลักของบุคลากรก่อนและหลังการถ่ายโอนภารกิจจากกระทรวงสาธารณสุขยังองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นในบุคลากร 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบริหาร กลุ่มบริการสุขภาพ และกลุ่มวิชาชีพ

เป็นจำนวนรวม 329 ตัวอย่าง และได้แบ่ง รพ.สต. เป็น 5 กลุ่มพื้นที่ (cluster) เป็นตัวแทนที่เหมาะสมของบุคลากร รพ.สต. ในจังหวัดขอนแก่น และวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง หรือแผนภูมิรูปภาพประกอบกับการบรรยาย การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยนี้ได้ดำเนินการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา
2. การวิเคราะห์กลุ่มสายงานกับลักษณะสำคัญแต่ละด้านของสมรรถนะหลัก
3. การวิเคราะห์สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลก่อนและหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำเสนอผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอ ดังนี้ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้จำแนกตามเพศ อายุ สายงาน รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา โดยนำเสนอในรูปแบบร้อยละ จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 329 คน เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เป็นเพศชาย จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 30.4 และเพศหญิง จำนวน 229 คน คิดเป็นร้อยละ 69.6 ด้านอายุ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุมากกว่า 30-40 ปี จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 34.7 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุมากกว่า 40-50 ปี จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 ลำดับถัดมาช่วงอายุมากกว่า 50-60 ปี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3 และลำดับสุดท้ายช่วงอายุมากกว่า 20-30 ปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 14.3

ในด้านสายงานใน รพ.สต. จากการเก็บข้อมูลพบว่า กลุ่มบริการสุขภาพพบมากที่สุดลำดับแรกจำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 51.1 ลำดับที่สองกลุ่มบริหารจำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 28.6 ลำดับที่สามกลุ่มวิชาชีพจำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 20.4 เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า รายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.1 และรายได้มากกว่า 60,000 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 4.9 ในส่วนระดับการศึกษา 2 อันดับแรก พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 73.3 รองลงมาคือระดับการศึกษาระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 22.5 คน

2. การวิเคราะห์กลุ่มสายงานกับลักษณะสำคัญแต่ละด้านของสมรรถนะหลัก

ภาพที่ 1 กลุ่มบริหารก่อนและหลังการถ่ายโอนภารกิจ

จากภาพที่ 1 พบว่า รวมค่าเฉลี่ยทั้ง 5 ด้าน ก่อนการถ่ายโอนคือ 5.21 และ หลังการถ่ายโอนคือ 5.44 ทั้งก่อนและหลังอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่ดีที่สุด ได้แก่ ด้านการบริการเป็นเลิศ และกลุ่มบริหาร ในภาพรวมแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการสมรรถนะหลักของบุคลากรภายหลังการถ่ายโอนมีทิศทางที่ดีขึ้น

ภาพที่ 2 กลุ่มบริการสุขภาพก่อนและหลังการถ่ายโอนภารกิจ

จากภาพที่ 2 พบว่า รวมค่าเฉลี่ยทั้ง 5 ด้าน ก่อนการถ่ายโอนคือ 4.95 และ หลังการถ่ายโอนคือ 5.12 ทั้งก่อนและหลังอยู่ในระดับมาก ด้านที่ดีที่สุด ได้แก่ ด้านการบริการเป็นเลิศ และกลุ่มบริการสุขภาพ ในภาพรวมแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการสมรรถนะหลักของบุคลากรภายหลังการถ่ายโอนมีทิศทางที่ดีขึ้น

ภาพที่ 3 กลุ่มวิชาชีพก่อนและหลังการถ่ายโอนภารกิจ

จากภาพที่ 3 พบว่า รวมค่าเฉลี่ยทั้ง 5 ด้าน ก่อนการถ่ายโอนคือ 5.02 และ หลังการถ่ายโอนคือ 5.10 ทั้งก่อนและหลังอยู่ในระดับมาก ด้านที่ดีที่สุด ได้แก่ ด้านการบริการเป็นเลิศ และกลุ่มวิชาชีพ ในภาพรวมแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการสมรรถนะหลักของบุคลากรภายหลังการถ่ายโอนมีทิศทางที่ดีขึ้น

3. การวิเคราะห์สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลก่อน และหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผล สมรรถนะหลักก่อนการถ่ายโอนภารกิจ

(N=329)

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.55	0.791	มาก	5
ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและ จริยธรรม	5.07	0.736	มาก	3
ด้านความเข้าใจในองค์กรและ ระบบงาน	4.73	0.753	มาก	4
ด้านการบริการเป็นเลิศ	5.45	0.677	มากที่สุด	1
ด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม	5.40	0.702	มากที่สุด	2
รวม	5.04	0.601	มาก	

จากตารางที่ 2 สมรรถนะหลักของบุคลากร รพ.สต. ก่อนการถ่ายโอนที่มีต่อลักษณะสำคัญในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะหลักสำหรับบุคลากร รพ.สต. ก่อนการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 5.04$) เมื่อพิจารณาและเรียงลำดับรายชื่อ 3 ลำดับแรก คือ รายการด้านการบริการเป็นเลิศ ($\bar{x} = 5.45$) รองลงมา คือ ด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม ($\bar{x} = 5.40$) และด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ($\bar{x} = 5.07$) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($\bar{x} = 4.55$)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผล สมรรถนะหลักหลังการถ่ายโอนภารกิจ

(N=329)

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.82	0.777	มาก	5
ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและ จริยธรรม	5.24	0.695	มากที่สุด	3
ด้านความเข้าใจในองค์กรและ ระบบงาน	4.93	0.710	มาก	4
ด้านการบริการเป็นเลิศ	5.55	0.603	มากที่สุด	1
ด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม	5.49	0.665	มากที่สุด	2
รวม	5.21	0.577	มากที่สุด	

จากตารางที่ 3 สมรรถนะหลักของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนที่มีต่อลักษณะสำคัญในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะหลักสำหรับบุคลากร

รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 5.21$) เมื่อพิจารณาและเรียงลำดับรายชื่อ 3 ลำดับแรก คือ รายการด้านการบริการเป็นเลิศ ($\bar{x} = 5.55$) รองลงมา คือ ด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม ($\bar{x} = 5.49$) และด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ($\bar{x} = 5.24$) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($\bar{x} = 4.82$)

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ (multiple regression analysis) ของการทดสอบลักษณะสำคัญทั้ง 5 ด้าน ส่งผลต่อสมรรถนะหลักสำหรับบุคลากร รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจ

(n=329)	unstandardized		standardized	t	Sig. (P Value)
	B	S.E.	Beta		
(constant)	.578	.116		4.963	.000*
ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	.113	.024	.163	4.758	.000*
ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม	.225	.031	.291	7.280	.000*
ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน	.125	.026	.166	4.741	.000*
ด้านการบริการเป็นเลิศ	.287	.034	.322	8.323	.000*
ด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม	.112	.031	.139	3.565	.000*

R = .915, R² = .838, *P < 0.05

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) พบว่า ลักษณะสำคัญของของบุคลากร รพ.สต. มีผลทางสถิติกับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (sig) ได้แก่ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 3) ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน 4) ด้านการบริการเป็นเลิศ 5) ด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณโดยรวมในระดับสูงเป็น 0.915 (R) และสามารถพยากรณ์ถึงสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่นได้ร้อยละ 91.5 (R²)

การพิจารณาในค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ พบว่า สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ด้านการบริการเป็นเลิศสามารถพยากรณ์สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่นได้สูงสุด ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 (sig) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปแบบคะแนนดิบ (B) เท่ากับ 0.287 และมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน (bata) เท่ากับ 0.322 รองลงมาลำดับที่ 2 คือ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 (sig) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปแบบคะแนนดิบ (B) เท่ากับ 0.225 และมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน (bata) เท่ากับ 0.291 รองลงมาลำดับที่ 3 ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 (sig) มีค่าสัมประสิทธิ์การ

ถดถอยในรูปแบบคะแนนดิบ (B) เท่ากับ 0.125 และมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปแบบมาตรฐาน (bata) เท่ากับ 0.166 ตามลำดับ

สมการพยากรณ์หรือสมการถดถอยสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังจากการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น สามารถแสดงในรูปแบบคะแนนดิบได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 0.578 + (0.113)X_1 + (0.225)X_2 + (0.125)X_3 + (0.287)X_4 + (0.112)X_5$$

สมการพยากรณ์หรือสมการถดถอยในรูปแบบมาตรฐานแสดงให้เห็นตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุดได้ดังนี้

$$\hat{Y} = (0.322)X_4 + (0.291)X_2 + (0.166)X_3 + (0.163)X_1 + (0.139)X_5$$

อภิปรายผล

การถ่ายโอนภารกิจโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดในประเทศไทยเป็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ด้วยความต้องการบริหารและการบริการระบบสุขภาพให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นตัวเร่งให้ภาครัฐต้องกระจายอำนาจให้กับระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มี รพ.สต. เป็นกลไกในการขับเคลื่อน เพราะฉะนั้นจากการถ่ายโอนภารกิจผู้วิจัยจึงเห็นว่าในการถ่ายโอนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น อบจ.ขอนแก่น มีความชัดเจนด้านนโยบายในการรับถ่ายโอน และ อบจ.ขอนแก่น ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแรกๆ ที่สามารถถ่ายโอนได้ 100 เปอร์เซ็นต์ มีการบริหารจัดการกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการถ่ายโอนภารกิจได้อย่างทั่วถึง ประกอบด้วยมีปัจจัยด้านภาวะผู้นำขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เข้ามาสร้างความเชื่อมั่นของทั้งบุคลากรในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และจากภาคประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะในด้านภาวะผู้นำซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของการถ่ายโอนภารกิจโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ทั้งนี้จากปัจจัยและความเชื่อมั่นในสวัสดิการ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเชื่อมั่นในการเพิ่มศักยภาพในการบริการภาคประชาชนนั้นมาจากปมหลังความสำเร็จ ของการบริหารงานขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นในการถ่ายโอนภารกิจสำคัญอื่นๆ เป็นองค์ประกอบสำคัญ เช่น ผลงาน (performance) ที่ผ่านมาก็คือการถ่ายโอนโรงเรียนมาสังกัด อบจ.ขอนแก่นจำนวน 20 แห่ง ทำมา 10 ปี โรงเรียนมีชื่อเสียงเป็นต้นแบบ

ก่อนและหลังการถ่ายโอนภารกิจผลของการเปรียบเทียบกลุ่มสายงานกับลักษณะสำคัญแต่ละด้านของสมรรถนะหลักจากงานวิจัยนี้ผลแสดงให้เห็นว่า ก่อนการถ่ายโอนภารกิจกลุ่มบริหาร กลุ่มบริการสุขภาพ และกลุ่มวิชาชีพ ทั้ง 3 กลุ่มสายงาน มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าเมื่อเทียบกับหลังการถ่ายโอนภารกิจที่มีผลค่าเฉลี่ยที่มากกว่า และด้านที่มากที่สุดคือ การบริการเป็นเลิศ เมื่อพิจารณาบุคลากรสายงานรายกลุ่ม การแสดงออกของสมรรถนะหลักภายหลังการถ่ายโอนภารกิจมาให้ อบจ.ขอนแก่น ลำดับที่หนึ่งกลุ่มบริหารมีพัฒนาการมากที่สุดเนื่องจาก กลุ่มบริหารคือ ผอ.รพ.สต.ถือเป็นหัวหน้าหน่วยงานในการนำองค์กรในพื้นที่ที่ได้รับผิดชอบทำให้ปรับตัวได้เร็วกว่ากลุ่มสายงานอื่น ทั้งนี้การเป็นหัวหน้าหน่วยงานได้มีทักษะด้านความคิด (conceptual skills) การวิเคราะห์คาดการณ์นำองค์กรให้ไปถึงเป้าหมาย ประสพการณ์การประชุม และอบรมในระดับบริหารสมรรถนะหลักจึงมีความโดดเด่น ลำดับที่สองกลุ่มบริการสุขภาพ และลำดับสุดท้ายกลุ่มวิชาชีพ

จากผลการศึกษาสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังจากถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น บุคลากร รพ.สต. มีสมรรถนะหลักอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีลักษณะสำคัญด้านการบริการเป็นเลิศของบุคลากรที่โดดเด่นที่สุดประการแรก ที่จะแสดงออกในการให้บริการประชาชนด้วยความเต็มใจสม่ำเสมอ การดูแลรักษาประชาชนโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนจากประชาชน การให้บริการเมื่อเกิดปัญหาบุคลากรช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นโดยไม่ปิดภาระหน้าที่ของตน รวมทั้งช่วยให้คำแนะนำการป้องกันโรคที่เป็นประโยชน์ตรงตามความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ในผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) สามารถอ่านผลค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของการพยากรณ์ ด้านการบริการเป็นเลิศได้สูงสุดจาก 5 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับการแปลผลรายด้าน อีกทั้ง สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรภายหลังจากถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (sig) ทั้ง 5 ด้าน

จากการวิจัยผลของสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานบุคลากรภายหลังจากถ่ายโอนภารกิจเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ลักษณะสำคัญ 5 ด้านมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่าด้านการบริการเป็นเลิศ จากผลการวิจัยมีการแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด และโดดเด่นที่สุดเป็นลำดับแรกภายหลังจากถ่ายโอนภารกิจ บุคลากร รพ.สต. ให้บริการประชาชนด้วยความเต็มใจหรือมีการดูแลประชาชนโดยไม่หวังผลประโยชน์ สอดคล้องกับงานวิจัย ทิพาพร พรหมจอม, ชชาติชัย อุดมกิจมงคล และสัญญาครณ์ สวัสดิ์ไธสง [8] ศึกษาประสิทธิผลการปฏิบัติตามสมรรถนะหลักของข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านการบริการเป็นเลิศ กล่าวว่า ให้บริการด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เต็มใจต้อนรับ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้มาใช้บริการ ในส่วนด้านที่อยู่ในลำดับสุดท้ายด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ จากผลการวิจัยมีการแปลผลอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ 5 ด้านแล้วมีค่าน้อยที่สุด แตกต่างจากงานวิจัย วุฒิชัย อารักษ์โพธิวงศ์ และคณะ [9] ศึกษาการประเมินสมรรถนะหลักของบุคลากรภาครัฐที่สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์มีสมรรถนะหลักอยู่ในระดับดีจาก 5 ด้านอยู่ในลำดับสาม

สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ภายหลังจากถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อบจ.ขอนแก่น สาเหตุที่ด้านการบริการเป็นเลิศผลการวิจัยแสดงออกมาดีที่สุด ประการที่หนึ่ง บุคลากรให้บริการประชาชนด้วยความเต็มใจหรือมีการดูแลประชาชนโดยไม่หวังผลประโยชน์ และช่วยให้คำแนะนำการป้องกันโรคให้กับประชาชน ประการที่สอง นโยบายของนายก อบจ. ขอนแก่นทำอย่างไรให้คนขอนแก่นมีสุขภาพที่ดี ในด้านการปรับสภาพแวดล้อม การบริการ การบริการเครือข่าย การรักษาพยาบาล รพ.สต.จึงนำนโยบายนี้มาบริหารจัดการ ประกอบกับใช้กิจกรรมสร้างการพัฒนาปกป้องคนขอนแก่นห่างไกลโรคด้วย 3 P การส่งเสริม (promotion) การป้องกัน (prevention) และการคุ้มครอง (protection) ทั้งนี้ ประการที่สาม ในภาพรวมจากทั้ง 5 ด้านหลังถ่ายโอนการแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ทุกด้านดีขึ้น คือ การทำงานที่กระชับสั้นลง เช่น การทำโครงการ ก่อนการถ่ายโอนจะทำโครงการต้องผ่านสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ (สสอ.) หรือสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) ทำให้ส่งผลต่อการทำงานล่าช้า ปัจจุบันการตัดสินใจรวดเร็วและสั้นลง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ภายหลังการถ่ายโอนภารกิจ รพ.สต. ให้แก่ อบจ.ขอนแก่น ซึ่ง รพ.สต. ถือเป็นหน่วยบริการสุขภาพที่ใกล้ชิดประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด ผ่านมาแล้วเป็นระยะเวลา 1 ปี ที่บุคลากร รพ.สต. ในบริบทของ รพ.สต. เดิมสังกัดส่วนกลางมาอยู่ท้องถิ่น บุคลากรต้องเรียนรู้ต่อการปรับตัวปรับทักษะต่างๆ เยอะขึ้น ดังนั้น ในภาพรวมการรู้ระดับของสมรรถนะหลักสามารถช่วยให้จับทิศทางได้ถูกต้อง ว่าสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร รพ.สต. ในภาพทั้งจังหวัดมีระดับมากน้อยในระดับเท่าไรควรได้รับการเพิ่มเติมหรือปรับปรุงให้ได้ดียิ่งขึ้นในด้านใด และให้ อบจ.หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการเพิ่มสมรรถนะหลักต่อไป

ผู้วิจัยพบว่าผลการวิจัยด้านที่น้อยที่สุดลำดับสุดท้ายจาก 5 ด้าน คือด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ซึ่งเป็นสมรรถนะหลักเกี่ยวกับการทำงานโดยตรง ข้อบ่งชี้การปฏิบัติงานที่มีคุณภาพหรือโดดเด่น ให้นานบรรลุเป้าหมายอยู่ในด้านนี้ ดังนั้น อบจ.ผู้กำกับดูแล รพ.สต. ฝ่ายที่รับผิดชอบงานด้านพัฒนาทรัพยากรบุคคลจัดฝึกอบรมเสริมสร้างทักษะความรู้และความเข้าใจของบุคลากร รพ.สต. อย่างสม่ำเสมอ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับทิศทางและเป้าหมายขององค์กรนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของงาน เพื่อให้บุคลากร รพ.สต. มีสมรรถนะหลักที่จำเป็นที่สามารถเพิ่มพูนทักษะบุคลากรในองค์กรให้ชัดเจนมากขึ้น ได้แก่ อบรมพัฒนาศักยภาพความรู้ด้านเวชปฏิบัติที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบันแก่เจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพ สื่อสารและสร้างแรงจูงใจไปในแนวทางเดียวกันทุกช่องทาง และในขณะเดียวกันด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงานซึ่งอยู่รองจากลำดับสุดท้าย ก็ควรได้รับการจัดเวทีเครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือร่วมพัฒนาสมรรถนะหลักด้านนี้ให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากหากไม่เข้าใจในระบบหรือกระบวนการปฏิบัติจะไม่สามารถบูรณาการกับส่วนงานอื่นได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น ให้ สสอ. หรือ สสจ. เข้ามาร่วมจัดเวทีช่วง 1-3 ปี แรกหลังการถ่ายโอนเพื่อสานต่องานเดิม และบูรณาการงานร่วมกันกับ อบจ.เห็นผลยิ่งขึ้น และเมื่อบุคลากรได้เข้าร่วมเวทีเครือข่าย สมรรถนะหลักก็จะไปในทิศทางที่สำเร็จมากขึ้น ผลที่ตามมาคือมีความหวังต่อความก้าวหน้าในวิชาชีพอันเนื่องมาจากโครงสร้างและระเบียบของ อบจ.นั้นมีเส้นทางความก้าวหน้า ที่ชัดเจนรวมไปถึงการเพิ่มกรอบอัตราต่าง ๆ ในอนาคตอาจมีการเปลี่ยนแปลงสายงานหรือเติบโตไปสู่ตำแหน่งนักบริหารระดับต้นหรือนักบริหารงานระดับสูง

ในส่วนกลุ่มสายงานเมื่อพิจารณาบุคลากรสายงานรายกลุ่ม การแสดงออกของสมรรถนะหลักภายหลังการถ่ายโอนภารกิจมาให้ อบจ.ขอนแก่น ลำดับที่หนึ่งกลุ่มบริหารมีพัฒนาการดีที่สุด การแปลผลได้มากที่สุด ลำดับที่สองกลุ่มบริการสุขภาพ และลำดับที่สามกลุ่มวิชาชีพมีการแปลผลอยู่ในระดับมาก ดังนั้น กลุ่มบริการสุขภาพ และกลุ่มวิชาชีพมีระดับสมรรถนะหลักแตกต่างกับกลุ่มบริหารอาจที่บริบทตำแหน่งงานหรือขอบเขตของงาน ด้วยการประชุมจะเรียนเชิญกลุ่มผู้บริหารหรือ ผอ. รพ.สต. เข้าร่วมประชุมเป็นหลักนอกจากท่านติดภารกิจไม่ได้ไปจึงมอบหมายให้บุคลากรกลุ่มอื่นไปแทน ดังนั้น ผอ.รพ.สต. อาจให้ผู้ติดตามไปด้วยเน้นตามความจำเป็นสลับสับเปลี่ยนกันไป ในการประชุมหรือการอบรมเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรเพื่อบุคลากรกลุ่มอื่นจะได้ทักษะและประสบการณ์ เช่น การจัดการการเงิน บัญชี และพัสดุ เพื่อให้บุคลากรสามารถบริหารงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงในการดำเนินการอันขัดต่อกฎหมาย และพัฒนาศักยภาพด้านสารสนเทศการเคียวกเบิกเงินจากโปรแกรมต่างๆ และการพัฒนาระบบการคลังยาให้อัจฉริยะลดภาระ

เจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ เมื่อมีการถ่ายโอนแล้วควรมีการคัดเลือกบุคลากรเพิ่มเติมเพื่อให้ตรงตามกรอบอัตรากำลัง ขนาดเล็ก 7 คน ขนาดกลาง 12 คน ขนาดใหญ่ 14 คน และเพียงพอต่อการให้บริการประชาชนในพื้นที่บริการ

ในสุดท้ายนี้จากการมองปรากฏการณ์ภายหลังการถ่ายโอนมองว่าบุคลากรที่มีสมรรถนะหลักพร้อมปฏิบัติงานแล้วจะต้องประกอบไปด้วยงบประมาณ วัสดุ และเวชภัณฑ์ เข้าสนับสนุนจึงจะสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ วัสดุ และเวชภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมคำนึงถึงคุณภาพความทันสมัยของวัสดุ อุปกรณ์ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ควรเป็นนโยบายหลักและทุก รพ.สต. ควรได้รับโดยทั่วถึงกัน เช่น เครื่องอ่านบัตรประชาชน เพื่อลดกระบวนการในส่วนของเวชระเบียน (medical record) ประชาชนสามารถนำบัตรประชาชนมาเสียและเลือกจองคิวในการเข้ารับบริการได้เลย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่มเพื่อเจาะลึกมากขึ้น และควรมีการวิเคราะห์ถึงสมรรถนะที่จำเป็นในอนาคตมองภาพรวมปรับใช้ในระดับภาคและประเทศ
2. ควรมีการศึกษาวิจัยสมรรถนะหลักของบุคลากร รพ.สต. เปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ที่ถ่ายโอนมาสังกัด อบจ. ทั้งจังหวัดที่ถ่ายโอนมาครบและไม่ครบทุกแห่ง เพื่อสามารถอธิบายในภาพรวมที่กว้างขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2563). รายงานผลการพิจารณาศึกษา เรื่อง การบริการสุขภาพปฐมภูมิ (Primary Health Care). สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- [2] สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2563). รายงานการสร้างระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2563. บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- [3] พิรสิทธิ์ คำวนณศิลป์, ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา, ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม, กฤษฎวรรณ โฉ่หวัชรินทร์ และ ปานปิ่น รองหานาม. (2566). การขับเคลื่อนการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิขององค์การบริหารส่วนจังหวัด: กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- [4] องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. (2565). องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นพร้อมรับถ่ายโอนภารกิจสถานีนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษาและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล. วารสารคนแดน, 17(1), 1-30.
- [5] สำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น. (2558). รายงานประจำปี 2558 คณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น และสำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น. บริษัท เพชรเกษมพรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- [6] Spencer M. Lylm. and Spencer M. Signe. (1993). *Competence at work: Models for superior performance*. John Wiley & Sons.
- [7] องค์การบริหารส่วนตำบลบางพลวง. (2563). คู่มือการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนท้องถิ่น. <http://www.bangpluang.go.th/fileupload/3985355980.pdf>

- [8] ทิวาพร พรหมจอม, ชาดิชัย อุดมกิจมงคล และสัญญาพรรณ สวัสดิ์ไธสง. (2561). ศึกษาประสิทธิภาพ
ปฏิบัติตามสมรรถนะหลักของข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร.
วารสารบัณฑิตศึกษา, 15(71), 97-106.
- [9] วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์, โญธิกา ผลาเลิศ, พรทิพย์ คำฟัก, พชรพร นิลน้อยศรี, และพีรวิชญ์ สุนทรนันท์.
(2561) ศึกษาการประเมินสมรรถนะหลักของบุคลากรภาครัฐที่สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด
สมุทรสาคร. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, 5(1), 208-239.

บทความวิจัย

การประเมินการบริหารจัดการองค์กรตามแนวคิด 7S McKinsey ของสมาคม
ผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค
Organizational Assessment according to the McKinsey's 7S Framework
of Consumer Association of Songkhla, Songkhla Provincial Office,
Thailand Consumers Council

ธันรดี ทวีกาญจน์

Thunradee Taveekan

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Faculty of Management Sciences, Prince of Songkhla University

E-mail: thunradee.t@psu.ac.th

*This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024*

Received: February 9, 2024; Revised: March 22, 2023; Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรตามแนวคิด 7S McKinsey ของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสารที่เก็บรวบรวมจากเอกสารและรายงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยภาคสนาม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 6 คน ได้แก่ หัวหน้าหน่วยและบุคลากรในหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา ด้วยเทคนิคสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนาและภาพวิเคราะห์ ผลการศึกษวิจัยพบว่า ผลการประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรตามกรอบแนวคิด McKinsey's 7S ในภาพรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ส่วนที่เป็นองค์ประกอบรูปธรรมด้านกลยุทธ์และด้านโครงสร้างองค์กรอยู่ในระดับสูงนับเป็นจุดแข็ง ด้านระบบอยู่ในระดับปานกลางนับเป็นจุดที่ควรพัฒนา สำหรับส่วนองค์ประกอบนามธรรม ด้านค่านิยมร่วมและด้านรูปแบบการบริหารอยู่ในระดับสูงนับเป็นจุดแข็ง ด้านบุคลากรและด้านทักษะอยู่ในระดับปานกลางเป็นจุดที่ควรพัฒนา ผลการศึกษครั้งนี้สามารถใช้เป็นชุดข้อมูลเพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์และเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาศักยภาพองค์กร โดยตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบงานและการบริหารทุนมนุษย์อย่างเป็นระบบเพื่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ประเมินภายในองค์กร; McKinsey's 7S; สมาคมผู้บริโภคสงขลา; สภาองค์กรของผู้บริโภค

Abstract

The objective of this research was to assess the internal management of Consumer Association of Songkhla, Songkhla official office under the Thailand Consumers Council according to the 7S McKinsey framework. A Qualitative study was conducted by using two techniques, namely documentary research with an analytical description to collect data and field research which applies in-depth interview and participant observation methods. The 6 key informants were selected purposively including executives couple with staffs of Songkhla official office and southern regional office. The Qualitative data were analyzed by content analysis and presented by general descriptive interpretation and visual display. The research findings reveal the overall degree of internal management of Consumer Association of Songkhla was high according to the 7S McKinsey framework. Considering each item of the 7S McKinsey, the results shown that; in the hard elements domain; strategy and structure of organization were strong point. However, work system and workflow were considered weak and has got the room for improvement. Within the soft element domain, while shared values and management style were described as a backbone of the Consumer Association of Songkhla, the staffs and skills aspect were in need for the holistic enhancement. The practical contribution of this research is the data set for strategic planning and guidelines for organizational improvement that acknowledges the significance of work systems development and human capital management that will contribute to organizational efficiency.

Keywords: Internal Organization Assessment; McKinsey's 7S Framework;

Consumer Association of Songkhla; Thailand Consumers Council

บทนำ

องค์กรของผู้บริโภคนับว่าเป็นกลไกสำคัญที่เสริมสร้างความเข้มแข็งการคุ้มครองผู้บริโภคภาคประชาชน องค์กรของผู้บริโภคที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้บริโภค ถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อน ประเด็นสำคัญของงานคุ้มครองผู้บริโภคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 จนถึงปัจจุบัน [1] การส่งเสริมความเข้มแข็งและ การมีส่วนร่วมขององค์กรผู้บริโภคเริ่มปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ใน มาตรา 57 ที่กำหนดให้มีองค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภค ที่ทำหน้าที่ให้ความเห็นในการออก กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งนับได้ว่าเป็นก้าวแรกสู่การจัดตั้งสภาองค์กรของผู้บริโภค ที่ภายหลังได้เกิดจากการรวมตัวขององค์กรผู้บริโภค ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 46 สิทธิของผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง บุคคลย่อมมีสิทธิร่วมกันจัดตั้งองค์กรของ ผู้บริโภคเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค องค์กรของผู้บริโภคตามวรรคสองมีสิทธิร่วมกันจัดตั้งเป็น องค์กรที่มีความเป็นอิสระเพื่อให้เกิดพลังในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคโดยได้รับการสนับสนุน จากรัฐ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้ง อำนาจในการเป็นตัวแทนของผู้บริโภค และการสนับสนุนด้านการเงิน จากรัฐ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ และตามพระราชบัญญัติการจัดตั้งสภาองค์กรของผู้บริโภค พ.ศ. 2562

โดยมีสถานะองค์กรเป็นนิติบุคคล เป็นตัวแทนผู้บริโภคมที่มีความเป็นอิสระตามกฎหมาย และมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้บริโภค [2] ทั้งนี้ ในการดำเนินงานของสภาองค์กรของผู้บริโภคในระดับพื้นที่นั้นได้มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารให้มีการคัดเลือกองค์กรสมาชิกในภูมิภาคที่มีคุณสมบัติเหมาะสมจัดตั้งเป็นหน่วยงานประจำจังหวัดและกลไกเขตพื้นที่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ ทั้ง 7 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค โดยในปี พ.ศ. 2564 ทางสมาคมผู้บริโภคสงขลา ได้รับจัดตั้งเป็นหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา ภายใต้โครงสร้างของสภาองค์กรของผู้บริโภค ภายหลังการขึ้นทะเบียนสถานะความเป็นองค์กรผู้บริโภคกับสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคในพื้นที่จังหวัดสงขลา นอกจากนี้ สภาองค์กรของผู้บริโภคได้มีกระบวนการคัดเลือกและแต่งตั้งให้สมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลาเป็นกลไกเขตพื้นที่ภาคใต้อีกด้วย เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งให้แก่หน่วยงานประจำจังหวัดในภาคใต้ให้สามารถดำเนินงานได้ตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพ

จากการทบทวนศึกษาที่ผ่านมา พบว่า การประเมินการบริหารจัดการองค์กรของผู้บริโภคก่อนที่จะได้รับการจัดตั้งเป็นหน่วยประจำจังหวัด จะเป็นทั้งรูปแบบ 1) การประเมินองค์กรจากองค์กรภายนอก (external organizational assessment) เพื่อรับการประเมินคุณภาพขององค์กรผู้บริโภคและการรับรององค์กรจากศูนย์วิชาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ ภายใต้ความมือทางวิชาการระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) [1] และ 2) รูปแบบการประเมินภายในองค์กร (internal organizational assessment) เพื่อการปรับปรุงคุณภาพการบริหารจัดการและการพัฒนาองค์กรตามคู่มือการพัฒนาองค์กรผู้บริโภคคุณภาพขั้นสูง ภายใต้ความมือทางวิชาการระหว่างคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ธัญรัตน์ ทวีกาญจน์ [3] โดยในส่วนของการประเมินภายในองค์กร พบว่า แนวทางและผลการประเมินยังไม่ครอบคลุมประเด็นสมรรถนะขององค์กรที่เป็นจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาองค์กรในภาพรวมเชิงระบบ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิด 7S McKinsey ที่ครอบคลุมองค์ประกอบการบริหารจัดการภายในมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบการประเมินสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา ดังนั้น จะทำให้ทราบสถานะขององค์กร จุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาขององค์กร เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์องค์กรและใช้กำหนดแนวทางเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาองค์กรของสมาคมผู้บริโภคสงขลาอย่างต่อเนื่อง และสามารถนำไปขยายผลการประเมินภายในองค์กรของหน่วยงานประจำจังหวัดอื่น ๆ ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค ตามกรอบแนวคิด 7S McKinsey ได้แก่ 1) กลยุทธ์ขององค์กร (Strategy) 2) โครงสร้างองค์กร (Structure) 3) ระบบงาน (System) 4) รูปแบบการบริหาร (Style) 5) บุคลากร (Staff) 6) ทักษะ (Skills) และ 7) ค่านิยมร่วมกัน (Shared value)

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

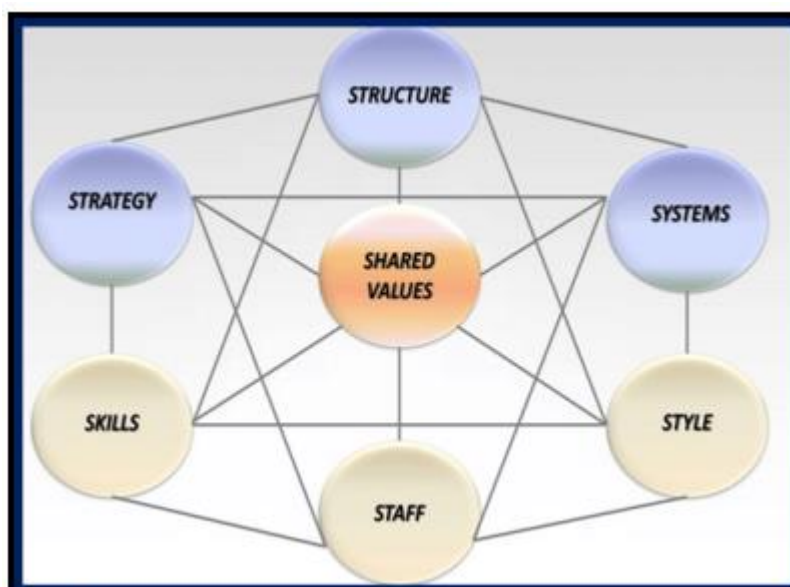
1. สมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค

สมาคมผู้บริโภคสงขลาเป็นองค์กรผู้บริโภคที่ดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภคในพื้นที่จังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 โดยปัจจุบันได้รับการรับรองโดยสภาองค์กรของผู้บริโภค ให้ทำหน้าที่เป็นหน่วยประจำจังหวัดสงขลา ตั้งแต่วันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2564 ตามประกาศสภาองค์กรของผู้บริโภค เรื่อง การจัดตั้งหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค หมายเลขหน่วยงานประจำจังหวัดที่ 10 เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคในจังหวัดสงขลา รับเรื่องร้องเรียน โกล่เกลี่ย หรือประนีประนอมยอมความข้อพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค สามารถดำเนินคดีในนามของสภาได้ตลอดจนดำเนินการอื่นใดตามที่สภาองค์กรของผู้บริโภคกำหนด ทั้งนี้ ตามมาตรา 13 พระราชบัญญัติการจัดตั้งสภาองค์กรของผู้บริโภค พ.ศ. 2562 กำหนดให้อำนาจและหน้าที่แก่สภาองค์กรของผู้บริโภคและหน่วยงานประจำจังหวัดในพื้นที่คอยเฝ้าระวังคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค จำนวน 8 ด้าน คือ ด้านการเงินและด้านธนาคารด้านการขนส่งและยานพาหนะ ด้านอสังหาริมทรัพย์และที่อยู่อาศัย ด้านอาหาร ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ ด้านบริการสุขภาพ ด้านสินค้าและบริการทั่วไป ด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม และด้านการบริการสาธารณะ

นอกจากนี้ สมาคมผู้บริโภคสงขลายังมีบทบาทในการหนุนเสริมและพัฒนาศักยภาพขององค์กรสมาชิก สภาองค์กรของผู้บริโภคที่ได้จัดตั้งองค์กรผู้บริโภคในพื้นที่จังหวัดสงขลา จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ 1) เครือข่ายหลักประกันสุขภาพภาคประชาชนจังหวัดสงขลา 2) เครือข่ายผู้บริโภคอำเภอหาดใหญ่ 3) กลุ่มเครือข่ายผู้บริโภคตำบลคลองอู่ตะเภา อำเภอหาดใหญ่ 4) เครือข่ายผู้บริโภคอำเภอรัตนภูมิ 5) เครือข่ายผู้บริโภคอำเภอนาหม่อม 6) เครือข่ายผู้บริโภค อำเภอสทิงพระ 7) เครือข่ายผู้บริโภคอำเภอคลองหอยโข่ง 8) เครือข่ายผู้บริโภคอำเภอเมืองสงขลา 9) เครือข่ายผู้บริโภค อ.นาหม่อม และมีเครือข่ายที่อยู่ระหว่างกระบวนการยื่นขอจัดตั้งเป็นองค์กรผู้บริโภคอีกประมาณ 7 แห่ง [4]

2. แนวคิดเกี่ยวกับ 7S ของแมคคินซี (7S McKinsey Farmwork)

จากการทบทวนวรรณกรรม นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายท่าน ได้กล่าวถึงความสำคัญและความนิยมที่แพร่หลายของแนวคิด 7S ของแมคคินซี [5] ในการศึกษาและวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์กรมาอย่างยาวนานตั้งแต่ช่วงที่แนวคิดนี้ได้รับการเผยแพร่ในปี ค.ศ. 1980 โดยบริษัทที่ปรึกษาทางธุรกิจที่มีชื่อเสียงของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ McKinsey & Co [6; 7; 8; 9; 10] โดยผู้ที่คิดค้นและพัฒนากรอบแนวคิดดังกล่าวนี้ คือ Robert Waterman, Tom Peter and Julien Phillips ที่ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์องค์กรธุรกิจและประสิทธิภาพขององค์กรธุรกิจที่เกิดจากปัจจัยการบริหารจัดการภายในต่างๆ 7 ประการที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันมาเป็นกรอบในการวางแผนกลยุทธ์ขององค์กร ดังที่ กรรณิการ์ สิทธิชัย และสันติธร ภูมิภักดี [11] ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องการบริหารจัดการภายในองค์กรตามแนวคิด 7S ของแมคคินซี ดังนี้ 1) กลยุทธ์ (strategy) 2) โครงสร้าง (structure) 3) ระบบ (system) 4) รูปแบบ (style) 5) บุคคล (staff) 6) ทักษะ (skill) และ 7) ค่านิยมร่วม (shared Value) ดังแผนภาพที่ 1 นอกจากนี้ กฤษติญา มูลศรี [12] และ Gokdeniz, Kartal & Komurcu [9] ยังได้ชี้ให้เห็นว่ากรอบแนวคิด 7S ของแมคคินซีไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงการใช้เพื่อวิเคราะห์องค์กรเท่านั้นหากแต่ยังสามารถแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กรหรือผลลัพธ์ขององค์กรอีกด้วย

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของแนวคิด 7S ของแมคคินซี

ที่มา: Perter & waterman (1982: p.10 อ้างถึงใน กฤษฎิญา มูลศรี, 2562, หน้า 43)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าได้นำแนวคิด 7S ของแมคคินซี [5] มาใช้ในการประเมินการบริหารจัดการภายในองค์การของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค ซึ่งประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ขององค์กร (strategy) 2) โครงสร้างองค์กร (structure) 3) ระบบงาน (system) 4) รูปแบบการบริหาร (style), 5) บุคลากร (staff), 6) ทักษะ (skills) และ 7) ค่านิยมร่วมกัน (shared value)

โดยแบ่งปัจจัยองค์ประกอบทั้ง 7 ประการ ออกเป็น 2 กลุ่ม [11] ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 องค์ประกอบรูปธรรม ได้แก่ ปัจจัย 3 ตัวแรก คือ 1) กลยุทธ์ขององค์กร (strategy) 2) โครงสร้างองค์กร (structure) 3) ระบบงาน (system) ซึ่งเปรียบเสมือนฮาร์ดแวร์ของระบบคอมพิวเตอร์

กลุ่มที่ 2 องค์ประกอบนามธรรม ได้แก่ ปัจจัย 4 ตัวหลัง คือ 4) รูปแบบการบริหาร (style) 5) บุคลากร (staff) 6) ทักษะ (skills) และ 7) ค่านิยมร่วมกัน (shared value) เปรียบเสมือนซอฟต์แวร์ของระบบคอมพิวเตอร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยประกอบด้วย

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับกฎหมายหลักและกฎหมายลำดับรอง เช่น พระราชบัญญัติประกาศ ระเบียบและคำสั่งที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลเอกสารและวรรณกรรมต่างๆ รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรา รายงานผลการปฏิบัติงาน บทความ รายงานการวิจัย คู่มือ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตในรูปแบบของเว็บไซต์ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

2. การวิจัยภาคสนาม (field research) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant

observation) ผ่านการสังเกตลักษณะการปฏิบัติงานต่างๆ ได้แก่ การรับเรื่องร้องเรียน การจัดทำข้อเสนอแนะนโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค การจัดประชุมความร่วมมือนักวิชาการเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค และการจัดทำแผนปฏิบัติการของหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา รวมถึงเทคนิคสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) ซึ่งเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเข้าสู่การศึกษา คือ 1) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลาที่ครอบคลุมทั้งในระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ 2) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 3) มีความสนใจในการให้ข้อมูลและยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัย ผู้วิจัยพิจารณาเลือกหัวหน้าหน่วย ที่ปรึกษา และบุคลากรของหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา รวมจำนวน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ด้วยคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ส่วนที่ 2 ได้แก่ ข้อมูลคำถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ประยุกต์ใช้แนวคิด 7S ของแมคคินซี [5] ได้แก่ 1) กลยุทธ์ขององค์กร (strategy) 2) โครงสร้างองค์กร (structure) 3) ระบบงาน (system) 4) รูปแบบการบริหาร (style) 5) บุคลากร (staff) 6) ทักษะ (skills) และ 7) ค่านิยมร่วมกัน (shared value) และส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการขออนุญาตใช้เทปบันทึกเสียงและมีการถอดเทปบันทึกเสียงภายหลังการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น และนำข้อมูลมาตรวจสอบ และเปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูล แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา รวมทั้งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิด้วยแผนผังการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

ผลการประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา ตามกรอบแนวคิด 7S McKinsey พบว่า ข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่เก็บรวบรวมได้ส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน โดยผลการประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรในภาพรวมอยู่ในระดับดี โดยเมื่อพิจารณาปัจจัยที่ถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์กร ได้แก่ ปัจจัยกลยุทธ์ขององค์กร (strategy) ปัจจัยโครงสร้างองค์กร (structure) ปัจจัยรูปแบบการบริหาร (style) และปัจจัยค่านิยมร่วม (shared value) ในขณะที่ปัจจัยที่ถือว่าเป็นโอกาสในการพัฒนาขององค์กร ได้แก่ ปัจจัยระบบงาน (system) ปัจจัยบุคลากร (staff) และปัจจัยทักษะ (skills) โดยเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายปัจจัย พบว่า

1. กลยุทธ์ขององค์กร (strategy)

จากข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่า องค์กรมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กรอย่างเป็นรูปธรรม มีการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน รวมทั้ง มีการวางแผนปฏิบัติการที่มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกประกอบและคำนึงถึงยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานที่คำนึงถึงบริบทภาคใต้ที่มีความเฉพาะ มีการวางแผนงบประมาณที่สอดคล้องกับกลยุทธ์องค์กร รวมทั้งมีการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและทิศทางการทำงานภายหลังจัดตั้งเป็นหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา ให้แก่องค์กรผู้บริโภคสมาชิกในพื้นที่อย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมการประชุมและกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ

เครือข่ายองค์กรผู้บริโภคและองค์กรสมาชิกระดับโซน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 ที่ว่า “ต่อให้ขึ้นเป็นหน่วยประจำจังหวัดสงขลาแล้ว จุดมุ่งหมายและวิสัยทัศน์การทำงานของพวกเราชัดเจน ไม่เปลี่ยนแปลง”

2. โครงสร้างองค์กร (structure)

จากข้อมูลเอกสาร พบว่า มีการกำหนดโครงสร้างของหน่วยประจำจังหวัดที่ชัดเจนมาจากสภาองค์กรของผู้บริโภค โดยโครงสร้างองค์กรมีลักษณะเป็นแนวนานที่มีลำดับขั้นน้อยหรือมีสายการบังคับบัญชาสั้น และจากข้อมูลภาคสนามแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างองค์กรยังเป็นแบบเครือข่ายเชื่อมโยงกับองค์กรสมาชิกที่เป็นองค์กรผู้บริโภคในระดับอำเภอของพื้นที่จังหวัดสงขลา รวมทั้ง จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าโครงสร้างภายในมีการแบ่งส่วนงานตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังรูปแบบการแบ่งตามหน้าที่ (functional organizational structure) ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 กล่าวว่า “โครงสร้างของหน่วยฯก็เหมาะสม มันแยกหน้างานหลักอย่างรับเรื่องร้องเรียนออกมาชัดเจน”

3. ระบบงาน (system)

จากข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกชี้ให้เห็นว่า สมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา มีระบบปฏิบัติงานหลักที่มีประสิทธิภาพ หลักฐานข้อมูลการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในเวทีการพัฒนาข้อเสนอนโยบายจากข้อร้องเรียนของผู้บริโภคที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ 1) ใบเสร็จรับเงินเป็นหลักฐานสำคัญ... ต้องชัดเจน อ่านง่าย ตรวจสอบได้ 2) จัดทะเบียนร้านค้าออนไลน์ ผู้บริโภคอุ่นใจ ลดภัยมิฉ้อฉล 3) ฉลากถังแก๊สทุ้ม...ต้องชัดเจน ปลอดภัย ได้มาตรฐาน ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ พบว่า องค์กรมีรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน มีระบบเอกสาร ระบบรายงานผล มีระบบงบประมาณ การเงินและบัญชี พัสดุ/จัดซื้อจัดจ้างที่พร้อมรับการตรวจสอบ มีการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศขององค์กร

4. รูปแบบการบริหาร (style)

จากข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า รูปแบบการบริหารที่แม้จะไม่เน้นการสั่งการแต่มีการสอนงานที่เข้มข้น มีการจูงใจและจัดกิจกรรมที่สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ หัวหน้าหน่วยฯ เปิดโอกาสให้มีการซักถามและซักซ้อมเตรียมงานอย่างสม่ำเสมอ รูปแบบการสื่อสารในองค์กรเป็นแบบไม่เป็นทางการ เน้นการพูดคุยที่เป็นกันเองและรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ผู้บริหารหน่วยงานมีการกระตุ้น การเป็นพี่เลี้ยงและสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ภายในองค์กร จากข้อมูลเอกสารชี้ให้เห็นว่า ระดับบริหารได้มีการมอบหมายงานและโครงการสำคัญขององค์กรอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการของหน่วยประจำจังหวัดสงขลา หัวหน้าหน่วยและที่ปรึกษาได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการทำงานและรับฟังปัญหาในกระบวนการทบทวนหลังการดำเนินงานด้วยเทคนิค AAR - After action review

5. บุคลากร (staff)

จากข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมีความสอดคล้องกันว่า แม้องค์กรมีการวิเคราะห์และกำหนดกรอบอัตรากำลังจากสภาองค์กรของผู้บริโภคแล้วแต่กำลังคนก็ยังที่ไม่เพียงพอ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า มีระบบการคัดเลือกและการจัดคนตามตำแหน่งงานอย่างชัดเจน ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ที่ว่า “พอได้รับจัดตั้งเป็นหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา ทางสมาคมฯก็มีการคัดเลือกและจัดวางคนตามตำแหน่งโดยดูจากประสบการณ์ทำงาน การยอมรับของคนในทีม และมีการสอบถามความคิดเห็นของเจ้าตัวประกอบด้วย” นอกจากนี้ จากข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่า บุคลากรขององค์กรมีการทำงานเป็นทีมและมีความผูกพันของคนในองค์กรสูงโดยเฉพาะในกลุ่มของผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานร่วมกันมาอย่างยาวนาน และยังมีช่องว่างหรือมีปัญหาความต่างระหว่างช่วงวัย (generation gap) ผู้ให้ข้อมูลหลายคนรู้สึกไม่มีความมั่นคงในอาชีพและการเติบโตในสายงานเพราะไม่มีการกำหนดความก้าวหน้าของแต่ละตำแหน่งที่ชัดเจน

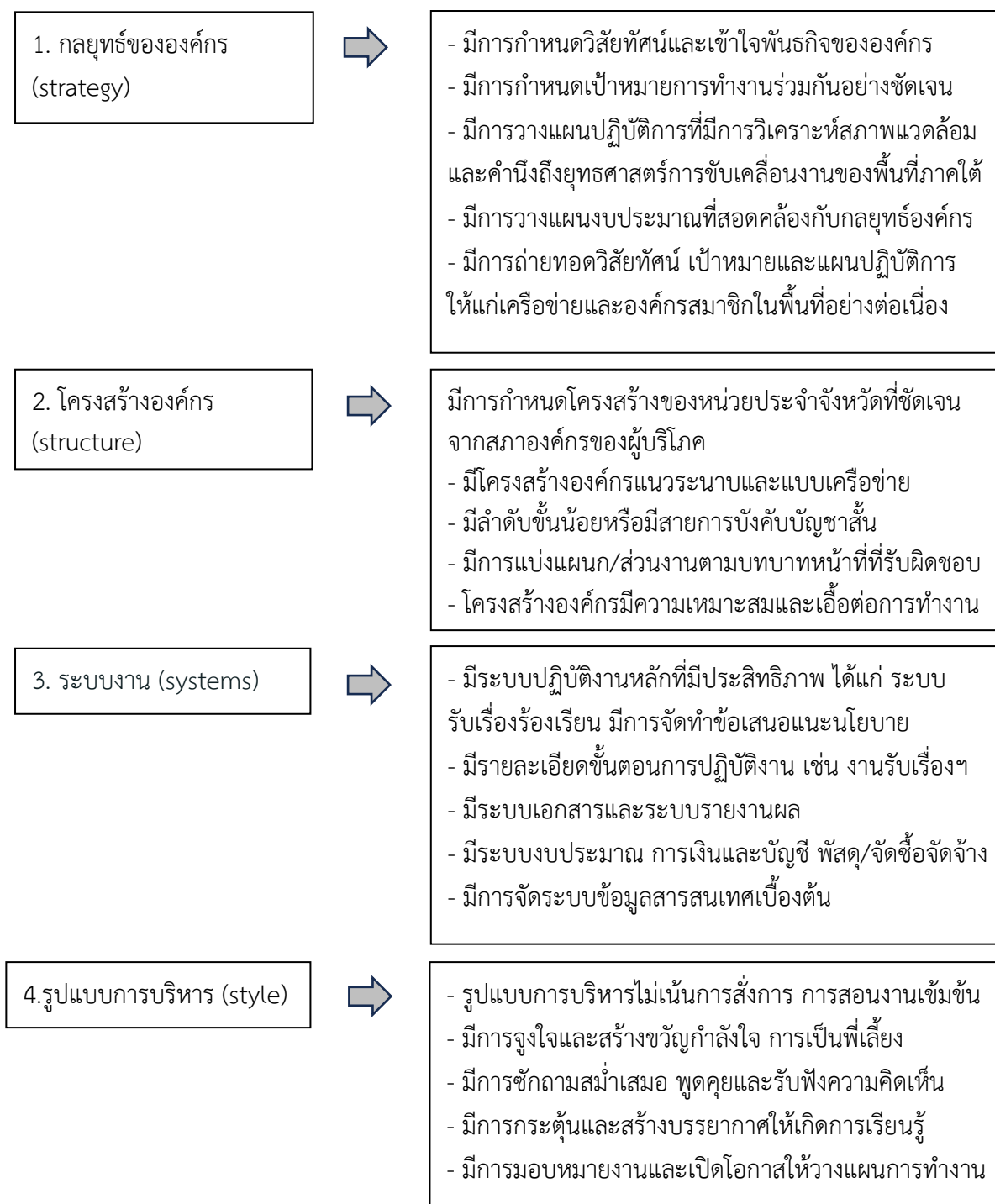
6. ทักษะ (skills)

จากข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า องค์กรมีการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงขาดการพัฒนาและส่งเสริมทักษะของผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ โดยไม่มีการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรระดับบุคคลและองค์กรทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ขาดงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งทักษะด้านงานอาชีพโดยตรงและทักษะการสื่อสาร องค์กรยังไม่ได้การเตรียมการส่งเสริมทักษะภาวะผู้นำและทักษะการบริหารให้แก่เจ้าหน้าที่ รวมทั้งยังขาดการพัฒนาทักษะความถนัดและความชาญฉลาดพิเศษของคนเก่ง (talent) ภายในองค์กร

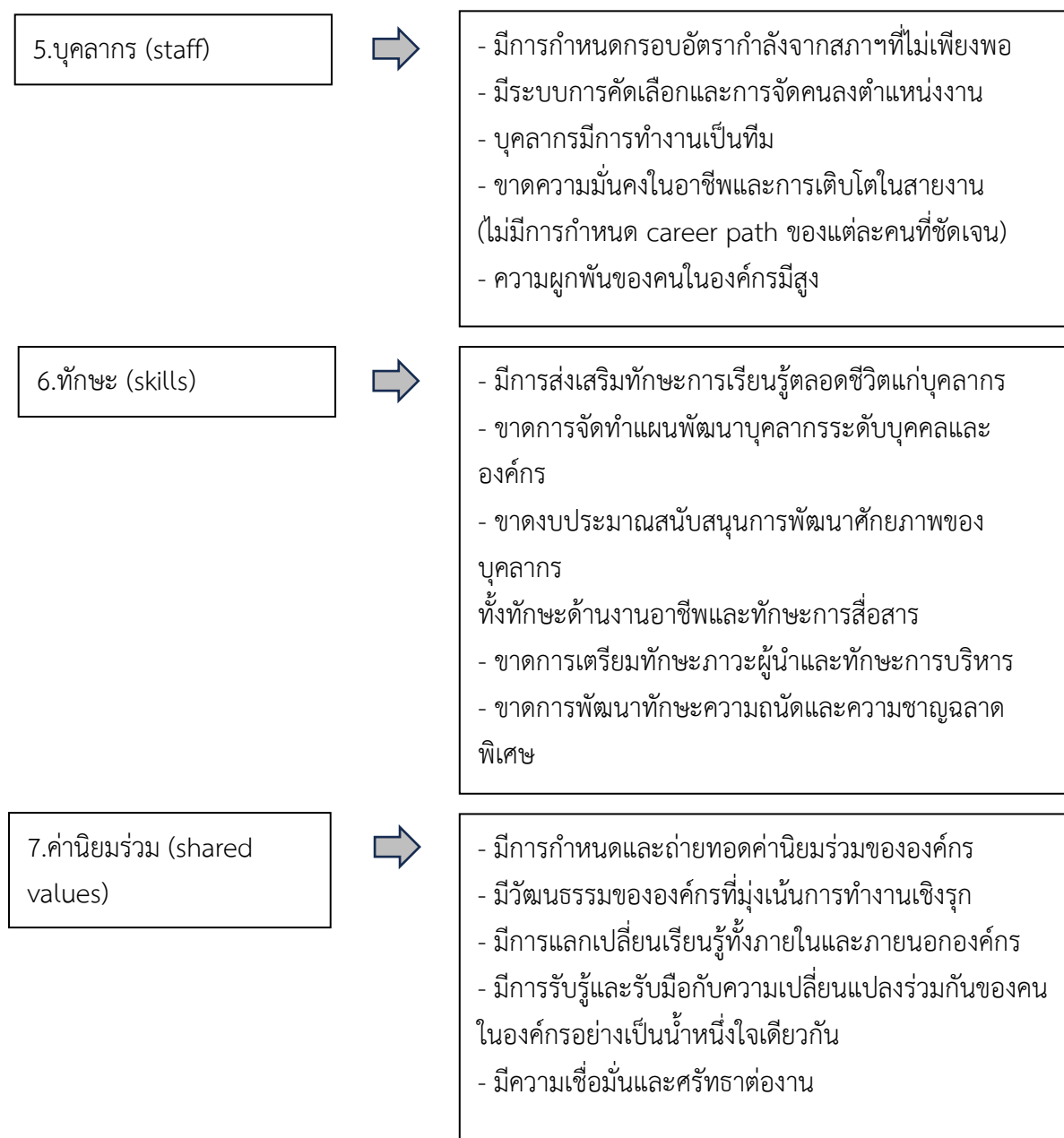
7. ค่านิยมร่วมกัน (shared value)

จากข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า องค์กรมีการกำหนดและถ่ายทอดค่านิยมร่วมขององค์กรให้เจ้าหน้าที่และองค์กรสมาชิกในพื้นที่รับทราบ รวมทั้งมีการสร้างและปลูกฝังวัฒนธรรมขององค์กรที่มุ่งเน้นการทำงานเชิงรุก ส่งเสริมการสร้างพื้นที่และโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีการสื่อสารเพื่อสร้างรับรู้ข้อมูลอย่างต่อเนื่องและทันทั่วที่มีความพร้อมในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงร่วมกันของคนในองค์กรอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาต่องานที่ทำ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามสามารถชี้ให้เห็นผลการประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา ตามกรอบแนวคิด 7S McKinsey ด้วยแผนผังการวิเคราะห์ข้อมูล ดังภาพประกอบที่ 1 และ 2 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ภาพวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินองค์ประกอบรูปธรรม ตามแนวคิด 7S McKinsey ของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา

ภาพที่ 2 ภาพวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินองค์ประกอบรูปธรรม ตามแนวคิด 7S McKinsey ของสมาคมผู้บริโภคน้องสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา (ต่อ)

สรุปผลและอภิปรายผล

ผลการประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรของสมาคมผู้บริโภคน้องสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค ตามกรอบแนวคิด 7S McKinsey พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดี แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม พบว่า ส่วนที่เป็นองค์ประกอบรูปธรรม ด้านกลยุทธ์ องค์กรและด้านโครงสร้างองค์กรอยู่ในระดับสูงซึ่งนับเป็นจุดแข็ง ส่วนด้านระบบงานอยู่ในระดับปานกลาง นับเป็นจุดที่ควรพัฒนา สำหรับส่วนองค์ประกอบนามธรรม พบว่า ด้านค่านิยมร่วมและด้านรูปแบบการบริหาร

อยู่ในระดับต้นนับเป็นจุดแข็ง ส่วนด้านบุคลากรและด้านทักษะอยู่ในระดับปานกลางเป็นจุดที่ควรพัฒนา รายละเอียด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 สรุปผลการประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรของสมาคมผู้บริโภคสงขลา

องค์ประกอบ	7S McKinsey	ผลการประเมิน	แปลความหมาย
รูปธรรม (hard element)	strategy - กลยุทธ์องค์กร	ระดับดี	จุดแข็งขององค์กร
	structure - โครงสร้างองค์กร	ระดับดี	จุดแข็งขององค์กร
	systems - ระบบ	ระดับปานกลาง	จุดที่ควรพัฒนา
นามธรรม (soft element)	style - รูปแบบการบริหาร	ระดับดี	จุดแข็งขององค์กร
	staff - บุคลากร	ระดับปานกลาง	จุดที่ควรพัฒนา
	skills - ทักษะ	ระดับปานกลาง	จุดที่ควรพัฒนา
	shared values - ค่านิยมร่วม	ระดับดี	จุดแข็งขององค์กร

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกมีความสอดคล้องกันว่าการบริหารจัดการภายในองค์กรของสมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา สภาองค์กรของผู้บริโภค ในภาพรวมอยู่ในระดับต้น ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า แม้ว่าสมาคมผู้บริโภคสงขลาที่จะพึงได้รับจัดตั้งและดำเนินงานในฐานะหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา ภายใต้โครงสร้างของสภาองค์กรของผู้บริโภคเพียงระยะเวลา 2 ปี แต่ผลการประเมินอยู่ระดับดีและมีจุดแข็งขององค์กรหลายด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่สมาคมผู้บริโภคสงขลามีการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องยาวนาน ภายใต้การสนับสนุนจากมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตามแนวทางการพัฒนาองค์กรผู้บริโภคขั้นสูงยกระดับไปสู่องค์กรคุณภาพ [3] จึงทำให้สมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา มีความพร้อมและสมรรถนะขององค์กรสูง ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด McKinsey's 7S ที่เสนอโดย Robert Waterman, Tom Peter และ Julien Phillips ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ที่ว่าองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานเกิดจากการพัฒนาองค์กรที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้าน [12; 13] และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 7 ด้าน พบว่า ด้านกลยุทธ์ ด้านโครงสร้างองค์กร ด้านค่านิยมร่วมและด้านรูปแบบการบริหารอยู่ในระดับสูงซึ่งนับว่าเป็นจุดแข็งขององค์กร โดยด้านค่านิยมร่วมขององค์กร ถือได้ว่ามีความเข้มข้นระดับสูงที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ และคณะ [7] ที่พบว่า ผลการประเมินภายในองค์กรด้านค่านิยมมีระดับสูงที่สุด โดยอธิบายว่าค่านิยมขององค์กรถือเป็นหัวใจขององค์กร เพราะเป็นสิ่งที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นภายในองค์กร ในขณะที่ผลประเมินภายในองค์กรด้านระบบอยู่ในระดับปานกลางซึ่งนับเป็นจุดที่ควรพัฒนา โดยผลการประเมินด้านระบบนั้น ในรายละเอียดพบว่า สมาคมผู้บริโภคสงขลา ในฐานะหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา กิจกรรมและผลงานด้านคุ้มครองผู้บริโภคอย่างต่อเนื่องมากกว่า 2 ปี แต่ยังขาดการปรับปรุงระบบงานและการพัฒนากระบวนการทำงานทั้งที่เป็นระบบปฏิบัติงานหลักและระบบงานสนับสนุน ซึ่งเป็นโอกาสในการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณ ศิริวิริยานุภาพ และคณะ [1] ที่มีข้อเสนอแนะเพื่อศักยภาพองค์กร ผู้บริโภคปรับปรุงกระบวนการทำงานโดยให้มีการจัดทำระบบเอกสารต่างๆ ที่จำเป็นและเป็นปัจจุบัน และมีระบบการติดตามการดำเนินงานตามมติการประชุม สำหรับด้านบุคลากรและด้านทักษะอยู่ในระดับปานกลาง

และถือได้ว่าเป็นจุดที่ควรพัฒนาที่สำคัญเพราะทุนมนุษย์คือปัจจัยหลักต้นที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

งานศึกษานี้มีข้อเสนอแนะต่อสมาคมผู้บริหารโรคสงขลา ในฐานะหน่วยงานประจำจังหวัดสงขลาที่สามารถนำข้อมูลผลการประเมินการบริหารจัดการภายในองค์กรเพื่อประกอบการทบทวนแผนยุทธศาสตร์และจัดทำแผนพัฒนาองค์กรจากชุดข้อมูลที่ชี้ให้เห็นโอกาสในการพัฒนาตามแนวคิด 7S McKinsey ในปัจจัยด้านระบบงาน (system) ปัจจัยด้านบุคลากร (staff) และปัจจัยด้านทักษะ (skills) โดยการมุ่งเน้นการพัฒนาและปรับปรุงระบบงานและกระบวนการต่างๆให้เป็นระบบ รวมทั้งการวางแผนบริหารและพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากร การพัฒนาผู้บริหารและภาวะผู้นำ การพัฒนาอาชีพในสายงานทำให้บุคลากรสามารถพัฒนางานและองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ขอเสนอแนะให้สภาองค์กรของผู้บริโภคมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องแก่สมาคมผู้บริโภคสงขลา หน่วยงานประจำจังหวัดสงขลา

เอกสารอ้างอิง

- [1] วรธนา ศรีวิริยานุภาพ และคณะ. (2566). การพัฒนาเกณฑ์ขั้นพื้นฐานประเมินคุณภาพขององค์กร ผู้บริโภคและการรับรององค์กรเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งสภาองค์กรของผู้บริโภคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. *วารสารเภสัชกรรมไทย*, 15(1), 227-236.
- [2] สภาองค์กรของผู้บริโภค. (2563). *ข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยประจำจังหวัด*.
<https://www.tcc.or.th/tcc-agency/>
- [3] ธัญรัตน์ ทวีกาญจน์. (2565). *คู่มือการพัฒนาองค์กรผู้บริโภคคุณภาพขั้นสูง*. มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค.
- [4] อำนาจ วัดจินดา. (ม.ป.ป.). *ประเมินองค์กรด้วย McKinsey 7S*.
https://www.hrcenter.co.th/file/columns/hr_f_20170512_102402.pdf
- [5] Hanafizadeh, P. & Ravasan, A. (2011). A McKinsey 7S model-based framework for ERP readiness assessment. *International Journal of Enterprise Information Systems*, 7(4), 23-63.
- [6] กษิรา นิตินันต์, อรุณ รัชธรรม, เพ็ญศรี ฉิรินัง และอุดมวิทย์ ไชยสกุลเกียรติ. (2564). องค์กรที่มีประสิทธิภาพตามแนวคิดปัจจัย 7 ประการของMcKinsey. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 13(3), 159-167.
- [7] ปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์. (2563) การบริหารจัดการภายในกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น ตามแนวคิด 7S McKinsey. *วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(1), 38-58.
- [8] อัครกิตติ พัฒนสัมพันธ์. (2565). ประสิทธิภาพตามแนวคิด 7s ของ McKinsey: กรณีศึกษาบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในนิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 16(1), 5-13.

- [9] Gokdeniz, I., Kartal, C., & Komurcu, K. (2017). "Strategic Assessment based on 7S McKinsey Model for a Business by Using Analytic Network Process (ANP)." *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 7(6), 342-353.
- [10] Masfi & Sukartini. (2022). Effectiveness Of Using The Mc Kinsey 7s Framework Model In Assessing Organizational Performance: A Systematics Review. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 13(9), 6589-6598.
- [11] กรรณิการ์ สิทธิชัย และสันติธร ภูมิภักดี. (2561). การจัดการองค์กรตามแนวคิด 7S ของ McKinsey ที่เอื้อต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรม: กรณีศึกษาองค์กรที่ได้รับรางวัลองค์กรนวัตกรรมยอดเยี่ยม. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ*, 11(3), 1419-1435.
- [12] กฤษติญา มูลศรี. (2562). กรอบแนวคิดแมคคินซี 7s และการจัดการคุณภาพโดยรวมที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ธุรกิจ. *วารสารสหวิทยาการวิจัย*, 8(1), 40-53.
- [13] ทวีศักดิ์ สายอ่อง และคณะ. (2563). การบริหารจัดการองค์กรตามกรอบแนวคิด McKinsey's 7S ของห้องปฏิบัติการทางการแพทย์ โรงพยาบาลชุมชน สังกัดกระทรวงสาธารณสุข เขตสุขภาพที่ 11. *วารสารเทคนิคการแพทย์*, 48(1), 7297-7313.

ความพร้อมในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน
Readiness to Launch a Bachelor of Public Administration Program
at Chiang Mai Rajabhat University, Mae Hong Son Campus

อนุพงศ์ บัวเงิน

Anupong Buangoen

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Master of Public Administration Program, Chiang Mai University

E-mail: anupong_bua@cmu.ac.th

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: February 9, 2024; Revised: March 25, 2024; Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยฯ จำนวน 3 คน เกี่ยวกับความพร้อมในการเปิดหลักสูตรฯ วิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลการศึกษด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมกับการวิเคราะห์สรุปอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพร้อมด้านระบบโครงสร้างองค์การ วิทยาเขตฯ มีความพร้อมในการเป็นหน่วยจัดการศึกษา และมีความเป็นมหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ 2) ความพร้อมด้านนโยบาย พบว่า มหาวิทยาลัยฯ มีนโยบายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน อันเป็นปัจจัยสนับสนุนในการเปิดหลักสูตรฯ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพสามารถทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเอง 3) ความพร้อมด้านบุคลากร พบว่า วิทยาเขตฯ มีความพร้อมในส่วนของบุคลากรสายสนับสนุน แต่ยังขาดความพร้อมของบุคลากรสายวิชาการ ซึ่งต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด 4) ความพร้อมด้านทรัพยากรอื่นๆ พบว่าวิทยาเขตฯ มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก แต่งบประมาณในการบริหารจัดการบางส่วนจะขึ้นอยู่กับจำนวนนักศึกษา และ 5) ความพร้อมของชุมชน พบว่าพื้นที่ชุมชนหลายแห่งสามารถเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา นอกจากนี้ ประชาชนให้ความสนใจและพร้อมสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าศึกษาต่อหากมีการเปิดหลักสูตรฯ และส่วนราชการในพื้นที่ก็สนใจทำข้อตกลงให้บุคลากรเข้าศึกษาต่อเช่นกัน

คำสำคัญ: ความพร้อมในการเปิดหลักสูตร; หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต;

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่; วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

Abstract

This research aims to study the readiness of Chiang Mai Rajabhat University to launch a Bachelor of Public Administration Program at Mae Hong Son Campus. The researcher used qualitative research methodology and collected data from three university executives about the readiness to launch the Bachelor of Public Administration Program. The data was evaluated by content analysis and analytic induction obtained from the interviews. The result showed that 1) Organizational structure system readiness: Mae Hong Son Campus is ready to be an education management unit and be multidisciplinary and able to organize studies by the context of the area. 2) Policy readiness: The university has a policy for sustainable local development; therefore, it is clear to encourage the course opening to generate potential graduates who can develop their locality. 3) Personnel readiness: It was found that there was readiness on the part of support personnel; however, there still needs to be more academic personnel who must be qualified according to the curriculum standards set by the Office of the Higher Education Commission. 4) Other resources readiness: It was found that the building and facilities were ready; in other words, some administrative budgets depend on the number of students. 5) Community readiness, it was found that communities in the area can be a source of professional experience training for students. People attend and are ready to support their children to study if the curriculum is opened; moreover, government agencies are interested in reaching an agreement for personnel to enter education.

Keywords: Readiness to launch; Bachelor of Public Administration Program;

Chiang Mai Rajabhat University; Mae Hong Son campus

บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน เริ่มจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้อนุญาตให้สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ในขณะนั้น ใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 109 ไร่ 6 ตารางวา เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยแม่ฮ่องสอนให้เป็นส่วนราชการที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ และเป็นหน่วยงานเดียวที่จัดการเรียนการสอนระดับปริญญาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน [1] จนกระทั่งปี พ.ศ. 2561 ได้มีการยกฐานะพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนขึ้นเป็นวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน มีการจัดตั้งหน่วยงานเทียบเท่าคณะเพิ่มอีก 2 หน่วยงาน ได้แก่ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และสำนักงานวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ต่อมาในปี พ.ศ. 2566 ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานเทียบเท่าคณะอีก 1 หน่วยงาน ได้แก่ คณะพยาบาลศาสตร์ โดยในปีการศึกษา 2566 วิทยาเขตแม่ฮ่องสอนจัดการเรียนการสอน 8 หลักสูตร ได้แก่

1. หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
2. หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ

3. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร
4. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม
5. หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน
6. หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
7. หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา
8. หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ปัจจุบันวิทยาเขตแม่ฮ่องสอนมีบุคลากรจำนวน 88 คน แบ่งเป็นบุคลากรสายวิชาการจำนวน 51 คน และบุคลากรสายสนับสนุนจำนวน 37 คน มีนักศึกษาทุกชั้นปีรวมจำนวน 490 คน แบ่งเป็นชั้นปีที่ 1 จำนวน 208 คน ชั้นปีที่ 2 จำนวน 133 คน ชั้นปีที่ 3 จำนวน 76 คน ชั้นปีที่ 4 จำนวน 72 คน และนักศึกษาค้างชั้นอีกจำนวน 1 คน ทั้งนี้ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอนมีกำหนดเปิดหลักสูตรใหม่เพิ่มเติมอีก 4 หลักสูตรในปีการศึกษา 2567 เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่

1. หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
2. หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์
3. หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
4. หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์

รายงานดัชนีความก้าวหน้าของคณปี 2564 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบุว่าในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา (ปี 2558 - 2564) จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีระดับการพัฒนาคนต่ำที่สุดของประเทศไทย โดยภาพรวมการพัฒนาคนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีค่าดัชนีความก้าวหน้าของคณปีอยู่ที่ 0.5730 ซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายของประเทศ และหากจำแนกเฉพาะด้าน การศึกษาพบว่าในมิติด้านการศึกษาค่าดัชนีความก้าวหน้าอยู่ที่ 0.3211 อยู่ในลำดับที่ 76 ของประเทศ ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปัญหาของการเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาคนอยู่ในระดับต่ำ จนนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือการยกระดับการพัฒนาคนด้านการศึกษาร่วมกับมิติอื่นๆ อย่างรอบด้าน [2]

ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ในฐานะส่วนราชการที่มีหน้าที่ให้บริการสาธารณะด้านการศึกษามองเห็นว่าประชาชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนยังขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ระบบราชการ ดังนั้นหากพิจารณาในมิติเชิงพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนที่ขาดการส่งเสริมพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน การบริการภาครัฐไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกพื้นที่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศทางไกล ทุรกันดาร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ประกอบกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ [3]

ส่งผลให้การพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่เกิดความล่าช้า ไม่มีความต่อเนื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่จึงมีความสำคัญ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จึงได้มีนโยบายที่จะพัฒนาหลักสูตรใหม่ในวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน คือหลักสูตร “รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต” ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการบริหารและการปกครองบ้านเมืองสาขาหนึ่ง ที่เน้นในเรื่องของระบบราชการ กิจกรรมงานที่รัฐเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานสาธารณะทั้งหลาย [4] อีกทั้งยังได้รับความสนใจในแวดวงราชการมีความเชื่อมโยงกับการผลิตบุคลากรเพื่อเข้ารับราชการในกระทรวงต่างๆ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการบริหารราชการแผ่นดินหรือการทำหน้าที่ของรัฐ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและเพื่อความผาสุกของประชาชน

[5] รวมทั้งยังเป็นศาสตร์ที่บูรณาการความรู้จากหลายศาสตร์มาใช้ในการบริหารจัดการ มีลักษณะเป็น สังคมศาสตร์ประยุกต์เพื่อให้ผู้บริหารสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสหวิทยาการที่ช่วยให้นัก บริหารตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี [6]

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยจึงมุ่งศึกษาประเด็นความพร้อมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอนในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตที่สอดคล้องกับความจำเป็นตามบริบทของ พื้นที่ โดยมีคำถามวิจัยที่สำคัญคือมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอนมีความพร้อมในด้านใดบ้างสำหรับการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต การศึกษานี้จะทำให้ทราบศักยภาพของ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน เพื่อประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปิด หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ต่อไป

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพร้อม โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความพร้อม ขององค์การเพื่อให้สามารถดำเนินนโยบายให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ นุชนารถ นาคคำ [7] ได้นำเสนอไว้ ประกอบด้วย

1. โครงสร้างขององค์การ (structure) เป็นโครงสร้างที่เอื้อประโยชน์ให้องค์การพร้อมดำเนินการอย่าง ใดอย่างหนึ่งตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
2. นโยบาย (policy) เป็นกรอบความคิดของผู้บริหารที่แสดงถึงความพร้อมที่จะดำเนินการอย่างใด อย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
3. ความพร้อมของบุคลากร ทั้งในด้านจำนวน คุณสมบัติ ทักษะ และค่านิยมร่วมกันที่จะกระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อขับเคลื่อนองค์การไปสู่จุดมุ่งหมาย รวมไปถึงวิธีการในการบริหารทรัพยากรมนุษย์
4. ความพร้อมของทรัพยากร เป็นความพร้อมในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ รวมไปถึงอาคารสถานที่ มีลักษณะเป็นความพร้อมทางกายภาพเพื่อให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมาย
5. ความพร้อมของชุมชน เป็นความพร้อมของประชาชนหรือสังคมโดยรอบที่พร้อมสนับสนุนในเรื่องที่ องค์การกำลังจะดำเนินการ

แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมขององค์การดังกล่าวข้างต้น มีความสอดคล้องกับกฎกระทรวงมาตรฐาน การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 [8] ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานในการพิจารณาการจัดตั้งและการ ประเมินสถานภาพการดำรงอยู่ของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย

1. ความพร้อมด้านกายภาพ กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องมีความพร้อมด้านทำเลที่ตั้งและบริเวณ ใกล้เคียงให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ไม่ปะปนกันสถานที่อื่นซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับพันธกิจของ สถาบันอุดมศึกษา และต้องอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมในการสร้างบรรยากาศทางวิชาการ มีพื้นที่เพื่อ รองรับพันธกิจและเพียงพอสำหรับดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัย มีระบบ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ สิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงระบบความปลอดภัยอย่างเพียงพอและเหมาะสม รวมทั้งสอดคล้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศและบริบทของสังคมดิจิทัล

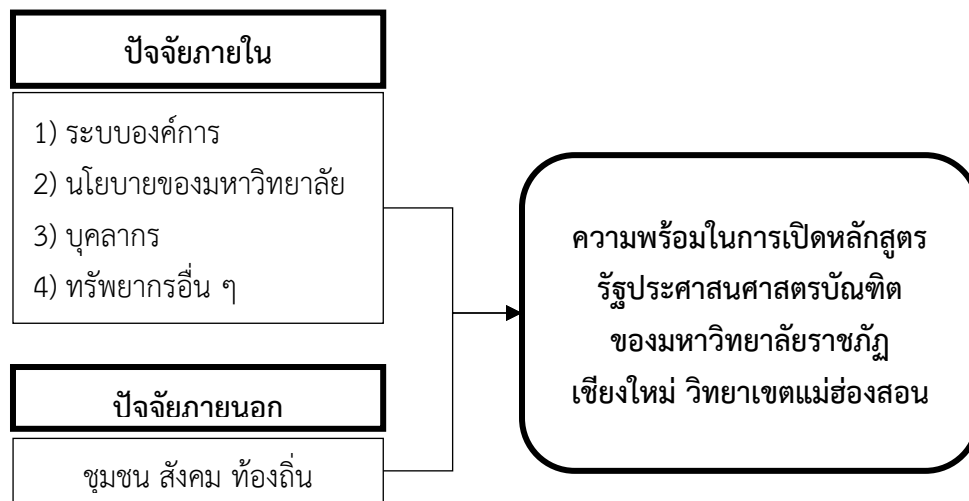
2. ความพร้อมด้านวิชาการ กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องมีบุคลากรสายวิชาการที่มีความรู้ ความ เชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในสาขาวิชาที่เปิดสอน มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรการศึกษา ระดับอุดมศึกษา รวมทั้งมีจำนวนที่เหมาะสมกับผู้เรียน มีระบบบริหารและการพัฒนาบุคลากรสายวิชาการ

มีสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ที่จำเป็นและเหมาะสม รวมไปถึงมีระบบและเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษา การวิจัย และการสร้างนวัตกรรมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

3. ความพร้อมด้านการเงินและบัญชี กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องมีเงินทุนและทรัพย์สินอื่นที่เพียงพอต่อการดำเนินงานตามพันธกิจ ต้องมีการวิเคราะห์รายรับ รายจ่าย ต้นทุนต่อหน่วย และความคุ้มค่าของการดำเนินงาน มีการประมาณการสถานะทางการเงินที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางการเงิน รวมไปถึงมีระบบบัญชีและระบบตรวจสอบบัญชีที่ได้มาตรฐาน

4. ความพร้อมด้านการบริหารจัดการ กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องมีสภาพสถาบันอุดมศึกษาที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในเชิงบริหารสามารถชี้นำและกำกับการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา มีผู้บริหารที่มีความซื่อสัตย์และประสบการณ์ด้านการบริหาร มีบุคลากรสายสนับสนุนที่มีความรู้และความชำนาญ มีระบบบริหารและการพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง มีระบบกำกับดูแลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งมีระบบการรับฟัง การวิเคราะห์ การสังเคราะห์เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ใช้บัณฑิต ชุมชนท้องถิ่นในการจัดทำแผนพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา การเปิดหลักสูตรการศึกษา การจัดการศึกษา การวิจัยและการสร้างนวัตกรรม การประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินผล โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับ

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพร้อมข้างต้นจึงนำไปสู่กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความพร้อมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความพร้อมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ในด้านต่างๆ ประกอบด้วย ระบบโครงสร้างองค์การ นโยบาย ทรัพยากรบุคลากร ทรัพยากรอื่นๆ และชุมชนโดยรอบ

ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาได้คือมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตด้านประชากร

งานวิจัยนี้มีประชากรกลุ่มเป้าหมายคือผู้บริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่มีอำนาจตัดสินใจ ในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต จำนวน 3 คน ได้แก่ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน และคณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตด้านเวลา

งานวิจัยนี้ได้ทำศึกษาระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2567

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research methodology) เป็นแนวทางในการศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมาใช้ในการวิเคราะห์ตอบคำถามงานวิจัย และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้เบื้องต้น โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้มีประชากรเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ได้แก่ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จำนวน 3 คน ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive selection) ประกอบด้วย อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน และคณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือวิจัย และผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interviews) อ้างอิงตามแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญและนำไปสู่การซักถามข้อมูลเชิงลึกในประเด็นคำถามเกี่ยวกับความพร้อมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ในการเปิดสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

การวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัยตามแหล่งที่มาของข้อมูล 2 วิธี ได้แก่

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นการค้นหาและตีความหมายจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเพื่อหาข้อสรุปในทางความคิดเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดไว้
2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (analytic induction) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้วนำมาสังเคราะห์ สรุปและเรียบเรียงตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ เพื่อพิจารณาว่าความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม พูดคุย อภิปราย มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร หลังจากนั้นจึงนำมาสังเคราะห์เป็นภาพรวมเพื่อทำการสรุปตามประเด็นการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

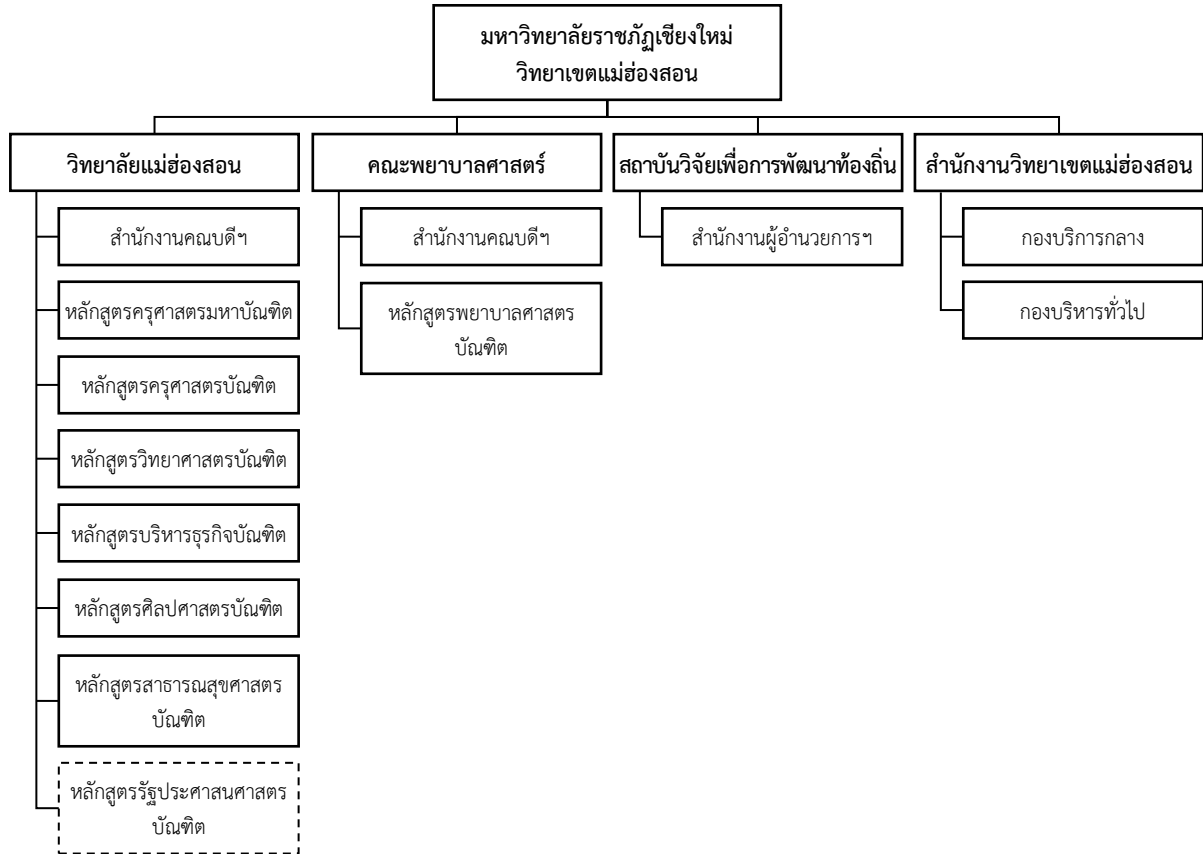
ความพร้อมในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน สามารถจำแนกผลการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ความพร้อมด้านระบบโครงสร้างองค์การ พบว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน มีความพร้อมด้านระบบโครงสร้างองค์การในการเป็นหน่วยจัดการศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต เนื่องจากมีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอนเป็นหน่วยงานระดับคณะมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนที่มีความเป็นพหุวิทยาการสามารถจัดการศึกษาได้หลากหลายสาขาวิชาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...มีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอนที่สามารถขับเคลื่อนการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ได้ สิ่งที่ต้องทำมีเพียงประการเดียวคือ ต้องจัดหาอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและอาจารย์ประจำหลักสูตรให้ครบจำนวน 5 คน เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร...” (รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2566)

“...โครงสร้างของวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน มีหน่วยจัดการศึกษา 2 หน่วยงาน ได้แก่ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอนและคณะพยาบาลศาสตร์ ดังนั้น หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ต้องอยู่ในวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน และต้องบริหารหลักสูตรแบบสาขาวิชา คือสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์...” (อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2566)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าโครงสร้างองค์การที่จะรองรับการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ได้แก่ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีฐานะเทียบเท่าคณะในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีที่ตั้งในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังปรากฏตามภาพที่ 1 โครงสร้างองค์การของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 2 โครงสร้างองค์การของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

2. ความพร้อมด้านนโยบาย พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่มีนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ระยะ 6 ปี (พ.ศ. 2565-2570) ที่กำหนดปรัชญาว่า “การศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาท้องถิ่น” บนวิสัยทัศน์ที่ระบุว่า “เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำระดับประเทศในการผลิตและพัฒนาครูและเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา” จนเกิดวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ “เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และผลิตบัณฑิตให้มีอัตลักษณ์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนตลอดจนสร้างโอกาสทางการศึกษา โดยร่วมมือกับองค์กรทั้งในประเทศและต่างประเทศ” [9]

จากนโยบายดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพสามารถทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเอง นอกจากนี้ ในการผลักดันอย่างจริงจังของผู้บริหารมหาวิทยาลัยฯ ได้สะท้อนผ่านคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...มหาวิทยาลัยพยายามที่จะเปิดสาขาวิชาที่เป็นความต้องการของจังหวัดแม่ฮ่องสอนอยู่แล้ว มีการพยายามสื่อสารให้กับคนนอกจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้เข้ามาเรียนในสถานที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ ส่งผลดีต่อสุขภาพ ดีกว่าเรียนในเมืองใหญ่ที่มีความแออัด...” (รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2566)

“...การเปิดโอกาสให้คนที่มีความต้องการศึกษาต่อ มหาวิทยาลัยไม่ได้ขัดข้องอยู่แล้ว แต่ต้องควรมีคนต้องการเรียนมาน้อยเพียงใด เนื่องจากเป็นข้อจำกัดของพื้นที่...” (อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2566)

3. ความพร้อมด้านบุคลากร พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน มีความพร้อมในส่วนของบุคลากรสายสนับสนุน แต่ยังขาดความพร้อมของบุคลากรสายวิชาการ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...วิทยาลัยแม่ฮ่องสอนมีบุคลากรสายสนับสนุนตำแหน่งต่าง ๆ ในสำนักงานครบคีย์อยู่แล้ว ซึ่งเป็นการบริหารงานในภาพรวมของวิทยาลัย ดังนั้น จึงไม่มีปัญหาในส่วนของบุคลากรสายสนับสนุน...” (คณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2566)

ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับอัตรากำลังในส่วนของบุคลากรสายสนับสนุนสังกัดวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน ตามตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่ามีบุคลากรที่จะรองรับการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต จำนวน 10 คน

ตารางที่ 1 จำนวนบุคลากรสายสนับสนุนสังกัดวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มกราคม 2567)

ตำแหน่ง	จำนวน (คน)
1. เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป	1
2. นักวิชาการเงินและบัญชี	1
3. นักวิชาการพัสดุ	1
4. นักวิชาการศึกษา	1
5. ผู้ปฏิบัติงานช่วยสอน	3
6. ผู้ปฏิบัติงานบริการ	2
7. ผู้ปฏิบัติงานบริหาร	1
รวม	10

ทั้งนี้ นอกจากบุคลากรสายสนับสนุนในสังกัดวิทยาลัยแม่ฮ่องสอนแล้ว ยังมีบุคลากรสายสนับสนุนในสังกัดสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และสำนักงานวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน อีกจำนวน 26 คน ซึ่งมีหน้าที่อำนวยความสะดวกและสนับสนุนภารกิจต่างๆ ในภาพรวมของวิทยาเขตฯ ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนบุคลากรสายสนับสนุนสังกัดสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และสำนักงานวิทยาเขต
แม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน
(ข้อมูล ณ วันที่ 10 มกราคม 2567)

ตำแหน่ง	จำนวน (คน)
1. เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป	5
2. นักวิชาการคอมพิวเตอร์	1
3. นักวิชาการเงินและบัญชี	1
4. นักวิชาการศึกษา	1
5. นักวิชาการโสตทัศนศึกษา	1
6. บรรณารักษ์	1
7. ผู้ปฏิบัติงานเกษตร	4
8. ผู้ปฏิบัติงานช่าง	3
9. ผู้ปฏิบัติงานบริการ	2
10. พนักงานขับรถ	2
11. วิศวกร	1
12. ผู้บริหารสายสนับสนุน	4
รวม	26

สำหรับกรณีบุคลากรสายวิชาการยังคงเป็นปัญหาสำคัญของวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน อันสะท้อนให้เห็นจากคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารมหาวิทยาลัยฯ ดังนี้

“...ก่อนหน้านี้ได้มีความพยายามที่จะสืบเสาะหาคนที่มีความสมบัติที่จะสามารถเป็นอาจารย์ได้ ซึ่งมีอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มที่เป็นอาจารย์อยู่แล้วหรืออาจจะเกษียณอายุราชการจากอาจารย์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยอื่น กลุ่มที่สองคือกลุ่มที่มีคุณวุฒิการศึกษาเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร ซึ่งอย่างน้อยต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ โดยทั้ง 2 กลุ่มเท่าที่ได้สืบเสาะอย่างไม่เป็นทางการมีคนสนใจอย่างมากเพียง 2 คน...” (รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2566)

ตารางที่ 3 จำนวนบุคลากรสายวิชาการสังกัดวิทยาลัยแม่ฮ่องสอนและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มกราคม 2567)

หลักสูตร	สาขาวิชา	วุฒิการศึกษา (คน)	
		ปริญญาโท	ปริญญาเอก
ครุศาสตรมหาบัณฑิต	การบริหารการศึกษา	0	1
ครุศาสตรบัณฑิต	การศึกษาปฐมวัย	3	1
ครุศาสตรบัณฑิต	การประถมศึกษา	2	0
วิทยาศาสตร์บัณฑิต	เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	4	1
บริหารธุรกิจบัณฑิต	การจัดการ	3	2
ศิลปศาสตรบัณฑิต	การท่องเที่ยวและการโรงแรม	4	0
ศิลปศาสตรบัณฑิต	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร	5	1
สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต	สาธารณสุขชุมชน	4	2
รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต *	รัฐประศาสนศาสตร์	3	2
รวม		28	10

* เป็นหลักสูตรในโครงสร้างของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จัดการเรียนการสอน ณ จังหวัดเชียงใหม่

จากตารางที่ 3 ซึ่งแสดงอัตรากำลังบุคลากรสายวิชาการสังกัดวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จะเห็นได้ว่าบุคลากรสายวิชาการในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดยังขาดแคลน

4. ความพร้อมด้านทรัพยากรอื่นๆ พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอนมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วนเพื่อรองรับการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต แต่งบประมาณในการบริหารจัดการบางส่วนจะขึ้นอยู่กับจำนวนนักศึกษา ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...อาคารสถานที่ของวิทยาเขต มีความพร้อม 100 เปอร์เซ็นต์ มหาวิทยาลัยสามารถบริหารจัดการได้โดยใช้ห้องเรียนที่มีอยู่ ระบบการเรียนเป็นระบบที่หมุนเวียนห้องเรียนอยู่แล้ว ห้องเรียนจึงมีเพียงพอ...” (รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2566)

“...ในส่วนของงบประมาณค่าใช้จ่าย จะประกอบไปด้วยเงินเดือนค่าจ้างซึ่งมาจากเงินอุดหนุนของรัฐบาล ส่วนงบประมาณในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรไม่ได้ใช้จำนวนมาก แต่ในส่วนงบบริหารจัดการรายหัวนักศึกษาจะมาจากค่าเทอม ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนนักศึกษา....” (คณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2566)

5. ความพร้อมของชุมชน พบว่าหน่วยงานราชการบริหารส่วนกลางที่จัดตั้งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน หน่วยงานราชการบริหารส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาได้ ทั้งนี้ ยังพบว่าประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ตำบลปางหมู ตำบลจองคำ ตำบลหมอกจำแป่ และตำบลห้วยผาให้ความสนใจและพร้อมสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าศึกษาต่อหากมีการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต และส่วนราชการในพื้นที่ เช่น สำนักงานจัดหางานจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์กรบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความสนใจทำข้อตกลงให้บุคลากรได้เข้าศึกษาต่อเช่นกัน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...การเชื่อมโยงเครือข่ายในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมองว่าเป็นเชิงบวก นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตจำเป็นต้องได้รับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และจังหวัดแม่ฮ่องสอนนักศึกษาสามารถฝึกประสบการณ์วิชาชีพได้อย่างเต็มที่ เพราะไม่มีนักศึกษาจากที่อื่นมาแย่ง...” (รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำวิทยาเขตแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2566)

“...เป็นการเปิดอีกมิติหนึ่งกับส่วนราชการในเชิงการบริหาร ต่อไปลูกศิษย์อาจจะกระจายไปตามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นข้อดีต่อการประสานงานในอนาคต อาจมีการทำ MOU กับส่วนราชการให้โควตาลูกจ้างเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัย และเป็นส่วนที่มหาวิทยาลัยจะส่งนักศึกษาไปฝึกงาน ซึ่งกล่าวได้ว่าต้นทางก็คือปลายทางของเรา...” (คณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2566)

อภิปรายผล

การศึกษาความพร้อมในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน พบว่าวิทยาเขตแม่ฮ่องสอนมีความพร้อมด้านระบบโครงสร้างองค์การในการเป็นหน่วยจัดการศึกษา และมีความเป็นพหุวิทยาการสามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นุชนารถ นาคคำ [7] ที่มองว่าหากสามารถจัดสรรทรัพยากรภายในระบบองค์การให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการวางแผนและกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกัน

นโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน จะเป็นปัจจัยสนับสนุนในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเอง โดยต้องมีการพิจารณาถึงความต้องการหรือปัจจัยอื่น ๆ ประกอบ สอดคล้องกับแนวคิดของ นุชนารถ นาคคำ [7] ที่มองว่าแนวทางและกระบวนการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของนโยบายจะต้องมีการวางแผนโดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อไปนำไปสู่การเตรียมแผนปฏิบัติการ ระเบียบการปฏิบัติงาน การประสานงาน และการประเมินผลในอนาคต

ความพร้อมด้านบุคลากร พบว่าวิทยาเขตแม่ฮ่องสอนมีความพร้อมในส่วนของบุคลากรสายสนับสนุน แต่ยังขาดความพร้อมของบุคลากรสายวิชาการ โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรที่

คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด ซึ่งสอดคล้องกับกฎกระทรวงมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ที่กำหนดโดยคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา [8] ที่กำหนดว่าสถาบันอุดมศึกษาต้องมีความพร้อมด้านวิชาการ มีบุคลากรสายวิชาการที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในสาขาวิชาและรายวิชาที่เปิดสอน โดยเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา และมีจำนวนที่เหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน รวมถึงสอดคล้องกับความพร้อมด้านการบริหารจัดการที่กำหนดว่าต้องมีบุคลากรสายสนับสนุนซึ่งมีความรู้ ความชำนาญในการบริหารจัดการ

ความพร้อมด้านทรัพยากรอื่น ๆ พบว่าวิทยาเขตแม่ฮ่องสอนมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นไปตามกฎกระทรวงมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ที่กำหนดโดยคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา [8] ที่กำหนดสถานภาพการดำรงอยู่ของสถาบันอุดมศึกษา ว่าต้องมีความพร้อมด้านกายภาพ ประกอบด้วย ทำเลที่ตั้งและบริเวณใกล้เคียง พื้นที่ดำเนินการมีโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการครบถ้วน และสอดคล้องกับงานวิจัยของอุษามา แสงเสริม และคณะ [10] ที่พบว่าสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษา และเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อความต้องการของผู้เรียน

ความพร้อมของชุมชน พบว่าหลายชุมชนในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ประชาชนให้ความสนใจและพร้อมสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าศึกษาต่อหากมีการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต และส่วนราชการในพื้นที่ก็สนใจทำข้อตกลงให้บุคลากรได้เข้าศึกษาต่อเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ โพธิ์ฤกษ์นันทน์ ประยุทธ เทียมสุข และเมธิกา พ่วงแสง [11] ที่พบว่าการศึกษาต่อสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์เป็นการเพิ่มพูนความรู้ พัฒนาความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน สามารถนำคุณวุฒิไปปรับเลื่อนตำแหน่ง เลื่อนขั้นเงินเดือน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฮาซันอักริม ดงนะแดง และครรชิต เชื้อขำ [12] ที่พบว่าข้าราชการต้องการศึกษาต่อเพื่อเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาศักยภาพให้มีความสามารถหลากหลาย นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน พัฒนาการทำงานหรือบริหารงานราชการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเพื่อความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ นักศึกษาต้องการศึกษาต่อเพื่อนำความรู้ไปสอบเป็นข้าราชการและเพิ่มโอกาสการมีงานทำ นักการเมืองท้องถิ่นต้องการศึกษาต่อเพื่อการยอมรับของคนในชุมชน นำความรู้ไปพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ส่วนพนักงานบริษัทเอกชนต้องการศึกษาต่อเพื่อเปลี่ยนอาชีพ และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานเชิงลึก รวมทั้งยังเป็นไปตามกฎกระทรวงมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ที่กำหนดโดยคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา [8] ที่กำหนดว่าสถาบันอุดมศึกษาต้องมีความพร้อมด้านวิชาการ กล่าวคือต้องมีระบบและเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษา การวิจัยและการสร้างนวัตกรรมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

บทสรุปจากงานวิจัยคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน มีปัจจัยภายในที่พร้อมสนับสนุนการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ซึ่งประกอบด้วยระบบโครงสร้างองค์การ นโยบายของมหาวิทยาลัย บุคลากรสายสนับสนุน และทรัพยากรอื่น ได้แก่ อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แต่ข้อค้นพบจากงานวิจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอกมีประเด็นที่น่าสนใจ 2 เรื่อง คือ

1. ความท้าทายในการสรรหาบุคคลที่จะมาเป็นบุคลากรสายวิชาการซึ่งต้องมีผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดเพื่อเข้ามาทำงานประจำในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

2. ความยั่งยืนในการรับนักศึกษาใหม่ในแต่ละปีการศึกษา ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์หรือคาดการณ์ความต้องการในการจัดการเรียนการสอน และจะมีผลกระทบโดยตรงกับบุคลากรสายวิชาการซึ่งเป็นภาระผูกพันในระยะยาวของมหาวิทยาลัย เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกับระบบการเงินและบัญชี ในเรื่องของการวิเคราะห์รายรับ รายจ่าย ต้นทุนต่อหน่วย และความคุ้มค่าในการดำเนินงานในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยจะพบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอนมีความพร้อมด้านปัจจัยภายในต่อการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างองค์กร นโยบายของมหาวิทยาลัย บุคลากรสายสนับสนุน สภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ปัจจัยภายนอกซึ่งได้แก่ ผู้เรียน บุคคลซึ่งจะต้องเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้สอน และส่วนราชการผู้ใช้บัณฑิตอันเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปิดหลักสูตรยังไม่สามารถระบุความพร้อมได้อย่างแน่ชัด ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาผู้ที่คาดว่าจะเข้าเป็นนักศึกษา ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ลูกจ้างของส่วนราชการ และประชาชนทั่วไป ในประเด็นเกี่ยวกับความคาดหวังหรือความต้องการที่มีต่อการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตหรือหลักสูตรอื่น ๆ เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่สามารถวางแผนในการเปิดหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

2. ควรมีการสำรวจบุคคลที่มีความต้องการเป็นอาจารย์ผู้สอนและมีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่สามารถวางแผนการบริหารงานบุคคลให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่จะเปิดสอน

3. ควรมีการศึกษาส่วนราชการผู้ใช้บัณฑิตว่ามีความคาดหวังต่อคุณลักษณะของบัณฑิตอย่างไร เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่สามารถออกแบบหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระเรื่องแนวทางการพัฒนาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ซึ่งไม่อาจสำเร็จลุล่วงได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไกรวุฒิ ใจคำปัน อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาชี้แนะแนวทางการศึกษา ให้คำปรึกษา ความรู้ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง รวมถึงคณาจารย์สังกัดสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตลอดจนผู้บริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รวมไปถึงครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้เขียนที่คอยให้กำลังใจตลอดการค้นคว้าทำให้ได้ผลงานที่สามารถสะท้อนศักยภาพความพร้อมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน ในการเปิดหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมา.
<https://www.msc.cmru.ac.th/ประวัติความเป็นมา/>
- [2] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). รายงานดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2564. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13077&filename=Social_HAI
- [3] สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2565). รายงานผลการดำเนินงานโครงการตามแผนปฏิบัติการประจำปี จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประจำปี พ.ศ. 2565. https://www.maehongson.go.th/new/wp-content/uploads/wpforo/default_attachments/1682795150-o13-----2565.pdf
- [4] ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา. (2551). แนวความคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์. ธนุขพรินติ้ง.
- [5] จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. (2561). รัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย: ทฤษฎีและการปฏิบัติ. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 7(2), 197-203.
- [6] ทรงพล โชติกเวชกุล และคณะ. (2563). รัฐประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน. *Journal of Modern Learning Development*, 5(1), 262-271.
- [7] นุชนารถ นาคำ. (2547). ความคิดเห็นที่มีต่อความพร้อมในการบริหารจัดการการศึกษาขั้นปฐมวัยของ องค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตกิ่งอำเภอสีดา จังหวัด นครราชสีมา (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- [8] กฎกระทรวง มาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565. (2566, 31 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนที่ 20 ก. หน้า 4-9.
- [9] กองนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2565). แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่ ระยะ 6 ปี (พ.ศ. 2565-2570). http://www.plan.cmru.ac.th/documents/univ/PLAN_2565-2570.pdf
- [10] อุษามา แสงเสริม และคณะ. (2563). การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยมหิดล. *The Liberal Arts Journal Faculty of Liberal Arts, Mahidol University*, 3(2), 45-57.
- [11] ณรงค์ โพธิ์พูกษานันท์, ประยุทธ์ เทียมสุข และ เมธิกา พ่วงแสง. (2563). ความต้องการศึกษาต่อ หลักสูตรปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 3(3), 107-129.
- [12] ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง และ ครรชิต เชื้อขำ. (2563). ความต้องการศึกษาต่อหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 4(1), 111-125.

ความสำเร็จของเครือข่ายความร่วมมือในการทำงาน
ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ บ้านแม่ตุงติง
ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

The Success of Collaborative Network of Natural Resource
Conservation of Ban Mae Tung Ting Village, Mae Sap Sub-district,
Samoeng District, Chiang Mai Province

น้ำทิพย์ กาศริวิชัย

Namthip Kasriwichai

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Master of Public Administration Program, Chiang Mai University

E-mail: Namthip_ka@cmu.ac.th

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: February 9, 2024; Revised: March 28, 2023; Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความสำเร็จของการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติง และ 2) เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติงและแนวทางการแก้ไขปัญหา งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน ผลการศึกษาพบว่า 1) การดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติง มีคุณลักษณะร่วมกัน ได้แก่ การรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การเกื้อหนุนพึ่งพากัน และการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน 2) ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข ประกอบด้วย (1) ควรมีการประสานงานความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับกลุ่มย่อย (2) ความรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนยังไม่เพียงพอ ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายให้กับราษฎร และ 3) หน่วยงานบางหน่วยงานไม่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับราษฎรบางส่วนไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมของเครือข่าย หน่วยงานในพื้นที่ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และมีการกำกับดูแลติดตามการดำเนินงานให้มีความต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ความสำเร็จของเครือข่าย; เครือข่าย; อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ; บ้านแม่ตุงติง

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the success of the operation of the natural resource conservation network of Ban Mae Tung Ting and 2) to study the problems and obstacles of the operation of the natural resource conservation network of the house Mae Tung Ting and guidelines for solving problems. This research uses qualitative interviews to collect information from government, private, and public agencies. The results of the study found that 1) in the operation of the network for natural resource conservation in Ban Mae Tung Ting, various sectors participating in the network have common characteristics, including the perception of the same perspective and having a shared vision. Having common interests or the Participation of all members in the network strengthens mutual support and interaction in exchange. 2) Problems obstacles and solutions to the problem include (1) there should be coordination and cooperation in the conservation of natural resources at the subgroup level. (2) The knowledge of laws regarding natural resource conservation among the people in the area is still insufficient. Therefore, knowledge of the law should be promoted to the people in the area. Including stakeholders, and 3) Some agencies do not play a continuous role. In addition, some citizens do not have time to engage in network activities. Due to increased interest in agriculture, local agencies should promote and create cooperation with government agencies that are involved in solving problems, and there should be supervision and monitoring of successful network operations to ensure continuity.

Keywords: Success; Network; Conserve natural resources; Ban Mae Tung Ting

บทนำ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมและต้องเข้าใจที่จะช่วยเหลือ ร่วมมือ และประสานงานในส่วนที่ตัวเองเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นในระดับชุมชน ท้องถิ่น จนถึงระดับชาติ รัฐบาลซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายหรือเป้าหมายหลักในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติและทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังเพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังเสื่อมโทรมจากการบุกรุกธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยกระบวนการบริหารจัดการตามแผนงานและบังคับใช้กฎหมาย และที่สำคัญจะต้องให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมบริหารจัดการ สร้างเครือข่ายในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

บ้านแม่ตุงตึง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าสะเมิง สภาพของหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านถาวร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขามีความสูงอยู่ที่ 600-1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพื้นที่ป่าและพื้นที่หมู่บ้านรวม 5,600 ไร่ แยกเป็นพื้นที่หมู่บ้าน 150 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์ คือ สทก. พื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 500 ไร่ เป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา และค่อนข้างราบเหมาะทำการเกษตร พื้นที่ป่าอนุรักษ์ประมาณ 1,850 ไร่ พื้นที่ป่าไม้ใช้สอยประมาณ 3,100 ไร่ สภาพพื้นที่ป่าตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสะเมิง และเขตอุทยานแห่งชาติขุนขาน ลักษณะภูมิประเทศมีป่า 3 ประเภทคือ ป่าเต็งรัง

ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง ในปี พ.ศ. 2524 สืบเนื่องจากรัฐบาลได้มีนโยบายให้เอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน (สทก.) ทำให้ราษฎรบางส่วนเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำและป่าอนุรักษ์เพิ่มมากขึ้น ทำให้นายอุดม อุทธาปา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทุ่งยาวและบ้านแม่ตุงตึง ซึ่งขณะนั้นยังรวมกันเป็นหมู่ที่ 5 ของตำบลแม่สาบ เป็นแกนนำราษฎรบ้านแม่ตุงตึงในการต่อสู้ คัดค้าน และให้เพิกถอนเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกินกับราษฎรบ้านทุ่งยาวที่อาศัยอยู่บริเวณป่าต้นน้ำ การต่อสู้เพื่อปกป้องป่าต้นน้ำในครั้งนั้น ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 มีเหตุการณ์ที่แสดงถึงการมีอุดมการณ์อย่างแรงกล้าของราษฎรบ้านแม่ตุงตึงมากมาย การต่อสู้ดังกล่าวประสบผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2528 มีการตกลงเจรจากับเจ้าของที่ดินในกาใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตอนุรักษ์ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ตัดสินให้ปัญหายุติลงด้วยการเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกินของราษฎรบริเวณป่าต้นน้ำ จำนวน 16 ราย เป็นพื้นที่ 270 ไร่ [1] ด้วยเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้หมู่บ้านแม่ตุงตึงแยกตัวออกจากบ้านทุ่งยาว หมู่ 10 เป็นหมู่บ้านแม่ตุงตึง หมู่ที่ 5 ตำบลแม่สาบ มีนายอุดม อุทธาปา ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน นอกจากเหตุการณ์ต่อสู้ที่ยืดเยื้อครั้งนั้นแล้วราษฎรบ้านแม่ตุงตึง ยังได้ร่วมกันต่อสู้กับผู้ที่มีอิทธิพลในท้องถิ่นอีกหลายครั้งแต่ด้วยความกล้าหาญ และความสามัคคีแน่วแน่ในอุดมการณ์รักษาป่าของราษฎร เหตุการณ์เหล่านั้นจึงคลี่คลายผ่านพ้นไปได้ด้วยดี [1]

วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2535 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเสด็จเยี่ยมราษฎร ตำบลยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ทรงมีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ จากกระแสพระราชดำริดังกล่าวทำให้เกิดโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าสะเมิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และได้ดำเนินการโดยยึดรูปแบบการรักษาป่าที่สมบูรณ์ให้คงอยู่ การฟื้นฟูสภาพป่า การจัดระเบียบชุมชนเพื่อให้คนอยู่ร่วมกับป่าไม้ ตลอดจนการดูแลราษฎรในการประกอบอาชีพในพื้นที่ โดยไม่ทำลายหรือบุกรุกพื้นที่ป่า ซึ่งโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติมีการบูรณาการระหว่างภาครัฐและชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งภายใต้การช่วยเหลือจากโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าสะเมิง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2539 ชุมชนได้เข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.) จากการสนับสนุนของกองทัพอากาศที่ 3 กอ.รมน. 3. ร่วมกับสำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ โดยโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าสะเมิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองอำนวยการโครงการอนุรักษ์ฯ สะเมิง ซึ่งหลังจากได้รับการอบรมแล้ว ราษฎรบ้านแม่ตุงตึงได้จัดตั้งคณะกรรมการราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสป.) ขึ้นนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จึงถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างมีรูปแบบ และแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน

ต่อมาวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2540 สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเสด็จเยี่ยมราษฎร ณ ป่าอนุรักษ์บ้านแม่ตุงตึง ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านแม่ตุงตึงขึ้น เพื่อเป็นรางวัลให้แก่ราษฎรได้มีแหล่งอาหารชุมชน มีรายได้จากการรับจ้างทำในงานในฟาร์ม พร้อมทั้งสามารถทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ตามหลักวิชาการอย่างถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้จริงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ได้ดีขึ้น ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานรัฐและเอกชน ทำให้ป่าไม้ในพื้นที่โดยรอบหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำบ้านแม่ตุงตึงมีน้ำไหลตลอดทั้งปี ราษฎรสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำสำคัญนี้ เพื่อการบริโภคคือ ประประภูษา ให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านแม่ตุงตึง 46 ครัวเรือน และเพื่อการเกษตรพื้นที่กว่า 270 ไร่ เป็นอ่างเก็บน้ำที่มีขนาดความจุ 150,000 ลูกบาศก์เมตร ราษฎรจึงได้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแห่งนี้ในการเกษตรการอุปโภค และบริโภค จากการที่ป่าไม้ของบ้านแม่ตุงตึงอุดมสมบูรณ์ทำให้มีน้ำไหลตลอดทั้งปี

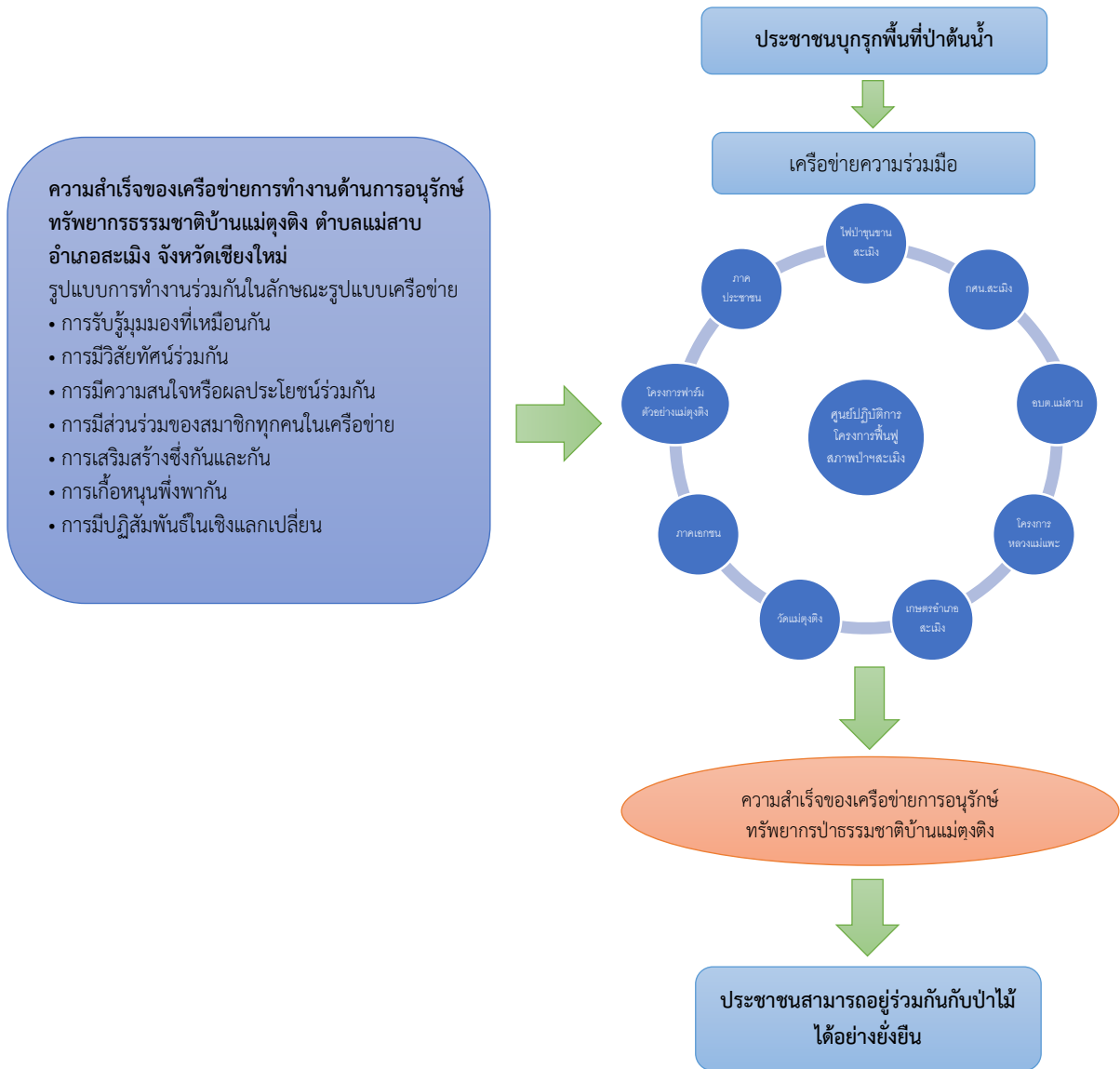
ยังส่งผลให้เกิดแหล่งอาหารและสมุนไพรที่หลากหลาย ทั้งนี้ป้าอนุรักษ์บ้านแม่ตุงตึงยังเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ และเป็นการร่วมอนุรักษ์ป่าไม้ของหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน สถานศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไปที่สนใจเกี่ยวกับระบบนิเวศ ความอุดมสมบูรณ์ของป่า การดำเนินการด้านการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการป่าโดยชุมชน การยืนหยัดในอุดมการณ์ การต่อสู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ของราษฎรบ้านแม่ตุงตึง รวมถึงพลังของผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง หลายต่อหลายครั้งสามารถชักจูงให้ชุมชนข้างเคียงหันมาร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่า หลายหมู่บ้านได้นำแนวทางการต่อสู้ของหมู่บ้านแม่ตุงตึงไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินการบริหารจัดการป่า การดูแลรักษาป่าจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ชุมชนยังมีกิจกรรมการสอดส่องดูแลป่า เผ่าระวังไม่ให้คนเข้าไปบุกรุก ตัดไม้ทำลายป่า และป้องกันไฟป่าอย่างต่อเนื่อง

จากความสำเร็จดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยนี้จึงมีคำถามสำคัญดังนี้ 1.เครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงตึงมีลักษณะการทำงานร่วมกันอย่างไรที่นำไปสู่ความสำเร็จ 2. มีปัญหาและอุปสรรคที่พบในระหว่างการทำงานร่วมกันของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงตึงอย่างไรบ้าง และมีแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างไร จนนำไปสู่ความสำเร็จของเครือข่ายฯ ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้จะนำไปเป็นแนวทางเพื่อปรับใช้กับเครือข่ายในลักษณะเดียวกันนำไปแบบอย่างเพื่อปรับใช้ในการทำงานจนประสบความสำเร็จต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสำเร็จของการดำเนินงานของเครือข่ายมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงตึง และการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงตึง และแนวทางการแก้ไขปัญหา

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้ออกแบบกรอบแนวคิดเพื่อการศึกษาในความสำเร็จของเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ บ้านแม่ตุ้งตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอละมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดการบริหารปกครองแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) [2] และแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) [3], [4] เป็นแนวคิดที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ โดยใช้เครือข่ายและการเจรจาต่อรองเป็นกลไก ในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความหลากหลายของความต้องการและความสลับซับซ้อนของการดำเนินนโยบายและการให้บริการสาธารณะ ซึ่งการทำงานในรูปเครือข่ายที่หลากหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมกันทำงาน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในพื้นที่บ้านแม่ตุ้งตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอละมิง จังหวัดเชียงใหม่

ทั้งนี้ยังได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายในการศึกษารูปแบบการทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายที่การสนับสนุนการทำงาน ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ได้จาก 1) การรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) การมีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 6) การเกื้อหนุนพึ่งพากัน และ 7) การมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน [5] เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการทำงานของภาคส่วนต่างๆในเครือข่ายที่มาร่วมกันทำให้ การทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงติงประสบความสำเร็จได้ นอกจากนี้ยังได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม [6] ในการศึกษาปัจจัยที่ทำให้การทำงานร่วมกันของเครือข่ายการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ประสบความสำเร็จ และศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบในการดำเนินงานของเครือข่ายการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ รวมไปถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาจนนำไปสู่ความสำเร็จของเครือข่ายดังกล่าว

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นแนวทางในการศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้น ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยอ้างอิงตามแนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยประเด็น คำถาม 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เครือข่ายการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติงที่นำไปสู่ความสำเร็จ ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคที่พบในระหว่างการทำงานร่วมกันของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติง และแนวทางแก้ไขปัญหามาถึงสู่ความสำเร็จแล้ว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 11 ราย ประกอบด้วย 1) หัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าสะเมิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2) หัวหน้าโครงการฟาร์มตัวอย่างบ้านแม่ตุงติง 3) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สาบ 4) ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอสะเมิง 5) ปศุสัตว์อำเภอสะเมิง 6) หัวหน้าสถานีควบคุมไฟป่าขุนขาน-สะเมิง 7) หัวหน้าโครงการหลวงแม่แพะ 8) ผู้ใหญ่ อุดม อุทธาปา 9) ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้านจำนวน 2 คน 10) เจ้าอาวาสวัดแม่ตุงติง ดำเนินการโดยการการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ความสำเร็จของการดำเนินงานของเครือข่ายมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติง และการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ

ชุมชนรักป่าไม้บ้านแม่ตุงติง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีราษฎรทั้งสิ้น 45 หลังคาเรือน 180 คน ประกอบการเกษตร ทำนาดำ หลังนาดำปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ ถั่วแระ ถั่วแขก ข้าวโพดหวาน กระเทียม และอาชีพรับจ้าง รายได้เฉลี่ย 101,400 บาท/ปี/คน เป็นชุมชนดั้งเดิม แยกจากหมู่บ้านปางเดิมตั้งเป็นหมู่บ้านตามเขตการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. 2535 มีเนื้อที่ 5,620 ไร่ แยกเป็น 1) พื้นที่

ที่ตั้งหมู่บ้าน 150 ไร่ 2) พื้นที่การเกษตร 500 ไร่ 3) พื้นที่ป่า 4,970 ไร่ ประกอบด้วย ป่าอนุรักษ์ประมาณ 1,850 ไร่ และป่าใช้สอยประมาณ 3,120 ไร่ โดยชุมชนรักษ่าป่าแม่บ้านแม่ตุงตุง มีนายอุดม อุททาปา ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ติดต่อกันหลายสมัยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2528 เป็นชุมชนที่มีประวัติการต่อสู้ทางอุดมการณ์การรักษาป่าที่มีทั้ง ผู้นำ และชุมชนที่เข้มแข็งน่ายกย่อง ได้แก่ ในปี พ.ศ. 2524- 2528 ชุมชนได้รวมตัวกันยื่นเรื่องต่อทางราชการเพื่อคัดค้านการออกเอกสารสิทธิทำกิน (สทก) ให้แก่ราษฎรจำนวน 16 แปลง เนื้อที่ 270 ไร่ ด้วยความตระหนักว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นต้นน้ำลำธารที่สำคัญของชุมชน และในปี พ.ศ. 2539 ชุมชนได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรราชภัฏอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป) จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานอนุรักษ์ป่าไม้ การดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงตุง ภาคส่วนต่าง ๆ ที่ร่วมเครือข่ายฯ จะมีคุณลักษณะร่วมกัน ได้แก่ การรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การเกื้อหนุนพึ่งพากัน และการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า วิธีการดูแลรักษาป่าของราษฎรบ้านแม่ตุงตุงในระยะแรกนั้น ดำเนินการแบบร่วมด้วยช่วยกันไม่มีระบบแบบแผน เพียงแต่อาศัยพื้นฐานความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2539 ชุมชนได้เข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรราชภัฏอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) จากการสนับสนุนของกองทัพอากาศที่ 3 กอ.รมน 3. ร่วมกับ สำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ โดยศูนย์ปฏิบัติการโครงการฯ สะเมิง กองอำนวยการโครงการอนุรักษ์ฯ สะเมิง ซึ่งหลังจากได้รับการฝึกอบรมแล้ว ราษฎรบ้านแม่ตุงตุงได้จัดตั้งคณะกรรมการราชภัฏอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.) ขึ้น นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างมีรูปแบบ และแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนโดยผ่านการรับรู้มุมมองที่เหมือนกันของหน่วยงานของรัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่บ้านแม่ตุงตุง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วม และภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา และประชาชนในพื้นที่บ้านแม่ตุงตุง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันสนับสนุนเครือข่าย มีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ที่เหมือนกัน ถึงสาเหตุในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน

การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า หน่วยงานรัฐได้ดำเนินการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตุง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิงอย่างจริงจังมากขึ้น สำหรับผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำในการสร้างเครือข่าย การสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรม โดยได้เน้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วม และภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา และประชาชนในพื้นที่บ้านแม่ตุงตุง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตุง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อช่วยกัน

ดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึงคงสภาพเดิม ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่น การประสานงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ให้มีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง ค้ำครอง พื้นฟูการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

การมีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการสนับสนุนการทำงานของเครือข่าย ทั้งในด้านของกิจกรรมดำเนินการปลูกป่า การจัดหากล้าไม้เพื่อปลูกในกิจกรรมการปลูกป่าของหมู่บ้าน กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มให้เป็นที่รู้จัก ตลอดจนรณรงค์เชิญชวนให้สมาชิกตื่นตัวในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของกลุ่มในช่วงกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมทำแนวกันไฟ ส่งเสริมกลยุทธ์ 3อ. (อิม อุ่น อุตุมากรณ์) จำนวน 3 หมู่บ้าน (บ้านแม่ตุงตึง, บ้านอังกาย และบ้านห้วยเต่า) ส่งเสริมงานธนาคารอาหารชุมชน และงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร งานฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ เพาะชำกล้าไม้ทำแนวกันไฟ และจัดทำฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน ทั้งนี้ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละโครงการก็ได้รับการสนับสนุน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่าย และมีการบูรณาการทำงานร่วมกันในการสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีการตอบสนองต่อความต้องการหรือมีผลประโยชน์ของหน่วยงานร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การดำเนินงานมีส่วนร่วมของภาคราชการที่มาจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชุมชนท้องถิ่น จะช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนได้รับทราบความต้องการและปัญหาที่แท้จริง ลดความขัดแย้งและต่อต้าน ทั้งยังเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ประชาชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ ซึ่งเป็นบทบาทที่หน่วยงานภาคราชการจะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น โดยเครือข่ายการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิงประสบความสำเร็จ สืบเนื่องมาจากการทำงานร่วมกันการสนับสนุนเครือข่ายการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง ด้านบุคลากร การที่ชุมชนภายในพื้นที่นั้นมีผู้นำที่ดี มีความเอาใจใส่กับภาระหน้าที่รับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ และรับผิดชอบ คอยให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือประสานงานร่วมกัน

การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การดำเนินงานอาศัยการแก้ปัญหาเน้นเชิงรุกและป้องกัน เพื่อลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ผลลัพธ์ที่เป็นเช่นนี้ได้เกี่ยวเนื่องกับเหตุผลหลายประการอันได้แก่ มีการบริหารจัดการที่ดีภายในหน่วยงาน การที่ชุมชนภายในพื้นที่นั้นมีผู้นำที่ดี มีความเอาใจใส่กับภาระหน้าที่รับผิดชอบมีจิตสาธารณะ และรับผิดชอบ คอยให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและป่าชุมชน โดยผู้นำชุมชนเป็นวิทยากร

ให้ความรู้ และนำราษฎรบ้านแม่ตุงตึงเข้าร่วมกิจกรรมกับหมู่บ้านใกล้เคียง (บ้านทุ่งยาว บ้านปางเตม บ้านขุนสาบ บ้านงาแมงและบ้านจั่วเฒ่า) เป็นประจำ โดยแต่ละกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทในการการทำงาน ร่วมกันการสนับสนุนเครือข่ายการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง โดยการยื่นข้อเรียกร้องในอุดมการณ์ การต่อสู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ของราษฎรบ้านแม่ตุงตึง รวมถึงพลังของผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถชักจูงใจให้ชุมชนข้างเคียงหันมาร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่า ตระหนักถึง ความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้ หันมาเป็นมิตร ให้ความร่วมมือในการรักษาป่าด้วยดีตลอดมา มีการแบ่ง บทบาทหน้าที่ของบุคลากรในการทำงานร่วมกันการสนับสนุนเครือข่ายการทำงานด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง อย่างชัดเจน โดยเข้ามาบูรณาการทำงานร่วมกัน ในการสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัด เชียงใหม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน

การเกื้อหนุนพึ่งพากัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะร่วมกัน บริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง ให้มีความยั่งยืน โดยการบูรณาการความรู้ตามหลักวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น การฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติ ป้องกัน สอดส่องการบุกรุกทำลายหรืออื่นๆ รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่กับป่าให้สามารถดำรงชีพตามวิถี ชุมชนหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมและร่วมมือในการดูแลรักษาป่าไปพร้อมกันและนำไปสู่ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ให้ ชุมชนอื่นๆ สำหรับในภาคเอกชน มีบทบาทในการร่วมสนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินการโครงการ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีความเชื่อมโยงกันอย่างเหนียวแน่น และมีความรู้สึกที่ไม่สามารถขาดหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งไปได้

การมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีการลงพื้นที่ สํารวจก่อนพร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ และนำเสนอแนวทางในด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง การวางแผนร่วมกับชุมชน รวมไปถึงการสร้าง ความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ รวมไปถึงการประสานงานเรื่องกำลังพลในการทำกิจกรรม โดยอาศัยผู้นำ ชุมชนทำการสำรวจ ประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ และการนำกำลังเจ้าหน้าที่ร่วมกับฝ่ายปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและป่าชุมชน โดยผู้นำชุมชนเป็นวิทยากรให้ความรู้ และนำ ราษฎรบ้านแม่ตุงตึงเข้าร่วมกิจกรรมกับหมู่บ้านใกล้เคียง (บ้านทุ่งยาว บ้านปางเตม บ้านขุนสาบ บ้านงาแมง และบ้านจั่วเฒ่า) เป็นประจำ โดยดำเนินโครงการหลายด้านผ่านการทำงานในลักษณะของการบูรณาการ ทำงานร่วมกันในการสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตึง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และเกิดการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติง และแนวทางการแก้ไขปัญหา

ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติง และแนวทางการแก้ไขปัญหา ประกอบด้วย

1. การประสานความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติง ควรมีการประสานงานในระดับกลุ่มย่อย
2. ความรู้กฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนในพื้นที่ยังไม่เพียงพอ ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมองค์ความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายให้กับราษฎรในพื้นที่ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
3. ความร่วมมือของราษฎรในพื้นที่น้อย ดังนั้น หน่วยงานในพื้นที่ควรส่งเสริมร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และมีการกำกับดูแลติดตามการทำงานอย่างต่อเนื่อง

สรุป และอภิปรายผล

ชุมชนรักป่าไม้บ้านแม่ตุงติง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีราษฎรทั้งสิ้น 45 หลังคาเรือน 180 คน ประกอบการเกษตร ทำนาทำไร่ ทำสวนปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ ถั่วแระ ถั่วแขก ข้าวโพดหวาน กระเทียม และอาชีพรับจ้าง เป็นชุมชนที่มีประวัติการต่อสู้ทางอุดมการณ์การรักษাপ่าที่มีทั้ง ผู้นำ และชุมชนที่เข้มแข็งน่ายกย่อง ด้วยความตระหนักว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นต้นน้ำลำธารที่สำคัญของชุมชน และในปี พ.ศ. 2539 ชุมชนได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป) จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานอนุรักษ์ป่าไม้ การดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงติง ภาคส่วนต่างๆ ที่ร่วมเครือข่ายฯ จะมีคุณลักษณะร่วมกัน ได้แก่ 1) การรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน หน่วยงานของรัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่บ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วม และภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา และประชาชนในพื้นที่บ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เข้ามาบูรณาการทำงานร่วมกันสนับสนุนเครือข่าย มีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ที่เหมือนกัน ถึงสาเหตุในการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำในการสร้างเครือข่าย การสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรม มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงติง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ และสร้างความตระหนักระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ให้มีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง ค้ำครอง พื้นฟูการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด 3) การมีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละโครงการก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่าย และมีการบูรณาการทำงานร่วมกันในการสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงติง มีการตอบสนองต่อความต้องการหรือมีผลประโยชน์ของหน่วยงานร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย การดำเนินงานมีส่วนร่วมของภาคราชการที่มาจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชุมชนท้องถิ่น จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนได้รับทราบความต้องการและปัญหาที่แท้จริง

ลดความขัดแย้งและต่อต้าน ทั้งยังเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ประชาชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การที่ชุมชนภายในพื้นที่นั้นมีผู้นำที่ดี มีความเอาใจใส่กับภาระหน้าที่รับผิดชอบมีจิตสาธารณะ และรับผิดชอบ คอยให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือประสานงาน ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในการทำงานร่วมกันการสนับสนุนเครือข่ายการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตุง โดยเข้ามาบูรณาการทำงานร่วมกันในการสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุง ให้สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะมาศ ทวีพมวงศา [7] ทำการศึกษาเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของการสร้างเครือข่ายของการปกครองส่วนท้องถิ่นในการร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาห้วยตองเวด อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นอันดับแรก ความไว้วางใจจะนำมาสู่การทำงานร่วมกัน เริ่มตั้งแต่การวางแผนงาน การกำหนดวัตถุประสงค์ การสร้างข้อตกลงร่วมกัน ทำให้การจัดทำโครงการจะมีความสอดคล้องกันและเป็นระบบมากขึ้น นอกจากนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมอบหมายภารกิจด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้กับส่วนงานหรือบุคลากรให้ชัดเจน รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรเหล่านั้นมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม และมีเจ้าภาพในการจัดการกับปัญหาดังกล่าว อีกทั้งมีการจัดการด้านงบประมาณในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน 6) การเกื้อหนุนพึ่งพากัน มีการบูรณาการความรู้ตามหลักวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น การฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติ ปกป้อง สอดส่องการบุกรุกทำลายหรืออื่นๆ รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่กับป่าให้สามารถดำรงชีพตามวิถีชุมชนหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมและร่วมมือในการดูแลรักษาป่าไปพร้อมกันและนำไปสู่ต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นๆ สำหรับในภาคเอกชน มีบทบาทในการร่วมสนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินการโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีความเชื่อมโยงกันอย่างเหนียวแน่น และมีความรู้สึกว่าจะไม่สามารถขาดหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งไปได้ 6) การมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน การดำเนินโครงการหลายด้านผ่านการทำงานในลักษณะของการบูรณาการทำงานร่วมกันในการสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านแม่ตุงตุง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรสิทธิ์ เจริญศิลป์ [8] ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรก การสร้างตัวผู้นำ ขั้นตอนถัดมา คือ การสร้างจิตสำนึกในการมีอยู่ของเครือข่าย และขั้นตอนสุดท้าย การแสวงหาสมาชิกของเครือข่าย ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยแรก การสนับสนุนจากกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร ปัจจัยที่สอง ทุนทางสังคมของผู้คนในชุมชนที่มีความเหนียวแน่น, ปัจจัยที่สาม นโยบายการสร้างเงื่อนไขที่ได้รับจากผลักดันจากทุกๆ รัฐบาลและปัจจัยสุดท้าย กระแสสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความสนใจจากผู้คนในสังคม

สำหรับปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานของเครือข่ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงตุง และแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ประกอบด้วย 1) การประสานความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่ตุงตุง ควรมีการประสานงานในระดับกลุ่มย่อย 2) ความรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนในพื้นที่ยังไม่เพียงพอ ดังนั้น ควรมีการส่งเสริม

องค์ความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายให้กับราษฎรในพื้นที่ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) หน่วยงานบางหน่วยงานไม่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับราษฎรบางส่วนไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมของเครือข่าย เนื่องจากให้ความสนใจในการทำเกษตรมากขึ้น ดังนั้น หน่วยงานในพื้นที่ควรส่งเสริมและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และมีการกำกับดูแลติดตามการดำเนินงานของเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จให้มีความต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษาและสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีโดยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไกรวุฒิ ใจคำปัน อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้แนวทางการความรู้ คำแนะนำ และข้อชี้แนะต่างๆ ตลอดจนกรุณาตรวจงานประเด็นสำคัญๆ ขอขอบพระคุณท่านผู้ให้ข้อมูลทุกท่านในขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึกและการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือสละเวลาตอบข้อคำถามให้ข้อมูลความเห็นและคำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างมากต่อการวิจัย งานวิจัยครั้งนี้จะไม่สามารถสำเร็จสมบูรณ์ได้หากปราศจากความร่วมมือจากทุกท่าน ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] อุดม อุทธาปา. (2566). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล วันที่ 5 สิงหาคม 2566.
- [2] ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา. (2551). *แนวความคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์*. ธนุขพรินติ้ง.
- [3] Denhardt and Denhardt. (2007). *The New Public Service: Serving, Not Steering, Expanded Edition*. M.E. Sharpe, Inc.
- [4] อัมพร อารงลักษณ์. (2552). *การคุกคามทางเพศในโรงเรียนมัธยมศึกษา*. รายงานวิจัย. [ม.ป.พ.].
- [5] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. ซัคเซส มีเดีย.
- [6] อรทัย ก๊กผล. (2556). *การบริหารปกครองสาธารณะ : การบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต.
- [7] ปิยะมาศ ทับมงคล. (2561). ปัญหาและอุปสรรคของการสร้างเครือข่ายของการปกครองส่วนท้องถิ่นในการร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาห้วยตองแหวด อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี. *วารสารปกครองการเมือง*, 7(2), 502-541.
- [8] วรสิทธิ์ เจริญศิลป์. (2559). *การสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลละเหยบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่* (วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City)
สำหรับการแก้ไขปัญหาปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย
The Pattern of Management towards to the Just City Model
on Tackling the PM 2.5 Issues in Thailand

พัชรพรพรรณ ขอบธรรม¹ และสินินตราพร สุรินทร์²

Patcharapan Chobtham¹ and Simintraporn Surin²

¹ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

E-mail: Patcharapan.cho@gmail.com¹

Corresponding E-mail: sanarigo.sanook@gmail.com²

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: February 9, 2024; Revised: March 12, 2024; Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ประการแรกคือ วิเคราะห์สถานการณ์และสาเหตุปัญหาของปริมาณฝุ่น PM 2.5 และประการที่สอง การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) สำหรับการแก้ไขปัญหาปริมาณของฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย เพื่อเกิดข้อเสนอแนะรูปแบบในการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาโดยการทบทวนวรรณกรรมจากข่าวสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ปัญหาฝุ่น PM 2.5 มีสาเหตุจากการเผาในที่โล่ง การปล่อยไอเสีย การจราจร อุตสาหกรรม และหมอกควันข้ามแดน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชน สำหรับการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม ประกอบด้วยหลักความเสมอภาค (equity) ซึ่งในทางปฏิบัตินโยบายของรัฐยังไม่เกิดความเสมอภาคต่อกลุ่มเปราะบางทางสังคม หลักความหลากหลาย (diversity) นโยบายห้ามเผา (zero burn) ของรัฐยังขาดความเข้าใจถึงความแตกต่าง หลากหลายของกลุ่มคนในสังคม และหลักความเป็นประชาธิปไตย (democracy) ก็ยังไม่สอดคล้องกับหลักการ ขาดการกระจายอำนาจ และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น รัฐบาลจะต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดของกลุ่มเปราะบางทางสังคม ส่งเสริมให้ชุมชนพื้นเมืองมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางพัฒนาพื้นที่อย่างเสมอภาคกับชุมชนอื่น รัฐบาลจะต้องสร้างมาตรการจูงใจให้กับเกษตรกรโดยหาวิธีการใหม่แทนการเผา การยอมรับความแตกต่าง หลากหลายในการจัดการผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น การกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจมีส่วนร่วมในการดูแลระบบนิเวศในฐานะผู้ก่อกมลพิษเป็นผู้จ่าย และภาคประชาชนทั่วไปจะต้องมีส่วนร่วมในการลดมลพิษทางอากาศ เพื่อขับเคลื่อนประเทศไปสู่เมืองที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีและเป็นธรรมกับทุกภาคส่วนในสังคม

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; แนวคิดเมืองยุติธรรม; ปัญหาปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย

Abstract

The initial purpose of this academic article is to analyze conditions and issues on the quantity of PM 2.5. Second purpose is to study the pattern of management towards to the Just City Model on tackling the PM 2.5 issues in Thailand. The said purpose will build up more suggestions on the pattern of management towards to the Just City Model. The methodology conducted in this article is literature reviewing from news, articles, journals and related researches. The results on this study found that PM 2.5 conditions were caused by burning in open-air space, exhaust emission from traffic and industry and PM 2.5 blowing across from neighboring countries. These mentioned triggered quality of life and health to all humanity. The Just City Model has three pivotal pillars: (1) Equity, as seen from the government's policy implementation did not elucidate any equity to the socially vulnerable people, (2) Diversity, the zero-burn policy implemented by the government was still understood differently by different groups of people in society, and (3) Democracy-- in this circumstance, democracy was still not related to decentralization and people' participation. In conclusion, the government should consider the limit of capacity on socially vulnerable people and promote local community to participate in imposing area development guidelines with other community equally. Apart from that the government should create incentive measures for farmers to find out alternative way instead of burning to cause PM 2.5. The acceptance on diversity should be also managed through local wisdom. Decentralization should be practiced in department of local administration. Business sector must take part in monitoring and conserving ecosystem because they are the one who emit pollutions, while public sector must mutually participate in mitigating air pollution so as to propel the country to be in good quality of environment and be equity in every dimension of society.

Keywords: Management; The Just City Model; PM 2.5 Issues in Thailand

บทนำ

มนุษย์ทุกคนล้วนมีสิทธิในการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและเติบโตในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิทธิมนุษยชน (human rights) ที่มนุษย์ทุกคนพึงได้รับ แต่ในปัจจุบันประเทศไทยเผชิญกับสถานการณ์ฝุ่นละออง PM 2.5 ซึ่งเป็นปัญหาที่อยู่ระดับวิกฤต ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ ประชาชนกำลังถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เกิดค่าเสียโอกาสในการได้มีชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งหน้าที่หลักในการคุ้มครอง ปกป้องสิทธิของประชาชน จัดบริการต่างๆ ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี (well-being) คือ รัฐ ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติหน้าที่พื้นฐานของรัฐ อนึ่ง ตามมาตรา 57(2) รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุล และยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชน

และชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ [1]

รวมถึงการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเป้าหมายที่ 3 มีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี (Goal 3: Good Health and Well Being) และในข้อ 3.9 ลดจำนวนการตายและการป่วยจากสารเคมีและการปนเปื้อนและมลพิษทางอากาศ น้ำและดิน ให้ลดลงในปี 2573 [2] ดังนั้น รัฐจำเป็นต้องปกป้อง ค้ำครองสิทธิ รวมถึงฟื้นฟูเยียวยาสิทธิของประชาชน ที่ถูกระทบสิทธิการเสียโอกาสเข้าถึงอากาศบริสุทธิ์ แต่ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ยังไม่สามารถแก้ไขได้

นอกจากหน้าที่ของรัฐแล้วบรรดาผู้ที่เป็สาเหตุของการเกิดฝุ่น PM 2.5 ได้แก่ ภาคเกษตร ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และภาคประชาชน ก็ต้องตระหนักและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนร่วมกัน เพื่อนำไปสู่สังคมเมืองยุติธรรมตามหลักพื้นฐาน คือ ความเสมอภาคยุติธรรม ความหลากหลาย และประชาธิปไตย ในการบริหารจัดการและพัฒนาเมืองที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอสถานการณ์และสาเหตุปัญหาของปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย และรูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) สำหรับการแก้ไขปัญหาปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย

สถานการณ์และสาเหตุปัญหาของปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทยเผชิญปัญหาฝุ่นละออง PM 2.5 ซึ่งกระทบต่อสิทธิการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานที่ประชาชนพึงได้รับ ปัญหาฝุ่นละออง PM 2.5 เป็นปัญหามลพิษทางอากาศของประเทศไทยที่เรื้อรังมานานนับกว่าสิบปี จากรายงานสถานการณ์หมอกควันและฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM 2.5 พบว่า ในปี 2566 ค่าฝุ่น PM 2.5 สูงกว่าในปีที่ผ่านมา โดยพบว่า จังหวัดที่มีค่าฝุ่น PM 2.5 สูงเกิน 51 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ต่อเนื่องเกิน 3 วัน ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดที่อยู่ในทางภาคเหนือของไทย รวมทั้ง 50 เขตของกรุงเทพฯ ส่งผลให้ต้นปีที่ผ่านมา มีผู้ป่วยเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ 1.52 ล้านคน [3] สถานการณ์ฝุ่นละออง PM 2.5 ยังมีแนวโน้มอยู่ในระดับมีผลกระทบต่อสุขภาพ โดยเฉพาะพื้นที่ 17 จังหวัดภาคเหนือซึ่งพบว่าตั้งแต่วันที่ 1-3 มีนาคม 2566 ปริมาณฝุ่น PM 2.5 ตรวจวัดได้อยู่ในช่วง 56-225 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร รวมถึงสถานการณ์จุดความร้อนสะสม ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม - 1 มีนาคม 2566 พบว่า จำนวนจุดความร้อนทั่วประเทศมีจำนวน 56,439 จุด โดยในพื้นที่ 17 จังหวัดภาคเหนือ มีจำนวน 37,719 จุด (เพิ่มขึ้น 195%) โดยเกิดขึ้นในพื้นที่ป่ามากกว่า 80 % รองลงมาพื้นที่เกษตร 15% [4]

ปัญหาฝุ่น PM 2.5 มีสาเหตุมาจากไอเสียจากรถยนต์หรือจากการจราจร อากาศจากปล่องโรงงานอุตสาหกรรมและโรงไฟฟ้า การเผาในที่โล่งและในที่ไม้โล่ง [5] ในประเทศไทยและในประเทศเพื่อนบ้านที่มีการเผาปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในหลายพื้นที่ที่ใกล้กับประเทศไทย เมื่อมีการลักลอบเผาเศษวัสดุทางการเกษตรเพื่อเป็นการกำจัด จึงทำให้เกิดปัญหาหมอกควันฝุ่นละอองข้ามพรมแดนมาจากประเทศเพื่อนบ้าน [6]

ข้อมูลทั้งภาคธุรกิจและราชการพบว่า ปัญหาหมอกควัน ฝุ่นละออง PM 2.5 ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชนในวงกว้างทำให้จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ โรคหัวใจ โรคผิวหนังดวงตา รวมไปถึงผู้ป่วยด้านสุขภาพจิตเพิ่มขึ้น [7] นอกจากนี้ หลายครัวเรือนต้องมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากทั้งค่ารักษาพยาบาลและค่าอุปกรณ์ป้องกันมลพิษและยังส่งผลกระทบไปถึงภาคการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

นักท่องเที่ยวชาวไทยซึ่งเป็นกลุ่มที่รับรู้สถานการณ์จากสื่อต่างๆ มาอย่างต่อเนื่องขณะที่นักท่องเที่ยวต่างชาติชะลอการเข้าท่องเที่ยวในประเทศไทยลงเนื่องจากความกังวลในสถานการณ์ [8]

รูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) สำหรับการแก้ไขปัญหาปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย

แนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) เป็นแนวคิดการบริหารจัดการและพัฒนาเมืองที่มีความยุติธรรม โดย Susan S. Fainstein [9] ซึ่งประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ ได้แก่ ความเสมอภาค (equity) ความหลากหลาย (diversity) และความเป็นประชาธิปไตย (democracy) จากหลักการดังกล่าว สามารถอธิบายโดยวิเคราะห์เพื่อเกิดข้อเสนอรูปแบบบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม สำหรับการแก้ไขปัญหาปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย ได้ดังต่อไปนี้

1. ความเสมอภาค (equity) หมายถึง การกระจายทรัพยากร โอกาสการพัฒนา สิทธิและบริการ และผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับประชาชนกลุ่มต่างๆ ของเมืองอย่างเสมอภาค โดยคำนึงถึงความจำเป็น ความถูกต้องดีงาม การกระจายประโยชน์อย่างเท่าเทียม ซึ่งตามหลักความเสมอภาค คือ ไม่ใช่เรื่องของความเท่าเทียม (equality) หรือการที่ทุกคนจะต้องได้รับสิ่งที่เหมือนกันในปริมาณที่เท่ากัน แต่มองความเสมอภาคในแง่ของการลดช่องว่างความแตกต่างของการครอบครองทรัพยากรและการเข้าถึงการบริการทางสังคมของแต่ละคน ซึ่งไม่ได้พิจารณาแต่เพียงว่า ทุกคนจะต้องได้รับการจัดสรรทรัพยากรเท่ากัน แต่พิจารณาถึงความแตกต่าง ความเหลื่อมล้ำของผลที่เกิดจากการจัดสรรทรัพยากรและบริการของสังคมว่า การจัดสรรทรัพยากรและบริการที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้เสียเปรียบในสังคมได้รับการชดเชยเพื่อลดช่องว่างแห่งความเหลื่อมล้ำหรือไม่ และศักยภาพของบุคคลในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมมีความแตกต่างหรือเสมอภาคกันอย่างไร กระบวนการในการจัดสรรทรัพยากรและบริการมีลักษณะอย่างไร [9]

จากสถานการณ์ปัญหาฝุ่น PM 2.5 รัฐบาลไทยได้มีนโยบายประกาศให้ “การแก้ไขปัญหาหมอกควันด้านฝุ่นละออง” เป็นวาระแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2562 โดยออกมาตรการทั้งระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว หนึ่งในมาตรการคือ มาตรการห้ามเผา โดยกำหนดให้แต่ละจังหวัดนำไปบังคับใช้ในพื้นที่ ซึ่งยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 ได้ และพบว่าการแก้ปัญหาแบบเหมารวมโดยการห้ามเผาทุกพื้นที่นั้นได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่กับไฟ ใช้ไฟ และควบคุมไฟ ซึ่งปกติความเป็นจริงแล้วธรรมชาติของป่าลัดใบ ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง ต้องมีไฟป่าเกิดขึ้นเป็นธรรมชาติของระบบนิเวศ รวมถึงการผลิตของชุมชนที่อยู่บนที่ราบสูงบางส่วน จำเป็นต้องเผาเพื่อการทำไร่หมุนเวียน เป็นการเผาในลักษณะเพื่อการยังชีพ [10]

ตามมุมมองของผู้เขียนจึงพิจารณาได้ว่าการบริหารจัดการข้างต้นยังขาดการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมตามหลักความเสมอภาค เนื่องจากยังเกิดช่องว่างความแตกต่างของการครอบครองทรัพยากรและการเข้าถึงการบริการทางสังคม โดยผลจากการจัดสรรทรัพยากรและบริการของรัฐยังทำให้มีผู้เสียเปรียบในสังคม เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม รัฐจำเป็นต้องใช้วิธีการจัดการที่เหมาะสมในเชิงพื้นที่ วิถีชีวิต ของกลุ่มคนเพื่อเกิดความเสมอภาค ดังที่ Mr. Julien Garsany, Deputy Regional Representative for Southeast Asia and the Pacific จาก UNODC [11] เสนอความคิดเห็นว่า รัฐบาลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงไทยต้องเร่งแก้ไขปัญหาด้วยการเสนอทางเลือกใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพให้กับเกษตรกรเพื่อลดการเผา

ให้ได้ เช่น รัฐต้องทบทวนเสนอมาตรการที่ช่วยสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการการผลิต อาจหมายถึงการหาวิธีการใหม่แทนการเผา ที่จะช่วยสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรจากการจัดการกับเศษวัสดุทางการเกษตรในทางที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตามผู้เขียนเกิดข้อสังเกตคือ การแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 นั้น จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือ เกษตรกรเพียงฝ่ายเดียวอาจไม่เป็นธรรมพอสมควร แต่ต้องพิจารณาไปที่ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมด้วย เนื่องจากภาคธุรกิจอยู่ในห่วงโซ่การผลิตของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งในการศึกษาของ ศิขรินทร์ ศรีสุข [12] พบว่า วัตถุดิบที่ใช้ในอุตสาหกรรม โดยส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตรในลักษณะของเกษตรพันธสัญญาที่ภาคธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต และได้รับประโยชน์จากการที่เกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดต้องทำการเผาป่าเพื่อเปลี่ยนพื้นที่เป็นไร่ข้าวโพดเพื่อป้อนวัตถุดิบให้บริษัทอุตสาหกรรมรายใหญ่ ทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการเผาได้รับความเสี่ยงด้านสุขภาพ และทำให้คุณภาพอากาศไม่ดีจากฝุ่นละออง PM 2.5 ผลกระทบเหล่านี้เป็นต้นทุนทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่สังคมและประชาชนทั่วไปต้องมาแบกรับแทนภาคธุรกิจ ภาคธุรกิจจึงควรมีส่วนในการเยียวยาและแก้ไขผลกระทบดังกล่าว รวมถึงควรมีส่วนให้ความร่วมมือในการป้องกันการเผาหรือมาตรการอื่นๆ เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมุ่งเน้นการทำเกษตรแบบยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม [12]

นอกจากนี้ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรมในฐานะผู้ก่อมลพิษตามหลักการทางเศรษฐศาสตร์ผู้ก่อเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle: PPP) ซึ่งรัฐบาลจะต้องใช้มาตรการทางภาษีกับภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม เนื่องจากเป็นผู้ใช้ต้นทุนทางสังคมและได้รับประโยชน์จากการผลิต จึงเป็นหน้าที่ของรัฐคือ การเข้าไปบังคับให้มีการรวมต้นทุนที่เกิดขึ้นกับสังคมเข้าไปในต้นทุนการผลิต เช่น การเก็บภาษีเท่ากับต้นทุนของมลพิษที่เกิดขึ้น แล้วนำเงินภาษีนั้นไปบรรเทาผลกระทบจากมลพิษ แต่ราคาสินค้าก็จะต้องสูงขึ้น และปริมาณการผลิตก็จะลดลง ในทางทฤษฎี สามารถลดปริมาณมลพิษลงสู่ระดับที่เหมาะสมได้ [13]

อนึ่ง หมอกควันข้ามแดนยังเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ส่งผลกระทบในวงกว้าง ไม่จำกัดพื้นที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน ช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคมของทุกปี ตามข้อเสนอแนวทางในการพัฒนาทางเลือก โดย นพเก้า สุจริตกุล [11] ผู้ช่วยผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กล่าวถึงกรณีปัญหาฝุ่นควันข้ามแดน เป็นปัญหาที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมทั้งภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ในมุมมองของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มองว่า ภาคเอกชนเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมด้วย จึงพยายามที่จะผลักดันให้ธุรกิจเอกชน สามารถดำเนินงานไปได้โดยมี ESG เป็นบรรทัดฐาน คือ ต้องให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม (environment) สังคม (social) และธรรมาภิบาล (governance) โดยยกตัวอย่างหลายกิจการทางสังคมที่ช่วยเข้ามาแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม 3 ระดับ คือ ระดับการสร้างการรับรู้ระดับที่เริ่มทำกิจการด้านสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองด้วยการลดการเกิดของเสีย และระดับการสร้างแหล่งเก็บกักคาร์บอน ตามข้อเสนอดังกล่าวสะท้อนความรับผิดชอบของภาคธุรกิจเอกชน ในฐานะผู้ก่อเป็นผู้จ่าย อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศและฝุ่น PM 2.5 เช่นกัน ที่ต้องลงทุนทางสังคม เพื่อเกิดความเสมอภาค ยุติธรรมในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาาร่วมกันทุกภาคส่วน

ในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาปริมาณฝุ่น PM 2.5 เพื่อเกิดความเสมอภาคทางสังคมผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า การแก้ไขปัญหารัฐบาลจะต้องปฏิบัติต่อทุกกลุ่มอย่างเป็นธรรม เช่น รัฐบาลจะต้องเข้าทบทวนเสนอมาตรการที่ช่วยสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการการผลิต อาจหมายถึงการหาวิธีการใหม่แทน

การเผา ในส่วนของภาคธุรกิจก็ต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในฐานะผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายเช่นกันซึ่งเป็นการลดช่องว่างความแตกต่างในการบริหารจัดการ แก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 เพื่อเกิดความเป็นธรรมในทุกภาคส่วน

2. ความหลากหลาย (diversity) หมายถึง การยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของประชากรของเมืองทั้งทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยส่วนบุคคล โดยการจัดการและพัฒนาเมือง ตลอดจนการจัดบริการต่างๆ ของเมืองที่ตอบสนองต่อความหลากหลายทางสังคม [14]

ในกรณีการแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 ในมิตินี้ ยกตัวอย่าง นโยบายรัฐในช่วงห้ามเผา Zero Burn สะท้อนให้เห็นว่า รัฐยังขาดความเข้าใจภูมิปัญญท้องถิ่นชาติพันธุ์เกี่ยวกับไฟ มองว่าไฟเป็นสิ่งอันตราย ขณะที่ชาวบ้านให้ความหมายของไฟว่าก่อให้เกิดชีวิต และ Zero Burn นั้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงสร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศมากขึ้น [15] ซึ่งตามมุมมองของผู้เขียนพิจารณาได้ว่า นโยบายห้ามเผา ยังขาดความเข้าใจถึงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ โดยสนับสนุนด้วยข้อเสนอของดร. กฤษฎา บุญชัย เลขาธิการสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา นโยบายเช่นนี้ ทำให้ชุมชนกว่า 4,000 แห่ง ที่อยู่กับป่าดั้งเดิม ถูกผลักให้เผชิญกับความยากจน เพราะไม่สามารถอยู่อาศัยตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศได้ สุดท้ายพื้นที่เหล่านี้ก็เปลี่ยนเป็นไร่ข้าวโพด ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ในขณะที่ชุมชนดั้งเดิมถูกควบคุม แต่อุตสาหกรรมปลูกพืชอาหารสัตว์กลับเติบโตขึ้น [11]

รัฐจึงควรเปลี่ยนวิธีคิดจากการใช้อำนาจทางกฎหมาย เป็นรัฐต้องเข้าไปจัดการดูแลผู้อ่อนแอ เน้นการส่งเสริมกลไกตลาดเสรี เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจให้เป็นวิธีคิดใหม่ คือ ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในการจัดการป่าผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้ชุมชนพื้นเมืองมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางดูแลและพัฒนาพื้นที่อย่างเสมอภาคกับชุมชนอื่น และส่งเสริมกำกับกับการตลาดที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและต้องพัฒนาเศรษฐกิจโดยยอมรับข้อจำกัดทางนิเวศด้วย [11]

พิสูจน์ได้จากการลงพื้นที่ของอธิบดีกรมควบคุมมลพิษในชุมชนปากเกาะญอบ้านสบลาน หมู่ 6 ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน และรับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะของภาคประชาชนเกี่ยวกับมาตรการจัดการไฟป่าและ PM 2.5 ของภาครัฐที่ยังไม่สอดคล้องกับวิถีการจัดการเชื้อเพลิงของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า ข้อจำกัดของมาตรการจากส่วนกลางที่ยังมีช่องว่างระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ อธิบดีกรมควบคุมมลพิษพิจารณาว่าหลังจากนี้จะรับไปพิจารณาดำเนินการให้มีการจำแนกการใช้ไฟอย่างจริงจัง เพราะมีไฟที่ชุมชนจำเป็นต้องใช้ตามวิถี นอกจากนั้นยังเห็นว่ามาตรการหรือนโยบายด้านการจัดการไฟป่าและ PM 2.5 ไม่ควรใช้มาตรการเดียวกันกับทุกพื้นที่เพราะมีบริบทที่แตกต่างและไม่ควรมีแค่การจัดการไฟในรูปแบบของป่าสงวนแห่งชาติและป่าอนุรักษ์เท่านั้น แต่ควรมีระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนอยู่ด้วย [16]

จากการศึกษาดังกล่าวผู้เขียนเล็งเห็นว่าสิ่งที่รัฐจะแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน รัฐต้องมีการกำหนดมาตรการที่เข้าใจถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มคนเป็นสำคัญ

3. ความเป็นประชาธิปไตย (democracy) ตามความหมายของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) มีความเกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจและทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และวิธีการให้ประชาชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเอง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจึงหมายถึง การที่อำนาจการตัดสินใจไม่ควรอยู่ที่คนกลุ่มน้อย แต่ควรจะเป็นของประชาชนที่จะได้มีอิทธิพลต่อกิจกรรมของส่วนรวม [17]

การศึกษาของ TDRI [18] ในข้อจำกัดของการแก้ไขปัญหาหมอกควันของรัฐที่ล้มเหลว ประการหนึ่งได้แก่ ท้องถิ่นขาดเงิน และถูกซ้ำเติมจากกฎระเบียบต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการ ซึ่งในทางปฏิบัติ ผลการดำเนินงาน พบว่า ไม่มีแผนแบบล่างสู่บนในพื้นที่จริงที่เป็นบูรณาการแผนระหว่างหน่วยงานต่างๆ การจัดสรรงบประมาณยังไม่มีประสิทธิภาพ ในมิตินี้ผู้เขียนพิจารณาได้ว่าขาดการกระจายอำนาจและทรัพยากรให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านงบประมาณ และข้อจำกัดของกฎหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีอำนาจอย่างเต็มที่ในการแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 ในระยะยาวได้ เป็นลักษณะการทำตามคำสั่งในเชิงนโยบายจากส่วนกลางลงมาในสถานการณ์ช่วงวิกฤต ซึ่งไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหา ซึ่งยังไม่เป็นไปตามกลไกของประชาธิปไตยอย่างที่ควรจะเป็นโดยแท้จริง

นอกจากนี้ในการแก้ไขปัญหาภัยขาดความเป็นประชาธิปไตยในแง่ของการตระหนักและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนอาจมองว่าเป็นปัญหาที่รัฐต้องเป็นผู้แก้ไขเพียงฝ่ายเดียว ยกตัวอย่างการศึกษาของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับสำนักวิจัยซูเปอร์โพล สถาบันวิจัยความสุขชุมชนและความเป็นผู้นำ เสนอผลการศึกษาเรื่องแนวทางการแก้ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ที่เป็นรูปธรรมในสายตาประชาชนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล พบว่า ภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบยังไม่ตระหนักร่วม โดยร้อยละ 44.2 ระบุว่าประชาชนทุกคนจะต้องตระหนักและมีส่วนร่วมในการรณรงค์ และปรับเปลี่ยนมาใช้พลังงานสะอาด ลดการใช้รถและกิจการที่ก่อให้เกิดฝุ่นควัน การร่วมกันปลูกต้นไม้ในพื้นที่เขตเมืองมากขึ้น [19]

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าประชาชนจะต้องตระหนักรู้ในหน้าที่พลเมืองในฐานะผู้ใช้อากาศร่วมกัน และเป็นต้นตอของปัญหาฝุ่น PM 2.5 โดยจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองในการลดมลพิษทางอากาศ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาฝุ่น PM 2.5 มีสาเหตุจากการเผาในที่โล่ง ไอเสียจากยานยนต์ โรงงานอุตสาหกรรม และฝุ่นละอองข้ามพรมแดนมาจากประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชนในวงกว้าง จากสถานการณ์การปัญหาในการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) สำหรับการแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 ของประเทศไทย ผู้เขียนสามารถสรุปและเกิดข้อเสนอแนะ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปและข้อเสนอแนะรูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City)

หลักการบริหาร	การบริหารจัดการปัจจุบัน	ข้อเสนอแนะ	ผู้รับผิดชอบ
ความเสมอภาค (equity)	นโยบายของรัฐบาลยังไม่สอดคล้องตามหลักความเสมอภาค มีกลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นกลุ่มอ่อนแอในสังคมถูกควบคุมโดยมาตรการห้ามเผา	รัฐบาลจะต้องกำหนดกลไกในการบริหารจัดการในการคุ้มครอง บำรุงรักษา พื้นที่สิ่งแวดล้อม และควบคุมกิจการต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อมลพิษในทุกมิติอย่างเป็นธรรมสอดคล้องตามบริบทสังคม	- รัฐบาล - หน่วยงานภาครัฐ - กลุ่มชาติพันธุ์ - กลุ่มเกษตรกร
		รัฐบาลจะต้องพิจารณาถึงข้อจำกัด ความเปราะบางของกลุ่ม ต้นทุนทางสังคม โดยสื่อสารสร้างความเข้าใจ และส่งเสริมให้ชุมชนพื้นเมืองมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางดูแลและพัฒนาพื้นที่อย่างเสมอภาคกับชุมชนอื่น	
ความหลากหลาย (diversity)	นโยบายของรัฐบาล ในมาตรการห้ามเผายังขาดความเข้าใจถึงความแตกต่าง ความหลากหลายของกลุ่มคนในสังคม ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์	รัฐบาลจะต้องสร้างมาตรการจูงใจให้กับเกษตรกร โดยหาวิธีการใหม่แทนการเผา	
		ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม จะต้องมีส่วนรับผิดชอบในการป้องกันมลพิษในฐานะผู้ก่อเป็นผู้จ่าย	- ภาคธุรกิจ - อุตสาหกรรม
ความหลากหลาย (diversity)	นโยบายของรัฐบาล ในมาตรการห้ามเผายังขาดความเข้าใจถึงความแตกต่าง ความหลากหลายของกลุ่มคนในสังคม ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์	การยอมรับความแตกต่างหลากหลายในการจัดการผ่านกฎหมายท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางและพัฒนาพื้นที่อย่างเสมอภาคระหว่างชุมชน	- รัฐบาล - หน่วยงานภาครัฐ - องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น - กลุ่มชาติพันธุ์ - กลุ่มเกษตรกร - ภาคธุรกิจ

ตารางที่ 1 สรุปและข้อเสนอแนะรูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) (ต่อ)

หลักการบริหาร	การบริหารจัดการปัจจุบัน	ข้อเสนอแนะ	ผู้รับผิดชอบ
ความเป็น ประชาธิปไตย (democracy)	รัฐบาลยังขาดการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	รัฐบาลจะต้องกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5 ได้สอดคล้องกับพื้นที่	- รัฐบาล - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรชุมชน
	ประชาชนยังไม่ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	ภาคประชาชนในเขตเมืองจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุของการก่อมลพิษทางอากาศ เช่น การลดการใช้นยานพาหนะส่วนตัวหากไม่จำเป็น โดยใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้โอกาสในการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะยังจำกัดอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล แต่ประชาชนในต่างจังหวัดยังขาดสิทธิในการเลือกใช้บริการสาธารณะ ดังนั้น รัฐบาลจะต้องให้การอุดหนุนระบบขนส่งสาธารณะ และให้ภาคเอกชนร่วมจัดระบบขนส่งสาธารณะในรูปแบบการใช้พลังงานไฟฟ้าในต่างจังหวัด เพื่อประชาชนมีโอกาสในการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	- ประชาชน - รัฐบาล - ภาคธุรกิจ เอกชน

อนึ่ง บทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนได้ทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นถึงข้อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการตามแนวคิดเมืองยุติธรรม (The Just City) สำหรับการแก้ไขปัญหาปริมาณฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย ซึ่งเป็นการนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการโดยรวมในภาพกว้าง ทั้งนี้ในแต่ละภาค หรือ พื้นที่ของประเทศ อาจจะมีสาเหตุของปัญหาฝุ่น PM 2.5 ที่แตกต่างกัน และรูปแบบวิธีการแก้ปัญหาก็จะแตกต่างกันไปด้วย ดังนั้น ในอนาคตหากมีผู้สนใจเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาฝุ่น PM 2.5 สามารถนำไปศึกษา หรือ ทำวิจัยในสถานการณ์ปัญหา หรือ การบริหารจัดการปัญหาฝุ่น PM 2.5 ในเชิงพื้นที่ เพื่อเกิดความเข้าใจถึงสาเหตุ

ผลกระทบในบริบทพื้นที่ และเกิดการศึกษารูปแบบเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมตามบริบทพื้นที่ที่
 จักซ์เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- [1] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134
 ตอนที่ 40 ก หน้า 1-90.
- [2] United Nations Thailand. (2021). *The Global Goals for Sustainable Development*.
<https://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>
- [3] สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2566). สธ. เผย 15 จังหวัดค่าฝุ่น PM 2.5 สูงติดต่อกัน 3 วัน ตั้งแต่ต้นปี
 พบผู้ป่วยแล้ว 1.32 ล้านคน คาดสัปดาห์นี้ กทม.-ปริมณฑลแนวโน้มดีขึ้น.
<https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/65877>
- [4] กรมควบคุมมลพิษ. (2566). ยกระดับในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกพิษจากฝุ่นละออง ในช่วง
 สถานการณ์วิกฤต. https://www.pcd.go.th/pcd_news/29162
- [5] กลุ่มเฝ้าระวังฝุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). เรียนรู้เกี่ยวกับฝุ่น PM 2.5.
<https://www.chula.ac.th/wp-content/uploads/2019/10/Chula-PM25.pdf>
- [6] Woods, K. (2015). *CP maize contract farming in Shan State, Myanmar: A regional case of
 a place-based corporate agro-feed system*. BRICS Initiative for Critical Agrarian Studies.
- [7] Roberts, S., Arseneault, L., Barratt, B., Beevers, S., Danese, A., Odgers, C., Fisher, H. (2019).
 Exploration of NO₂ and PM_{2.5} air pollution and mental health problems using
 high-resolution data in London-based children from a UK longitudinal cohort study.
Psychiatry Research, 272, 8-17.
- [8] SDG MOVE. (2020). การแก้ไขปัญหา PM 2.5 อย่างยั่งยืน: เมื่อการสร้างความสะดวกไม่เพียงพอ.
<https://www.sdgmovement.com/2019/10/11/bangkok-pm-2-5/>
- [9] Fainstein, S. S. (2010). *Redevelopment Planning and Distributive Justice in the American
 Metropolis*. Available at SSRN 1657723.
- [10] สำนักสนับสนุนประชากรกลุ่มเฉพาะ. (2565). กลุ่มชาติพันธุ์กับป่า รักษาวิถีชีวิตคู่กันได้อย่างไรในภาวะ
 PM 2.5. <https://section09.thaihealth.or.th/2022/08/12/กลุ่มชาติพันธุ์กับป่า-ร/>
- [11] สถาพร พงษ์พิพัฒน์วัฒนา. (2566). “การพัฒนาทางเลือก” ข้อเสนอแก้ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ที่เริ่มด้วยการ
 มอง “คน” เป็นศูนย์กลาง. [https://www.tijthailand.org/th/article/detail/
 transboundary-haze-pollution-and-alternative-development](https://www.tijthailand.org/th/article/detail/transboundary-haze-pollution-and-alternative-development)
- [12] ศิขรินทร์ ศรีสุข. (2563). มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาหมอกพิษทางอากาศและฝุ่นละออง PM
 2.5 จากภาคธุรกิจ กรณีศึกษา การเผาในพื้นที่เกษตรภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญา
 (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [13] พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย. (2019). วิกฤตฝุ่นในมุมเศรษฐศาสตร์ : สิทธิในอากาศสะอาดควรเป็นของ
 ประชาชน. <https://www.the101.world/right-to-breathe-clean-air/>

- [14] Burayid, M. (2000). *Urban Planning in a Multicultural Society*.
An Imprint of Greenwood Publishing Group Inc.
- [15] มาลี สิทธิเกรียงไกรและคณะ. (2021). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการไฟ (ป่า) ความมั่นคงทางอาหาร และสุขภาวะสังคม. (Proceeding). ใน รายงานการประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงาน ระดับชาติ Engagement Thailand ครั้งที่ 7. (2-3 September 2021). 491-495.
- [16] Thai PBS. (2566). กรมควบคุมมลพิษ รับมาตรการจัดการไฟป่าไม่สอดคล้องวิธีไร้หมุนเวียน.
<https://theactive.net/news/pollution-20230201/>
- [17] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และฉวีลวดี บุรีกุล. (2552). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (พิมพ์ครั้งที่ 4).
สถาบันพระปกเกล้า.
- [18] Tdri. (2023). ข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหามลพิษ PM 2.5.
<https://tdri.or.th/2023/03/pm2-5-thailands-solutions/>
- [19] มหาวิทยาลัยมหิดล. (2564). แนวทางการแก้ปัญหามลพิษ PM 2.5 ที่เป็นรูปธรรมในสายตาประชาชน.
<https://www.ph.mahidol.ac.th/news/10012022/>
- [20] The ASEAN Secretariat Jakarta. (2022). *Executive Summary of the Final Review of the Roadmap on ASEAN Cooperation towards Transboundary Haze Pollution Control with Means of Implementation*. ASEAN Secretariat.

การตอบสนองของประเทศอินโดนีเซียต่อวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรม
ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กรณีศึกษาโรฮิงญา ค.ศ. 2009-2019
The Response of Indonesia to the Humanitarian Crisis
in Southeast Asia Region: Case Study of Rohingya 2009-2019

อัศรพล กัลยานุกุล

Akarapol Kanlayanukul

สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

International Relations and Diplomacy Program, Faculty of Political Science, Thammasat University

E-mail: Atom.akarapol@gmail.com

This article is presented in the 18th National Conference on Public Administration of
Public Administration Association of Thailand at Kasetsart University, March 1, 2024

Received: February 9, 2024; Revised: March 1, 2024; Accepted: March 22, 2024

บทคัดย่อ

แม้ว่าประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนจำนวนหนึ่งถือว่าเหตุการณ์วิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา เป็นกิจการภายในของประเทศ แต่ประเทศอินโดนีเซียเป็นหนึ่งในผู้แสดงที่มีบทบาทนำที่ให้ความใส่ใจต่อวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมครั้งนี้ จากมุมมองของสรสร้างนิยม (constructivism) การศึกษานี้ มุ่งให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับผลของพฤติกรรมทางการเมืองของประเทศอินโดนีเซีย จากสองปัจจัยสำคัญ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง และผู้แสดงบทบาทภายในของประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีการปฏิสัมพันธ์ภายใต้สองรัฐบาล ได้แก่ ช่วงที่หนึ่ง รัฐบาลซูซีโล บัมบัง ยูโดโยโน (สมัยที่สอง) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2014 และช่วงที่สอง รัฐบาลโจโก วิโดโด (สมัยที่หนึ่ง) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2014-2019 บทความฉบับนี้ถกเถียงว่า ปัจจัยที่หล่อหลอมความเป็นอัตลักษณ์ทางการเมืองของประเทศอินโดนีเซีย ส่งผลต่อการผลักดันท่าที และนโยบายการต่างประเทศของอินโดนีเซียในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับประเทศเมียนมา และรวมไปถึงประเทศอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: วิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรม; ความสัมพันธ์อินโดนีเซีย-เมียนมา; โรฮิงญา; ปัญจศีล

Abstract

Although the majority of ASEAN member states considers the humanitarian crisis in the Rakhine state as Myanmar's internal affairs, Indonesia has a slightly different perception and approach to the conflict to that of its neighbours. Based on constructivism, this study provides an understanding of the effects of Indonesia perception and political behavior. From two key factors: political ideology and internal actors, under two governments, Susilo Bambang Yudhoyono (second term) from 2009 to 2014, and Joko Widodo (first term) from 2014 to 2019.

It is argued that the factors that shape identity politics of Indonesia have significantly influenced the country's attitude and foreign policy in the conduct of international relations with Myanmar and other countries.

Keywords: Humanitarian Crisis; Indonesia-Myanmar Relations; Rohingya; Pancasila

บทนำ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมเกิดขึ้นบ่อยครั้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเมียนมา ซึ่งมีรูปแบบและที่มาของวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมในลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น วิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมอันเกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ กรณีพายุไซโคลนนาร์กิส (cyclone nargis) ค.ศ. 2008 ส่งผลให้ผู้คนตกอยู่ในภาวะไร้ที่อยู่ เสียชีวิต ตลอดจนการขาดแคลนอาหารและยารักษาโรค [1] หรือวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมอันเกิดจากปัญหาทางการเมือง กรณีการรัฐประหาร ค.ศ. 2020 กองทัพทหารเมียนมาได้เข้าปฏิบัติการปราบปรามประชาชนที่ออกมาต่อต้านการรัฐประหารดังกล่าว [2] โดยข้อมูลของ Assistance Association for Political Prisoners (Burma) ได้รายงานจำนวนนักโทษทางการเมืองหลังจากการรัฐประหาร โดยมีผู้ถูกจับกุมรวมจำนวนทั้งสิ้น 26,262 คน ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม ค.ศ. 2024 [3]

จากกรณีตัวอย่างที่ได้หยิบยกมาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่ามีชุดของเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในเมียนมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน แต่หนึ่งในชุดของเหตุการณ์ที่โดดเด่น มีสถานะปัญหาที่ซับซ้อน และเกี่ยวพันกับตัวแสดงบทบาทระหว่างประเทศที่หลากหลาย คือ “วิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมโรฮิงญา” จุดเริ่มต้นของปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจากสถานะทางสังคมการเมืองของชนกลุ่มน้อยที่นับถือศาสนาอิสลามที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา โดยคำว่า “โรฮิงญา” เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยที่อ้างสิทธิ์เหนือดินแดนในรัฐยะไข่ ซึ่งหลายฝ่ายถกเถียงว่าโรฮิงญามีความเป็นมาหรือมีที่มาจากที่ใด ในมุมมองของชาวโรฮิงญา พวกเขาคือกลุ่มชาติพันธุ์บนดินแดนอาระกันที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่สำหรับรัฐบาลเมียนมา “โรฮิงญา” เป็นคำที่เกิดขึ้นมาใหม่จากนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่ตะวันตกเฉียงเหนือของรัฐอาระกัน ที่ใช้หมายถึงพวกที่อพยพเข้ามาจากบังกลาเทศอย่างผิดกฎหมายในช่วงเวลาที่เมียนมาอยู่ภายใต้อังกฤษในฐานะอาณานิคม โรฮิงญาจึงไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมในเมียนมา [4] ภายหลังเมื่อเมียนมาได้รับเอกราชแล้ว รัฐบาลทหารเมียนมาได้ออกกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ ซึ่งได้รับรองสิทธิของ 135 กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมียนมาก่อนปี ค.ศ. 1823 โดยไม่ครอบคลุมการรับรองสิทธิในสัญชาติของชาวโรฮิงญา ทำให้ชาวโรฮิงญากลายเป็นเพียงผู้มีสิทธิอาศัยชั่วคราวในประเทศเมียนมา รอคอยการผลักดันออกนอกประเทศ รัฐที่พวกเขาอยู่อาศัยในปัจจุบันไม่ได้ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครอง และปกป้องอีกต่อไป [4] ปรากฏการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ชาวโรฮิงญา คือ กลุ่มคนที่ตกอยู่ในภาวะที่ถูกผลักให้เป็นกลุ่มคนชายขอบของสังคมการเมืองเมียนมา และถูกกดทับทางโครงสร้างทางสังคมเมียนมาตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

การใช้ชีวิตภายใต้โครงสร้างทางสังคมการเมืองที่ไม่ได้ถูกรับรองสิทธิความเป็นพลเมืองจากกฎหมายดังที่กล่าวมา ทำให้ชาวโรฮิงญาต้องเผชิญกับความขัดแย้งกับรัฐบาลเมียนมา โดยรัฐบาลเมียนมากดขี่ชาวโรฮิงญา อย่างรุนแรงจนต้องอพยพย้ายถิ่นลี้ภัยไปในประเทศเพื่อนบ้าน [5] ข้อมูลจากแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล (Amnesty International) ชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงจากการเข้าปราบปรามต่อชาวโรฮิงญาเกิดขึ้น

ในหลากหลายลักษณะ เช่น การยิงสังหารประชาชนโดยไม่เลือกเป้าหมาย การวางเพลิงหมู่บ้านชาวโรฮิงญา ทั้งหมู่บ้านตลอดทั่วตอนเหนือของรัฐยะไข่ เป็นต้น

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายดาวเทียมที่แสดงการวางเพลิงที่อยู่อาศัยของชาวโรฮิงญาในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา
ที่มา: Human Rights Watch [6]

แม้หลายฝ่ายจะมองว่าปัญหาวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมที่เกิดขึ้นกับชาวโรฮิงญาเป็นปัญหาร่วมกันของประเทศต่างๆ ในอาเซียน หากแต่การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างรัฐสมาชิกอาเซียนได้วางอยู่บนบรรทัดฐานร่วมกันที่สำคัญหลักการหนึ่งเรียกว่า “หลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน (non-interference)” ทำให้อาเซียนไม่มีท่าทีที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในขณะที่ประเทศอินโดนีเซีย ภายใต้การนำของประธานาธิบดี ซูซีโล บัมบัง ยูโดโยโน ได้กำหนดท่าทีความใส่ใจต่อวิกฤตการณ์โรฮิงญาผ่านการเป็นประเทศที่มีบทบาทนำในเวทีพหุภาคีต่างๆ เช่น องค์การความร่วมมืออิสลาม สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และองค์การสหประชาชาติ ในขณะที่ รัฐบาลประธานาธิบดีโจโก วิโดโด ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของอินโดนีเซียเป็นการตอบสนองโดยเข้าผูกพันอย่างสร้างสรรค์ต่อการแก้ปัญหาโรฮิงญากับรัฐบาลเมียนมา โดยอินโดนีเซียมุ่งหวังในฐานะเป็นสะพานเชื่อมระหว่างสังคมนานาชาติกับเมียนมา

จะเห็นได้ว่าอินโดนีเซียเป็นผู้แสดงที่ใส่ใจต่อเหตุการณ์วิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมครั้งสำคัญที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นความพยายามในการดำเนินนโยบายทางการต่างประเทศของอินโดนีเซียที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสิทธิมนุษยชนภายในภูมิภาคที่น่าสนใจ บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจ และนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงของพลวัตและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ จากมิติภายในของประเทศอินโดนีเซีย โดยกระบวนการเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนบทบาทนำของอินโดนีเซียในการดำเนินมาตรการการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมในเมียนมา ปมปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้จึงนำมาสู่คำถามวิจัยหลักของบทความชิ้นนี้ว่า “มีอุดมการณ์ และผู้แสดงบทบาทอะไรบ้างที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ประเทศอินโดนีเซียดำเนินการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมในประเทศเมียนมา” ดังนั้น ในการศึกษาเพื่อให้เข้าใจบริบท และการตัดสินใจของอินโดนีเซียต่อกรณีปัญหาสิทธิมนุษยชนในเมียนมานี้ ผู้เขียนจึงเลือกศึกษาด้วยกรอบวิเคราะห์แบบสรสร้างนิยม (constructivism approach) ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาที่น่าสนใจอย่างมากในการศึกษา

อินโดนีเซียต่อประเด็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเปรียบเทียบการตอบสนองของอินโดนีเซียในช่วงระยะเวลาภายใต้สองรัฐบาล ผ่านกรณีศึกษาวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมโรฮิงญา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2019

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมโรฮิงญา ผู้เขียนพบว่าม้งงานวรรณกรรมที่วิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมโรฮิงญา โดยสามารถจำแนกงานวรรณกรรมโดยแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มงานวรรณกรรมแรกกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวโรฮิงญา เช่น บทความเรื่อง Rohingya Crisis in Myanmar: Seeking Justice for the “Stateless” [7] หรือบทความเรื่อง บทบาทของกลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรงต่อวิกฤตการณ์โรฮิงญาในเมียนมา [8] เป็นต้น กลุ่มงานวรรณกรรมที่สองกล่าวถึงบทบาทขององค์การระหว่างประเทศ เช่น บทความเรื่อง Why ASEAN Fails to Play Role in the Rohingya Situation from the Perspective of ASEAN Charter [9] เป็นต้น กลุ่มงานวรรณกรรมที่สามกล่าวถึงการตอบสนองของประเทศต่างๆ ต่อปัญหาวิกฤตการณ์โรฮิงญา เช่น บทความเรื่อง Understanding the Rohingya Crisis and the Failure of Human Rights Norm in Myanmar: Possible Policy Responses [10] และกลุ่มงานวรรณกรรมสุดท้ายกล่าวถึงการมีบทบาทของอินโดนีเซียต่อกิจการต่างๆที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น บทความเรื่อง Constructing Regionalism Domestically: Local Actors and Foreign Policymaking in Newly Democratized Indonesia [11] และบทความเรื่อง The Middle Power Moment: A New Basic for Cooperation between Indonesia and Australia? [12] เป็นต้น

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาประเด็นการตอบสนองของประเทศที่มีความใกล้ชิดกันทางภูมิภาคกับประเทศเมียนมาที่ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การศึกษาในประเด็นนี้จะช่วยเติมเต็มช่องว่างในการศึกษาประเด็นการตอบสนองของวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ในอีกทางหนึ่ง

กรอบในการวิเคราะห์

กรอบแนวคิดที่ได้นำมาศึกษาอุดมการณ์ และผู้แสดงบทบาทที่ส่งผลให้ประเทศอินโดนีเซียตอบสนองต่อเหตุการณ์วิกฤตการณ์โรฮิงญา ผู้เขียนเลือกใช้ “แนวการศึกษาแบบสรสร้างนิยม” ในการวิเคราะห์บริบทต่างๆ รวมไปถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อแสวงหาคำตอบของคำถามงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งปัจจัยที่หล่อหลอมจนกลายเป็นบรรทัดฐานที่เห็นพ้องต้องกันจนนำไปสู่พฤติกรรม และข้อจำกัดของรัฐบาลนั้น จำเป็นที่จะต้องเข้าใจชุดข้อมูลของความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมในสังคม แนวการศึกษาแบบสรสร้างนิยมจึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสนอคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของรัฐบาลในฐานะผู้แสดงบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

แนวการศึกษาแบบสรสร้างนิยม มองว่า การเมืองระหว่างประเทศเป็นปรากฏการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมา ไม่ใช่ความเป็นจริงที่ดำรงอยู่แล้ว บทความของ Alexander Wendt ที่ชื่อ Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of World politics ได้เสนอว่า ผู้แสดงบทบาทต่างๆ รวมไปถึงรัฐต่างๆ มีเอกลักษณ์ตามการให้ความหมายผ่านความรู้เชิงอัตวิสัยร่วมในสังคมระหว่างประเทศ โดยที่รัฐจะแตกต่างจาก

ผู้แสดงบทบาทอื่นๆ ที่อาจมีหลายอัตลักษณ์ในเวลาเดียวกันได้ ส่วนในเรื่องที่ว่าด้วยผลประโยชน์ก็เป็นเรื่องของการให้ความหมายเช่นเดียวกัน แต่ผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ผู้แสดงแสดงบทบาทกำหนดขึ้นมา โดยอาศัยความเป็นอัตลักษณ์ของตนในการวางแนวทาง สำหรับการพึ่งพาตนเองถือเป็นสถาบันในรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนถึงความคิดของผู้แสดงบทบาทต่างๆ ทั้งนี้ อัตลักษณ์และผลประโยชน์ของรัฐในการเมืองระหว่างประเทศมีลักษณะเป็นอนาธิปไตยที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากปัจจัยระดับปัจเจก ปัจจัยภายในประเทศ ปัจจัยเชิงโครงสร้าง รวมไปถึงปัจจัยระหว่างประเทศได้อีกทางหนึ่ง [13]

จะเห็นได้ว่า สรรสร้างนิยมให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ในมิติด้านสังคมของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมีรากฐานในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่องความตระหนักรู้ของมนุษย์หรือจิตสำนึก ซึ่งจัดเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้าง ที่สามารถส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพแวดล้อม ดังนั้น แนวการศึกษานี้จึงเน้นที่การทำความเข้าใจ ทิศทาง อัตลักษณ์ และผลประโยชน์ เพราะปัจจัยเหล่านี้ล้วนกำหนดและสร้างสรรค์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงบทบาทต่างๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ [14]

บริบทและการวิเคราะห์

การทำความเข้าใจต่อบริบทของการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมโรฮิงญาของประเทศอินโดนีเซีย ตั้งอยู่บนการวิเคราะห์ปัจจัย 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยอุดมการณ์ทางการเมืองและปัจจัยผู้แสดงบทบาทภายใน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปัจจัยอุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology factor)

อุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology) มีความสำคัญต่อการจัดรูปแบบของรัฐ รวมไปถึงการกำหนดบทบาทของรัฐว่าจะมีมากหรือน้อยเพียงใด และเป็นไปในทิศทางอย่างไร ในบทความชิ้นนี้จะวิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอุดมการณ์หนึ่งของประเทศอินโดนีเซีย คือ หลักการปัญจศีล

หลักการปัญจศีล หรือ “pancasila” เป็นการนำคำทางภาษาสันสกฤต 2 คำมารวมกัน คือ “panca” แปลว่า ห้า และ “sila” แปลว่า หลักการ จึงอาจแปลได้ว่า “หลักการห้าประการ” หลักการปัญจศีลถูกสร้างขึ้นในบริบทที่อินโดนีเซียกำลังก่อร่างสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ในช่วงปี ค.ศ. 1945 เพื่อร้อยเรียงประชาชนที่มีความหลากหลายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่เกาะต่างๆ ให้มีจิตสำนึกความเป็นอินโดนีเซียเหมือนกัน จนนำไปสู่การสร้างความเป็นเอกภาพและความมั่นคงของรัฐในเวลาต่อมา หลักการปัญจศีลมีหลักการที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ [15]

- 1.1. หลักการศรัทธาในพระเจ้า อันมีพันธะที่จะต้องปฏิบัติตามชะริอะห์สำหรับผู้นับถือศาสนา
- 1.2. หลักการมนุษยชาติที่เที่ยงธรรมและมีอารยะ
- 1.3. หลักความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอินโดนีเซีย
- 1.4. หลักประชาธิปไตยที่นำโดยปัญญาภายในอันเป็นเอกลักษณ์ที่เกิดจากการปรึกษาหารือร่วมกันของผู้แทนราษฎร
- 1.5. หลักความยุติธรรมทางสังคมของประชาชนอินโดนีเซียทั้งหมด

หลักการปญจศีล ดำรงอยู่ในสถานะของสัญลักษณ์ของความเป็นรัฐอินโดนีเซีย ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 โดยมีความหมายผูกพันกับผู้แสดงบทบาททุกระดับและทุกมิติ ทั้งในมิติการเมือง มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม มิติทางวัฒนธรรม รวมไปถึงมิติกิจการระหว่างประเทศของอินโดนีเซีย หลักการปญจศีล จึงอยู่ในฐานะที่ทำหน้าที่หลากหลายในสังคมอินโดนีเซีย ดังนี้ หลักการปญจศีล คือ มุมมองของชีวิตจิตใจความเป็นรัฐอินโดนีเซีย คุณค่าของหลักการปญจศีลกลายมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของอินโดนีเซียทั้งทางร่างกาย จิตใจ และคุณภาพชีวิตในสังคมแบบพหุวัฒนธรรม เนื่องจาก หลักการปญจศีล เกิดขึ้นมาพร้อมกับการก่อร่างสร้างรัฐอินโดนีเซีย มีหน้าที่ในฐานะอัตลักษณ์ของรัฐ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนตัวตน ความคิด และการตีความปรากฏการณ์ต่างๆ ของพลเมืองอินโดนีเซีย ซึ่งมีความแตกต่างจากพลเมืองของรัฐอื่น ๆ ทั้งทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองเหล่านี้ จึงกลายมาเป็นเนื้อหาของคุณค่าของหลักการปญจศีล มากไปกว่านั้น หลักการปญจศีล มีหน้าที่ในฐานะพันธะสัญญาอันประเสริฐ กล่าวคือ ประธานาธิบดีซูการ์โน ต้องการให้หลักการปญจศีลสามารถดำรงอยู่ได้ในฐานะหลักการพื้นฐานของรัฐ หลักการปญจศีลจึงเป็นแหล่งรวมของกฎหมายทั้งหมด กล่าวคือ การบังคับใช้กฎหมายหรือระเบียบต่างๆ ในอินโดนีเซีย จะต้องมิที่มาจากหลักการปญจศีล การบังคับใช้กฎหมายใดๆ ต้องไม่แย้งกับคุณค่าใดคุณค่าหนึ่งของหลักการปญจศีล [16]

สำหรับหลักการปญจศีลในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ที่ต้องเผชิญกับปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “Globalization” ในที่นี้ขอเรียกเป็นภาษาไทยว่า “กระแสครอบโลก” [14] ปรากฏการณ์กระแสครอบโลกนี้เกิดขึ้น ดำเนินอยู่ และกำลังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองต่อบุคคล ต่อชุมชน ต่อประเทศ เครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ (internet) เป็นองค์ประกอบสำคัญของปรากฏการณ์ดังกล่าว สำหรับหลักการปญจศีลได้รับความท้าทายอย่างยิ่งในยุคกระแสครอบโลก กล่าวคือ หลักการปญจศีลจะได้รับอิทธิพลจากภายนอกมากขึ้น ในขณะที่รัฐอินโดนีเซียในปัจจุบันอยู่ในบริบทที่ต้องรับแรงเสียดทานจากประเด็นชาติพันธุ์ ศาสนา กลุ่มผลประโยชน์ และวัฒนธรรมประชานิยม (pop culture) ที่เป็นที่ยอมรับของคนรุ่นใหม่ในสังคมอินโดนีเซีย

ภายใต้การบริหารประเทศของประธานาธิบดีโจโก วิโดโด ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ภูมิปัญญา สังคมพหุวัฒนธรรม ศาสนา และกลุ่มชาติพันธุ์ ประธานาธิบดีโจโก วิโดโด ได้เสนอนโยบาย “Indonesian Dream 2015-2085” ผ่านวิสัยทัศน์ “Vision of Indonesia Year 2045” ซึ่งประกอบไปด้วย 4 เสาหลัก คือ

- เสาที่หนึ่ง การพัฒนามนุษย์และความเชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- เสาที่สอง การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน
- เสาที่สาม การส่งเสริมความเท่าเทียม
- และเสาที่สี่ ความสามารถในการฟื้นคืนสภาพของชาติ

จะเห็นได้ว่ากลยุทธ์หรือเสาหลักทั้งสี่นี้ยังคงได้รับอิทธิพลมาจากหลักการปญจศีล ดังนั้น เมื่อถึงยุคที่ปญจศีลจะต้องถูกส่งต่อไปยังกลุ่มคนรุ่นใหม่ ในที่นี้คือ กลุ่มคนเจนเนอเรชั่น Z (ที่เกิดในระหว่างปี ค.ศ. 1995-2009) ซึ่งเกิดมาในช่วงบริบทที่เทคโนโลยีเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ (internet) ได้เกิดขึ้นมาแล้ว คนเจนเนอเรชั่น Z มักชื่นชอบเทคโนโลยี ที่สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบโลก และมักชื่นชอบการเข้าถึงข้อมูล (information) ผ่าน YouTube, Memes และโปรแกรมที่สามารถสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกได้ [17]

นอกจากนี้ Instagram ของบัญชีที่ใช้ชื่อว่า “bpipri” หรือหน่วยงานการพัฒนาอุตสาหกรรมปญจศิลป์ ได้ส่งเสริมให้มีการเปิดภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลักการปญจศิลป์ในขณะที่ทำงานที่บ้าน (work from home) ผ่านภาพยนตร์ 5 เรื่อง ได้แก่ Soekarno: Indonesia 2013, Sang Kiai 2013, Guru Bangsa: Tjokroaminoto 2015, Jenderal Sudirman 2015, และ Kartini 2017 เป็นต้น หรือภาพยนตร์แอนิเมชัน (animation) เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเด็ก เช่น Battle of Surabaya 2015, Knight Kris 2017, และ Kita Satu 2018 เป็นต้น หรือเพลงก็สามารถดึงดูดความสนใจในขณะเดียวกันก็สร้างจิตสำนึกการรักชาติและแผ่นดินของตนเอง เช่น เพลง Bendera ของ Cokelat, เพลง Garuda di dadaku ของ Netral, และเพลง Rumah Kita ของ Indonesian Voices เป็นต้น [17]

อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ของหลักการปญจศิลป์เป็นพื้นที่ที่สนับสนุนคุณค่าสากล เป็นพื้นที่ที่เปิดกว้าง ไม่มีกำแพงกันทั้งทางวัฒนธรรมและการเมือง ปญจศิลป์ไม่ใช่เพียงหลักการของคนอินโดนีเซียเท่านั้น แต่เป็นหลักการมนุษยทุกคน หรือกล่าวในอีกทางหนึ่งคือ ถึงแม้ปญจศิลป์จะกำลังเผชิญหน้ากับกระแสครอบโลก แต่หลักการปญจศิลป์ คือ พื้นที่สำหรับคนทุกคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งภายในและภายนอกอินโดนีเซีย

ปัจจัยผู้แสดงบทบาทภายใน (Internal Actors Factor)

ปัจจัยของผู้แสดงภายใน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอินโดนีเซีย โดยพิจารณาถึงการแสดงบทบาทของผู้แสดงภายในประเทศอินโดนีเซียในการผลักดัน และเรียกร้องการต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยสามารถแบ่งระดับของการวิเคราะห์ได้ใน 2 ระดับ ดังนี้

1. ระดับปัจเจกบุคคล

การวิเคราะห์ใน “ระดับปัจเจกบุคคล” มองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่า เกิดจากปฏิกิริยาจากปัจเจกบุคคล หรือมาจากการตัดสินใจของบุคคล ผู้มีอำนาจเพียงคนเดียว ดังนั้น การวิเคราะห์จะต้องเน้นที่ผู้นำและผู้กำหนดนโยบาย เช่น ประธานาธิบดี หรือนายกรัฐมนตรี เป็นต้น ผู้นำของประเทศเพียงคนเดียวจึงเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ในระดับนี้ [14] ซึ่งการวิเคราะห์ในส่วนแรกนี้จะศึกษาบุคลิกภาพของประธานาธิบดีในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2009-2019 กล่าวคือ การดำเนินกิจการระหว่างประเทศอินโดนีเซียภายใต้รัฐบาลซูซีโล บัมบัง ยูโดโยโน นั้น อินโดนีเซียดำรงอยู่ในสถานะผู้แสดงบทบาทระหว่างประเทศที่มีศักยภาพสูงในเวทีระดับโลก ประธานาธิบดีซูซีโล บัมบัง ยูโดโยโน ได้เสนอนโยบาย “เพื่อนเป็นล้าน ศัตรูเป็นศูนย์” (a million friends and zero enemy) พร้อมกับนโยบายต่างประเทศแบบทุกทิศทาง (all directions foreign policy) ซึ่งทำให้ประเทศอินโดนีเซียมีสถานะความเป็นกลางในเวทีระหว่างประเทศ [18] นโยบายดังกล่าวนี้ เป็นการเปลี่ยนอดีตศัตรูมาเป็นเพื่อนใหม่ เปลี่ยนเพื่อนใหม่มาเป็นหุ้นส่วน และเปลี่ยนหุ้นส่วนมาเป็นสมาชิกในครอบครัว ทำให้อินโดนีเซียสามารถปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ และรวมไปถึงการแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติกับทุกฝ่าย บริบทเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ประธานาธิบดีซูซีโล บัมบัง ยูโดโยโน มีความปรารถนาที่จะสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับสังคมระหว่างประเทศบนพื้นฐานของการมีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย โดยไม่เลือกที่จะสร้างความร่วมมือกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตามกรอบแบบมายาคติต่าง ๆ [19] จะเห็นได้ว่า ประธานาธิบดีซูซีโล บัมบัง ยูโดโยโน มีลักษณะที่เป็นนักการเมืองสายกลาง ในการดำเนินนโยบายด้านกิจการระหว่างประเทศอินโดนีเซียต่อประเด็นปัญหาต่างๆ จึงส่งผลให้ประเทศอินโดนีเซียภายใต้รัฐบาลซูซีโล บัมบัง ยูโดโยโน มีการดำเนินนโยบายผ่านองค์การระหว่างประเทศต่างๆ เช่น องค์การ

ความร่วมมืออิสลาม สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และองค์การสหประชาชาติ ในการเป็นช่องทางในการผลักดันแก้ไขประเด็นโรฮิงญาต่อสังคมระหว่างประเทศ

ในขณะที่ประธานาธิบดีโจโก วิโดโด เป็นอดีตผู้ว่าเมืองจาการ์ตา ที่เป็นคนจากชนชั้นกลางรุ่นใหม่ ที่ดำเนินกิจการระหว่างประเทศ โดยใช้นโยบายต่างประเทศในการเป็นภาพสะท้อนปัญหาชีวิตประจำวัน กล่าวในอีกทางหนึ่งคือ โจโก วิโดโด ใช้นโยบายด้านการต่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาการเมืองภายในประเทศ อินโดนีเซียเป็นหลัก และนำพาสังคมการเมืองอินโดนีเซียขึ้นสู่ประเทศที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้ ประธานาธิบดีโจโก วิโดโด ได้แสดงจุดยืนต่อประเด็นโรฮิงญาด้วยนโยบายผูกพันอย่างสร้างสรรค์ต่อการแก้ปัญหาโรฮิงญากับรัฐบาลเมียนมา โดยอินโดนีเซียมุ่งหวังในฐานะเป็นสะพานเชื่อมระหว่างสังคมนานาชาติกับเมียนมา พร้อมทั้งมีการผลักดันประเด็นทางวิกฤตการณ์มนุษยธรรมโรฮิงญาผ่านเวทีพหุภาคี เช่น อาเซียน เป็นต้น พร้อมกับการเปิดพื้นที่เจรจากับรัฐบาลเมียนมาในระดับทวิภาคีอีกด้วย

2. ระดับรัฐ

ในการวิเคราะห์ใน “ระดับรัฐ” จะมองว่ารัฐเป็นผู้แสดงที่สำคัญ และมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยพิจารณาปัจจัยต่างๆ ของรัฐ ทั้งสภาพภูมิรัฐศาสตร์ สมรรถนะทางด้านต่างๆ ตลอดจนกระบวนการกำหนดนโยบาย และสถาบันทางการเมือง โครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐ ตลอดจนกระบวนการเจรจาต่อรองขององค์กรต่างๆ และรวมไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการต่างประเทศรวมทั้งกระทรวงต่าง ๆ พรรคการเมือง ฝ่ายค้าน มติมหาชน กลุ่มผลประโยชน์ และสื่อต่างๆ ที่ทรงอิทธิพลในประเทศ ในที่นี้ รัฐจึงเป็นหน่วยการวิเคราะห์ที่มีโครงสร้างทางการเมืองอันประกอบไปด้วยสถาบันทางการเมืองต่างๆ รวมทั้งกลุ่มผลประโยชน์ [14]

ประเทศอินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่จำนวนมากแห่งหนึ่งในโลก ในขณะที่วิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมโรฮิงญาได้เกิดขึ้นและไม่มีท่าทีสงบลงได้นั้น ประชาชนชาวอินโดนีเซียจำนวนหนึ่งได้ออกมาแสดงจุดยืนบนความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยชาวอินโดนีเซียได้มีการประท้วงต่อต้านรัฐบาลเมียนมาหลายครั้งในกรุงจาการ์ตา โดยผู้ชุมนุมได้เคลื่อนขบวนไปตามท้องถนนในกรุงจาการ์ตาและไปรวมตัวกันประท้วงหน้าสถานทูตเมียนมา โดยกล่าวสรรเสริญพระเจ้า และถือป้ายเรียกร้องให้ยุติการเช่นฆ่าชาวโรฮิงญา โดยมองว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องศาสนา แต่เป็นประเด็นด้านวิกฤติทางมนุษยธรรมที่เลวร้าย รวมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลอินโดนีเซียมีส่วนร่วมมากขึ้นในความพยายามที่จะยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมา ตลอดจนเรียกร้องต่อคณะกรรมการรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพให้เรียกคืนรางวัลโนเบลที่มอบให้แก่นางออง ซาน ซูจี ที่ไม่สามารถจัดการความขัดแย้งได้ [20]

เมื่อเหตุความรุนแรงส่อเค้ากระทบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอินโดนีเซียและประเทศเมียนมา ประธานาธิบดีโจโก วิโดโด ได้ส่งรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศไปยังประเทศเมียนมา เพื่อเจรจาเรียกร้องให้รัฐบาลเมียนมายุติการใช้ความรุนแรงกับชาวโรฮิงญา และเพื่อปกป้องคุ้มครองประชาชนทุกคน รวมทั้งชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมา ทั้งนี้ รัฐบาลโจโก วิโดโดมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมดังกล่าว โดยเร่งรัดให้องค์การสหประชาชาติเข้ามาจัดการปัญหาชนกลุ่มน้อยที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป [20]

จากการวิเคราะห์ผู้แสดงบทบาทภายในของประเทศไทยอินโดนีเซียในระดับปัจเจกบุคคล จะเห็นได้ว่า ผู้ที่กำหนดท่าที หรือผู้ตัดสินใจในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของรัฐบาลนั้น มีรากฐานมาจากการตีความสถานการณ์ต่างๆ ประสบการณ์ส่วนตัวที่อาจจะมีที่มาและการกล่อมเกลாத่างสังคมที่แตกต่างหลากหลาย ในขณะที่ผู้แสดงบทบาทในระดับรัฐ เช่น ประชาชน หรือกลุ่มผู้ประโยชน์ต่างๆ ก็ล้วนสามารถส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของรัฐบาลได้ในอีกทางหนึ่ง ทั้งการเรียกร้องผ่านการชุมนุมประท้วง การเสนอข้อเรียกร้องต่อประเด็นปัญหาทางมนุษยธรรมได้อย่างมีนัยสำคัญ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า อินโดนีเซีย มีการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์โรฮิงญาในช่วงปี ค.ศ. 2009-2019 อันเนื่องมาจาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางอุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology) ซึ่งดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นมากกว่าแหล่งรวมทางความคิดของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง แต่อุดมการณ์ได้เข้าไปแทรกซึมอยู่ในชีวิตจิตใจของผู้คนในรัฐหนึ่งๆอย่างกลมกลืนและสอดคล้องตามหน้าที่ที่อุดมการณ์ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ รัฐต่างๆ ในโลกส่วนใหญ่มีอุดมการณ์ของตนเองในการกำกับพฤติกรรมทางการเมืองของตน อินโดนีเซียก็เป็นหนึ่งในรัฐที่มีอุดมการณ์ที่จะเป็นแนวทางหลักหรือบรรทัดฐานที่จะนำอินโดนีเซียไปสู่เป้าหมายของรัฐ โดยหลักการที่เรียกว่า “ปัญจศีล” (pacasila) ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นแหล่งรวมหลักการหรือแนวคิดที่จะผสมผสานความแตกต่างหลากหลายของบริบทการเมืองภายในเท่านั้น หากแต่ปัญจศีลยังให้ความสำคัญกับคุณค่าสากลเพื่อดำเนินกิจการระหว่างประเทศอีกด้วย จะเห็นได้ว่าในการทำความเข้าใจอุดมการณ์ทางการเมืองของอินโดนีเซียผ่านหลักการปัญจศีลสามารถเข้าใจได้ในสองลักษณะ คือ ลักษณะแรก ปัญจศีลประกอบไปด้วยหลักการที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น ความรับผิดชอบ มนุษยธรรม ประชาธิปไตย อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และทักษะต่างๆ และลักษณะที่สอง ปัญจศีลเป็นคุณค่าที่สามารถสนับสนุนแนวความคิดทางการเมืองที่หลากหลาย ปัญจศีลอยู่ในฐานะอุดมการณ์ที่มีความเปิดกว้าง สอดรับการกิจกรรมทางสังคมการเมืองที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา จึงทำให้ปัญจศีลเป็นหลักการที่มีพลวัตและแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนอินโดนีเซียอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ปัจจัยตัวแสดงภายใน (internal actors) กล่าวคือ ผู้แสดงบทบาทภายในเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมอย่างมาก ผู้แสดงบทบาทมีความสำคัญ คือ ผู้แสดงบทบาทเป็นผู้กำหนดและผลักดันวาระหรือนโยบายสำคัญๆ ในสังคมการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้แสดงบทบาทฝ่ายการเมือง และผู้แสดงบทบาทที่เป็นประชาชนหรือภาคประชาสังคมที่ได้ส่งอิทธิพลหรือกำหนดบทบาท หรือท่าทีต่อประเด็นทางวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมอีกด้วย

บทความฉบับนี้เสนอว่า ปัจจัยอุดมการณ์ทางการเมือง และปัจจัยตัวแสดงภายในของรัฐ เป็นปัจจัยที่หล่อหลอมความเป็นอัตลักษณ์ทางการเมืองของอินโดนีเซีย สามารถสร้างชุดทางความคิดของผู้คนภายในรัฐให้มีพฤติกรรมส่งผลการดำเนินบทบาทการตอบสนอง หรือผลักดันท่าที และนโยบายการต่างประเทศของอินโดนีเซียในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับประเทศเมียนมา และรวมไปถึงประเทศอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมกรณีศึกษาโรฮิงญา ในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ด้วยมุมมองของสรสร้างนิยม จึงสามารถกระทำได้ด้วยการสร้างความตระหนักรู้ หรือจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองโลกผ่านกระบวนการขัดเกลาท่างสังคม เช่น การปลูกฝังองค์ความรู้ ทักษะ รวมไปถึงประสบการณ์ด้านการพัฒนาประเด็นทางด้านสิทธิมนุษยชน เช่น การใช้หลักการปัญจศีลที่ว่าด้วยเรื่องมนุษยชาติที่เที่ยง

ธรรมและมีอารยะ ในการให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ มีความเคารพและชื่นชมต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ การสร้างคุณค่าเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน และหากนำหลักการดังกล่าวไปใช้อย่างเหมาะสมแล้วก็จะสามารถเป็นแรงบันดาลใจให้กับพลเมืองรุ่นใหม่ และทำให้รัฐเกิดความมั่นคงและเข้มแข็งได้ด้วยตนเอง พร้อมไปกับการรับใช้ประชาชนภายในรัฐและเพื่อนมนุษย์ในสังคมนานาชาติ

เอกสารอ้างอิง

- [1] มติชนออนไลน์. (2560). 9 ปีหลังไซโคลนนาร์กิส: พม่าเรียนรู้อะไรบ้าง: โดย ลลิตา หาญวงษ์.
https://www.matichon.co.th/columnists/news_548884
- [2] BBC NEWS ไทย. (2566). 2 ปีรัฐประหารเมียนมา: 4 เรื่องราวของพลเรือนที่ถูกกระทบ และทหารที่รักษาอำนาจ. <https://www.bbc.com/thai/articles/crgzm4m0yreo>
- [3] Assistance Association for Political Prisoners (Burma). (2024). *Political Prisoners Post-Coup*.
<https://aappb.org/>
- [4] ศิววงศ์ สุขทวี. (2557). โรฮิงยา ชีวิตภายใต้อำนาจจากชายแดนด้านตะวันตกของพม่าถึงไทย.
วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา, 33(1), 197-222.
- [5] เสกสัน เครือคำ. การย้ายถิ่นอย่างไม่ปกติของคนต่างด้าวชาวมุสลิมในเขตพื้นที่ภาคใต้ของไทย.
Thai Journal of Public Administration, 14(2) 155-176.
- [6] Human Rights Watch. (2017). *Burma: Satellite Images Show Massive Fire Destruction*.
<https://www.hrw.org/news/2017/09/02/burma-satellite-images-show-massive-fire-destruction>
- [7] A. K. M. Ahsan Ullah. (2016). Rohingya Crisis in Myanmar: Seeking Justice for the “Stateless”.
Journal of Contemporary Criminal Justice, 32(3), 285-301.
- [8] พิทยุทธ์ พันธุ์สวัสดิ์. (2562). บทบาทของกลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรงต่อวิกฤตการณ์โรฮิงญาในเมียนมา.
วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 4(1), 55-92.
- [9] Nattapat Limsiritong. (2017). Why ASEAN Fails to Play Role in the Rohingya Situation from the Perspective of ASEAN Charter. *Asian Political Science Review*, 1(2), 73-79.
- [10] Md. Shariful Islam. (2019). Understanding the Rohingya Crisis and the Failure of Human Rights Norm in Myanmar: Possible Policy Responses.
Jadavpur Journal of International Relations, 23(2), 158-178.
- [11] Ruland, J. (2014). Constructing Regionalism Domestically: Local Actors and Foreign Policymaking in Newly Democratized Indonesia. *Foreign Policy Analysis*, 10(2), 181-201.
- [12] Beeson, M. and Lee, W. (2015). *The Middle Power Moment: A New Basis for Cooperation between Indonesia and Australia?* Indonesia’s Ascent.
- [13] Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of World politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.

- [14] จุณชีพ ชินวรรณ. (2557). *โลกศตวรรษที่ 21 กรอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [15] Sugito, N., Aulia, R., and Rukmana, L. (2021). *Pancasila as the Establishing Ideology of Nationalism Indonesia Young Generation*. In Conference: International Conference on Character Education (ICCE 2020), February, 2021, Semarang.
- [16] Ericka Kesya Kurniawan, Vetrick Wilsen, Shanty Valencia, and Qonita Azizah. (2022). Implementation of Pancasila Ideology in Modern Society. *Journal Pendidikan Amarta*, 1(2), 91-98.
- [17] Ranny Rastati. (2022). Internationalizing Pancasila Through Pop Culture and Youth Community. *Journal Masyarakat dan Budaya*, 24(2), 219-230.
- [18] Rina Rizky Amalia. (2021). *A Comparison of Indonesian Foreign Policy between Susilo Bambang Yudhoyono and Joko Widodo Presidencies in Maritime Diplomacy*. Muhammadiyah University of Yogyakarta.
- [19] กอปรธรรม นิละไพจิตร. (2561). การแก้ไขความขัดแย้งอาละห์: ความสำเร็จจากมุมมองการต่างประเทศของรัฐบาลซูซีโล บัมบัง ยูโตโยโน. *International Journal of East Asian Studies*, 21(2), 107-125.
- [20] พิฐวรรณ กิตติคุณ. (2561). *วิกฤตมนุษยธรรมโรฮิงญา: ปัญหาที่ไร้ทางออก?* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

การพัฒนาอย่างยั่งยืนกับวิสาหกิจเพื่อสังคม

พิเชษฐ พิณฑทอง

Pichate Pinthong

วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ

Management for Development College, Thaksin University

E-mail: pichate.p@tsu.ac.th

Received: April 1, 2024; Accepted: May 21, 2024

ข้อมูลของหนังสือ: ตัญทรศน์ ประทีปพรณรงค์. (2566). การพัฒนาอย่างยั่งยืนกับวิสาหกิจเพื่อสังคม.
พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: โรงพิมพ์รัตนไตร.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่นอกจากจะมีความความทันสมัยแล้วยังเป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจที่ในต่างประเทศให้ความสนใจอย่างมากทั้งเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ตามที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดและมีการนำแนวคิดดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติโดยรัฐบาลของนานาประเทศทั่วโลก มีการกำหนดออกมาเป็นนโยบายสาธารณะ มาตรการต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 เป้าหมายภายในปี ค.ศ. 2030 รวมถึงแนวคิดที่วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ถือได้ว่ายังมีคนจำนวนมากที่ยังไม่เข้าใจในความหมายที่แท้จริง ต่างตีความตามความเข้าใจของแต่ละบุคคลหรือแต่ละองค์กร

ผู้เขียนได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเขียนหนังสือเล่มนี้ว่า “เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้และความเข้าใจเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคมภายในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน” ถือได้ว่าเป็นมิติทางความรู้ใหม่ที่น่าสนใจในการบูรณาการความรู้เชื่อมโยงรวมถึงประสานและอธิบายไว้อย่างชัดเจน

หนังสือการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับวิสาหกิจเพื่อสังคมเล่มนี้มีทั้งสิ้น 5 บทด้วยกัน บทที่ 1 เป็นการกล่าวถึง ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้เขียนยังกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการก่อเกิดคำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเริ่มจากองค์การใด การให้ความหมายของนักวิชาการหรือองค์กรต่างๆ การกล่าวถึงเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) หรือ MDGs และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) หรือ SDGs และมีข้อสังเกตเกี่ยวกับกระบวนการและความแตกต่างของการกำหนดเป้าหมายทั้งสองที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนสร้างคุณูปการในการสร้างการตระหนักรู้และความตื่นตัวขององค์การภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเกี่ยวกับการพัฒนาในอนาคตต้องมองในเรื่องของปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนยังก่อให้เกิดการสร้างนวัตกรรม มาตรการ รวมถึงองค์ความรู้ใหม่เพื่อตอบสนองเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการเสนอข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่มีการนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนไปมีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ผู้เขียนยังได้อธิบายความหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคม เสนอมุมมองของนักวิชาการต่างๆ จำนวนมากที่มีความเห็นในมิติใด และผู้เขียนได้สรุปออกมาเป็นกรอบแนวคิดให้เกิดความเข้าใจ

ที่มากยิ่งขึ้น และได้อธิบายความเชื่อมโยงของการพัฒนาที่ยั่งยืนกับวิสาหกิจเพื่อสังคมว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถช่วยส่งเสริมและขับเคลื่อนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร บทที่ 2 เป็นการกล่าวเน้นไปที่แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้แก่ ทฤษฎีความล้มเหลวของตลาด ทฤษฎีความล้มเหลวของรัฐ ทฤษฎีความล้มเหลวของภาคส่วนอาสาสมัคร ทฤษฎีการพึ่งพาทรัพยากร โดยผู้เขียนได้อธิบายว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถเข้ามาอุดช่องว่างของทฤษฎีได้อย่างไร นอกจากนี้มีการอธิบายแนวคิดการประกอบการเพื่อสังคม ตั้งแต่ความหมาย มิติของการประกอบการเพื่อสังคม กล่าวถึงวิสาหกิจเพื่อสังคมกับนวัตกรรมทางสังคม มีการหยิบยกกรณีศึกษา Grameen Bank หรือธนาคารเพื่อคนยากจนว่าก่อตั้งโดย Muhammad Yunus ชาวบังกลาเทศ ที่มีการออกแบบธนาคารเพื่อให้คนจนได้เข้าถึงในการกู้ยืมเงินอย่างมีระบบ รวมถึงระบบในการออมเงิน จนมีการนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก และหัวข้อสุดท้ายของบทนี้ได้กล่าวถึงกรอบแนวคิดการประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยผู้เขียนแนะนำให้ผู้อ่านดูหัวข้อที่ 3.6 ของบทที่ 3 และหัวข้อที่ 4.5 ของบทที่ 4 ประกอบจะทำให้เข้าใจได้มากขึ้นว่า การประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมได้มีส่วนในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร บทที่ 3 เป็นการเขียนถึงวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศต่างๆ ที่มีความน่าสนใจและมีความโดดเด่นเฉพาะที่จะเป็นตัวอย่างให้เข้าใจและเห็นภาพของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ชัดเจน ประเทศแรกที่น่าสนใจเป็นตัวอย่าง คือ สหราชอาณาจักร ที่รัฐบาลไม่ว่าพรรคแรงงานหรือพรรคอนุรักษนิยมให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างจริงจังจึงมีพัฒนาและการเติบโตอย่างก้าวกระโดด จำนวนวิสาหกิจในสหราชอาณาจักรมีการประกอบการเป็นเวลาต่อเนื่องและยาวนานร้อยละ 40 ของวิสาหกิจเพื่อสังคมมีการดำเนินการมากกว่า 10 ปี นอกจากนี้ในหนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวถึงกรณีศึกษาวิสาหกิจเพื่อสังคมของสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย สาธารณรัฐเกาหลี และความท้าทายของแต่ละประเทศว่าเป็นอย่างไร และมีการสรุปการพัฒนาที่ยั่งยืนกับวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศต่างๆ ที่หยิบยกมาอธิบายว่าเชื่อมโยงกันอย่างไร โดยบทที่ 3 เป็นบทที่มีเนื้อหามากที่สุดกว่าทุกบท เพราะมีรายละเอียดที่น่าสนใจของกรณีศึกษาในแต่ละประเทศ พร้อมภาพประกอบ และการวิเคราะห์กรณีศึกษา

บทที่ 4 เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย โดยผู้เขียนได้มีการอธิบายความแตกต่างระหว่างแนวคิดวิสาหกิจชุมชนกับวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นแตกต่างกันอย่างไร และอธิบายในบริบทของไทยเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย การให้ความรู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม การกล่าวถึงการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมก่อนหน้านี้ที่มีการออกมาเป็นกฎหมายชัดเจน แสดงให้เห็นถึงความพยายามของภาครัฐในการส่งเสริมการเกิดขึ้นของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย และอธิบายวิสาหกิจเพื่อสังคมของไทยที่เป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้ง เช่น มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง โครงการพัฒนาออยตุง มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร บริษัท กาแฟอาชา อามา จำกัด มีการสรุปการพัฒนาที่ยั่งยืนกับวิสาหกิจเพื่อสังคมของประเทศไทยว่าดำเนินการสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อใดบ้าง และบทสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้คือ บทที่ 5 เป็นบทสำคัญบทหนึ่งที่ผู้อ่านไม่ควรมองข้าม เพราะเป็นการสรุปบทเรียนสำคัญของการบริหารการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในต่างประเทศอย่างกระชับชัดเจน สรุปประเด็นความท้าทายของการประกอบวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย และแนวทางของการพัฒนาการบริหารการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะกับนิสิต นักศึกษา นักวิชาการในสาขาต่างๆ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปที่สนใจ ต้องการหาคำตอบหรือต้องการมีความเข้าใจในเรื่องแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่แท้จริงคืออะไร และความเข้าใจที่ถูกต้องของวิสาหกิจเพื่อสังคมว่ามีลักษณะอย่างไร แตกต่างจากการตีความ หรือจากความรู้ที่เคยได้รับรู้มาก่อนหน้านั้นมากนักน้อยเพียงใด และวิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นมีความเชื่อมโยง สอดคล้องและขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งแวดวงของวิชาการและเป็น ประโยชน์ต่อสังคมมากยิ่งขึ้น หากองค์การภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนมีการนำ องค์ความรู้ที่ได้จากการอ่านและการเรียนรู้ในหนังสือเล่มนี้ไปสู่อการปฏิบัติเกิดผลลัพธ์ในเชิงรูปธรรม

รูปแบบการจัดบทความ

วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นวารสารระดับชาติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานและทิศทางการวิชาการสาขารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กำหนดเผยแพร่วารสาร ปีละ 2 ครั้ง (เดือนมกราคม - มิถุนายน และ กรกฎาคม - ธันวาคม)

ตัวอักษร TH SarabunPSK

(บทความวิจัย)

ชื่อบทความภาษาไทย (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)
ชื่อบทความภาษาอังกฤษ (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹ และผู้ร่วม² (ถ้ามี)

Name Lastname Author¹ and Author²

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

¹ หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

² หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

¹ Affiliation1

² Affiliation2

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล¹

Corresponding E-mail: อีเมล²

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

บทคัดย่อ

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

เริ่มเนื้อหาตรงนี้ ไม่ควรเกิน 250 คำ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

คำสำคัญ: คำสำคัญ1; คำสำคัญ2; คำสำคัญ3 (ไม่เกิน 5 คำ)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Abstract

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

An abstract of approximately 100-250 words is used to introduce and summarize the research. (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Keywords: Keyword1; Keyword2; Keyword3 (Three to five key words)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

บทนำ / Introduction

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

การเขียนบทนำนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ การนำบทนำในบทที่ 1 มาสรุปให้ได้ใจความ เพราะเป็นส่วนของความสำคัญและมูลเหตุที่นำไปสู่การวิจัย การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3] (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

วัตถุประสงค์การวิจัย / Objectives of the Study

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

1. วัตถุประสงค์1
2. วัตถุประสงค์2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง / Concepts, Theories, and Related research

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 2 เป็นการนำแนวคิดที่สำคัญในบทที่ 2 มาสรุปให้ได้ใจความ ตาราง และรูปภาพ ย่อหน้าเนื้อหาทั้งหมดควรเริ่มขีดซ้าย และขีดขวา เว้นระยะห่างระหว่างเนื้อหากระดาษ ควรวางรูปภาพและตารางให้ใกล้กับตำแหน่งที่อ้างอิงมากที่สุด ตารางและรูปภาพทั้งหมดควรฝังลงในไฟล์และกำหนดขนาดและตำแหน่งที่เหมาะสมในตัวกระดาษ การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

หัวข้อย่อย (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ข้อย่อย (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

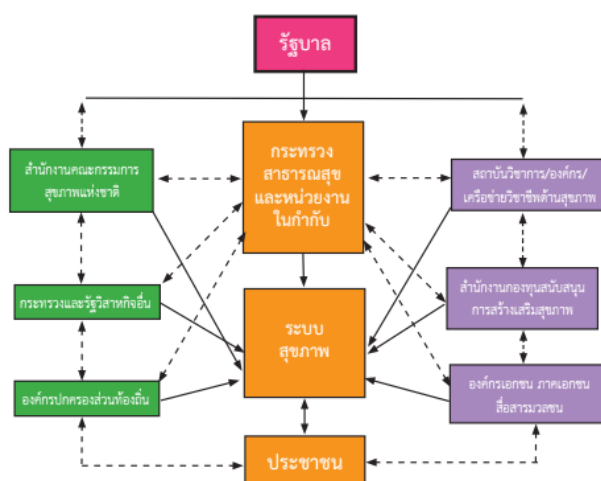
ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ตารางที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อตาราง พร้อมทั้งจัดตารางขีดซ้ายด้วย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่อยู่อาศัย (ตัวอย่าง)

ที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	117	17.6
นอกเมือง	546	82.1
ไม่ตอบ	2	0.3
รวม	665	100

ภาพที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อภาพ รูปภาพจะต้องวางไว้ตำแหน่งกึ่งกลาง โดยรูปภาพทุกรูปจะต้องมีหมายเลขแสดงลำดับ และคำบรรยายใต้ภาพ

ภาพที่ 1 หน่วยงานและเครือข่ายระบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ.2554-2558
ที่มา: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2545)

วิธีดำเนินการวิจัย / Research Methodology

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนวิธีการทดลองหรือวิธีการศึกษาหรือวิธีการดำเนินการวิจัยในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 3 เป็นการนำบทที่ 3 มาสรุปให้ได้ใจความ เพราะเป็นการอธิบายวิธีการดำเนินการวิจัย ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการวิจัยแต่ละประเภท

ผลการวิจัย / Results

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนผลการทดลองและวิจารณ์ผลหรือผลการศึกษาในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 4 ซึ่งควรเสนอผลอย่างชัดเจน ตรงประเด็น เป็นผลที่ค้นพบ โดยลำดับตามหัวข้อที่ศึกษา

สรุป และอภิปรายผล / Results and Discussion

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนสรุปในวารสารนั้น เทียบกับรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ บทที่ 5 เป็นการสรุปสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษา พร้อมการอภิปรายผล หากผลการทดลองเป็นตาราง ให้อภิปรายตารางนั้นด้วย รวมถึงข้อเสนอแนะ ทั้งข้อเสนอจากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ / Suggestions

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

กิตติกรรมประกาศ / Acknowledgement (อาจมีหรือไม่มีก็ได้)

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนกิตติกรรมประกาศในวารสารนั้นจะกล่าวถึงบุคคลหรือหน่วยงานที่ช่วยเหลืองานวิจัย ซึ่งไม่ใช่การเยินยอกันเอง

เอกสารอ้างอิง / References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงทำบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

(บทความวิชาการ)

ชื่อบทความภาษาไทย (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อบทความภาษาอังกฤษ (ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹ และผู้ร่วม² (ถ้ามี)

Name Lastname Author¹ and Author²

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

¹ หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

² หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

¹ Affiliation1

² Affiliation2

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล¹

Corresponding E-mail: อีเมล²

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

บทคัดย่อ

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

เริ่มเนื้อหาตรงนี้ ไม่ควรเกิน 250 คำ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

คำสำคัญ: คำสำคัญ1; คำสำคัญ2; คำสำคัญ3 (ไม่เกิน 5 คำ)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Abstract

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

An abstract of approximately 100-250 words is used to introduce and summarize the research. (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

Keywords: Keyword1; Keyword2; Keyword3 (Three to five key words)

ควรเลือกคำสำคัญหรือ Keywords จากชื่อบทความ ไม่ควรเกิน 4 คำ ระหว่างคำใช้เครื่องหมาย “;” (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

บทนำ / Introduction

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

การเขียนบทนำนั้น เป็นส่วนของความสำคัญและมูลเหตุที่นำไปสู่ประเด็นของบทความหรือการวิจัย การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3] (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เนื้อหา / Body

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ข้อความหลัก ตาราง และรูปภาพ ย่อหน้าเนื้อหาทั้งหมดควรเริ่มชิดซ้าย และชิดขวา เว้นระยะห่างระหว่างเนื้อหากระดาษ ควรวางรูปภาพและตารางให้ใกล้กับตำแหน่งที่อ้างอิงมากที่สุด ตารางและรูปภาพทั้งหมดควรฝังลงในไฟล์และกำหนดขนาดให้เหมาะสม ภาพถ่ายทั้งหมดควรส่มตัวอย่างที่ 300 dpi (จุดต่อนิ้ว) โปรดทราบว่ากราฟิกบนเว็บโดยทั่วไปจะมีการส่มตัวอย่างที่ 72 dpi ภาพถ่ายจะต้องมีขนาดและตำแหน่งที่เหมาะสมในตัวกระดาษ การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

หัวข้อย่อย (จัดชิดซ้าย ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

ข้อย่อย (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

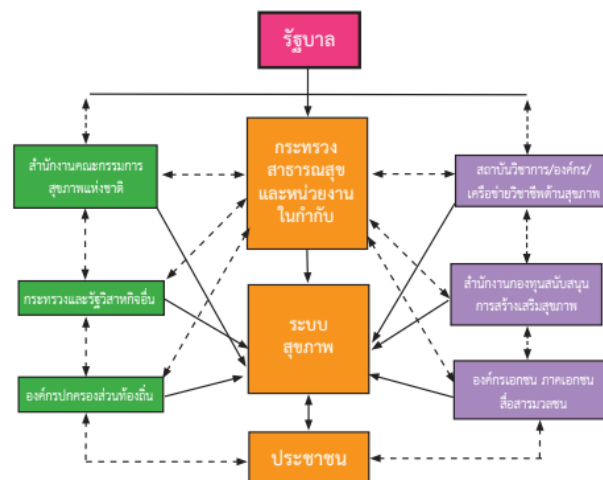
ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ตารางที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อตาราง พร้อมทั้งจัดตารางชิดซ้ายด้วย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่อยู่อาศัย (ตัวอย่าง)

ที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	117	17.6
นอกเมือง	546	82.1
ไม่ตอบ	2	0.3
รวม	665	100

ภาพที่ ... (ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา) ตามด้วยชื่อภาพ รูปภาพจะต้องวางไว้ตำแหน่งกึ่งกลาง โดยรูปภาพทุกรูปจะต้องมีหมายเลขแสดงลำดับ และคำบรรยายใต้ภาพ

ภาพที่ 1 หน่วยงานและเครือข่ายระบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ.2554-2558
ที่มา: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2545)

สรุปและขอเสนอแนะ / Conclusions and Recommendations

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

กิตติกรรมประกาศ / Acknowledgement (อาจมีหรือไม่ก็ได้)

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

ส่วนเนื้อหา (ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

การเขียนกิตติกรรมประกาศในวารสารนั้นจะกล่าวถึงบุคคลหรือหน่วยงานที่ช่วยเหลือ ซึ่งไม่ใช่การเยินยอกันเอง

เอกสารอ้างอิง / References

(จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงทำบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

(นันททัศนะ)

ชื่อบทความ

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

¹ หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

¹ Affiliation1

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล¹

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ) การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข เช่น [1] [2] [3]

ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงทำบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

(แนะนำหนังสือ)

ชื่อหนังสือ

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20pt. ตัวหนา)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน¹

(ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16pt. ตัวหนา)

¹ หน่วยงานต้นสังกัด หรือสาขาที่ศึกษา

¹ Affiliation1

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวปกติ)

E-mail: อีเมล¹

(TH SarabunPSK 14pt. ตัวเอียง)

ข้อมูลหนังสือ (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เนื้อหา Body (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

ภาคผนวก (ถ้ามี) (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

เอกสารอ้างอิง References (จัดกึ่งกลาง ขนาดตัวอักษร 18pt. ตัวหนา)

(ขนาดตัวอักษรในเนื้อหา 16pt. ตัวปกติ)

รายการอ้างอิงท้ายบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร
และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

การเขียนอ้างอิง

การอ้างอิงในเนื้อหา

การอ้างอิงในเนื้อหาใช้การอ้างอิงแบบตัวเลข โดยระบุหมายเลขของแหล่งที่มาของข้อมูลไว้ในเนื้อหาที่ต้องการอ้าง โดยใส่หมายเลขไว้ในวงเล็บเหลี่ยม [] เริ่มจากหมายเลข 1, 2, 3 . . . ตามลำดับจนจบบทความ โดยมีวิธีการดังนี้

1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในวงเล็บเหลี่ยม [] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1] [2] [3]

2. ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1, 2, 3, ... เป็นต้นไป ต่อเนื่องกันจนจบบทความ และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำ ให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างมาก่อนแล้ว

3. แหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะต้องปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (references) ท้ายบทความ โดยการเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในวงเล็บเหลี่ยม []

4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลาย รายการในคราวเดียวกัน

4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 2] หรือ [1, 5]

4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกันให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างอิงเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]

4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

ตัวอย่าง

1. Parasuraman and other [1] ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพบริการพบว่า...
2. คุณภาพบริการ หมายถึง... [2]
2. ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์นับว่าเป็นสื่อกลางสำคัญในการให้ข้อมูลการตลาดที่สำคัญในปัจจุบัน [3, 4]
3. สำหรับประเทศที่มีศักยภาพอันดับต้นๆ ในการเข้าสู่สังคมไร้เงินสดมีดังนี้ [5-7] ...

การอ้างอิงในเอกสารอ้างอิง (References)

รายการอ้างอิงทำยบบทความให้จัดเรียงตามลำดับเลขการอ้างอิงในเนื้อหา โดยไม่ต้องเรียงลำดับอักษร และใช้การอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition

การเขียนอ้างอิงรูปแบบ APA 7th Edition มีวิธีดังนี้

1. การอ้างอิงประเภทหนังสือ (Book)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

อัมพร อารักษ์. (2553). องค์การ: ทฤษฎี โครงสร้าง และการออกแบบ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ศุภชัย ยาวะประภา. (2544). นโยบายสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
จุมพล หนีพานิช และชมนุช หุ่นาค. (2565). การออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักศึกษาปริญญาโท และปริญญาเอก. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ธีระ รุญเจริญ, กาญจน์ เรืองมนตรี และธรินธร นามวรรณ. (2554). ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการการศึกษา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.): เทศบาล อบจ. อบต. กทม. เมืองพัทยา. ข้าวฟ้า.
Easton, D. (1953). *The Political System*. Knopf.
Dye, T. R. (2017). *Understanding Public policy* (15th ed.). Longman Inc.
Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F. (1971). *Communication of Innovation*. Free Press.
Wysocki, R. K., Beck, R. Jr., & Crane, D. B. (2000). *Effective Project Management* (2nd ed.). John Wiley & Sons, Inc.

2. การอ้างอิงประเภทวารสาร (Journal)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ.

ตัวอย่าง

สาธิต ทิพย์มณี. (2566). แนวทางการบริหารงานภาครัฐในยุค 5G.
วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 5(9), 37-50.
ธัญญารัตน์ พรหมสุทธิ, สมพร เฟื่องจันทร์, เพ็ญศรี นิธินัง และศิริพร แยมนิล. (2565). รูปแบบการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ยุคประเทศไทย 4.0 ของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด.
วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 10(3), 11-22.
Dhillon, P. (2022). How to write a good scientific review article. *The FEBS Journal*, 289(3), 3592-3602. <https://doi.org/10.1111/febs.16565>
Esty, D. & Rushing, R. (2007). The Promise of Data-Driven Policymaking. *Science and Technology*, 23(4), 67-72.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Malhotra, A. (2005) E-S-Qual: A Multiple-Item Scale for Assessing Electronic Service Quality. *Journal of Service Research*, 7(3), 213-233.
<http://dx.doi.org/10.1177/1094670504271156>

3. การประชุมวิชาการ

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อบทความ*. ใน *ชื่อการประชุมวิชาการ* วันที่ วัน เดือน ปีที่จัดการประชุม. สถานที่จัดการประชุม, จังหวัด.

ตัวอย่าง

สมบัติ นพรัตน์. (2544). ทิศทางของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยของรัฐภายหลังการปรับเปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. ใน รายงานสรุปการสัมมนาทางวิชาการแนวทางการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัย วันที่ 20-21 เมษายน 2544. มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์, นครปฐม.

Maddox, S., Hurling, J., Stewart, E., & Edwards, A. (2016, March 30-April 2). *If mama ain't happy, nobody's happy: The effect of parental depression on mood dysregulation in children* [Paper presentation]. Southeastern Psychological Association 62nd Annual Meeting, New Orleans, LA, United States States.

4. การอ้างอิงประเภทวิทยานิพนธ์/วิทยานิพนธ์ (Dissertation/Thesis)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อเรื่อง (ระดับวิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

สังวาลย์ เชื้อนาค. (2554). *การพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนการสอนของโรงเรียนวาริชเชียงใหม่ (การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เลิศนภา พงษ์คำ. (2561). *การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนของข้าราชการครู: กรณีศึกษาโรงเรียนสุเหร่าดอนสะแก (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Harris, L. (2014). *Instructional leadership perceptions and practices of elementary school leaders* (doctoral dissertation). University of Virginia.

5. เอกสารประกอบการสอน

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). *ชื่อเรื่อง(ชื่อเอกสารประกอบการสอน)* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะ, มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง. (2565). *เศรษฐกิจดิจิทัล* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

6. กฎหมาย และประกาศต่าง ๆ ในราชกิจจานุเบกษา

ชื่อพระราชบัญญัติ. (ปี, วัน เดือนที่พิมพ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม เลขเล่ม ตอนที่ เลขตอน.
หน้า เลขหน้า-เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561. (2561, 10 พฤษภาคม).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 33. หน้า 1-18.

7. การอ้างอิงประเภทเว็บไซต์ (Website)

ชื่อ-สกุลผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่อง. <http://www.....>

ตัวอย่าง

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570*. <https://www.nesdc.go.th/>
ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2560). *นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา*.

<http://www.ptt2.go.th/web/plan/images/file/plan/2561.pdf>

Busa, M. (2013). *Advantages of MIS*. <https://www.slideshare.net/WfTaylor/advantages-of-mis>

Brookfield Institute. (2018). *Exploring Policy Innovation: Tools, Techniques + Approaches*.

<https://brookfieldinstitute.ca/>

